

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave

Vychádza štvrtročne
2016, ročník IV.

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava

Issued Quarterly
2016, Volume IV.

ISSN 1339-5467

2016

4

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Vychádza štvrtročne
2016, ročník IV.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.
 Trnavská univerzita v Trnave

Predsedajúci redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifícia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Povlakić

Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

Università degli Studi di Torino, Taliasko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

⊕ Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

⊕ Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

⊕ Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

⊕ Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

⊕ Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

⊕ Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

⊕ Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

⊕ Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

✚ Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

✚ Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

✚ Tavricheskaya akademia Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Jazykoví garanti

Ing. Jana Koprlová, PhD.

✚ slovenčina
✚ čeština
✚ angličtina
✚ nemčina

PhDr. Jozef Matúš

✚ francúzština
✚ ruština

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.

✚ španielčina

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

✚ polština

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.

✚ srbcina

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

✚ slovinčina

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.

✚ čínština

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

✚ japončina

Mgr. Shapoor Sahidi

✚ perzština – daríjčina

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Povlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University "Neofit Rilski", Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

EDITORIAL BOARD

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

■ St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

■ Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Language Supervisors

Ing. Jana Koprlová, PhD.

■ Slovak language
■ Czech language
■ English language
■ German language

PhDr. Jozef Matúš

■ French language
■ Russian language

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.

■ Spanish language

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

■ Polish language

JUDr. Lubica Masárová, PhD.

■ Serbian language

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

■ Slovenian language

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.

■ Chinese language

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

■ Japanese language

Mgr. Shapoor Sahidi

■ Persian language Dari

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k zimnej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016 ..... **13**

ŠTÚDIE

Helena Barancová

*Discrimination in Pre-contractual Relations
within the Labour Law according to the Current
European Court of Justice Case Law.....* **23**

Filip Melzer

*Odpovědnost za pomocníka podle § 2914
českého Občanského zákoníku .....* **43**

Martin Štefko

*Za posílení práv pojištenců českého důchodového pojištění
s přihlédnutím k rozvoji hardwarového a softwarového
vybavení nositele pojištění .....* **77**

Juraj Jankuv

*Právny režim Arktídy v kontexte
relevantných noriem medzinárodného práva verejného.....* **91**

Andrea Olšovská – Eva Szabová

*Ochranná funkcia pracovného práva
v kolektívnych pracovnoprávnych vzťahoch
(pracovnoprávne a trestnoprávne aspekty štrajku) .....* **134**

Eva Šimečková

*Právny úprava násilí na pracovišti (mobbingu)
ve Španělsku.....* **160**

Kristína Králiková

*Postavenie a miesto polície
v spoločnosti a v štáte v aktuálnom
právno-interdisciplinárnom kontexte .....* **192**

- Ivan Smieško 213
*Criminal Liability of Facebook Reaction Buttons
in Environment of the Slovak Republic
as a Form of Hate Speech* .....

RECENZIE

- Eva Szabová
Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.: *Euro Crimes in the Legal Systems
of the Czech Republic and of the Slovak Republic [Eurozločiny
v právnych systémoch Českej republiky a Slovenskej republiky]*.
Budapest: Wolters Kluwer, 2015. 259 s. ISBN 978-963-295-537-7 235
- Informácie pre autorov 239
- Etický kódex 251

Contents

Jana Koprlová

Editorial for Winter Edition

of the *SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA* 2016.....18

STUDIES

Helena Barancová

Discrimination in Pre-contractual Relations

within the Labour Law according to the Current

European Court of Justice Case Law.....23

Filip Melzer

Vicarious Liability under Paragraph 2914

of the Czech Civil Code 43

Martin Štefko

For Enhanced Rights of Beneficiaries

with Regard to Hardware and Software Progress

of the Czech Social Security Administration 77

Juraj Jankuv

Legal Arrangement of the Arctic in the Context

of Relevant Rules of International Public Law 91

Andrea Olšovská – Eva Szabová

Protection Function of Labour Law

in Collective Labour Law Relations

(Labour Law and Criminal Law Aspects of Strike) 134

Eva Šimečková

Legislation of Violence on Workplace (Mobbing)

in Spain 160

Kristína Králiková

Role and Place of the Police

in Society and in the State in Current

Legal and Interdisciplinary Contexts 192

Ivan Smieško <i>Criminal Liability of Facebook Reaction Buttons in Environment of the Slovak Republic as a Form of Hate Speech .....</i>	213
---	-----

REVIEWS

Eva Szabová	
<i>Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.: Euro Crimes in the Legal Systems of the Czech Republic and of the Slovak Republic. Budapest: Wolters Kluwer, 2015. 259 p. ISBN 978-963-295-537-7 .....</i>	235
<i>Information for Authors .....</i>	245
<i>Code of Ethics.....</i>	255

Editoriál k zimnej edícii SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila štvrté číslo štvrtého ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami dejiny práva, teória práva, rímske právo, cirkevné právo, ústavné právo, ľudské práva a základné slobody, medzinárodné právo, európske právo, občianske právo, hospodárske právo a obchodné právo, pracovné právo, právo sociálneho zabezpečenia, správne právo, právo životného prostredia, finančné právo, právo duševného vlastníctva, trestné právo a kriminológia, prelínajúce sa s ťažiskovými oblastami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomicke vzťahy, svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témove alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky v slovenskom jazyku, českom jazyku, anglickom jazyku, nemeckom jazyku, ruskom jazyku, francúzskom jazyku, španielskom jazyku, poľskom jazyku, srbskom jazyku, slovinskem jazyku, čínskom jazyku, japonskom jazyku, perzskom jazyku daríjčina a po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne

aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovou hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responsívneho webdizajnu možnosť pristúpenia a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, štvrté číslo štvrtého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo osem samostatných vedeckých štúdií, ako aj jednu recenziu významnej vedeckej monografie v troch rôznych jazykoch – v angličtine, češtine a slovenčine. V rámci rubriky „Štúdie“ v poradí prvá štúdia predstavuje čitateľom veľmi komplexne, systematicky a podrobne otázky diskriminácie v predzmluvných vzťahoch a jej riešenie v rámci pracovného práva z pohľadu aktuálnej judikatúry Európskeho súdneho dvora. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, sprehľadňuje a vysvetľuje problematiku zodpovednosti za pomocníka podľa paragrafu 2914 nového českého Občianskeho zákonníka. Tretia štúdia precízne analyzuje a súčasne objasňuje principiálne otázky vzťahujúce sa na posilnenie práv poistencov českého dôchodkového poistenia, s prihladnutím na rozvoj hardwarového a softwarového vybavenia nositeľa poistenia. V poradí ďalšia štúdia sa venuje veľmi podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hlbkovej analýze problematiky súčasného právneho režimu Arktídy v kontexte relevantných noriem medzinárodného práva verejného. Piata štúdia podrobne analyzuje, sprehľadňuje a vysvetľuje ochrannú funkciu slovenského pracovného práva v kolektívnych pracovnoprávnych vzťahoch z pohľadu relevantných pracovnoprávnych a trestnoprávnych aspektov štrajku. Nasledujúca štúdia ponúka čitateľom vymedzenie a objasnenie kľúčových otázok právnej úpravy násilia na pracovisku podľa aktuálneho španielskeho právneho poriadku, s osobitným dôrazom kladeným na problematiku mobbingu. Siedma štúdia je venovaná spoločensky determinujúcim otázkam postavenia a mesta polície v spoločnosti a v štáte, interpretovaným z pohľadu aktuálneho tiažiskového právno-interdisciplinárneho kontextu. V poradí posledná štúdia sprehľadňuje základné legislatívne skutočnosti vzťahujúce sa na trestnú zodpovednosť spájajúcu sa s používaním facebookových reakčných tlačidiel vyvolávajúcich prejavy nenávisti podľa právneho poriadku Slovenskej republiky. Rubrika „Recenzie“, zaradená na konci, ponúka čitateľom recenziu novej jedinečnej, v anglickom jazyku napísanej kolek-

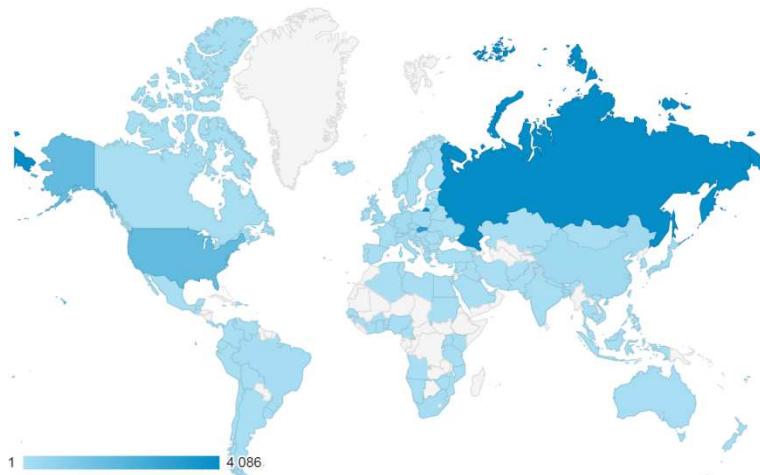
tívnej vedeckej monografie zameranej na problematiku tzv. eurozločinov v právnych systémoch Českej republiky a Slovenskej republiky.

V súvislosti s vydaním štvrtého čísla štvrtého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a Index-Copernicus International a požiadal o registráciu v d'alších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 120 krajín návštěv (v abecednom poradí):

1. Afganistan	41. Irak	81. Panama
2. Alžírsko	42. Irán	82. Peru
3. Angola	43. Island	83. Pobrežie slonoviny
4. Argentína	44. Izrael	84. Poľsko
5. Arménsko	45. Írsko	85. Portoriko
6. Austrália	46. Jamajka	86. Portugalsko
7. Bangladéš	47. Japonsko	87. Rakúsko
8. Barbados	48. Južná Afrika	88. Rumunsko
9. Belgicko	49. Južná Kórea	89. Rusko
10. Benin	50. Kambodža	90. Rwanda
11. Bielorusko	51. Kamerun	91. Saudská Arábia
12. Bolívia	52. Kanada	92. Senegal
13. Bosna a Hercegovina	53. Kazachstan	93. Seychely
14. Brazília	54. Keňa	94. Singapur
15. Bulharsko	55. Kirgizsko	95. Sint Maarten
16. Burkina Faso	56. Kolumbia	96. Slovensko
17. Curaçao	57. Kosovo	97. Slovinsko
18. Cyprus	58. Kostarika	98. Spojené arabské emiráty
19. Česká republika	59. Kuvajt	99. Spojené kráľovstvo
20. Čile	60. Libanon	100. Spojené štáty americké
21. Čína	61. Litva	101. Srbsko
22. Dánsko	62. Líbya	102. Sudán
23. Dominikánska republika	63. Lotyšsko	103. Sýria
24. Egypt	64. Luxembursko	104. Španielsko
25. Ekvádor	65. Macedónsko	105. Švajčiarsko
26. Estónsko	66. Maďarsko	106. Švédsko
27. Fidži	67. Malajzia	107. Taiwan
28. Filipíny	68. Malta	108. Taliansko
29. Fínsko	69. Maurícius	109. Tanzánia

30. Francúzsko	70. Mexiko	110. Thajsko
31. Ghana	71. Moldavsko	111. Togo
32. Grécko	72. Mongolsko	112. Trinidad a Tobago
33. Gruzínsko	73. Mozambik	113. Tunisko
34. Guatemaľa	74. Namíbia	114. Turecko
35. Guinea	75. Nemecko	115. Uganda
36. Holandsko	76. Nepál	116. Ukrajina
37. Hongkong	77. Nigéria	117. Uruguaj
38. Chorvátsko	78. Nórsko	118. Venezuela
39. India	79. Nový Zéland	119. Vietnam
40. Indonézia	80. Pakistan	120. Zimbabwe

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania štvrtého čísla štvrtého ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

Pri príležitosti vydania štvrtého čísla štvrtého ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne podakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity

v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 31. december 2016

Editorial for Winter Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2016

Dear readers and friends,

let me introduce the fourth issue of the fourth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law – legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law, and criminology, connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations, world economy, transnational economies, and national economies.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th, and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal, and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions in the Slovak language, Czech language, English language, German language, Russian language, French language, Spanish language, Polish language, Serbian language, Slovenian language, Chinese language, Japanese language, Persian language Dari, and by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, fourth issue of the fourth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of eight separate scientific studies as well as one review of notable scientific publication in three different languages – in the English, Czech, and Slovak languages. Within the section “Studies” the first study offers readers very broadly, systematically, and in detail the questions of discrimination in pre-contractual relations and its solving within the labour law according to the current European Court of Justice case law. The following study thoroughly analyses, streamlines, and exemplarily explains the issues of the vicarious liability under the paragraph 2914 of the new Czech Civil Code. The third study accurately analyses and simultaneously clarifies fundamental questions related to the process of enhancing the rights of beneficiaries, with regard to the hardware and software progress of the Czech social security administration. The following study concentrates on a very detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the questions of current legal arrangement of the Arctic in the context of relevant rules of international public law. The fifth study analyses in detail, streamlines, and clarifies the protection function of the Slovak labour law in the collective labour law relations from the view of relevant labour law and criminal law aspects of a strike. The following study offers readers qualifying and clarifying the key questions of legislation in the field of violence on workplace according to the current Spanish legal order, with the special accent laid on the issue of mobbing. The seventh study is devoted to socially determining questions of the role and place of the police in society and in the State, interpreted from the view of actual key legal and interdisciplinary contexts. The last study offers basic legislative facts relating to the criminal liability connected with applying the Facebook reaction buttons inducing hate speech according to the legal order of the Slovak Republic. The section “Reviews”, placed at the end, offers readers review of a new unique, in the English language written collective scientific

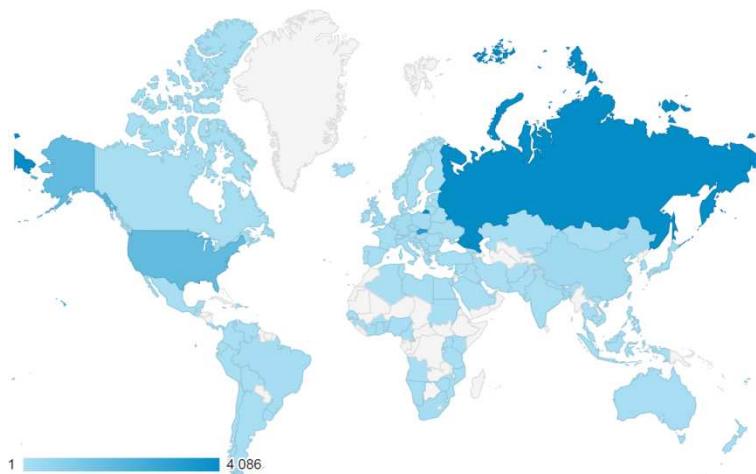
monograph aimed at so-called euro crimes in the legal systems of the Czech Republic and of the Slovak Republic.

In relation to the release of the fourth issue of the fourth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and IndexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 120 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	41. Greece	81. Peru
2. Algeria	42. Guatemala	82. Philippines
3. Angola	43. Guinea	83. Poland
4. Argentina	44. Hong Kong	84. Portugal
5. Armenia	45. Hungary	85. Puerto Rico
6. Australia	46. Iceland	86. Romania
7. Austria	47. India	87. Russia
8. Bangladesh	48. Indonesia	88. Rwanda
9. Barbados	49. Iran	89. Saudi Arabia
10. Belarus	50. Iraq	90. Senegal
11. Belgium	51. Ireland	91. Serbia
12. Benin	52. Israel	92. Seychelles
13. Bolivia	53. Italy	93. Singapore
14. Bosnia and Herzegovina	54. Jamaica	94. Sint Maarten
15. Brazil	55. Japan	95. Slovakia
16. Bulgaria	56. Kazakhstan	96. Slovenia
17. Burkina Faso	57. Kenya	97. South Africa
18. Cambodia	58. Kosovo	98. South Korea
19. Cameroon	59. Kuwait	99. Spain
20. Canada	60. Kyrgyzstan	100. Sudan
21. Chile	61. Latvia	101. Sweden
22. China	62. Lebanon	102. Switzerland
23. Colombia	63. Libya	103. Syria
24. Costa Rica	64. Lithuania	104. Taiwan
25. Côte d'Ivoire	65. Luxembourg	105. Tanzania
26. Croatia	66. Macedonia	106. Thailand
27. Curaçao	67. Malaysia	107. The Netherlands
28. Cyprus	68. Malta	108. Togo
29. Czech Republic	69. Mauritius	109. Trinidad and Tobago

30. Denmark	70. Mexico	110. Tunisia
31. Dominican Republic	71. Moldova	111. Turkey
32. Ecuador	72. Mongolia	112. Uganda
33. Egypt	73. Mozambique	113. Ukraine
34. Estonia	74. Namibia	114. United Arab Emirates
35. Fiji	75. Nepal	115. United Kingdom
36. Finland	76. New Zealand	116. United States of America
37. France	77. Nigeria	117. Uruguay
38. Georgia	78. Norway	118. Venezuela
39. Germany	79. Pakistan	119. Vietnam
40. Ghana	80. Panama	120. Zimbabwe

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** before Issuing the Fourth Issue of the Fourth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

On the occasion of launching the fourth issue of the fourth volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University

in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board and editorial team.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional, and international levels.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, December 31st, 2016

Discrimination in Pre-contractual Relations within the Labour Law according to the Current European Court of Justice Case Law¹

Helena Barancová

Abstract: *The practice of recent years shows that employers often discriminate the candidates for employment not only in terms of gender, but also in terms of other reasons, in particular due to ethnicity or nationality, disability, sexual orientation, and recently mostly due to their age. This is, for example, a legal situation when the jobseeker has not yet concluded the employment contract with the employer and is applying for a job most often in a selection process. These pre-contractual relations within the labour law can be regarded as labour relations for which there is also applied the prohibition of discrimination which is also binding throughout the duration of employment relationships. In the Slovak judicial practice, there are not many anti-discrimination actions with regard to the breach of the prohibition of discrimination in the recruitment process. The employer who in refusing a job applicant justifies his/her rejection by other reasons, for example by lack of job skills or other qualifications, also contributes to this condition with such behaviour. In recent years, the European Court of Justice has taken interesting decisions relating to non-discrimination in access to employment. The European Court of Justice partly addressed the right of the refused jobseeker to have the opportunity to look into the personal files of other jobseekers.*

Key Words: European Court of Justice; European Court of Justice Case Law; Labour Law; Directive 2006/54/EC; Directive 2000/78/EC; Directive 2000/43/EC; Discrimination; Pre-contractual Relations; Nationality; Religion and Belief; Sex; Age; Disability; Ethnicity; Sexual Orientation; Selection Procedures; Penalties for Breach of Prohibition of Discrimination; the European Union.

---

¹ The presented scientific study was carried out within the Project of the Slovak Research and Development Agency: "New Technologies in Labour Law and Protection of the Employee", in the Slovak original "Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca", project No. APVV-15-0066, responsible researcher prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

Introduction

When we observe the decision-making activities of the Court of Justice of the European Union in the last decade, we can say that in terms of the number of court decisions the most dynamically developed field has been the anti-discrimination law, which applies to the field of pre-contractual relations in the labour law. For instance, over the past three years the European Court of Justice has adopted over 50 decisions in the field of the labour law of which almost a third consisted of decisions relating to the prohibition of discrimination.

The legal basis for the European Court of Justice's activities in relation to discrimination were the anti-discriminatory European Union directives, in particular the Directive 1976/207/EEC and subsequently the Directives 2000/78/EC, 2000/43/EC, and 2006/54/EC.

A new dimension in development of the anti-discrimination law was brought especially by the Directive 2000/43/EC and the Directive 2000/78/EC which, building on the Amsterdam Treaty of 1997, significantly extended the discriminatory features. The anti-discrimination directives brought, unlike the former legal status, a wide range of exemptions; this consequence was not evaluated favourably by the specialized literature.

The latest report of the European Commission on the application of the anti-discrimination directives in the Member States of the European Union from January 2014 states that the European Union countries have made a significant progress in the development of the anti-discrimination law, although statistics for the vast majority of the Member States are not comprehensive. Therefore, the Commission does not consider the data on real discrimination as objective and exhaustive. The Commission mostly registers the discrimination of the Roma population. *In terms of importance for the interpretation of the European Union law in the near future there is important the fact that ruling on the Case Coleman on discrimination on grounds of disability is considered by the European Commission as a decision according to which the discrimination can be assessed not only in terms of disability, but as well in other discriminatory characters.*²

---

² See Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Joint Report on the Application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 Implementing the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin ('Racial Equality Directive') and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 Establishing a General Framework for Equal Treatment in Employment and Occupation ('Employment Equality Directive') [2014-01-17]. COM (2014) 2 final.

This means for the legal practice that even in the case of discrimination on other grounds there could be applied a broad legal interpretation of discrimination as the European Court of Justice decided on it in the Case C-303/06 (Coleman). According to this decision, the prohibition of discrimination on grounds of disability is not limited only to persons who themselves have a particular disability. If the employer treats the employee who is not himself/herself disabled less favourably than he/she treats, has treated or would treat other employee in a comparable situation and it is demonstrated that the unfavourable treatment is based on the disability of the employee's child to whom the concerned employee provides the majority of necessary care, such a treatment is contrary to the prohibition of direct discrimination enshrined in the Article 2 paragraph 3 of the Directive 2000/78/EC.

As follows from the above-mentioned facts, in certain circumstances the discrimination on grounds of disability may include discrimination on the basis of the applicant's close relationship with a person who is a person with a disability, even if the applicant himself/herself is not a person with disability.³ *The Commission in its Report on the Application of the Directive 2000/78/EC and the Directive 2000/43/EC of January 2014 states that: "It seems that this reasoning is of a general nature and is applicable also to other grounds of discrimination."* The Commission takes the view that the two anti-discrimination directives prohibit the situation in which a person is directly discriminated on the basis of erroneous perception or assumption on the protected characteristics. For instance, if the jobseeker is not employed because the employer erroneously believes that the job applicant is of a certain ethnicity or is a homosexual.⁴

General prohibition of discrimination also applies to pre-contractual relationships in the labour law. As shown by the decision-making of the European Union Court of Justice, in practice there is mostly discrimination in access to employment on grounds of nationality, ethnic origin, and on grounds of age or gender.

³ See *Case of S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law* [2008-07-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2008, C-303/06.

⁴ See *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Joint Report on the Application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 Implementing the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin ('Racial Equality Directive') and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 Establishing a General Framework for Equal Treatment in Employment and Occupation ('Employment Equality Directive')* [2014-01-17]. COM (2014) 2 final.

Discrimination on grounds of race or ethnic origin

In the application practice there are known cases of refusal of a jobseeker on grounds of discrimination which, according to the existing decision-making activities of the European Court of Justice, was often based on race, respectively ethnicity as a discriminatory reason, or nationality of the jobseeker. However, the number of such decisions of the European Court of Justice is not high.

Discrimination on grounds of nationality most often occurs in labour relations with a foreign person. This discrimination in its content often overlaps with racial discrimination or with discrimination due to ethnicity. Unlike other discriminatory characters, the prohibition of discrimination based on ethnic origin and nationality is not a subject matter of the anti-discrimination directives, but this prohibition is embedded directly in the European Union primary law, in the Article 45 of the Treaty on the Functioning of the European Union.

Legal Case Feryn

The most famous and ground-breaking decision of the European Court of Justice in the previous decade that stated the discrimination by nationality in combination with ethnicity is the Legal Case Feryn dated on July 10th, 2008.

A company in Belgium was seeking to recruit installers, but the director of the company said that they could not employ “immigrants” on the grounds that the company’s customers were reluctant to give them access to their private residences for the period of the works. According to the facts, the employer has publicly said that as part of company’s recruitment policy the company will not accept foreigners, immigrants of a particular racial or ethnic origin as employees, arguing that company’s customers do not trust such employees in the framework of the provision of services. The European Court of Justice has in the mentioned legal case found that there is a direct discrimination in respect of recruitment within the meaning of the Directive 2000/43/EC, as such statements may strongly dissuade certain jobseekers from submitting an application to the recruitment process and the employer constitutes an obstacle to their access to the labour market with such an action. The employer must demonstrate that he/she has not infringed the principle of equal treatment, for example, by demonstrating that the actual practice of the company’s recruitment does not correspond to such statements. The national

court must assess whether the facts which are alleged to the employer are proven and whether the evidence of the employer that he/she has not infringed the principle of equal treatment is sufficient. According to the European Court of Justice, the Article 15 of the Directive 2000/43/EC requires, even in cases where there is no identifiable victim, to have a system of sanctions applicable to breaches of national provisions adopted in order to transpose these directives, which must be effective, proportionate, and dissuasive.⁵

The above-mentioned decision of the Court of Justice of the European Union had a very significant impact on application practice in all European Union Member States, especially because it conveys the need to apply sanctions for violation of the principle of equal treatment, which must be effective, proportionate, and dissuasive, even in the absence of an identifiable individual victim of such behaviour of the employer who would be influenced by it. According to the current legal situation, the requirement arising from this ruling of the European Court of Justice is not applied in the Slovak anti-discrimination legislation both in terms of the severity of sanctions that should be effective, proportionate, and dissuasive (deterrent), but also, as regards the possibility of their application in cases when there is no specific victim, on the side where there is detriment.

Prohibition of discrimination based on age

Especially in the European Union countries belonging to the Eastern Bloc until 1989, there has developed the “fetish of youth” to such an extent that the middle-aged workers often have only a very limited possibility of career, if they lose their job in the meantime. This problem of age discrimination is also present in other European Union Member States and this trend of recent decades is also reflected in the decision-making of the European Court of Justice which has developed very dynamically in recent years.

Prohibition of discrimination based on age which in recent years has disseminated most widely especially in the application practice is enshrined in the Directive 2000/78/EC.

The European Court of Justice in its decisions concerning discrimination based on age assessed not only the admissibility of the legal en-

⁵ *Case of Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV [2008-07-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2008, C-54/07.*

shrinement of general age limits for performing certain professions, but in some of its activities the European Court of Justice also focused on discrimination based on age in relation to remuneration for work. Discrimination based on age has the particularity of being able to affect not only older, but also younger jobseekers.

In a recruitment process an employer may not limit the vacant position for a particular age group. Neither oral question on age is permitted in the selection procedure nor may the data relating to age be required in written communications within the pre-contractual relations. Age should not be the sole criterion for selecting employees. This prohibition is enshrined in the Article 62 paragraph 2 of the Law No. 5/2004 Coll. on Employment Services as amended.

In the application practice the aspect of age as such often has a significant role in the staff recruitment. In many cases, the age is related to the employer's requirement concerning the length of work experience.

Legal Case C-246/09 (Bulicke dated on July 8th, 2010)

According to the Legal Case Bulicke, an employer would act in a discriminatory manner if he/she would, for example, select employees aged 30 to 35 years because this procedure would not only discriminate younger, but also older jobseekers. For example, the type of advertisement stating "we are looking for employees up to 45 years of age" is discriminatory, as it is contrary to the principle of equal treatment on grounds of age.

In this way a German employer advertised vacancies and published in the newspaper an advertisement that stated as follows: "We are looking for motivated employees for our young team. Do you like making calls? Are you 18 to 35 years old, do you speak German and are looking for a full-time job? Then you are in the right place." A female applicant for this job, Bulicke,⁶ applied for the selection process. At that time she was 41 years old. Her job application was rejected on the grounds that all positions have already been covered, although it turned out that only two days prior to the receipt of this letter to Bulicke there were recruited two candidates aged 20 and 22 years. The European Court of Justice assessed this legal situation as discrimination on grounds of age.

⁶ See *Case of Susanne Bulicke v. Deutsche Büro Service GmbH* [2010-07-08]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-246/09.

Legal Case Wolf

According to the decision of the European Court of Justice C-229/08 (Wolf) dated on January 12th, 2010, the European Union law is respected by the practice according to which the recruitment to intermediate fire service sets an upper limit of 30 years for the candidates. The reason for conformity of the above-mentioned case with the European Union law is seen by the European Union Court of Justice in demanding several years of training to perform the duties of a fire-fighter. The difficulty of the work performed was also the reason for setting the upper age limit for the performance of this profession. If, for instance, the company recruited employees in middle age, after several years of difficult training the age of these employees in other third of their professional life would be an obstacle for the quality performance of the hard work of a fire-fighter.⁷

Compliance with the European Union law would also be represented by such a procedure by which an employer would advertise for a given position for the performance of which he/she would require at least 5 years of work experience.

The prohibition of discrimination based on age is in itself also violated in the Labour Code of the Slovak Republic which binds the length of the five-week vacation exclusively to the age of 33 years of an employee. Thus, the age contrary to the European Union law became the sole criterion for the acquisition of an individual right.

Legal Cases Cadman and Danfoss

The remuneration of employees by age is admissible (C-17/05 Cadman dated on October 3rd, 2006). In the above-mentioned case the European Court of Justice decided that it is a valid and admissible difference in treatment if the employer prioritises in remuneration employees by length of their service. Taking into account the length of employment is understood by the current law of the European Court of Justice as a certain "notional" account for the anticipated higher qualification level achieved in the performance of the profession. This fact has also been confirmed by the decision of the European Union Court of Justice C-109/88 on the Legal Matter Danfoss dated on October 17th, 1989, in which the

⁷ *Case of Colin Wolf v. Stadt Frankfurt am Main* [2010-01-12]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-229/08.

Court stated that the employer does not have to specifically justify the application of the particular criterion of seniority, since seniority is related to the professional experience that in general makes the employee better in carrying out his/her work. Only if there were serious doubts whether seniority in a particular case is an appropriate criterion for the achievement and consolidation of professional experience the employer would have to prove that the seniority for this job position is also related to higher working and professional experience and the employee is able to better perform his/her job.⁸

Legal Case C-415/10 (Galina Meister)

Ms. Meister, despite the submission of required documents, was not invited for a selection process of a certain company. The company rejected her application without inviting her to the selection process. The company soon again published an advertisement for the same job. Ms. Meister re-applied for a given position. The company again rejected her application without inviting her for an interview or without providing her with any information as to the reasons for the refusal. In doing so, the company did not submit documents that would confirm or claim that Ms. Meister's education does not correspond to that required for the job in question. Ms. Meister in that legal case claimed that it is a discrimination based on gender, age, and ethnicity (originally from Russia). The European Court of Justice had to answer the question whether the employee has the right to require the employer to indicate whether he/she has recruited for the position another employee if it is proven that the candidate in question qualifies for a job, but was not employed and was not even invited for an interview. The Court entrusted that assessment to the national court. *According to the ruling of the European Court of Justice it is the task of the national court to ascertain that the refusal of information in the context of investigating facts from which it would be possible to consider the existence of discrimination cannot be conducive to jeopardising the objectives pursued by the anti-discriminatory directives. Nor it can be ruled out that the defendant's refusal to provide any information may be one of*

---

⁸ *Case of B. F. Cadman v. Health & Safety Executive* [2006-10-03]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2006, C-17/05; and *Case of Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark v. Dansk Arbejdsgiverforening, Acting on Behalf of Danfoss* [1989-10-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1989, C-109/88.

the factors to be taken into account in establishing the facts suggesting that there has been direct or indirect discrimination.⁹

Legal Case C-104/10 (Kelly)

Recruitment interview was also covered by the decision of the European Court of Justice in Legal Case Kelly. According to the operative part of this decision, the Article 1 paragraph 3 of the Directive 2002/207/EC and the Article 4 of the Directive 97/80/EC of December 15th, 1997, on the burden of proof in cases of discrimination based on sex are to be interpreted so that there does not arise the right of the training applicant for the access to information concerning the qualifications of the other applicants for the same training if the applicant considers that he/she was denied access to this training due to the non-compliance with the principle of equal treatment, as he/she did not have access to this training according to the same criteria as other applicants, and he/she was a victim of discrimination based on sex or if the applicant claims to have been discriminated on grounds of sex.¹⁰

However, it cannot be ruled out that a refusal to provide information by the defendant in the context of proving these facts could jeopardise the achievement of the objective pursued by the Directive and thus depriving the Article 4 paragraph 1 of the Directive of the necessary effect. The national court must determine whether that is the case in the main proceedings.

Discrimination on grounds of religion

The first well-known case of assessment of non-discrimination on grounds of religion in the context of pre-contractual relations is the Legal Case Vivien Prais (Vivien Prais dated on October 27th, 1976).

According to the decision of the Court of Justice of the European Union, if a jobseeker notifies the employer that religious reasons represent an obstacle for him/her to participate in the interview on a certain day, a potential employer should take this fact into account and should ensure to set the date of the interview on other than these days. However, if the jobseeker has not notified the employer about his/her difficulties with

---

⁹ *Case of Galina Meister v. Speech Design Carrier Systems GmbH* [2012-04-19]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2012, C-415/10.

¹⁰ *Case of Patrick Kelly v. National University of Ireland (University College, Dublin)* [2011-07-21]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2011, C-104/10.

sufficient advance, prospective employer may refuse to determine another date for the interview, particularly if other applicants have already been invited to the entrance examination. Accepting such a request would in turn infringe the principles of a democratic process and would also result in significant costs. In the present case, the European Court of Justice took into account that the applicant has not exercised her right to an effective manner. In this regard, there has played a significant role a basic fact – the timeliness of the exercise of the right by the authorised person. The authorised complaining person exercised her right on the conflict of faith with certain obligations late.¹¹

The prohibition of discrimination based on sex

The gender discrimination by the European Court of Justice case law is also present, when the employer decides to hire only female jobseekers. The European Union law does not imply any obligation on a Member State to impose on the basis of its legislation an obligation of the employer to conclude an employment contract.

Legal Case Dekker

According to the decision of the European Court of Justice C-177/88 of November 8th, 1990, the employer cannot refuse to hire a pregnant woman (Dekker) on grounds of her pregnancy if the employer considers her otherwise appropriate for the position and does not want to hire her solely due to the adverse financial consequences associated with her absence at work because of pregnancy, nor even if it would lead to limitation of the operation of the employer during her maternity leave.¹²

The Directive 1976/207/EEC of February 9th, 1976, does not require that, in regards to the access to employment, the gender discrimination become subject to sanctions according to which the employer which is the source of this discrimination would be obliged to conclude an employment contract with a person who was discriminated.¹³ As regards sanctions for any discrimination that occurs, the Directive does not con-

---

¹¹ *Case of Vivien Prais v. Council of the European Communities* [1976-10-27]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1976, C-130/75.

¹² *Case of Elisabeth Johanna Pacifica Dekker v. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwas- senen (VJV-Centrum) Plus* [1990-11-08]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1990, C-177/88.

¹³ See *Case of Dorit Harz v. Deutsche Tradax GmbH* [1984-04-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1984, C-79/83.

tain any unconditional and sufficiently determined obligation on which in the absence of implementing measures within the prescribed period an individual person could rely on to achieve specific compensation if such compensation has not been established or authorised by the national law. Although the Directive 1976/207/EEC provides for the purpose of imposing sanctions the Member States with a free choice among various solutions appropriate for achieving its purpose, it requires when a Member State chooses to penalise a breach of the prohibition by a compensation to ensure the effectiveness of this penalty and its deterrent effect. This sanction of a compensatory nature must also be adequate in relation to the damage and, at the same time, must be more than merely nominal compensation, for example, reimbursement of travel expenses incurred in connection with the application for admission. National courts are obliged to interpret and to apply the legislation adopted to implement the Directive in accordance with the requirement of the European Union law if the national laws give them the opportunity to act on their own discretion.

Professions which the Member States may exclude from the scope of the Directive 1976/207/EEC should be restricted to those which inevitably necessitate the employment of a person of certain sex, provided that the objective sought is legitimate and subject to the principle of proportionality.¹⁴

The applied legislation to protect future mothers cannot contain any disadvantages in access to work and the employer cannot be allowed to refuse to hire a pregnant woman because she cannot work under the prohibition of work arising from pregnancy from the beginning and during pregnancy. In other words, application of legislation for the protection of mothers cannot contain any disadvantages in access to employment and the employer cannot be allowed to refuse to employ a pregnant employee only because during her pregnancy she cannot work under the prohibition of work arising from pregnancy.¹⁵

¹⁴ See *Case of Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* [1986-05-15]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1986, C-222/84.

¹⁵ See *Case of Silke-Karin Mahlburg v. Land Mecklenburg-Vorpommern* [2000-02-03]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2000, C-207/98.

Positive actions in recruitment of women into employment

According to the report of the Commission on the implementation of the anti-discriminatory directives of January 2014, almost all Member States have adopted some form of positive action, particularly in relation to persons with disabilities or in relation to the Roma population. These are mainly positive-type actions, such as preferring certain target groups. Positive actions in the form of quota system can also be found in the majority of the European Union Member States, mainly only in relation to persons with disabilities within the compulsory occupational integration of these persons into the labour market. The European Union law allows the application of the quota system only under certain conditions (i.e. soft quotas).

This issue is addressed in particular by the decision of the European Court of Justice in the Case C-450/93 (Kalanke),¹⁶ the decision in the Case C-409/95 (Marschall) as well as the decision in the Case C-407/98 (Abrahamsson and Anderson).

If the male jobseeker is more technically competent than a female job applicant, in this case we cannot prioritise the woman. At the same qualifications and competences the employer may prefer a woman in professions where women are much less represented than men. *According to the Court of Justice of the European Union, the preferential treatment of women in employment in terms of their disproportionate representation in comparison with men with the same qualifications, skills (compared with male jobseekers) is admissible only if the reasons for employing the male job applicant do not prevail over the reasons for hiring a woman – job applicant.*¹⁷

When applying equal treatment between men and women the employer must apply such criteria that accept the apparent substantive and not formal equality, and these criteria would decrease the occurring actual inequality of social reality and compensate for disadvantages in the professional career of persons of the under-represented sex. However, these criteria should be used in a transparent and auditable manner, so

---

¹⁶ See *Case of Eckhard Kalanke v. Freie Hansestadt Bremen* [1995-10-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1995, C-450/93.

¹⁷ See *Case of Hellmut Marschall v. Land Nordrhein-Westfalen* [1997-11-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1997, C-409/95.

as to exclude any arbitrary assessment of the qualifications of the candidate.¹⁸

Prohibition of discrimination in the family businesses with few employees

Discrimination, especially by gender, is often present also in family businesses.

The prohibition of discrimination also applies to domestic companies with few employees. According to the decision of the European Court of Justice in Case C-165/82 (EC/UK), the general exemption from the prohibition of discrimination to employment relationships in households and small businesses with up to five employees is contrary to the Article 2 paragraph 2 of the Directive 1976/207/EEC. The important issue here is not the fact that gender is decisive for certain housework, although this does not apply to all housework. The general exemption is considered by the European Court of Justice decision as inappropriate.¹⁹

Pre-contractual relationships and knowledge of the official language

Another well-known case addressed by the Court of Justice of the European Union is the Legal Case Groener from the field of the university education from Dublin where in the interviewing process for the teaching position there failed a teacher who does not speak Irish. The requirement of hiring consisted in a successful passing of the test of the Irish language. The jobseeker in question did not pass the test. In his application he defended himself that the knowledge of the Irish language was not necessary because teaching at the university was conducted in English. The Court held that Ireland had not infringed the principle of equal treatment in the implementation of the right to free movement of workers because it qualified the knowledge of the Irish language as the necessary re-

---

¹⁸ See *Case of Katarina Abrahamsson, Leif Anderson v. Elisabet Fogelqvist* [2000-07-06]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2000, C-407/98.

¹⁹ *Case of Commission of the European Communities v. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1983-11-08]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1983, C-165/82.

quirement for the position, as the teacher needed to generally participate in the daily school life.²⁰

Discrimination based on disability

In terms of non-discrimination, the concept of disability is certainly the focus of attention. The European Court of Justice has already stated in the Case Navas that the term disability means a disability that prevents the realisation of a person in professional life and lasts for a longer period of time. A disease can be a cause of disability, although a disease as itself cannot be confused with a disability.²¹

The concept of "disability" as one of the discriminatory characters is legally relevant only in the field of compliance with the principle of equal treatment. As well as it is in the case of the majority of other discriminatory characters, the prohibition of discrimination on grounds of disability is enshrined in the Directive 2000/78/EC. The European Court of Justice ruled already in the resolution Navas that a disease is not a disability. Nevertheless, the relationship between a disease and a disability is still unclear and the European Court of Justice has still not exhaustively explained it yet. A certain limit between disease and disability is formed by chronic diseases which are continuously expanding as a result of an unhealthy lifestyle. These are also the age-related chronic diseases, such as diabetes mellitus, arthritis, rheumatism, and dementia. In regard to this, it is necessary to make a distinction between the various stages of these diseases. At the beginning of such a disease persons can live and work, but later on, in the later stages of these diseases, they require the care of others. Therefore, it is almost impossible to find a common definition of chronic diseases. The problem begins where the existence of such a chronic disease impedes the exercise of the profession and it should be considered as discrimination. This problem has already been addressed by a decision of the Court of Justice of the European Union.

The definition of disability in relation to chronic diseases has become clearer after the decision of the Court on Legal Cases related to this issue – C-335/11, C-337/11 (HK Danmark). According to the above-mentioned

---

²⁰ *Case of Anita Groener v. the Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee* [1989-11-28]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1989, C-379/87.

²¹ *Case of Sonia Chacón Navas v. Eurest Colectividades SA* [2006-07-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2006, C-13/05.

ned decision, if a chronic disease, especially the age-related disease, impedes the performance of a professional activity, it can be considered a "disability" which is covered by the prohibition of discrimination.

In addition to the landmark ruling by the European Court of Justice concerning discrimination based on disability in which the Court expressly ruled on the concept of disability and did not qualify the disease for disability, *when addressing the case KH Danmark the Court explained that the concept of disability may include, under certain circumstances, a health status caused by an incurable disease or a long-term curable disease.²²*

A woman who does not have a uterus is not a person with disability²³

A determined mother from Ireland agreed with a surrogate mother that this woman will carry her child and was seeking legal protection under the Directive 2006/54/EC and the Directive 2000/78/EC. The applicant could not become pregnant or give birth, although she is fertile, because she does not have a uterus. A surrogate mother, therefore, gave birth to her child. The European Court of Justice did not grant this woman a legal protection of a pregnant worker or mother after birth, since the applicant has never been pregnant or given birth to a child. Similarly, the Court did not see any discrimination behaviour based on disability in the conduct of her employer. In its justification the Court stated that despite the constraints imposed by disability to be long-term, *it is not a restriction that prevents an employee to fully and effectively participate in working life, therefore, it did not consider her disease as a disability within the meaning of the Directive 2000/78/EC.*

The Court of Justice of the European Union included in its interpretation the concept of disability as it is enshrined by the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. This Convention is the first legally binding international instrument for the protection of human rights for persons with disabilities which contractual party is also the European Union. Therefore, the Directive 2000/78/EC shall, as far as

²² See *Case of HK Danmark, Acting on Behalf of Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab and HK Danmark, Acting on Behalf of Lone Skouboe Werge v. Dansk Arbejdsgiverforening, Acting on Behalf of Pro Display A/S* [2013-04-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2013, C-335/11 and C-337/11.

²³ See *Case of Z. v. A Government Department, The Board of Management of a Community School* [2014-03-18]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2014, C-363/12.

possible, be interpreted in a manner that is consistent with the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

The employment contract only in the official state language or is it a restriction on the free movement of workers?

The pre-contractual relationships are also related with a problem whether the employment contract must be concluded in accordance with the requirements of the state official language in cases when the law is provided by the state where the work will be performed.

The European Court of Justice has dealt with this issue in the context of the Legal Case Las. This case is the issue of labour relations with a foreign element in relation to the use of the official language in employment contracts. Legislations of various Member States provide for the use of the state language not only in public legal relations, but also in non-official, private-law relations between individuals, i.e. also in employment relations. According to the Act No. 270/1995 Coll. on State Language, written legal actions in employment relations or similar labour relations are carried out in the state language. In addition to the state language, there may be made originals of identical content also in another language.

According to the Article 22 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union as well as the Article 4.2 of the Treaty on European Union, *the Union shall respect the national identities of the Member States, which also includes the protection of the official state language*. Therefore, the protection policy of the state language authorises the Member States to apply measures restricting freedom of movement for the workers. In the Case Las of April 16th, 2013 (C-202/11) the Court was deciding on a dispute concerning the Dutch language region of the Kingdom of Belgium and decided on the inadequacy of the compulsory use of Dutch in employment relations with an international element. Mr. Las as a Dutch national who came to Belgium to work understands Dutch, but the director of the international company that employed him does not speak Dutch. Therefore, they concluded the employment contract in a language understood by both parties, in English, although in this region the crucial wording is only the Dutch version of the employment contract. According to the local law, the employment contract which is concluded in a language other than Dutch is null and void, while this nullity has an absolute effect, the so-called *ex tunc* effect, i.e. is retroactive. According to the European Court of Justice, this fact has a deterrent effect on the employees

and the employers who do not speak the Dutch language and come from other Member States.²⁴

In the above-mentioned case, the Court considered as essential the assessment of whether the Flemish legislation on the use of Dutch in creating employment contracts respects the principle of proportionality in relation to the objective of protecting official language. *In this case the Court did not confirm the compliance with the principle of proportionality.* It based its decision on a requirement for a free and informed consent between the parties which means that the parties must be able to make their contract also in a language other than the official language of the Member State in question. *This deficiency results in inadequate enforcement of the official language, contrary to the Article 45 of the Treaty on the Functioning of the European Union, which ensures that the nationals of the Member States will not be disadvantaged if they wish to pursue an economic activity in another Member State.* Union citizens should not be disadvantaged merely because they have exercised this right. *Therefore, the implementation of the policy for the state language protection may not unreasonably interfere with the fundamental freedom of free movement of workers.* The infringement of the free movement of workers would not have occurred if the legislator of the Member State would have allowed the drawing up of the employment contract in the language understood by the both parties. As it is stated in the Court's reasoning in this case, in such cases the objectives pursued by the Constitution can be provided with much less interference with the freedom of movement of workers than by the exclusive use of the official language of the Member State.

Conclusion

The prohibition of discrimination also applies to pre-contractual relations. Precisely in the recruiting process of employees the employer often violates the principle of equal treatment. The past practice has shown that in recent years there has been a violation of this principle, particularly in relation to older jobseekers, although there are also significant violations of the principle of equal treatment on other grounds covered not only by the both primary and secondary European Union laws, but also by the legislation of the European Union Member States.

²⁴ Case of Anton Las v. PSA Antwerp NV [2013-04-16]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2013, C-202/11.

The Labour Code and the Anti-Discrimination Act, unlike the European Union law, prohibit discrimination not only based on the explicit discriminatory reasons, but also in terms of other status which must be understood in the way that it cannot be any other reason of discrimination than that specified in the legislation. Discrimination for any other reason is linked to the reasons associated with the identity, integrity, and dignity of the person in question. Thus, even if the enumeration of discriminatory grounds in the Labour Code or the Anti-Discrimination Act is not exhaustive and represents the so-called open status, when interpreting legal reasons that can be subsumed under the notion "other status" these are to be understood the reasons of the same type and the same nature.

References

- Case of Anita Groener v. the Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee* [1989-11-28]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1989, C-379/87.
- Case of Anton Las v. PSA Antwerp NV* [2013-04-16]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2013, C-202/11.
- Case of B. F. Cadman v. Health & Safety Executive* [2006-10-03]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2006, C-17/05.
- Case of Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV* [2008-07-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2008, C-54/07.
- Case of Colin Wolf v. Stadt Frankfurt am Main* [2010-01-12]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-229/08.
- Case of Commission of the European Communities v. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1983-11-08]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1983, C-165/82.
- Case of Dorit Harz v. Deutsche Tradax GmbH* [1984-04-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1984, C-79/83.
- Case of Eckhard Kalanke v. Freie Hansestadt Bremen* [1995-10-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1995, C-450/93.

Case of Elisabeth Johanna Pacifica Dekker v. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus [1990-11-08]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1990, C-177/88.

Case of Galina Meister v. Speech Design Carrier Systems GmbH [2012-04-19]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2012, C-415/10.

Case of Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark v. Dansk Arbejdsgiverforening, Acting on Behalf of Danfoss [1989-10-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1989, C-109/88.

Case of Hellmut Marschall v. Land Nordrhein-Westfalen [1997-11-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1997, C-409/95.

Case of HK Danmark, Acting on Behalf of Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab and HK Danmark, Acting on Behalf of Lone Skouboe Werge v. Dansk Arbejdsgiverforening, Acting on Behalf of Pro Display A/S [2013-04-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2013, C-335/11 and C-337/11.

Case of Katarina Abrahamsson, Leif Anderson v. Elisabet Fogelqvist [2000-07-06]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2000, C-407/98.

Case of Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary [1986-05-15]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1986, C-222/84.

Case of Patrick Kelly v. National University of Ireland (University College, Dublin) [2011-07-21]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2011, C-104/10.

Case of S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law [2008-07-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2008, C-303/06.

Case of Silke-Karin Mahlburg v. Land Mecklenburg-Vorpommern [2000-02-03]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2000, C-207/98.

Case of Sonia Chacón Navas v. Eurest Colectividades SA [2006-07-11]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2006, C-13/05.

Case of Susanne Bulicke v. Deutsche Büro Service GmbH [2010-07-08].
Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-246/09.

Case of Vivien Prais v. Council of the European Communities [1976-10-27].
Judgement of the Court of Justice of the European Union, 1976, C-130/75.

Case of Z. v. A Government Department, The Board of Management of a Community School [2014-03-18]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2014, C-363/12.

Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Joint Report on the Application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 Implementing the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin ('Racial Equality Directive') and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 Establishing a General Framework for Equal Treatment in Employment and Occupation ('Employment Equality Directive') [2014-01-17].
COM (2014) 2 final.

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
helena.barancova@truni.sk

Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku¹

Vicarious Liability under Paragraph 2914 of the Czech Civil Code

Filip Melzer

Abstract: The paper deals with the institute of vicarious liability related to the actions of an agent. By the previous legislation this issue was handled only very inadequately. Neither the doctrine, however, has in any way contributed to the development of the dogmatics of this legal institute. A fundamental change in the Czech legal environment has been introduced by the new Civil Code which in paragraph 2914 in conjunction with paragraph 1935 regulates the vicarious liability in the way that is very close to the concept of this institute in related legal orders. One the one side, the paper discusses the principal's liability while examining its prerequisite, then, on the other side, especially analyses this liability within the contractual relations and beyond them, i.e. in the area of tort liability. Besides, it is also deals with the agent's own liability excluded by the previous legislation. More attention is then focused on the direct agent's liability who is an employee where it is necessary to take into account the specifics of his/her special protected status.

Key Words: Civil Code; Tort Law; Vicarious Liability; Principal; Agent; Employee; the Czech Republic.

Abstrakt: Příspěvek pojednává o institutu odpovědnosti za jednání pomocníka. Tato problematika byla v dosavadní právní úpravě řešena jen velmi nedostatečně. Ani doktrína však nijak nepřispěla k rozvoji dogmatiky tohoto právního institutu. Zásadní změnu v českém právním prostředí přinesl nový Občanský zákoník, který v § 2914 ve spojení s § 1935 upravuje odpovědnost za pomocníka způsobem, který se velmi blíží pojetí tohoto institutu v příbuzných právních řádech. Příspěvek se zabývá jednak odpovědností principála a zkoumá její předpoklady, zvláště pak analyzuje tuto odpovědnost v rámci závazkových vztahů a mimo ně, tj. v oblasti deliktní odpovědnosti.

---

¹ Příspěvek vychází z komentáře k § 2914. MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek VIII.* 1. vyd. Praha: Leges, 2017 [v tisku]. ISBN 978-80-7502-008-6.

nosti. Vedle toho se též zabývá vlastní odpovědností pomocníka, kterou dosavadní právní úprava vylučovala. Blížší pozornost je pak zaměřena na přímou odpovědnost pomocníka, který je zaměstnancem, kde je třeba zohlednit specifika jeho zvláštního chráněného postavení.

Klíčová slova: Občanský zákoník; deliktní právo; odpovědnost za pomocníka; principál; pomocník; zaměstnanec; Česká republika.

I. § 2914 českého Občanského zákoníku a jeho geneze

Nový český Občanský zákoník² stanoví v rámci úpravy náhrady škody v § 2014³ předpoklady odpovědnosti za třetí osoby (za pomocníka). Toto ustanovení normuje takto: „*Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybraла nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.*“ Důležité je zmínit, že odpovědnosti za pomocníka se týká i § 1935 obsažený v rámci obecné části závazkového práva: „*Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.*“

Tato úprava navazuje na dřívější regulaci Obecného zákoníku občanského, kde byla odpovědnost za pomocníka původně upravena jen v § 1315.⁴ Třetí dílčí novelou z roku 1916 bylo toto ustanovení částečně upraveno: „*Vůbec odpovídá ten, kdo užije osoby nezdatné nebo vědomě osoby nebezpečné k obstarání svých záležitostí, za škodu, kterou tato osoba touto vlastností způsobí osobě třetí.*“ Hlavně však byl doplněn § 1313a, který upravoval případ tzv. pomocníka při plnění (*Erfüllungsgehilfe*): „*Kdo je povinen někomu něco plnit, odpovídá mu za zavinění svého zákoněho zástupce, jakož i osob, kterých k plnění užívá, jako za své vlastní.*“⁵ To-

² Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014.

³ Ustanovení bez uvedení zákona jsou ustanoveními Občanského zákoníku.

⁴ „*Stejně tak [tj. za škodu způsobenou nebezpečností osoby] odpovídá ten, kdo vědomě takovou nebezpečnou; nebo, kdo k určitému jednání nezpůsobilou osobu použije, za škodu, kterou třetí osoba tímto utrpěla.*“ Viz § 1315 ve znění účinném do třetí dílčí novely z roku 1916.

⁵ I před touto novelou však soudní judikatura vycházel z názoru, že živnostník vždy odpovídá za své pomocníky bez ohledu na zavinění při výběru. Srovnej například *Rozhodnutí Nejvyššího soudního úřadu č. 1005* [1814-05-28]; srovnej též BARTSCH, R. Grundfragen des Schadenersatzrechtes. In: *Festschrift zur Jahrhundertfeier des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches: 1. Juni 1911: Band I. 1. Aufl.* Wien: Manz, 1911, s. 655 a 664.

to ustanovení bylo inspirováno kromě jiného⁶ německým právem (k tomu viz níže). Obecný zákoník občanský tedy od účinnosti třetí dílčí novely rozlišoval odpovědnost za pomocníka při plnění a odpovědnost za jiného pomocníka. Jinými slovy, odlišně upravil odpovědnost za pomocníka pro oblast závazkové odpovědnosti a deliktní odpovědnosti.

Uvedené rozlišení nalezneme ještě v Občanském zákoníku z roku 1950, který v § 344⁷ upravoval pomocníka při plnění a v § 345⁸ obsahoval obecnou úpravu odpovědnosti za pomocníka při výkonu jiné činnosti. Toto rozlišení potvrzovala i důvodová zpráva: „[z]výšená odpovědnost upravená v § 344 je odůvodněna tím, že ten, kdo je povinen k náhradě, je ve smluvním vztahu k poškozenému. Tento předpoklad není dán v případech upravených v § 345, kde je proto odpovědnost omezena na nezdatnost, respektive nebezpečnost použité osoby.“

K výrazné trivializaci právní úpravy došlo až vydáním Zákona č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník, který problematiku odpovědnosti za třetí osoby upravoval v § 421 odst. 2 v původním znění, avšak jen jako odpovědnost za škodu organizace (tj. právnické osoby), která byla způsobena „v rámci plnění jejích úkolů těmi, kteří tyto úkoly plnili.“ Dále bylo konstatováno, že „Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.“

Tzv. velkou novelou Občanského zákoníku 1964 č. 509/1991 Sb. byla odpovědnost za třetí osoby zahrnuta do § 420 jako jeho druhý odstavec a byla upravena obecně, tj. jak pro právnické osoby, tak i pro osoby fyzické: „Škoda je způsobena právnickou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.“

⁶ Kromě § 278 BGB se důvodová zpráva k § 117 vládního návrhu z roku 1907, který se týkal změny a doplnění některých ustanovení Obecného zákoníku občanského, dovolává i článku 1384 francouzského Code civil a článku 115 tehdejšího švýcarského obligačního práva (též tedy jen návrhu nového obligačního práva, článek 1123). Terminologicky lze poznamenat, že již tato důvodová zpráva hovoří o pomocníkovi při plnění (*Erfüllungsgehilfe*).

⁷ „Kdo je zavázán někomu něco vykonat, odpovídá mu za zavinění svého zákononného zástupce a osob, jichž užije k splnění svého závazku.“ Viz § 344. Zákon č. 141/1950 Sb. Občanský zákoník.

⁸ „Kdo užije osoby nezdatné, nebo, ač o tom ví, osoby nebezpečné k obstarání svých záležitostí, odpovídá za škodu, kterou tyto osoby způsobí ve svém poslání.“ Viz § 345. Zákon č. 141/1950 Sb. Občanský zákoník.

Podle důvodové zprávy bylo cílem odstranění rozdílu v odpovědnosti fyzických osob a právnických osob. Tato úprava však byla velmi nedostatečná. Jenak vůbec nerozlišovala mezi závazkovou odpovědností a deliktní odpovědností, jednak bez zřejmého důvodu vyloučovala jakoukoli odpovědnost (i deliktní) pomocníka vůči třetím osobám. Pojem „osoba použitá k činnosti“ byl interpretován obdobně jako tzv. nesamostatný pomocník (viz níže). Tedy typicky se nejednalo o samostatného podnikatele, byť jednajícího na základě smlouvy pro jiného.⁹

Důvodová zpráva k § 2914 Občanského zákoníku se hlásí jako k inspiračnímu zdroji k § 331 a § 375 Obchodního zákoníku. Skutečně se ustanovení § 1935 Občanského zákoníku velmi blíží § 331 Obchodního zákoníku: „*Plní-li dlužník svůj závazek pomoci jiné osobě, odpovídá tak, jako by závazek plnil sám, nestanoví-li tento zákon jinak.*“ Tato konstrukce je standardní civilistická konstrukce (viz níže). Naproti tomu, přes prohlášení v důvodové zprávě, v Občanském zákoníku nenajdeme obdobu ustanovení § 375 Obchodního zákoníku. „*Bylo-li porušení povinnosti ze závazkového vztahu způsobeno třetí osobou, které povinná strana svěřila plnění své povinnosti, je u povinné strany vyloučena odpovědnost jen v případě, kdy je u ní vyloučena odpovědnost podle § 374, a třetí osoba by rovněž podle tohoto ustanovení nebyla odpovědnou, kdyby oprávněná straně byla přímo zavázána místo povinné strany.*“ Význam uvedeného ustanovení je však již zakotven v pravidle, které obsahoval i § 331 Obchodního zákoníku (srovnej níže).¹⁰ Ani tato úprava dostatečně nezohlednila deliktní odpovědnost, byť Obchodní zákoník obecně odkázal na pravidla smluvní odpovědnosti (§ 757 Obchodního zákoníku). Z hlediska deliktní odpovědnosti zde totiž vůbec nejsou stanovena kritéria, podle kterých by se jedné osobě příčitalo jednání jiného. Zatímco § 331 a § 375 dávají smysl při porušení obligační povinnosti, kde je jasné vymezení subjektu, pro deliktní oblast chybí jakýkoli záhytný bod.

⁹ Srovnej komentář k § 420, m.č. 20. ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, et al. *Občanský zákoník: Komentář: § 1 – 459: Svazek I.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1209. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁰ Souvislost mezi § 131a Obecného zákoníku občanského a § 331 Obchodního zákoníku je přitom „nabílední“. Srovnej PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo: Odpovědnost s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku: 5. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 59. ISBN 978-80-7357-714-8.

II. Příbuzné právní řády, Principy evropského smluvního práva, Principy evropského deliktního práva

Odpovědnost za třetí osoby (za pomocníka) se v příbuzných právních řádech, ale i v evropských kodifikačních pokusech, podobně jako v Obecném zákoníku občanském a Občanském zákoníku 1950, odlišně upravuje pro závazkovou odpovědnost a odpovědnost deliktní. Uvedenou dichotomii vyjadřuje například i rozdílné označení pomocníků: v případě závazkové odpovědnosti se hovoří o pomocníkovi při plnění (*Erfüllungsgehilfe*), v rámci deliktní odpovědnosti o pomocníkovi při výkonu jiné činnosti, respektive při obstarání jiné záležitosti (*Verrichtungsgehilfe*,¹¹ *Besorgungsgehilfe*¹²).

Německý *Bürgerliches Gesetzbuch* (dále jen „BGB“) upravuje pomocníka při plnění v § 278 věta první takto: „*Dlužník odpovídá za zavinění svého zákonného zástupce a osoby, kterou užije ke splnění jeho závazku, jako za své vlastní zavinění.*“ Použije-li při plnění dluhu třetí osobu, přičítá se její jednání (zavinění) vůči věřiteli dlužníkovi. Deliktní odpovědnost za pomocníka při jiné činnosti normuje v § 831 BGB: „*Kdo použije jiného k činnosti (Verrichtung), je povinen k náhradě škody, kterou tento protiprávně způsobí při výkonu této činnosti třetí osobě. Povinnost k náhradě škody nevznikne, pokud principál (pán věci, Geschäftsherr) při výběru použité osoby a, pokud měl obstarat zařízení nebo náčiní nebo měl výkon činnosti vést, při obstarání nebo vedení zachoval ve společenském styku potřebnou pečlivost nebo pokud by škoda vnikla i při zachování této pečlivosti.*“

Podobně i právo švýcarské (článek 55 a článek 101 *Obligationenrecht*).

Obdobnou dvojici ustanovení obsahují i evropské kodifikační pokusy. Institut pomocníka při plnění upravuje článek 8.107 (ex článek 3.107) Principů evropského smluvního práva (dále jen „PECL“): „*Strana, která svěří plnění smlouvy jiné osobě, zůstává za plnění odpovědná.*“ Odpověd-

¹¹ K uvedené terminologii srovnej komentář k §§ 831 – 839a, 841, m.č. 4. SCHMOECKEL, M., J. RÜCKERT a R. ZIMMERMANN, Hrsg. *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 657 – 853: Band III/Teilband 2.* 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013. 1511 s. ISBN 978-3-16-150528-7.

¹² Blíže viz komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b.* 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 46. ISBN 3-214-04554-7.

nost za pomocníka při plnění jiné osoby pak v návaznosti¹³ na uvedené ustanovení upravují Principy evropského deliktního práva (dále jen „PETL“), konkrétně jejich článek 6:102: „(1) Každý je odpovědný za škodu způsobenou jeho pomocníky jednajícími v rámci jejich úkolu za předpokladu, že porušili požadovanou úroveň chování. (2) Nezávislá smluvní strana není považována za pomocníka pro účely tohoto článku.“

Z uvedeného historického a komparativního přehledu vyplývá jednoznačná souvislost § 2914 s § 1935, které vytváří obdobnou dvojici, jako výše uvedené civilní kodexy. Tato podobnost řešení Občanského zákoníku s úpravou příbuzných kodexů též umožňuje legitimně čerpat z výsledků tamější dogmatiky.

Je významné poznamenat, že téměř všechny uvedené kodexy nebo jejich výklad rozlišují samostatného (nezávislého) a nesamostatného (závislého) pomocníka, jehož obdobu nalezneme i v § 2914 Občanského zákoníku.

III. Základní konstrukce odpovědnosti za pomocníka v Občanském zákoníku

1 Obecně

Občanský zákoník zvláště upravuje odpovědnost za pomocníka. Jde o úpravu obecnou v tom smyslu, že není rozhodující povaha principála; může jít jak o podnikatele, tak i nepodnikatele,¹⁴ jak o právnickou osobu, tak i fyzickou osobu. Právní úprava, naopak, rozlišuje mezi účely užití pomocníka (při plnění a při výkonu jiné činnosti principála). Dále též rozlišuje dle různé povahy vztahu mezi principálem a pomocníkem.

Úprava Občanského zákoníku je obecná i v tom smyslu, že ji lze podpůrně užít i pro úpravu odpovědnosti ve zvláštních právních předpisech, byť by právo na náhradu škody mělo jen povahu regresního nároku.¹⁵

¹³ Srovnej komentář k článku 6:102, m.č. 13 a násl. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 117 a násl. ISBN 978-3-211-23084-8.

¹⁴ Uvedené rozlišení nečinil ani Občanský zákoník 1964, přesto se někdy ustanovení § 420 odst. 2 Občanského zákoníku 1964 vztahovalo jen k těm fyzickým osobám, které byly podnikatelem. Srovnej komentář k § 420, m.č. 19. ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, et al. *Občanský zákoník: Komentář: § 1 – 459: Svazek I*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1208. ISBN 978-80-7440-108-6.

¹⁵ K použitelnosti občanskoprávní úpravy odpovědnosti za pomocníka v souvislosti s tzv. regresním nárokem zdravotní pojíšťovny podle § 55 odst. 1 věta první. *Zákon č. 48/1997*

2 Základní konstrukce odpovědnosti za pomocníka při plnění

Odpovědnost za pomocníka upravuje Občanský zákoník, podobně jako výše zmíněné kodifikace, ve dvou souvislostech. V ustanovení § 1935 normuje *odpovědnost za pomocníka při plnění*: „*Plní-li dlužník pomoc jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.*“ Podle uvedeného ustanovení se tak dlužníkovi příčítá jednání osoby, kterou použil ke splnění dluhu. Z hlediska aplikačního rozsahu je významné zdůraznit, že § 1935 upravuje vztah mezi dlužníkem a věřitelem; dlužník tedy podle tohoto ustanovení odpovídá za pomocníka, kterého si zvolil ke splnění, *vůči věřiteli, zásadně nikoli vůči třetím osobám*. Způsobí-li pomocník, byť v souvislosti s plněním věřiteli, škodu třetí osobě, pak se odpovědnost dlužníka řídí nikoli § 1935, nýbrž § 2914. Toto ustanovení zakládá odpovědnost dlužníka za „své lidi“, které použil při plnění dluhu nebo v přímé souvislosti s tím. Je v zásadě irelevantní, zda „jeho lidé“ poruší přímo povinnost k plnění (například poskytnou vadné plnění) nebo zda poruší vedlejší povinnosti (například ochranné povinnosti).¹⁶

Ustanovení § 1935 se použije (přinejmenším analogicky) i na případy porušení ochranných povinností v právním poměru, který sám neobsahuje povinnosti k plnění, typicky vztah v předsmluvní fázi, a dopadá tak i na případy *předsmluvní odpovědnosti*.

Třetí osoby se mohou odpovědnosti za pomocníka dovolávat jen tehdy, pokud jsou aktivně legitimované podle úpravy smluvní odpovědnosti (§ 2913).

Typickým případem pomocníka při plnění je *subdodavatel*. I za škodu, která byla způsobena subdodavatelem *při plnění nebo v přímé souvislosti s ním*, odpovídá dlužník. Dlužník tak bude vždy odpovídat za riziko, které je s plněním příslušného dluhu spojeno. Toto řešení ostatně *odpovídá standardní struktuře zájmů stran*. Vybere-li si věřitel svého dlužníka, pak si vybral jako svého partnera právě jeho, například i s ohledem na jeho solventnost pro případ, že by své povinnosti nesplnil rádně. Tomuto účelu volby smluvního partnera by odporovalo, pokud by dlužník mohl riziko plnění svého dluhu bez souhlasu věřitele přesunout na třetí osobu

Sb. o veřejném zdravotním pojištění ve znění pozdějších předpisů. Srovnej například *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 4330/2014* [2016-05-31].

¹⁶ K rozlišení povinností k plnění a vedlejších povinností viz komentář k § 2913, sub II. 1., byť se tam hovoří jen o takových smluvních povinnostech. MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek VIII.* 1. vyd. Praha: Leges, 2017 [v tisku]. ISBN 978-80-7502-008-6.

jen tím, že nesplní sám, ale prostřednictvím jiného. Správně v uvedené souvislosti uvádí Reischauer: „*Dlužník je svému věřiteli povinen k plnění a bez jeho svolení nesmí plnění přenést na jiného, může však přitom zapojit jinou osobu. S touto možností koresponduje odpovědnost, která nemůže být limitována tím, že dlužník zapojí na sobě nezávislou osobu.*“¹⁷

Pro odpovědnost dlužníka je zcela irelevantní, zda pomocník vystupuje v rámci své podnikatelské činnosti či nikoli. Odpovídá za něj v obou případech. Tak výslovňě i komentář k článku 8.107 PECL: „*Vnitřní vztah mezi stranou a třetí osobou je v tomto kontextu irrelevantní. Třetí osoba může být podřízena instrukcím strany, bud' jako zaměstnanec nebo jako zástupce (agent); nebo může být nezávislý subdodavatel.*“¹⁸

Institut pomocníka při plnění se užije nejen v případě smluvní odpovědnosti, ale vůbec při *plnění obligační povinnosti*. V případě plnění smluvní nebo kvazismluvní povinnosti se bude odpovědnost obecně řídit ustanovením § 2913; je-li škoda způsobena plněním jiné závazkové povinnosti, pak se řídí zásadně § 2910.¹⁹ V obou případech však pro přičtení jednání pomocníka platí pravidla uvedená v § 1935.

Lze však mít za to, že § 1935 platí i pro plnění *jiných soukromoprávnických povinností, než jen obligačních*. Podle § 11 platí obecná ustanovení o vzniku, změně a zániku práv a povinností ze závazků v části čtvrté Občanského zákoníku přiměřeně i na vznik, změnu a zánik jiných soukromých práv a povinností. V daném případě jde o vznik povinnosti k náhradě škody. Samotná skutečnost, že daný právní poměr nevznikl jen z vůle stran, nepředstavuje důvod, který by aplikaci § 1935 nějak bránil; to ostatně platí i v případě mimosmluvních obligací.

Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) bez podrobnější argumentace dospěl ke stejným závěrům i v případě povinnosti, která jistě nemá obligační povahu, spíše lze hovořit o *povinnosti veřejnoprávní povahy*, konkrétně o povinnosti obce provádět zimní údržbu chodníků na svém území: „*Ani v otázce pasivní legitimace se odvolací soud*

¹⁷ Blíže viz komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 47. ISBN 3-214-04554-7.

¹⁸ Blíže viz komentář k článku 8:107. LANDO, O. a H. BEALE, eds. *Principles of European Contract Law: Parts I and II*. 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2000, s. 378. ISBN 90-411-1305-3.

¹⁹ Srovnej komentář k § 2910, sub IV. 8. MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek VIII*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017 [v tisku]. ISBN 978-80-7502-008-6.

*neodchýlil od právního názoru, jenž byl vysloven v rozhodnutích dovolacího soudu, například ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 2142/2005 v tom smyslu, že město jakožto subjekt povinný provádět zimní údržbu chodníků na svém území se odpovědnosti za porušení této povinnosti nezprostí tím, že smluvně na jiného plnění této své povinnosti přenese.*²⁰

3 Základní konstrukce odpovědnosti za pomocníka při výkonu jiné činnosti

Odpovědnost za pomocníka při výkonu jiné činnosti ve smyslu § 2914 dopadá na případy, kdy někdo použije při své činnosti jinou osobu, která způsobí třetí osobě škodu, a současně nejde o případ pomocníka při plnění. Dopadá tedy na jiné případy, než ty, kdy dlužníkův pomocník způsobí věřiteli, případně třetí osobě ve smyslu § 2913 odst. 1 škodu při plnění dlugu nebo v přímé souvislosti s ním.

Opak nelze dovozovat z toho, že § 2914 systematicky navazuje na § 2193, který upravuje smluvní odpovědnost. Nadpis „Porušení smluvní povinnosti“ je umístěn pod číslem paragrafu; z toho jednoznačně plyně, že dopadá právě jen na toto ustanovení, nikoli již na ustanovení následující. Jako tzv. skupinový nadpis by musel být umístěn nad číslem paragrafu.

Pojednávané ustanovení rozlišuje, obdobně, jako výše uvedené kodexy, dva případy pomocníků: *samostatného a nesamostatného*.²¹ Používají jen odlišnou terminologii; za pomocníka považují jen toho, jehož Občanský zákoník považuje za nesamostatného. To však neznamená, že by pomocník, který je v terminologii Občanského zákoníku označený jako samostatný, vůbec neodpovídá (srovnej například § 831 odst. 2 BGB; pro podrobnosti viz níže). Podstatné tedy je, že všechny tyto kodexy uvedené dvě kategorie rozlišují; jak je terminologicky označují, je pak zcela druhoradé.

Typickým příkladem samostatného (nezávislého) pomocníka je samostatný podnikatel, tj. osoba, která vystupuje jako pomocník při plnění dlugu (například subdodavatel) samostatně v rámci své podnikatelské činnosti. Tak výslovně § 831 odst. 2 BGB, podobně též německá verze

²⁰ Blíže viz *Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 832/2014* [2014-08-26].

²¹ Naproti tomu judikatura k Občanskému zákoníku 1964 uvedené rozlišení neprováděla.

„Není totiž rozhodující, zda odpojení přípojky provedl žalovaný sám nebo prostřednictvím svého smluvního partnera, jemuž tuto práci zadal.“ Srovnej například *Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 9/2002* [2002-08-20].

článku 6:102 PETL dokonce explicitně užívá pojem „samostatný podnikatel“ (*selbständiger Unternehmer*), anglická mutace, podobně jako česká mutace, hovoří o samostatné smluvní straně (*independent contractor*).

Za *nesamostatného pomocníka* (typicky zaměstnanec) odpovídá ten, kdo ho použil bez omezení, podobně jako je tomu v případě odpovědnosti za pomocníka při plnění. V tomto případě je odpovědnost principála relativně přísná, podobně jako PETL.

Naopak, úprava odpovědnosti za *samostatného pomocníka* je sice přísnější než PETL, případně § 1315 Obecného zákoníku občanského, podle kterých principál za samostatného pomocníka deliktně neodpovídá, zcela však koresponduje s úpravou § 831 odst. 2 BGB. V uvedeném případě principál odpovídá jen za vlastní zavinění, a to buď za zavinění při výběru osoby pomocníka, nebo za nedostatečný dohled nad ním.

4 Odpovědnost za pomocníka právnické osoby

Základní systém úpravy odpovědnosti za pomocníka uzavírá § 167, který právnické osobě přičítá protiprávní jednání třetích osob, a to bez možnosti zproštění z důvodu absence vlastního zavinění.²² Podle tohoto ustanovení právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě. Uvedená úprava se do značné míry překrývá právě s § 2914, neboť například zaměstnanci představují typický příklad nesamostatného pomocníka. Na druhou stranu, u tzv. jiného zástupce již toto posouzení nemusí být tak jednoznačné. Proto § 167 protiprávní jednání zde uvedených osob přičítá právnické osobě explicitně. Důsledkem může být nepochybně vznik povinnosti k náhradě škody. Uvedené ustanovení podle své dikce nedopadá jen na případy náhrady škody, respektive újmy, nýbrž je formulováno obecně.

Úprava § 167 však v žádném případě neznamená, že by právnická osoba nemohla odpovídat na základě § 2914. Právě naopak, jen se jí bude podle tohoto ustanovení přičítat jednání jiných osob, než v § 167 uvedených.

²² Obdobně srovnej pro německé právo ve vztahu ke členům orgánů § 831 BGB. Srovnej komentář k § 831, m.č. 18. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1. K úpravě Obecného zákoníku občanského srovnej Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 788/48 [1949-09-07], R 210/1950.

Právnická osoba tedy odpovídá za osoby uvedené v § 167 zásadně bez dalšího; naproti tomu u ostatních osob, které právnická osoba použila, musí být zkoumáno splnění předpokladů dle § 2914.

5 Odpovědnost za osoby, které se podílí na výkonu veřejné moci

Odpovědnost za osoby, které se podílí na výkonu veřejné moci, upravuje Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

IV. Výkon činnosti pro jiného

1 Požadavek vnitřní souvislosti

Lze vycházet z toho, že vymezení výkonu činnosti pro jiného, která je základem případné odpovědnosti principála, je podle všech shora uvedených kodexů i podle Občanského zákoníku velmi obdobné.²³ Dokonce je obdobné i pro jiné případy odpovědnosti za třetí osobu, jako je tomu u § 1935 nebo u odpovědnosti za výkon veřejné moci.²⁴

Německá soudní praxe rozlišuje výkon činnosti pro jiného a jednání, které je učiněno jen při příležitosti této činnosti. Potřebná není jen kauzalita, ale i vnitřní souvislost mezi přeneseným okruhem úkolů a způsobením škody.²⁵ Požadavek vnitřní souvislosti naznačuje, že je třeba hledat konkrétní kritéria objektivní přičitatelnosti jednání pomocníka principálovi. Absence této vnitřní souvislosti, respektive objektivní přičitatelnosti se označuje jako tzv. exces.

Pokud pomocník vykonává jemu svěřenou činnost a dopustí se přitom svou nedbalostí chyby, pak je to nepochybně při výkonu činnosti pro

²³ Srovnej komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 47. ISBN 3-214-04554-7.

²⁴ Také například Vojtek u odpovědnosti za výkon veřejné moci odkazoval ohledně tzv. excessu na úpravu § 420 odst. 2 Občanského zákoníku 1964. Blíže viz komentář k § 1. VOJTEK, P. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci: Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 16. ISBN 978-80-7400-427-8. Srovnej též komentář k § 831, m.č. 24. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

²⁵ Blíže viz RGZ 104, 141, 144; BGHZ 11, 151, 152 a násl. Srovnej komentář k § 831, m.č. 24. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

jiného.²⁶ Problematické jsou zejména případy, kdy pomocník způsobí úmyslně škodu, případně kdy překročí okruh svých úkolů.

2 Takzvaný *exces*

A. Judikatura německých soudů

Od běžných případů, kdy principál odpovídá za škodu, kterou při výkonu činnosti pro něj způsobil jeho pomocník, se odlišují případy tzv. *excesu*. V zásadě jde o případy, kdy není dána výše uvedená vnitřní souvislost způsobení škody s výkonem činnosti pro jiného (objektivní přičitatelnost jednání pomocníka principáloví).

Problematický je případ, kdy pomocník jedná *v rozporu s výslovnými pokyny principála*. Německá judikatura v tomto případě nepovažuje potřebnou souvislost za přerušenou, neboť „*jinak by se mohl principál bez problémů zbavit své odpovědnosti podle § 831 odpovídajícími pokyny*“.²⁷ Wagner uvádí jako příklad rozhodnutí Spolkového soudního dvora, kdy řidič buldozeru dostał pokyn počkat, dokud nebude dodán nový hydraulický olej, on však tohoto pokynu nedbal a způsobil tím nehodu; principál se nemohl zprostit odpovědnosti jen tvrzením, že mu přeci říkal, aby nikam nejezdil.²⁸ To dokonce platí i pro úmyslně spáchané delikty, a také při úmyslném způsobení škody v rozporu s dobrými mravy.²⁹

Vnitřní souvislost mezi přeneseným okruhem úkolů a způsobením škody, naopak, absentuje v případě, kdy deliktní jednání pomocníka *překročí okruh přenesených úkolů*; pomocník tedy „čistě náhodně přijde do kontaktu s právními statky poškozeného“.³⁰ Jako příklad lze uvést způsobení

²⁶ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 24. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

²⁷ Blíže viz BGHZ 31, 358, 366. Komentář k § 831, m.č. 25. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

²⁸ Blíže viz BGH VersR 1963, 1076, 1077. Komentář k § 831, m.č. 25. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

²⁹ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 25. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

³⁰ Blíže viz BGH NVW-RR 1989, 723, 725.

bení nehody při černé jízdě se svěřeným automobilem.³¹ Stejné platí i pro nehody, které se staly zaměstnanci se svým automobilem při cestě do práce a z práce.³²

Sporné jsou případy, kdy *pomocník něco odcizí třetí osobě*. Odpovědnost principála byla popřena v případě, kdy stavební dělníci něco ukradli na stavění. Naopak byla jeho odpovědnost uznána, pokud řidič přepravní společnosti odcizil náklad, neboť dopravce byl smluvně vázán náklad chránit i před krádežemi. Wagner poukazuje na školní příklad, kdy pomocník řemeslníka něco ukradne doma u klienta; ten však dosud nebyl německou judikaturou řešen.³³

Wagner správně poukazuje na to, že přičtení jednání pomocníka musí spočívat na *teleologických kritériích*, které spočívají na *principu zvýšení rizika*. Je to principál, který vůbec vytváří možnost, aby jeho pomocník ohrozil statky třetích osob. Je to také on, kdo své pomocníky vybírá, a je na něm, aby na ně dohlížel nebo učinil jiná opatření k zabránění vzniku škody. Principál má tedy nést personální riziko, tj. nebezpečí, že jeho pomocník se projeví jako nedbalý nebo zlovolný. Wagner z toho dovnuje, že by jak případy černých jízd, tak i krádeže v bytě zákazníka měly být řešeny ve prospěch odpovědnosti principála. Z aplikačního prostoru § 831 BGB tak vylučuje jen případy, které se týkají vlastní sféry pomocníka, vyplývající například ze soukromého vztahu k poškozenému.³⁴

B. Judikatura Nejvyššího soudu k Občanskému zákoníku 1964

Judikatura Nejvyššího soudu k § 420 odst. 2 Občanského zákoníku 1964, respektive k § 421 odst. 2 Občanského zákoníku 1964 ve znění účinném do 31. prosince 1991 vyžadovala pro přičtení jednání pomocníka princi-

³¹ Blíže viz RGZ 119, 58, 60 a násl.; 135, 149, 154, 157; BCHZ 1, 388, 390. Komentář k § 831, m.č. 26. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

³² Blíže viz komentář k § 831, m.č. 26. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

³³ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 26, včetně dalších odkazů na příslušná rozhodnutí. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

³⁴ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 27. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

páloví, aby škoda byla způsobena při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním; vybočila již činnost zaměstnance z tohoto rámce, jednalo se o tzv. exces, za který principál (zaměstnavatel) neodpovídá.³⁵ Nejvyšší soud zde navázal na předchozí judikaturu k Občanskému zákoníku 1950.³⁶

Nejvyšší soud v uvedené souvislosti ve stanovisku k náhradě škody podle Občanského zákoníku z roku 1970 rozlišoval:³⁷

- a) způsobení škody *vlastním plněním úkolů* organizace, tj. plněním pracovních úkolů, plněním služebních povinností, popřípadě úkony, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností. Jde o plnění povinností vyplývajících z pracovní smlouvy, na příkaz organizace, i jestliže pracovník jedná bez přímého pokynu, například z vlastní iniciativy, pokud k tomu nepotřebuje zvláštní oprávnění nebo ji nekoná proti výslovnému zákazu organizace;
- b) *v přímé souvislosti* s plněním pracovních úkolů: úkony potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo úkony nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení;
- c) způsobení škody nikoli vlastním plněním úkolů organizace, ale *ještě v rámci plnění úkolů organizace*. Zde je třeba použít kritéria místního, časového a věcného (někdy vnitřního účelového) vztahu. Rozhodující je přitom věcný (vnitřní účelový) vztah, tj. vztah činnosti, jíž byla způsobena škoda, k úkolům organizace. Jinými slovy, zda při činnosti, jíž byla způsobena škoda, sledoval pracovník z objektivního i subjektivního hlediska plnění pracovních úkolů.

Z toho Nejvyšší soud dovozoval, že automaticky nevylučuje exces jen to, že jednání pomocníka je *trestným činem*.³⁸ Dále v téma stanovisku

³⁵ Blíže viz R 55/1971, s. 342-346.

³⁶ Blíže viz R 57/1961. Zásady vyslovené v rozhodnutí č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů, podle nichž zaměstnanec, který při výkonu svého zaměstnání způsobil porušením povinnosti z pracovního poměru škodu cizímu podniku nebo jiné třetí osobě, odpovídá jen svému zaměstnavateli, nelze použít v případě, kdy jde o vybočení zaměstnance z povinností vyplývajících z pracovního poměru (Okresní soud v Liberci vyhověl žalobě, jíž se žalující podnik domáhal na žalovaném náhrady škody, kterou mu způsobil tím, že jako kuchař v závodní kuchyni provozované v žalobcově podniku Restaurace a jídelny přepouštěl topný plyn propan-butan používaný žalobcem a dodávaný pro účely závodní kuchyně do své lahve, aby jej použil pro svou potřebu ve vlastní domácnosti, při čemž ráděně nezajistil plynovou lahev, takže spadla na zem a došlo k unikání plynu, který se vzímal, což mělo za následek výbuch a požár budovy, její poškození a vznik škody v zažalované částce).

³⁷ Blíže viz R 55/1971, s. 342-346.

pak uzavřel, že, naopak, jde o exces: „škoda způsobená [...] takovou činností, která sledovala výlučně uspokojování osobních zájmů, byť k ní došlo v době určené pro provádění zaměstnání [...] nebo škoda způsobená příslušníkem ozbrojených sil v činné službě v době tzv. osobního volna, při jejím neorganizovaném využívání podle osobních potřeb a zálib.“³⁹

V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud specifikoval, co znamená *činnost v přímé souvislosti s plněním pracovních povinností*. Může jít jak o činnost přímo na příkaz zaměstnavatele, tak i o činnost vykonávanou na základě vlastního podnětu zaměstnance. Není rozhodující ani motiv či pohnutka zaměstnance.⁴⁰ Jde o úkony potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení. Současně však uvádí, že jimi nejsou cesta do zaměstnání a zpět, stravování, ošetření, vyšetření ve zdravotnickém zařízení, ani cesta k nim a zpět, pokud nejsou konány v objektu zaměstnavatele. Naproti tomu již k uvedeným úkonům patří vyšetření na příkaz zaměstnavatele a ošetření při první pomoci.⁴¹

Exces dovodil Nejvyšší soud například v případě, kdy při oslavě v práci v opilosti nedošlo k vypnutí kávovaru, a následoval požár.⁴² Jako irrelevantní hodnotil Nejvyšší soud skutečnost, že na straně zaměstnance existovala překážka v práci.⁴³

C. Řešení

Při výkonu činnosti pro jiného lze rozlišovat *tři skupiny případů*, respektive dvě skupiny, přičemž druhá se sama rozpadá na dvě podskupiny.

U první skupiny k pochybení došlo *přímo při výkonu činnosti*, kterou měl pomocník vykonávat. Má-li například pomocník na pokyn principála zajet koupit náradí, pak nehoda při této cestě způsobená spadá do působnosti pojednávaného ustanovení. Naproti tomu například jízda vlast-

³⁸ Blíže viz R 55/1971, s. 342-346. Srovnej též *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky sp. zn. 1 Cz 7/81 [1981-03-31]*, S IV, s. 608 a násl.; a č. 140. VOJTEK, P. ed. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. 711 s. ISBN 80-7357-194-3.

³⁹ Blíže viz R 55/1971, s. 342-346.

⁴⁰ Blíže viz *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 1148/2002 [2003-02-24]*; a *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 454/2002 [2003-01-14]*.

⁴¹ Blíže viz *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 1148/2002 [2003-02-24]*.

⁴² Blíže viz R 65/1969.

⁴³ Blíže viz *Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 482/2005 [2005-08-31]*.

ním autem do práce není touto činností, neboť tato činnost není obsahem výkonu činnosti pro zaměstnávatele.

Druhou skupinu tvoří případy, kdy k pochybení došlo nikoli přímo danou činností, nýbrž jen *v souvislosti s touto činností*; je zde tedy mezi výkonem činnosti pro principála a vznikem škody daná kauzalita. Přitom je nutné rozlišovat, zda se v dané škodě *realizovalo zvláštní riziko spojené s činností pro principála*, riziko, které je typově jiné, než běžné riziko. Pokud je tedy například způsobena škoda buldozérem, který provozuje principál, pak provoz buldozéra představuje zvláštní riziko, které je třeba přičíst principáloví. Podobně, pokud činnost pro principála vyvolává například *otevření bezpečnostní sféry jiného*; toho pak využije principálův pomocník a například okrade zákazníka u něj v bytě, nebo třetí osobu, která má u zákazníka své věci.⁴⁴

Jede-li pomocník (zaměstnanec) do práce svým automobilem, ne-představuje to zvláštní riziko spojené s činností pro zaměstnávatele. Jiná by byla situace, kdyby jel do práce pracovním traktorem.

Pro přičtení jednání pomocníka principáloví se tedy nemá jen za roz-hodné, zda má principál z této činnosti prospěch. Jako významnější se je-ví, že je mu přičitatelné riziko, které se ve vzniku škody realizuje.

V uvedené souvislosti je vhodné zmínit § 233 odst. 2 *Občanského zá-koníku 1964* v původním znění: „*Je-li s poskytnutím služby spojen přístup*

⁴⁴ Z tohoto hlediska by se mělo principáloví (zdravotnickému zařízení) přičítat i svévolné jednání pomocníka (zdravotnického pracovníka), který využívá umístění pacienta ve zdravotnickém zařízení, který si nechá aplikovat léčiva. Případ, kdy pacient dopustí aplikaci látky do svého těla, je příkladem otevření bezpečnostní sféry *par excellence*. Zneužití otevření bezpečnostní sféry pomocníkem by mělo být přičitatelné principáloví. To platí tím spíše i v případě, kdy svou bezpečnostní sféru neotevřel pacient dobrovolně, nýbrž ji sám otevřel principál, například hospitalizací pacienta v bezvědomí. Z uvedeného důvodu nelze souhlasit s řešením Nejvyššího soudu, který projednal známý případ tzv. hepari-nového vrahů, když jeho jednání posoudil jako exces, který nelze přičíst principáloví (zdravotnickému zařízení). Nejvyšší soud k tomu uvedl: „... jeho protiprávní jednání roz-hodně nelze označit za plnění úkolů vyplývajících z pracovního poměru ani za úkony s tím přímo související, nešlo z objektivního ani subjektivního hlediska o činnost konanou pro za-městnávatele, obviněný nejednal v jeho prospěch či v jeho zájmu, nýbrž pouze v zájmu vlast-ním. Důvodně odvolací soud zdůraznil, že šlo o jednání v přímém rozporu s plněním pracov-ních povinností. Odvolací soud tedy mimo jiné postupoval správně, když odmítl návrh obvi-něného, aby o náhradě škody nebylo rozhodováno z důvodu § 420 odst. 2 Občanského záko-níku.“ Blíže viz *Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 1334/2008 [2009-03-31]*. Proti tomuto usnesení byla podána i ústavní stížnost, která však nenamíta-la posouzenou náhrady škody; byla odmítnuta *Usnesením Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 1628/09 [2009-10-23]*.

do bytů nebo k osobnímu majetku občanů, odpovídá organizace i za škodu způsobenou při této příležitosti zaviněním osob, kterých k poskytnutí služby použila. Ten, kdo škodu způsobil úmyslně, odpovídá za ni společně a nerozdílně s organizací.“ Šlo o případ, kdy ke způsobení škody nedošlo v rámci plnění úkolů dlužníka (tzv. organizace), nýbrž při příležitosti takového plnění (poskytnutí služby).⁴⁵ Toto ustanovení tak plně respektuje uvedené teleologické argumenty. Bohužel, v rámci tzv. velké novely Občanského zákoníku 1964 z roku 1991 bylo bez náhrady vypuštěno. Na druhou stranu, dikce pojednávaného ustanovení plně umožňuje tyto teologické argumenty zohlednit.

V. Samostatný a nesamostatný pomocník

První věta § 2914 hovoří o zmocněnci, zaměstnanci nebo obecně o jiném pomocníkovi. Teprve z následující věty vyplýne vztah obou vět uvedeného paragrafu: první věta dopadá jen na nesamostatné pomocníky, druhá pak na pomocníky samostatné. Pro samostatného pomocníka vytváří právní fikci („nepovažuje se za“), že není pomocníkem. To má důsledek, že pro něj neplatí regulace první věty. Právní fikce zde působí jako negativní odkaz na právní následek (dispozici) jiné normy, v tomto případě věty první.

Pomocník je osoba, která je použita při činnosti jiného, je to osoba, která je použita k obstarání záležitostí jiného.⁴⁶ Tuto činnost je třeba chápát velmi široce; může zahrnovat jednání právní i faktické, úplatné i bezúplatné, atakdále.⁴⁷

Samostatného pomocníka vymezuje druhá věta takto: „... zavázal-li se [...] provést určitou činnost samostatně“. Z daného vymezení plynou dva důležité znaky: 1) samostatný pomocník se musí zavázat vůči principáloví, 2) činnost, ke které se zavázal, má vykonávat samostatně. Uvedená dikce sice může být dvojznačná, avšak s ohledem na smysl a účel tohoto

⁴⁵ Srovnej komentář k § 233. ČEŠKA, Z., J. KABÁT, J. ONDŘEJ a J. ŠVESTKA. *Občanský zákoník: Komentář: § 222 až 510: Díl II.* 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 35-36.

⁴⁶ Srovnej komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b.* 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 46. ISBN 3-214-04554-7.

⁴⁷ Srovnej komentář k § 831, m.č. 14. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1. Stejně komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b.* 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 46. ISBN 3-214-04554-7.

ustanovení je jeho výklad jasný. Slovo „samostatně“ se nevztahuje ke slovesu „zavázal-li se“, nýbrž k „provést určitou činnost“; nejde tedy o to, jak se zavazuje, nýbrž jak má být provedena činnost, ke které se zavázal.

Velmi dobrým inspiračním zdrojem pro rozlišení samostatného a nesamostatného pomocníka mohou být výše uvedené civilní kodexy a jejich dogmatika.

Evropská skupina pro deliktní právo vymezuje pojem „nezávislá smluvní strana“ velmi podobně jako Občanský zákoník: „*Tento pojem označuje stranu, která je smluvně vázána s tím, kterého činí poškozený odpovědný (s žalovaným), a jednala nezávislým způsobem bez dohledu nebo kontroly.*“⁴⁸ Jak bylo výše uvedeno, německá verze PETL hovoří o *samostatném podnikateli*, což je skutečně *typický příklad samostatného pomocníka*. Jde však jen o typický příklad. V konkrétním případě je rozhodující samostatnost, nikoli všechny znaky podnikatele; například není třeba, aby vykonával činnost soustavně nebo za účelem dosažení zisku.

Evropská skupina pro deliktní právo definuje také nesamostatné pomocníky, které nazývá prostě jen pomocníkem: „*Tento termín [tj. pojem pomocník, auxiliary] zahrnuje zaměstnance pracujícího na základě pracovní smlouvy, a to v rámci podnikatelského kontextu nebo v domácnosti. Zahrnuje pravidelné nebo příležitostné pomocníky pracující bezplatně či za úplatu. Tento pojem naznačuje určitou formu subordinace nebo integrace nebo úkol, který má být splněn pod dohledem nebo kontrolou strany, která má být činěna odpovědnou.*“⁴⁹ Dále se poukazuje na potřebnou „blízkost“ pomocníka a principála. Proto není nezávislá smluvní strana začleněna do organizační struktury podniku (při činnosti v podnikatelské sféře) nebo do aktivit domácnosti (při činnosti v domácí sféře, například domácí zaměstnanci).⁵⁰ Nelze však nepřipustit, že v některých hraničních případech může být konkrétní přiřazení složité.⁵¹

⁴⁸ Blíže viz komentář k článku 6:102, m.č. 6. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 116. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁴⁹ Blíže viz komentář k článku 6:102, m.č. 8. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 116. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁵⁰ Blíže viz komentář k článku 6:102, m.č. 12. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 117. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁵¹ Tuto obtížnost připouští i Evropská skupina pro deliktní právo, přičemž příkladem uvádí oblast stavebnictví. Blíže viz komentář k článku 6:102, m.č. 9. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl.

Navázat lze také na vymezení pojmu *pomocník při výkonu jiné činnosti* (*Verrichtungshilfe*) ve smyslu § 831 BGB, a též § 1315 Obecného zákoníku občanského, který je v tomto ohledu s BGB srovnatelný.⁵² Interpretace uvedeného pojmu předpokládá absenci samostatnosti a výkon činnosti na vlastní odpovědnost, naopak, vyžaduje závislost a vázanost pokyny.⁵³ Toto pojedání plně odpovídá také vymezení nesamostatného pomocníka ve smyslu § 2914. Německá judikatura i literatura vypracovaly následující typické znaky nesamostatnosti. Závislost a nikoli vlastní odpovědnost vyžadují, aby principál byl v pozici, kdy může danou činnost jednajícímu kdykoli odejmout, omezit ji nebo ji z hlediska doby a rozsahu regulovat.⁵⁴ Rozhodující je faktické podléhání příkazům principála, bez ohledu na to, zda je založeno na právním jednání nebo zda toto právní jednání je neplatné.⁵⁵ Oprávnění k příkazům se nemusí týkat detailů, pomocník může mít i značný prostor pro rozhodnutí ve vlastní odbornosti; proto i svobodná povolání mohou vystupovat jako nesamostatní pomocníci.⁵⁶ Na druhou stranu, sama existence práva dávat pokyny není dostatečným kritériem pro přiřazení k organizaci principála. Wagner upozorňuje, že i zákazník může taxikáři dávat pokyny, což však nic nemění na tom, že taxikář je samostatným podnikatelem.⁵⁷ Nad rámec oprávnění dávat pokyny

---

Wien: Springer, 2005, s. 117. ISBN 978-3-211-23084-8. Jde však o problém, který je soukromému právu dlouhodobě známý, například z rozlišení výkonu závislé práce a samostatného výkonu činnosti.

⁵² Srovnej komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 47. ISBN 3-214-04554-7.

⁵³ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 14 a 16. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1. Lze dobře argumentovat pomocí argumentu *a contrario* ve vztahu k § 831 odst. 2 BGB, který dopadá na (v terminologii Občanského zákoníku) samostatného pomocníka.

⁵⁴ Například RGZ 92, 345, 346 a násl.; BGHZ 45, 311, 313. Komentář k § 831, m.č. 14. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁵⁵ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 14. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁵⁶ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 14. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁵⁷ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 15. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1. Taxikáře jako pří-

je třeba, aby byl splněn požadavek závislosti na principáloví, nikoli však ve smyslu sociální podřízenosti, nýbrž ve smyslu začlenění do jeho organizačního okruhu (podniku, domácnosti, atakdále).⁵⁸ Jde o zcela totožné kritérium, které bylo již výše zmíněno při výkladu PETL. Německý Nejvyšší spolkový soud například odmítl postavení (nesamostatného) pomocníka při přenechání řízení rodinného vozu nevlastnímu synovi na rodné dovolené.⁵⁹

V příbuzných právních rádech nejsou (na rozdíl od pomocníka při plnění) pomocníky při výkonu jiné činnosti *zákonné zástupci* principála.⁶⁰ Deliktní odpovědnost za zákonné zástupce nelze dovodit ani dle českého práva. Zákonné zástupci nejsou v závislém postavení ve vztahu k zastoupeným, spíše naopak (srovnej například § 857 odst. 1). Reischauer též poukazuje na to, že nezletilý „nepoužívá“ zákonného zástupce k obstarání vlastních záležitostí.⁶¹ Současně zákonné zástupci se nezavázali vykonávat určitou činnost, nýbrž jim byla svěřena bud' soudem, nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci.⁶² Skutečně neexistuje žádný důvod, aby například děti odpovídaly za delikty svých rodičů.⁶³

Německý Spolkový pracovní soud se vyslovil i k problematice tzv. *zapůjčování zaměstnanců*.⁶⁴ V tomto případě zůstane zapůjčující zaměst-

klad samostatného podnikatele uvádí i Moréteau. Komentář k článku 6:102, m.č. 10. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 117. ISBN 978-3-211-23084-8. Může však být stejně dobré zaměstnancem společnosti provozující taxislužbu. V klasické podobě však nebude nesamostatným pomocníkem zákazníka.

⁵⁸ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 15. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁵⁹ Blíže viz BGH FamRZ 1964, 84.

⁶⁰ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 20. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁶¹ Blíže viz komentář k § 1315, m.č. 2. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 48. ISBN 3-214-04554-7. Slovo „použít pomocníka“ užívá stejně Obecný zákoník občanský, jako Občanský zákoník.

⁶² Srovnej úvodní výklady před § 436, m.č. 25 a následně MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 419 – 654: Svazek III*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. 1234 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

⁶³ Tak již motivy k BGB. Srovnej komentář k § 831, m.č. 20. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁶⁴ Dočasné přidělení zaměstnance k jinému zaměstnavateli.

navatel oprávněný udělovat pokyny, avšak odpovědnost přechází na přijímajícího, pokud je zaměstnanec začleněn do jeho hierarchie a podroben jeho pokynům.⁶⁵ Při neúplném vyčlenění z organizace zapůjčujícího zaměstnavatele není vyloučena ani společná odpovědnost obou zaměstnavatelů.⁶⁶

VI. Odpovědnost za nesamostatného pomocníka (§ 2914 věta první)

Z první věty pojednávaného ustanovení vyplývá, že za jednání nesamostatného pomocníka odpovídá deliktně principál. Nejde však o jeho objektivní odpovědnost za jakoukoli škodu způsobenou pomocníkem. Sice se zde stanoví, že principál nahradí škodu způsobenou pomocníkem, jako by ji způsobil sám, to však nepředstavuje samostatnou skutkovou podstatu, nýbrž *předpokládá naplnění znaků některé ze skutkových podstat odpovědnosti za škodu* (například § 2909, § 2910).

S formulací § 2914 je spojen problém povahy deliktního jednání pomocníka. Tento problém sice není tak vyostřený, jako v případě § 831 BGB,⁶⁷ nicméně do jisté míry existuje i v českém právu. Vyvstávají dvě otázky: 1) Musí být jednání pomocníka i zaviněno?, 2) Musí být pomocník deliktně způsobilý?

Problematický je význam slov „... nahradí škodu způsobenou pomocníkem, jako by ji způsobil sám“. Znamená to, že na místo pomocníka postavíme principála a jednání pomocníka budeme posuzovat z hlediska jeho osoby? Nebo to znamená, že se principálovi přičítá kompletní jednání pomocníka, případně včetně jeho subjektivní stránky (tj. jeho zavinění) pro případ, že ji příslušná skutková podstata odpovědnosti za škodu vyžaduje? Činíme-li tedy principála odpovědného podle § 2914 ve spojení s § 2910, zkoumáme, zda sám pomocník jednal alespoň nedbale; posuzujeme-li jeho odpovědnost podle § 2909, zkoumáme, zda on jednal úmyslně, atakdále.

Domníváme se, že vhodnější je druhé řešení. Principálovi tedy přičítáme jednání pomocníka *včetně jeho subjektivní stránky*. Standard jednání, který se váže k pomocníkovi, může přitom být vyšší (například pomocníkem bude specialista) nebo i nižší než u principála samotného.

⁶⁵ Blíže viz BAG DB 1989, 131 a násl.

⁶⁶ Blíže viz BGH NJW-RR 1995, 659, 660.

⁶⁷ Srovnej komentář k § 831, m.č. 28 a násl. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

V deliktní oblasti by měl být rozhodující standard daného jednajícího. Tak i Nejvyšší soud k Občanskému zákoníku 1964.⁶⁸ Stejný přístup požaduje také Skupina pro evropské deliktní právo.⁶⁹ Subjektivní odpovědnost preferuje i § 2895. Proto například principál podle věty první neodpovídá za škodu způsobenou epileptickým záchvatem pomocníka.

Současně nelze zapomenout, že principál může podle okolností odpovídat i za výběr nesamostatného pomocníka a *dohled* nad ním. Pokud tedy k výkonu činnosti zaviněně vybere osobu, která k ní není způsobilá, odpovídá, i když tato osoba sama nejedná zaviněně. V takovém případě však jde o přímou odpovědnost principála, nikoli o přičtení jednání pomocníka.

S uvedeným řešením musí být slučitelná i odpověď na druhou otázku, neboť má-li být rozhodující zavinění pomocníka, pak musí být rozhodující i skutečnost, že je deliktně nezpůsobilý.

Principál tedy bude odpovídat za zavinění pomocníka, a případně za vlastní zavinění při jeho výběru a dohledu nad ním (k druhé možnosti viz níže v části VII. 5.).

VII. Odpovědnost za výběr a dohled nad pomocníkem

1 Obecně

Druhá věta pojednávaného ustanovení již nepřičítá principáloví zavinění pomocníka, nýbrž již představuje odpovědnost za *vlastní pochybení principála*, a to pochybení při výběru nebo při dohledu nad pomocníkem.

Stejně jako dle § 831 odst. 1 věta druhá BGB⁷⁰ je předpokladem odpovědnosti principála v tomto případě *jeho zavinění*. Užívá se pojem *zavinění při výběru* (*culpa in eligendo*), *zavinění při kontrole, dohledu* (*culpa*

⁶⁸ „Jestliže pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě) způsobil škodu v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním) zaviněně, nezprostí se organizace odpovědnosti s poukazem na ustanovení § 421 odst. 3 Občanského zákoníku.“ Srovnej R 55/1971, s. 106.

⁶⁹ Srovnej komentář k článku 6:102, m.č. 17. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 118. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁷⁰ Srovnej komentář k §§ 276 – 278, m.č. 39: bez vlastní viny se za třetí osoby neodpovídá. SCHMOECKEL, M., J. RÜCKERT a R. ZIMMERMANN, Hrsg. *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB: Schuldrecht: Allgemeiner Teil: §§ 241 – 304: Band II/Teilband 1*. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007. 1412 s. ISBN 978-3-16-149376-8.

*in inspicioendo, in vigilando).*⁷¹ Pojednávané ustanovení požadavek zavinění jasně vyjadřuje slovem „nepečlivě“; slovo „nedostatečně“ sice může mít i objektivní význam, avšak s ohledem na požadavek „nepečlivosti“ je i toto třeba interpretovat subjektivně. Často však půjde v případě principála o odborníka, jehož zavinění je objektivizované (§ 5 odst. 1, § 2912 odst. 2). Také Evropská skupina pro deliktní právo připouští odpovědnost za pochybení principála při výběru nebo dohledu.⁷²

Od uvedeného přístupu se odlišuje Obecný zákoník občanský, který nevyžaduje zavinění principála při výběru nebo dozoru.⁷³ Vyjadřuje to poněkud odlišný přístup k odpovědnosti za pomocníka při výkonu jiné činnosti jako odpovědnosti za svou sféru vlivu nebo organizační sféru, nikoli jako odpovědnosti za zavinění.⁷⁴ Toto pojetí však není přesvědčivé: pokud by jednal principál sám, vyžadovalo by se jeho zavinění, pokud použije jiné osoby, pak již není třeba ani zavinění jeho, ani těchto osob.

2 Zavinění při výběru

Použije-li někdo při výkonu své činnosti jinou osobu, pak do určité míry zvyšuje riziko pro ostatní osoby, a to ve svém vlastním zájmu (jde o jeho činnost). Občanský zákoník od něj v pojednávaném ustanovení vyžaduje, aby tyto osoby řádně vybral, tj. aby jejich schopnosti (znalosti, zkušenosť, dovednost) byly odpovídající příslušné činnosti, kterou mají vykonávat. Jedná-li principál při tomto výběru nedostatečně, hovoříme o zavinění při výběru (*culpa in eligendo*). Nejprve je tedy třeba zkoumat, jaké schopnosti měl mít pomocník s ohledem na povahu činnosti mu svěřené (její nebezpečnost, složitost, atakdále) a konkrétní okolnosti. Pokud tyto vlastnosti pomocník neměl, je třeba posoudit, zda o tom principál věděl (úmysl) nebo zda o tom alespoň vědět mohl (nedbalost).

⁷¹ Blíže viz heslo: *culpa*. BARTOŠEK, M. *Encyklopédie římského práva*. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1994, s. 81. ISBN 80-200-0243-X.

⁷² Srovnej komentář k článku 6:102, m.č. 11. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 117. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁷³ Srovnej komentář k § 1315, m.č. 3. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 51. ISBN 3-214-04554-7.

⁷⁴ Srovnej komentář k § 1315, m.č. 1. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 46. ISBN 3-214-04554-7.

3 Zavinění při dohledu

Zatímco povinnost řádného výběru pomocníka má principál standardně bez dalšího, u dohledu tomu tak vždy není. Například § 831 německého BGB předpokládá, že uvedená povinnost vznikla na základě jiné normy. Z § 2914 však vyplývá *obecná povinnost dohledu nad pomocníkem*. Vždy konkrétní situaci a konkrétním okolnostem však musí odpovídat její „do-statečnost“.⁷⁵ Míra důstatičného dohledu tak závisí na povaze činnosti, kterou pomocník vykonává, povaze jeho odbornosti, povaze odbornosti principála, atakdále.

Pojednávané ustanovení Občanského zákoníku hovoří o „nedostatečném dohledu“. Naproti tomu například německý BGB v citovaném ustanovení hovoří o případech, kdy měl principál „*obstarat zařízení nebo náčiní nebo měl výkon činnosti vést*“. Máme za to, že pojem dohledu je třeba interpretovat extenzivně, tj. jako zahrnující komplexní požadovanou kontrolu pomocníka, včetně vedení pomocníka i kontroly toho, zda má k dispozici odpovídající zařízení. Konkrétní míra dohledu však závisí, jak bylo uvedeno výše, na všech okolnostech konkrétního případu. Ve vztahu k zaměstnancům srovnej § 248 odst. 1 Zákoníku práce,⁷⁶ podle kterého je zaměstnavatel povinen zajistit svým zaměstnancům takové pracovní podmínky, aby mohli řádně plnit své pracovní úkoly bez ohrožení zdraví a majetku; zjistí-li závady, je povinen učinit opatření k jejich odstranění.

Z hlediska porušení povinnosti řádného dohledu je významný dohled, ke kterému byl podle okolnosti principál povinen, nikoli jen oprávněn, když si například jen smluvně zajistil možnost dohledu, ke kterému však s ohledem na svou odbornost nebyl podle okolností povinen.⁷⁷

⁷⁵ Obecný zákoník občanský hovoří jen o výběru nezdatné osoby, OHG však pod tento požadavek zahrnuje i povinnost dohlížet a dávat pokyny. Srovnej komentář k § 1315, m.č. 6. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 54. ISBN 3-214-04554-7.

⁷⁶ Blíže viz Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ „*Obec, která svěřila provádění opravy městské stoky autorisovanému staviteli, neodpovídá za škodu vzešlou majitelům domu vniknutím vody do sklepů proto, že bylo opomínuto učiniti vhodná opatření zabezpečovací, třebaže si vyhradila právo dozoru na provádění stavby a právo dávat pokyny o způsobu provedení opravy.*“ Srovnej Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 1450/35 [1937-04-16], Vážný č. 16035.

4 Odpovědnost za použití samostatného pomocníka

A. Obecně

Ustanovení § 2914 věta druhá nepochybně dopadá na případy použití samostatného pomocníka. Dikce uvedeného ustanovení je však do jisté míry matoucí. Odpovědnost za samostatného pomocníka totiž předpokládá, že se k činnosti pro principála zavázal při plnění principála. Nejasný je právě pojem „plnění jiné osoby“; jinou osobou se má zjevně na myslí principál. Znamená to, že principál odpovídá za pomocníka jen tehdy, když jej použije k plnění svého dluhu a škoda je způsobena třetí osobě?

Jen pro úplnost je třeba uvést, že je vyloučeno toto ustanovení použít na případ, kdy by byla škoda způsobena věřiteli. Jak bylo výše uvedeno, nemůže dlužník svou povinnost přenést bez souhlasu věřitele na jiného, ale může zásadně ke splnění své povinnosti použít jinou osobu (§ 1936 odst. 1). Z uvedeného vyplývá, že se ani své odpovědnosti za plnění nemůže zbavit tím, že plní prostřednictvím třetí osoby. Tyto případy je třeba řešit pomocí § 1935.

Uvedený problém lze demonstrovat na příkladu: „A“ je provozovatel dopravy, samostatný podnikatel. „B“ si u něj objednal dovoz deseti pytlů cementu; svou nedbalostí však přehlédne, že „A“ je opilý. „A“ při vykládání cementu způsobí škodu třetí osobě „C“. Existuje jakýkoli důvod, proč modifikovat odpovědnost „B“ za „A“ v závislosti na tom, zda dodávku cementu potřebuje sám, nebo zda tím plní svůj dluh vůči jinému? Pokud bychom vycházeli z toho, že odpovědnost principála nastává jen „*při plnění jeho dluhu*“⁷⁸ pak by „B“ neodpovídalo. „B“ totiž nic neplnil. Takové řešení však nedává dobrý smysl. To, zda dodávkou cementu plnil „B“ dluh vůči jinému, se ve vztahu k „C“ jeví jako zcela irrelevantní a zcela náhodné; činnost pro „B“ vyplývá již z toho, že si „A“ objednal. Uznat takto náhodné hledisko jako zásadní kritérium pro hranici deliktní odpovědnosti by neodpovídalo předpokladu racionálního zákonodárce. Pojednávané ustanovení je proto z uvedených důvodů třeba interpretovat tak, že pojem „*při plnění jiné osoby*“ znamená „*při obstarání záležitosti jiné osoby*“; v daném případě při obstarání záležitosti „B“.

⁷⁸ To, že pojednávané ustanovení hovoří jen o plnění, a nikoli o plnění dluhu, není samo o sobě argumentem proti takovému řešení, neboť Občanský zákoník tuto dikci používá i v případech, kdy nepochybně o plnění dluhu jde (například § 1935).

B. „Ručení“ za splnění povinnosti k náhradě škody

Podle pojednávaného ustanovení principál jen „ručí“ za splnění povinnosti k náhradě škody pomocníkem. Použití tohoto pojmu vyvolává určité pochybnosti. Není zcela zjevné, zda je užit ve smyslu „zajišťuje ručením“, jak tento pojem Občanský zákoník standardně užívá, nebo zda je v tomto případě užit ve smyslu „odpovídá“. Ustanovení § 2914 bylo zjevně inspirováno i § 1315 Obecného zákoníku občanského. Uvedené ustanovení normuje jako následek *culpa in eligendo* odpovědnost za škodu. Pojem „odpovídá“ (německy „haftet“) však starší právnická čeština vyjadřovala právě slovem „ručí“.⁷⁹ Tak byl též překládán § 1315 Obecného zákoníku občanského.⁸⁰

Jazykový výklad směřuje jednoznačně k významu „zajišťuje ručením“; to je ostatně zdůrazněno i slovy „za splnění“. Tento výkladový závěr je třeba respektovat, pokud není v rozporu se základními východisky úpravy náhrady škody. Uvedený rozpor nastává ve dvou případech.

Prvním případem je ten, kdy by principáloví škoda způsobená pomocníkem byla *přičitatelná i podle obecných pravidel*. Například „A“ objedná samostatného podnikatele bagristu „B“, aby vykopal příkop. Zatají mu však, že se v místě, kde má kopat, nachází vedení sousedovy vodovodní přípojky, která není zaznamenaná v mapách. „B“ vodovodní přípojku při kopání poškodí. V tomto případě je škoda na vodovodní přípojce přičitatelná „A“, podle okolností i „B“. „A“ by však jistě podle obecných pravidel za škodu odpovídala. Smyslem § 2914 je však rozšířit odpovědnost za jednání třetí osoby, nikoli omezit odpovědnost vlastní. Proto

⁷⁹ Srovnej komentář k § 24, m.č. 10 a násł. MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 1 – 117: Svazek I.* 1. vyd. Praha: Leges, 2013. 649 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

⁸⁰ Například publikovaný překlad: „§ 1315. Vábec ručí, kdo užívá osoby neschopné nebo vědomě osoby nebezpečné k opatření svých záležitostí, za škodu, kterou tato osoba v této vlastnosti způsobí osobě třetí.“ ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* 2. dopln. vyd. Praha: Československý Kompas, 1932, s. 1326. Naproti tomu již uvádí tento překlad: „Vábec odpovídá ten, kdo používá k obstarání svých záležitostí nezdatné nebo vědomě nebezpečné osoby, za škodu, kterou tato způsobí v této vlastnosti třetí osobě.“ ROUČEK, F. a J. SEDLÁČEK, eds. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: § 1090 až 1341: Díl V.* 1. vyd. Praha: V. Linhart, 1937, s. 859. Originální německý text užívá pojem „haftet“: „Überhaupt haftet derjenige, welcher sich einer untüchtigen oder wissenschaftlich einer gefährlichen Person zur Besorgung seiner Angelegenheiten bedient, für den Schaden, den sie in dieser Eigenschaft einem Dritten zufügt.“

v případě, kdy je principálovi škoda přičitatelná podle obecných pravidel, ustanovení § 2914 na vlastní odpovědnost principála nic nemění.

Druhým případem je situace, kdy *pomocník škodu nezaviní, případně vůbec není deliktně způsobilý*, avšak na principála dopadá *culpa in eligendo*, respektive *culpa in inspicio*. Nedostatek zavinění na straně pomocníka totiž vylučuje jeho odpovědnost. Avšak to by současně v důsledku akcesority ručení vylučovalo jakoukoli povinnost k náhradě i ze strany principála. To přesto, že sám jednal zaviněně. Smyslem § 2914 je však zařídit povinnost k náhradě, pokud principálovi lze vytknout zavinění při výběru nebo dohledu. Trvat na konstrukci ručení by v rozporu se smyslem § 2914 vedlo ke zcela nedůvodnému zproštění povinnosti principála (§ 2 odst. 2 i.f.). Proto pro tento případ je třeba toto ustanovení interpretovat v tom smyslu, že principál odpovídá za škodu.

V ostatních případech je třeba respektovat jazykový výklad a uvedený pojem interpretovat ve smyslu „*zajišťuje ručením*“.

5 Odpovědnost za výběr nesamostatného pomocníka a dohled nad ním

Dle své dikce a systematiky se část druhé věty § 2914 za středníkem vztahuje jen na část věty před středníkem, tedy jen na případ samostatného pomocníka. Takové řešení by však zcela odporovalo účelu pojednávaného ustanovení. Jeho smyslem je stanovit relativně přísnou odpovědnost za nesamostatného pomocníka; za samostatného pomocníka jen pro případ vlastního zavinění principála. Uvedený systematický výklad by však vylučoval odpovědnost principála za vlastní zavinění při výběru nesamostatného pomocníka nebo při dohledu nad ním – co znamená menší odpovědnost principála, než v případě samostatného pomocníka. Aby se zamezilo těmto hodnotovým rozporům, je nutno připustit odpovědnost principála i pro případ nesamostatného pomocníka.

Je však otázka, zda lze na případy použít nesamostatného pomocníka aplikovat stejné závěry ohledně právního následku zavinění při výběru, respektive při dohledu. Jinými slovy, zda lze i v tomto případě pojem „ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody“ interpretovat ve smyslu „*zajišťuje ručením*“. Na uvedený případ však nelze mechanicky použít pravidla odpovědnosti pro případ samostatného pomocníka, neboť bychom dospívali k hodnotovým rozporům: v případě přičtení zavinění pomocníka by principál odpovídal přímo, v případě vlastního zavinění za výběr nebo dohled by jen ručil za splnění povinnosti pomocníkem. Tomu-

to hodnotovému rozporu je třeba čelit tím, že budeme i v tomto případě vycházet z právního následku uvedeného v první větě: principál tedy bude *odpovídat přímo*.

VIII. Vlastní přímá odpovědnost pomocníka?

1 Obecně

Zatímco § 420 odst. 2 věta druhá Občanského zákoníku 1964 ve znění účinném do 31. prosince 2013 paušálně vylučoval přímou občansko-právní odpovědnost pomocníka, Občanský zákoník obdobně pravidlo ne-obsahuje. Z toho lze dovodit, že i pomocník odpovídá za své zavinění přímo. V případě použití samostatného pomocníka to pojednávané ustanovení zjevně předpokládá „*jeho* (tj. pomocníkovy) povinnosti k náhradě škody“, avšak ani v případě nesamostatného pomocníka nelze z dikce zákona ani jeho smyslu a účelu zásadně dovodit něco jiného. Ostatně, § 2915 odst. 2 věta druhá s možností přímé odpovědnosti pomocníka vedle odpovědnosti principála výslovně počítá („má-li škůdce hradit škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi“).⁸¹

Občanský zákoník tedy vychází z *přímé odpovědnosti pomocníka*; k problematice omezení odpovědnosti zaměstnance viz níže. Pomocník pak bude odpovídat vedle principála; pluralitu subjektů je třeba řešit podle § 2915 a následně.⁸²

Z přímé odpovědnosti pomocníka vycházelo i starší české právo,⁸³ dokonce i za účinnosti Občanského zákoníku 1950.⁸⁴

⁸¹ Uvedené ustanovení je zjevně inspirováno článkem 9:101 odst. 1 písm. c) PETL: „*Odpovědnost je solidární, pokud c) osoba je zodpovědná za škodu způsobenou pomocníkem za okolnosti, za kterých je pomocník také odpovědný.*“

⁸² Obdobně i německé právo. Blíže viz komentář k § 831, m.č. 12. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁸³ „*Z ustanovení § 1295 Občanského zákoníku lze ovšem dovozovat, že i zmocněnec, vykonávající příkaz mu daný, může svým osobním zaviněním stát se zodpovědným za škodu, třetí osobě způsobenou [...].*“ Srovnej Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 242/21 [1921-09-20], Vážný č. 1185.

⁸⁴ Například Hlavsa s Tylem, když řeší případ, při kterém je prokázáno, že havárii letadla zavinil zaměstnanec letiště nebo zaměstnanec letecké zabezpečovací služby. V takovém případě podle nich „*nebrání nic poškozenému cestujícímu, aby nárok na náhradu škody uplatnil jak proti provozovatelovi letadla, tak i proti onomu zaměstnanci letiště (letecké zabezpečovací služby), popřípadě i proti jeho zaměstnavateli*“. Komentář k § 4. HLAVSA, J. a K.

Za pozornost stojí též závěry Evropské skupiny pro deliktní právo, která uznala dvě možnosti k otázce přímé osobní odpovědnosti nesamostatného pomocníka: 1) jednak vyloučit jeho osobní odpovědnost za malou nebo střední nedbalost; 2) připustit jeho osobní odpovědnost. Při druhé možnosti je však vyžadováno, aby měl zaměstnanec možný regres proti zaměstnavateli v případě malé nebo střední nedbalosti. Uvedená skupina se vyslovila pro preferenci přímé odpovědnosti pomocníka.⁸⁵

PETL tedy vychází z přímé odpovědnosti pomocníka vůči třetím osobám. Vědomě však také neobsahuje žádné zvláštní pravidlo o odpovědnosti pomocníka, neboť odpovědnost založená na protiprávním a zavineném způsobení škody plyně již z obecných ustanovení.⁸⁶ Jde tedy o totožné řešení jako v Občanském zákoníku.

Stejně řešení volí i právo německé: „§ 831 [BGB] zakládá odpovědnost principála vůči poškozenému, aniž by odpovědnost pomocníka omezovala nebo rozšiřovala. Pokud pomocník naplní skutkovou podstatu odpovědnosti dle ustanovení § 823 a následně [BGB], odpovídá vedle principála.“⁸⁷ Stejně i právo rakouské: „Pomocník odpovídá třetí osobě podle obecných zásad deliktního práva.“⁸⁸

2 Přímá odpovědnost zaměstnance

Zvláštní problémy nastávají v případě *přímé odpovědnosti zaměstnance*. Zákoník práce obsahuje v § 257 omezení odpovědnosti vůči zaměstnavateli, a to zejména jen na škodu skutečnou (odst. 1) a v případě nedbalostního způsobení škody s maximální hranicí ve výši čtyřapůlňasobku průměrného měsíčního výdělku zaměstnance před porušením povinnosti.

TYL. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků: Výklad k zákonu ze dne 11. července 1951, č. 63 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960, s. 145.

⁸⁵ Srovnej komentář k článku 6:102, m.č. 19. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 118. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁸⁶ Srovnej komentář k článku 6:102, m.č. 20. BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 118. ISBN 978-3-211-23084-8.

⁸⁷ Blíže viz komentář k § 831, m.č. 12. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

⁸⁸ Blíže viz komentář k § 1315, m.č. 19. RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b*. 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004, s. 59. ISBN 3-214-04554-7.

Uvedené ustanovení bylo formulováno s ohledem na právní úpravu Občanského zákoníku 1964 jen jako rozsah odpovědnosti vůči zaměstnавateli, nikoli vůči třetí osobě. Pokud by však nyní měl zaměstnanec vůči třetím osobám odpovídat bez jakéhokoli omezení, zcela by to popřelo smysl příslušné úpravy Zákoníku práce.

Ve vztahu k odpovědnosti zaměstnanců vůči třetím osobám lze uvažovat o třech způsobech řešení tohoto problému: 1) připustit, že Zákoník práce vychází ze zásady přímé neodpovědnosti zaměstnance a tuto zásadu přímo aplikovat; 2) připustit, že Zákoník práce stanoví jen určitý zvláštní rozsah odpovědnosti zaměstnance; neupravuje však jeho odpovědnost vůči třetím osobám, kterou přenechává úpravě Občanského zákoníku. Vzhledem k tomu, že Občanský zákoník již připustil přímou odpovědnost pomocníků, je tato odpovědnost připuštěna i u zaměstnanců, avšak aby se naplnil smysl úpravy zvláštního rozsahu odpovědnosti zaměstnance, odpovídají i vůči třetím osobám jen v daném rozsahu; 3) pomocník je odpovědný plně vůči třetím osobám; je-li však odpovědnost v rámci zaměstnaneckého poměru omezená, má následně zaměstnanec regres vůči zaměstnavateli – toto řešení volí německé právo (srovnej § 840 odst. 2 BGB).⁸⁹

Hodnotovému rozhodnutí Zákoníku práce odpovídá jen takové řešení, podle kterého se omezený rozsah odpovědnosti dle Zákoníku práce uplatní vůbec pro případ způsobení škody při výkonu závislé práce, bez ohledu na to, zda je způsobena zaměstnavařem nebo třetím osobám. Z výše uvedených možností odpovídá konstrukci Občanského zákoníku více řešení, které připouští přímou odpovědnost vůči třetím osobám, ovšem jen v uvedeném rozsahu, tedy řešení 2). Z hlediska rozsahu odpovědnosti zaměstnance se tedy nic nemění oproti dosavadní úpravě účinné do 31. prosince 2013, jen z hlediska subjektů, kteří mohou náhradu škody žádat. Uvedené řešení též více odpovídá principům spravedlnosti. Dosavadní řešení totiž například umožňovalo, aby byl poškozený i při úmyslně způsobené škodě zaměstnancem v případě konkursu zaměstnavaře uspokojen jen poměrně s ostatními věřiteli, byť by přímý škůdce (zaměstnanec) mohl náhradu poskytnout. Naopak by byli neodůvodněně

⁸⁹ Srovnej komentář k § 831, m.č. 13, též komentář k § 840, m.č. 18. HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3.* 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.

zvýhodnění ostatní věřitelé zaměstnavatele, kteří by se mohli poměrně uspokojit i z plnění náhrady škody poskytnuté zaměstnancem.⁹⁰

Nepochybně by však bylo *de lege ferenda* vhodné, aby Zákoník práce upravil rozsah odpovědnosti zaměstnance i vůči třetím osobám výslovňě.

Závěr

Úpravu odpovědnosti za pomocníka obsaženou v § 2914 nového českého Občanského zákoníku ve spojení s úpravou § 1935 téhož kodexu lze vykládat způsobem, který je zcela souladný se standardním, přinejmenším středoevropským chápáním této problematiky. Překonává se tak velmi nedostatečná úprava dosavadního § 420 odst. 2 Občanského zákoníku 1964.

Seznam bibliografických odkazů

- BARTOŠEK, M. *Encyklopédie římského práva*. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1994. 471 s. ISBN 80-200-0243-X.
- BARTSCH, R. Grundfragen des Schadenersatzrechtes. In: *Festschrift zur Jahrhundertfeier des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches: 1. Juni 1911: Band I*. 1. Aufl. Wien: Manz, 1911, s. 655-676.
- BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005. 282 s. ISBN 978-3-211-23084-8.
- BYDLINSKI, F. *System und Prinzipien des Privatrechts*. 1. Aufl. Wien: Springer, 1996. 777 s. ISBN 978-3-211-82752-9.
- ČEŠKA, Z., J. KABÁT, J. ONDŘEJ a J. ŠVESTKA. *Občanský zákoník: Komentář: § 222 až 510: Díl II*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987. 819 s.
- HABERSACK, M. Hrsg. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 705 – 853: Band V/Teilband 3*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2013. 2980 s. ISBN 978-3-406-61465-1.
- HLAVSA, J. a K. TYL. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků: Výklad k zákonu ze dne 11. července 1951, 63 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960. 475 s.

⁹⁰ Stejný argument nedůvodného zvýhodnění ostatních věřitelů používá v jiné souvislosti i Bydlinski. Srovnej BYDLINSKI, F. *System und Prinzipien des Privatrechts*. 1. Aufl. Wien: Springer, 1996, s. 269. ISBN 978-3-211-82752-9.

LANDO, O. a H. BEALE, eds. *Principles of European Contract Law: Parts I and II*. 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2000. 561 s. ISBN 90-411-1305-3.

MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 1 – 117: Svazek I*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013. 649 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek VIII*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017 [v tisku]. ISBN 978-80-7502-008-6.

MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 419 – 654: Svazek III*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. 1234 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo: Odpovědnost s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku: 5. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 356 s. ISBN 978-80-7357-714-8.

ROUČEK, F. a J. SEDLÁČEK, eds. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: § 1090 až 1341: Díl V*. 1. vyd. Praha: V. Linhart, 1937. 1011 s.

ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. dopln. vyd. Praha: Československý Kompas, 1932. 1736 s.

Rozhodnutí Nejvyššího soudního úřadu č. 1005 [1814-05-28].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 1334/2008 [2009-03-31].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 242/21 [1921-09-20], Vážný č. 1185.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 788/48 [1949-09-07], R 210/1950.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 1450/35 [1937-04-16], Vážný č. 16035.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky sp. zn. 1 Cz 7/81 [1981-03-31].

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 454/2002 [2003-01-14].

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 1148/2002 [2003-02-24].

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 4330/2014 [2016-05-31].

RUMMEL, P. Hrsg. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: §§ 1313 – 1341 ABGB: Band II/Teilband 2b.* 3. neu bearb. u. erw. Aufl. Wien: Manz, 2004. 661 s. ISBN 3-214-04554-7.

SCHMOECKEL, M., J. RÜCKERT a R. ZIMMERMANN, Hrsg. *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB: Schuldrecht: Allgemeiner Teil: §§ 241 – 304: Band II/Teilband 1.* 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007. 1412 s. ISBN 978-3-16-149376-8.

SCHMOECKEL, M., J. RÜCKERT a R. ZIMMERMANN, Hrsg. *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB: Schuldrecht: Besonderer Teil: §§ 657 – 853: Band III/Teilband 2.* 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013. 1511 s. ISBN 978-3-16-150528-7.

ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, et al. *Občanský zákoník: Komentář: § 1 – 459: Svazek I.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 1373 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 9/2002 [2002-08-20].

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 482/2005 [2005-08-31].

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 832/2014 [2014-08-26].

Usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 1628/09 [2009-10-23].

VOJTEK, P. ed. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody.* 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. 711 s. ISBN 80-7357-194-3.

VOJTEK, P. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci: Komentář.* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 370 s. ISBN 978-80-7400-427-8.

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník.

Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v platném znění.

Zákon č. 141/1950 Sb. Občanský zákoník.

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce ve znění pozdějších předpisů.

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Třída 17. listopadu 8
771 11 Olomouc
Česká republika
filip.melzer@upol.cz

Za posílení práv pojištěnců českého důchodového pojištění s přihlédnutím k rozvoji hardwareového a softwarového vybavení nositele pojištění¹

For Enhanced Rights of Beneficiaries with Regard to Hardware and Software Progress of the Czech Social Security Administration

Martin Štefko

Abstract: The paper focuses on the fundamental weaknesses of the existing public pension insurance regulations for recording the pension insurance relevant data. There is nothing like accrued rights of the Czech beneficiaries in reality. Despite huge progress as well as enhanced software and hardware achievements of pension insurance carriers, the Czech pension insurance contributors have non-transparent virtual pension rights of unclear content throughout much of their economic life.

Key Words: Pension Insurance; Pension Insurance Premature Data Information; Pension Rights; the Czech Republic.

Abstrakt: Český nositel důchodového pojištění se průběžně snaží o posílení proklientského přístupu. Zlepšené programové i hardwareové vybavení České správy sociálního zabezpečení však nevede k adekvátnímu posílení práv pojištěnců českého systému důchodového pojištění. Český systém tak stále upřednostňuje svou stabilitu na úkor transparentnosti, právní jistoty a předvídatelnosti.

Klíčová slova: Důchodové pojištění; informativní osobní list důchodového pojištění; důchodová práva; Česká republika.

Úvod

Důchodové pojištění je dlouhodobým veřejnoprávním pojištěním se zásadně povinnou účastí pojištěnců, v jehož rámci se při výpočtu dávek běžně pracuje s údaji patnáct a více let starými. To je dáno povahou tohoto pojištění jako pojištění (především) pro případ přežití tzv. důchodové-

¹ Tento příspěvek vznikl díky finanční podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu PRVOUK P05 s názvem „Soukromé právo XXI. století“.

ho věku.² Z tohoto důvodu je důležitým opatřením v ochraně budoucích práv archivace tzv. evidenčních listů důchodového pojištění. Evidenční list se vede pro každého pojištěnce za jednotlivý kalendářní rok.³ Nutno je především upozornit, že orgán důchodového pojištění ve správních řízeních o přiznání dávky důchodového pojištění dlouhodobě zastává názor o výlučnosti povahy evidenčních listů důchodového pojištění, pokud se jedná o dosažené vyměřovací základy;⁴ ty obvykle bude fakticky vyloženo prokázat náhradním způsobem.⁵ Výše dávky, u níž nedojde k zohlednění získaných vyměřovacích základů, je obecně vždy nižší.⁶

Protože však málokterý pojištěnec důsledně archivuje všechny předané evidenční listy důchodového pojištění, existuje zde reálné riziko zkreslení následného výpočtu při posuzování žádosti o dávku ze strany České správy sociálního zabezpečení.⁷ Cílem příspěvku není upozornit na nutnost archivace evidenčních listů důchodového pojištění, ale upozornit na pokrok v rozvoji techniky i vybavení nositele důchodového pojištění. Již dávno nežijeme v roce 1991, kdy byly na každé Okresní správě sociálního zabezpečení k dispozici nejvýše dva počítací s kapacitou operační paměti odpovídající dnes polovině kapacity mobilních telefonů.⁸ Jestliže se hardwarové i softwarové vybavení orgánů sociálního zabezpečení postupem času radikálně zlepšilo směrem k elektronizaci dat, nabízí se otázka, zda by na to neměla přiměřeně reagovat též právní úprava?

² Například pro pojištěnce narozeného v roce 1977 činí důchodový věk jednotně pro muže i ženy 67 let.

³ Evidenční list se vede od 1. ledna kalendářního roku nebo ode dne vzniku účasti pojištěnce na důchodovém pojištění, vznikla-li tato účast po 1. lednu, a ukončuje se dnem 31. prosince kalendářního roku nebo dnem skončení této účasti, skončila-li tato účast před 31. prosincem.

⁴ Srovnej ustanovení § 85 odst. 6. Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Srovnej Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 5160/2007/VOP/PK. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 213.

⁶ Srovnej Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 5160/2007/VOP/PK. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 213.

⁷ Srovnej Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 4 Cao 221/92 [1992-12-22].

⁸ Na ústředí České správy sociálního zabezpečení v Praze pak byla soustava sálového počítací se dvěma hlavními rámcovými systémy, 25 uzlovými počítací a cca. 320 pracovními terminály s úhrnnou kapacitou všech diskových pamětí 12 GB. Srovnej PALIČKOVÁ, R. Elektronická podání v podmínkách České správy sociálního zabezpečení. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2016, s. 2.

Dlouhodobost důchodového pojištění

Pojištěnci nejprve musí nashromáždit/získat stanovenou dobu účasti v systému (dobu pojištění a náhradní dobu) ve vztahu k výpočtu dávky důchodového pojištění, která jim bude přiznána po splnění všech podmínek a vzniku sociální události. Dle platné úpravy je pro pojištěnce, který dosáhne důchodového věku například po roce 2018, předepsána doba pojištění nejméně 35 let. Pro výpočet dávky důchodového pojištění je používáno několik prvků. Jedním z nich je tzv. rozhodné období, tedy období, v jehož rámci bude zohledněn úhrn ročních vyměřovacích základů pojištěnce.⁹ Pojištěnci tak již od počátku své účasti v systému důchodového pojištění průběžně získávají doby pojištění, náhradní doby pojištění, vyloučené doby a dosahují určitých vyměřovacích základů. Dle platné právní úpravy jsou totiž údaje o dobách pojištění, náhradních dobách, dosažených vyměřovacích základech a vyloučených dobách nezbytné pro správný výpočet dávky důchodového pojištění. Výpočet je poměrně sofistikovaný a v České republice je jen velmi malý počet odborníků, kteří jsou schopni tento výpočet u složitějších případů správně provést.¹⁰

Dlouhodobost důchodového pojištění nutně klade zvýšené nároky na evidenci údajů důležitých pro výpočet dávky. Vzhledem ke specifičnosti důchodového pojištění, které je univerzálním a zásadně jednotným systémem, není z mnoha důvodů možné, aby součástí dávkového spisu pojištěnce byl přehled o dobách pojištění, náhradních dobách pojištění, vyloučených dobách a dosažených vyměřovacích základech.¹¹ Není ovšem ani politicky únosný přístup, kdy pojištěnci do podání žádosti o dávku vůbec neví, jaké doby pojištění a jaké vyměřovací základy přesně získali.¹²

⁹ V souladu s ustanovením § 18 odst. 1 Zákona o důchodovém pojištění počíná toto období od kalendářního roku bezprostředně následujícího po roce, v němž pojištěnec dosáhl 18 let věku, a končí kalendářním rokem, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu. *Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů*.

¹⁰ Nezbytnou podmínkou je ovšem přístup k příslušnému aplikacnímu vybavení, k němuž pojištěnec přístup nemá. Srovnej *Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 1043/2005/VOP/PK*. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 112-116.

¹¹ Srovnej *Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky sp. zn. 4 Ads 24/2006 [2007-04-26].* Publikován ve Sb.NSS 2007, č. 8, s. 728.

¹² K tomu srovnej faktickou situaci zmíněnou ve *Stanovisku veřejného ochránce práv sp. zn. 2665/2006/VOP/PK*. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 208-210.

Informativní osobní list důchodového pojištění

Zákonodárce s účinností dnem 1. 1. 2004 upravil institut informativního osobního listu důchodového pojištění (dále zjednodušeně „informativní list“). Jednalo se o krok směrem k realizaci tzv. individuálního konta pojištěnce. Jinak ovšem osobní list důchodového pojištění jako institut existoval v úřední praxi nositelů důchodového pojištění/zabezpečení, samozřejmě, nesrovnatelně dříve. Nositel důchodového pojištění běžně používal v široké míře mikrografické a výpočetní techniky k vyhotovení druhotného dokladu, který byl vytvářen převedením dat z prvotního listinného dokladu. Uvedenou skutečnost posléze zohlednila též speciální právní úprava a judikatura.¹³

Informativní list obsahuje přehled dob důchodového pojištění, případně náhradních dob pojištění evidovaných Českou správou sociálního zabezpečení za dobu od roku 1986, přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob.¹⁴ Uvedeného nástroje se obvykle, bohužel, málo využívá, pokud vůbec, pak zejména v době časově předcházející podání žádosti o starobní důchod, s cílem získat informace pro výpočet výši dávky důchodového pojištění, které má Česká správa sociálního zabezpečení ve své evidenci, aby se tak zjistilo, zda případně bude nutné některé skutečnosti (obvykle chybějící doby pojištění) doložit.¹⁵ Pojištěnec má ovšem právo na zaslání informativního listu jednou za každý kalendářní rok, bez ohledu na to, kdy splní podmínky pro nárok na starobní důchod či jinou dávku z důchodového pojištění. Pravidelné žádosti o vyhotovení

¹³ Blíže viz například *Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 9 Co 163/90 [1990-07-27]* či BREJCHA, A., V. ŠANTRŮČEK a L. KALINOVÁ. *Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení: Komentář*. 1. vyd. Praha: Codex, 1996, s. 290. ISBN 80-85963-17-5.

¹⁴ Informace o době důchodového pojištění lze získat pouze na adrese: Česká správa sociálního zabezpečení, Křížová 25, 225 08 Praha 5. Pojištěnci mohou sami písemně požádat Českou správu sociálního zabezpečení – Odbor správy údajové základny o zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění. Žádost lze podat písemně poštou nebo v elektronické podobě podepsané zaručeným elektronickým podpisem nebo datovou zprávou zaslanou prostřednictvím informačního systému datových schránek. Žádost musí obsahovat rodné číslo žadatele, jméno, příjmení, rodné příjmení a adresu nebo ID datové schránky, na kterou bude informativní list zaslán.

¹⁵ Do 31. 12. 2005 ukládal zákon organizacím povinnost v rámci tzv. předstihového řízení pro své zaměstnance požádat na předeepsaném tiskopisu České správy sociálního zabezpečení o výpis dob pojištění, které má Česká správa sociálního zabezpečení v evidenci. Předstihové řízení se provádělo pouze před podáním žádosti o starobní důchod. Organizace byla povinna žádat o výpis odeslat nejdříve dva roky a nejpozději jeden rok před dosažením důchodového věku. Žadatel o dávku důchodového pojištění následně výpis předkládal při podání žádosti o důchod.

informativního listu jsou tak jediným způsobem, jak lze autoritativně získat základní¹⁶ informace o shromážděných dobách pojištění a vyměřovacích základech. Informativní list zaslá orgán sociálního zabezpečení do 90 dnů ode dne doručení žádosti.

Právní nezávaznost informativního listu

Pojištěnci vycházejí při svém rozhodování, kdy požádat o starobní důchod, především z údajů o době pojištění, respektive náhradní době, a dosažených výdělcích relevantních pro důchodové pojištění, obsažených v informativních listech vystavených Českou správou sociálního zabezpečení. Často právě na základě údajů obsažených v informativních listech žádají o předčasný starobní důchod. Někdy se ovšem stane, že v rozporu s dříve obsaženými údaji ve vystavených informativních listech, v rozhodnutí o přiznání dávky důchodového pojištění Česká správa sociálního zabezpečení překvalifikuje dobu pojištění evidovánu ve dříve vydaných informativních listech na náhradní dobu či ji dokonce vůbec nezohlední.¹⁷ Je proto otázkou, zda informativní listy vystavené Českou správou sociálního zabezpečení představují zvláštní typ potvrzení (osvědčení), nebo se jedná jen o pouhý informační úkon.

Vzhledem ke skutečnosti, že na postup České správy sociálního zabezpečení dopadá Správní řád, ostatně stejně jako na veškeré další postupy v oblasti veřejné správy, které jsou výkonem veřejné moci,¹⁸ představuje tak postup České správy sociálního zabezpečení nejenom tzv. „formální“ správní řízení podle části druhé, respektive třetí Správního řádu, ale rovněž další činnosti v oblasti veřejné správy, kam patří například vydávání osvědčení, posudků, vyjádření a stanovisek, včetně vydávání opisů, výpisů a potvrzení z nich (čili jde o postup, který není vázán

¹⁶ Některé typy náhradních dob ovšem nositel důchodového pojištění průběžně neeviduje. Doklady prokazující tyto doby (například doklady o studiu, péči o dítě a vojenské službě) se předkládají až spolu se žádostí o důchod.

¹⁷ Česká správa sociálního zabezpečení tyto doby ani sama nedošetřuje. Srovnej Informativní osobní list důchodového pojištění. In: *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2016 [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni.htm>.

¹⁸ Správní řád dnes dopadá na veškeré postupy v oblasti veřejné správy, které jsou výkonem veřejné moci. Podle judikatury Ústavního soudu České republiky se veřejnou mocí rozumí taková moc, která „autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkován“, přičemž „subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu“. Srovnej *Usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 75/93* [1993-11-25]. SbÚS, sv. 2, u. č. 3.

tolika procesními pravidly, ale vyžaduje určitou nezbytnou právní regulaci). Jedná se tedy o úkony s určitou nižší intenzitou jejich právních účinků, než mají správní rozhodnutí, protože se jimi nezakládají, nemění ani neruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo se jimi neprohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá. Přestože tyto úkony nezasahují přímo do práv adresátů veřejné správy, mohou mít poměrně velký význam pro vykonavatele veřejné správy, neboť mohou sloužit jako podklady pro vydání správních rozhodnutí.¹⁹ Jak pro osvědčení, tak pro informační úkony platí presumpce správnosti.²⁰ Pouze osvědčení/potvrzení je však *veřejnou listinou*. Proti osvědčení se nelze bránit žádným formálním opravným prostředkem, nýbrž důkazem opaku.²¹

I když informativní list je vystaven orgánem k tomu věcně příslušným a pojištěnec nemá jinou možnost zjistit, jaké údaje jsou evidovány v úřední databázi a budou použity pro výpočet dávky důchodového pojištění, nelze informativní list považovat za rozhodnutí. Jedná se pouze o osvědčení či potvrzení a údaje v něm uvedené nemají dle mezitímní praxe České správy sociálního zabezpečení potvrzené ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí závaznou povahu.

Uvedený názor je ovšem stěží akceptovatelný, a to jak z hlediska ústavní garance práva na přiměřené hmotné zabezpečení dle článku 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, tak s přihlédnutím k možnostem nositele důchodového pojištění. Ohledně ústavního požadavku na trans-

¹⁹ Blíže viz JEMELKA, L., K. PONDĚLÍČKOVÁ a D. BOHADLO. *Správní řád: Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 564. ISBN 978-80-7400-401-8.

²⁰ Blíže viz HENDRYCH, D. et al. *Správní právo: Obecná část*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 292-293. ISBN 978-80-7400-049-2.

²¹ Srovnej BREJCHA, A., V. ŠANTRŮČEK a L. KALINOVÁ. *Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení: Komentář*. 1. vyd. Praha: Codex, 1996, s. 290. ISBN 80-85963-17-5. Od 1. 1. 2009 došlo k zásadní změně právní úpravy i postupu orgánů správy sociálního zabezpečení před zahájením řízení o důchodovou dávku. Na základě žádosti pojištěnce vyhotoví orgán sociálního zabezpečení nový informativní list, prokáže-li pojištěnec dobu účasti na důchodovém pojištění nebo dobu zaměstnání před 1. lednem 1996 anebo dobu studia před 1. lednem 1996 a vyměřovací základy nebo vyloučené doby v období po roce 1985. Orgán sociálního zabezpečení zašle pojištěnci do 90 dnů ode dne doručení žádosti nový informativní list se zohledněním nově prokázaných údajů. Jestliže orgán sociálního zabezpečení nebude považovat doby a další údaje, které pojištěnec doloží, za dostatečně prokázané, nový informativní list nevyhotoví a do 90 dnů ode dne doručení žádosti zašle pojištěnci písemné sdělení se zdůvodněním, že doby a další údaje nejsou dostatečně prokázány a že o técto dobách a dalších údajích bude rozhodnuto v řízení o přiznání dávky důchodového pojištění; současně mu vrátí jím předložené doklady, a to do vlastních rukou.

parentnost právní úpravy lze odkázat jednak na nálezy Ústavního soudu České republiky,²² a jednak na kroky zákonodárce směřující k vyšší transparentnosti celého systému. Zmínit lze zákon č. 424/2003 Sb., kterým došlo k zavedení institutu registru pojištěnců, jakož i k povinnosti evidovat jednotlivé zaměstnance/pojištěnce u tzv. nikoliv malých organizací (tj. u zaměstnavatelů s počtem zaměstnanců 26 a více), a zejména zákon č. 470/2011 Sb., který se pokusil zavést povinnou elektronickou komunikaci s Českou správou sociálního zabezpečení novelizací ustanovení § 123e odst. 5 zákona č. 582/1991 Sb. Od tohoto záměru však nakonec bylo upuštěno pro extrémní tlak lékařů, podnikatelů i zaměstnavatelů, což nakonec potvrdil Zákon č. 267/2014 Sb., kterým se mění Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, vypuštěním odst. 5 z ustanovení § 123e zákona č. 582/1991 Sb.

Faktické možnosti nositele důchodového pojištění zásadním způsobem rozšířil fenomén elektronizace dat.

Elektronizace

Český veřejnoprávní systém důchodového pojištění vyžaduje pro výpočet dávky podstatně více údajů/informací, než tomu bylo dříve. A to je nutno podotknout, že již v počátcích existence univerzálního veřejnoprávního důchodového pojištění bylo potřeba řešit problémy s uskladněním tzv. výkazových lístků a pro masovost pojištění zjednodušovat oznamovací povinnosti zaměstnavatele.²³

Z hlediska nároků pojištěnce je klíčovým důkazním prostředkem evidenční list důchodového pojištění. Je-li pojištěnec zaměstnancem, pak je to jeho zaměstnavatel, kdo je povinen vést potřebné záznamy o skutečnostech rozhodných pro nárok na dávky důchodového pojištění, jejich výši a výplatu, a předkládat je příslušným orgánům sociálního zabezpečení. Zaměstnavatel je pak především povinen vyhotovit stejnopisy evidenčního listu; jeden stejnopsis je povinen předložit zaměstnanci k podpisu a založit do své evidence a druhý stejnopsis, který opatří podpisem pověřeného zaměstnance nebo jiného oprávněného zástupce a svým razít-

²² Blíže viz bod 216. *Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 83/06* [2008-03-12]; bod 29. *Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 301/05* [2007-11-13]; a zejména bod 94. *Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 8/07* [2010-03-23].

²³ Blíže viz JANOŠTÍK, F. a A. RIEDEL. *Výklad k zákonu o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*. 1. vyd. Praha: Sdružení úředníků a zřízenců československých sociálně-pojišťovacích ústavů v Praze, 1934, s. 245.

kem, je povinen vydat občanovi, a to nejpozději v den, kdy předkládá evidenční list příslušnému orgánu sociálního zabezpečení.

Protože zaměstnavatelé jsou povinni uschovávat stejnopyisy evidenčních listů důchodového pojištění pouze po dobu 3 kalendářních roků po roce, kterého se týkají, a stejnopyisy ostatních evidenčních listů po dobu 3 kalendářních roků po roce, ve kterém byly vyhotoveny,²⁴ lze doporučit, aby si každý pojištěnec o vystavení stejnopisu evidenčního listu nejen pravidelně a důsledně žádal, ale aby jej především ihned po vystavení zkontoval²⁵ a následně dlouhodobě archivoval.

Doba pojištění osob samostatně výdělečně činných, jakož i další relevantní údaje jsou evidovány příslušnou Okresní správou sociálního zabezpečení, Pražskou správou sociálního zabezpečení anebo Městskou správou sociálního zabezpečení Brno (OSSZ/PSSZ/MSSZ) a do centrální evidence České správy sociálního zabezpečení jsou údaje o tomto pojištění zaslány zpravidla do konce kalendářního roku následujícího po kalendářním roce, ve kterém byly tyto osoby účastny důchodového pojištění a za který zaplatily pojistné. Potvrzení o této době vydává na žádost pojištěnce příslušná Okresní (Pražská) správa sociálního zabezpečení. Obdobný režim platí i u osob účastných dobrovolného důchodového pojištění.

Pokud se vrátíme k tématu elektronizace, pak je nutno podotknout, že nositel důchodového pojištění se dlouhodobě, systematicky a konkrétně, přinejmenším od roku 2000, snaží pracovat na projektu individuálních kont pojištěnců;²⁶ zmínit lze například vyhlášení výběrového řízení na dodávku aplikáčního vybavení pro registr individuálních kont pojištění.

²⁴ Ke krátkosti tříleté lhůty u povinnosti archivovat mzdové záznamy srovnej GALLAS, J., J. MARÍK a S. MIMRA. *Zákon o národním pojištění*. 2. dopln. vyd. Praha: Práce, 1950, s. 154. Dále srovnej *Vyhlášku č. 15/1957 Úl. o povinnostech zaměstnavatelů vést záznamy a podávat hlášení pro účely sociálního zabezpečení*.

²⁵ Nesouhlasí pojištěnec se zápisem zaměstnavatele v evidenčním listu a zaměstnavatel na základě žádosti zaměstnance evidenční list včetně jeho stejnopisu neopraví, může občan požádat Okresní správu sociálního zabezpečení příslušnou podle ustanovení § 39 odst. 1 Zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení do 30 dnů ode dne převzetí stejnopisu evidenčního listu, aby tento spor rozhodla. V případě příslušníků bezpečnostních sborů a vojáků z povolání je tímto orgánem příslušný orgán sociálního zabezpečení uvedený v ustanovení § 9 odst. 1 citovaného zákona. *Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení ve znění pozdějších předpisů*.

²⁶ Srovnej z mnohých například FANTA, V. Současnost a budoucnost informačních technologií ČSSZ. *Národní pojištění*. 2006, roč. 37, č. 4, s. 3-4. ISSN 0323-2395.

těnců.²⁷ Česká správa sociálního zabezpečení jako jeden z prvních státních orgánů nabídla klientům možnost elektronické komunikace prostřednictvím portálu veřejné správy; po jeho spuštění v roce 2003 pak Česká správa sociálního zabezpečení jako jediný státní orgán uvedený systém využívala již v pilotním provozu. Evidenční list důchodového pojištění byl prvním formulářem, který bylo možné doručovat České správě sociálního zabezpečení formou tzv. e-podání.²⁸ V prvním roce existence této možnosti Česká správa sociálního zabezpečení přijala 61 správně vyplňených evidenčních listů důchodového pojištění, již v následujícím roce se jednalo o 2 533 287 evidenčních listů důchodového pojištění; v roce 2015 se například jednalo až o 5 148 159 evidenčních listů důchodového pojištění.²⁹ Dalším pokrokem je vytvoření ePortálu České správy sociálního zabezpečení k 1. 12. 2013.³⁰ Jedná se o zavedení služby pro pojištěnce, kteří mají zřízenou datovou schránku. Tento ePortál mimo jiné umožňuje prohlížení vybraných údajů evidovaných Českou správou sociálního zabezpečení, zejména též evidenčních listů důchodového pojištění. Kromě toho ePortál umožňuje vyplňování a odesílání interaktivních tiskopisů a online podávání žádostí.

Přesto nebo možná právě proto do dobudování infrastruktury celého systému stále platí, že stávající právní úprava má za následek vyšší náročnost oznamovacích a evidenčních povinností, horší kontrolovatelnost plnění těchto povinností a, bohužel, též častější výskyt chybějících dat. Většina pojištenců proto v době dosažení důchodového věku stále vůbec neví, jaké doby a vyměřovací základy si za celou dobu své ekonomické kariéry po mnoha letech účasti v systému nashromázdili.

Právo na závaznou informaci – návrh změny de lege ferenda

Za situace, kdy Česká správa sociálního zabezpečení již sama dobrovolně umožňuje prostřednictvím ePortálu některým pojištencům prohlížet si evidenční listy důchodového pojištění, je v silách techniky, aby bylo České správě sociálního zabezpečení uloženo vydávat právně závazné in-

²⁷ Srovnej *Registr Individuálních kont pojištenců: Funkční specifikace* [online]. 2013-01-28. 24 s. [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A8EAFA5F-72B2-4E11-8BAB-17977A275C61/0/IKP_ZD_p%C5%99%C3%ADloha1_130130.pdf.

²⁸ Srovnej PALIČKOVÁ, R. *Elektronická podání v podmínkách České správy sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2016, s. 3-4.

²⁹ Srovnej PALIČKOVÁ, R. *Elektronická podání v podmínkách České správy sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2016, s. 3 a příloha č. 2.

³⁰ ČSSZ – ePortál [online]. 2016 [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: <https://eportal.cssz.cz/>.

formativní osobní listy důchodového pojištění. Tím by se z rovnostářského důchodového pojištění sice nestal logický a průhledný systém, nicméně aspoň trochu bychom se přiblížili standardům informačních povinností komerčních penzijních společností a praxi západoevropských nositelů důchodového pojištění.

Základní argument pro uvedený požadavek na změnu právní úpravy lze čerpat z koncepce právního (a sociálního) státu. Z daného principu vyplývá nejen povinnost (sociálního) státu vytvářet závazný právní rámec důchodového pojištění, ale též povinnost garantovat předvídatelnost důchodového systému i právní jistotu čekatelů na dávky.³¹ Jak konstatoval Ústavní soud v kauze slovenských důchodů: „*Ke znakům právního státu totiž neoddělitelně patří princip právní jistoty a z něj plynoucí princip ochrany oprávněné důvěry v právo, který jako stěžejní znak a předpoklad právního státu v sobě implikuje především efektivní ochranu práv všech právních subjektů ve stejných případech shodným způsobem a předvídatelnost postupu státu a jeho orgánů.*“³²

V demokratickém právním státě je tak těžko udržitelnou praxí skutečnost, že většině ekonomicky činného obyvatelstva, které se povinně po celý svůj ekonomický život musí účastnit veřejného důchodového pojištění a do tohoto systému odvádět značné finanční prostředky, státní orgán sdělí podkladové informace nutné k posouzení splnění podmínek nároku na dávku důchodového pojištění (a tím závažného životního rozhodnutí o odchodu do důchodu) i pro výpočet její výše, aniž by byl vázán těmito informacemi při výpočtu samotné dávky. Zde lze poukázat na právní názor Ústavního soudu České republiky, že předvídatelnost právního předpisu je přitom nepochyběně nutno posuzovat i z hlediska dynamického, tj. zákonodárce musí při změně právní regulace zohledňovat dosavadní právní stav, včetně stavu vývoje právních vztahů, a změny musí provádět citlivě a jen v míře nezbytné pro dosažení cíle regulace. „*Trvat na takovém chování zákonodárce je nutné, neboť se tím garantuje stabilita sféry svobodného jednání, a též právní jistota účastníků právního vztahu (v podrobnostech nález ve věci sp. zn. Pl. ÚS 38/04). Není pochyb o tom, že tyto požadavky se uplatní i ve sféře odvozené normotvorby, tudíž jejich naplnění lze požadovat po všech subjektech zúčastněných na vydávání právních předpisů.*“³³ Jinak velmi lehce sklouzneme k nepředvídatel-

³¹ Blíže viz bod 51. *Case of Andrle v. the Czech Republic* [2011-02-17]. Judgement of the European Court of Human Rights, 2011, Application No. 6268/08.

³² Blíže viz Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 252/04 [2005-01-25].

³³ Blíže viz bod 27. Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 8/06 [2007-03-01].

nosti způsobu výpočtu, což již bylo v judikatuře Ústavního soudu České republiky důvodem pro zrušení jiného právního předpisu.³⁴

Závěr

Zavedením moderních technologií³⁵ sice odpadly ve veřejném důchodovém pojištění některé dřívější problémy, rozhodně však nedošlo k posílení transparentnosti systému vůči pojištěncům. To ukazuje nejen na důležitost vstupních informací, ale i na význam schopnosti tyto informace správně vyhodnotit a v kontextu znalosti vlastností adresátů aplikovat optimální prostředky/nástroje pro dosažení požadovaného cíle.³⁶

Není-li politicky průchodné řešení spočívající v řešení problému pauperizace střední třídy posílením zásluhovosti důchodového systému, pak je nanejvýš potřebné alespoň učinit půlkrok ke zvýšení transparentnosti důchodového pojištění.³⁷ Doufejme, že právní rozměry celého problému nezůstanou bez odezvy v rámci další fáze důchodové reformy³⁸ a že snad v budoucnu dojde nejen ke zlepšení právní úpravy, ale také vnitřních pracovních a řídících procesů nositele důchodového pojištění,³⁹ za účelem dosažení větší rationality a systémovosti správy veřejného důchodového pojištění. Alespoň trochu by tak bylo možné napravit pověst veřejnoprávního důchodového zabezpečení, pošramocenou amatérským přístupem k zavedení a zrušení důchodového spoření.

³⁴ Srovnej bod 54 a násł. *Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 19/13* [2013-10-22].

³⁵ Blíže viz BREJCHA, A., V. ŠANTRŮČEK a L. KALINOVÁ. *Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení: Komentář*. 1. vyd. Praha: Codex, 1996, s. 290. ISBN 80-85963-17-5.

³⁶ Blíže viz POMAHAČ, R. et al. *Veřejná správa*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 102. ISBN 978-80-7400-447-6.

³⁷ Blíže viz bod 87 a násł. *Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 8/07* [2010-03-23]. Publikován ve Sbírce zákonů pod č. 135/2010 Sb.

³⁸ K obecnějším problémům důchodové reformy blíže viz GREGOROVÁ, Z. *Důchodová reforma v České republice – tři pilíře ano či ne?* In: T. WEISSOVÁ, ed. *Priority sociálneho zabezpečenia*. 1. vyd. Bratislava: Slovak Academic Press, 2012, s. 27-37. ISBN 978-80-8095-083-5.

³⁹ Je nutno pochopit, že počítáč nevyžuje významně produktivitu práce, nedojde-li ke zlepšení managementu. V odborné literatuře se uvádí, že většina vládních projektů e-governmentu selhává buď totálně, nebo částečně kvůli špatné implementaci a řízení. Chyba tedy zůstává v lidech, nikoliv v použité technice. Srovnej POMAHAČ, R. et al. *Veřejná správa*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 189 a násł. ISBN 978-80-7400-447-6.

Seznam bibliografických odkazů

BREJCHA, A., V. ŠANTRŮČEK a L. KALINOVÁ. *Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení: Komentář*. 1. vyd. Praha: Codex, 1996. 398 s. ISBN 80-85963-17-5.

Case of Andrle v. the Czech Republic [2011-02-17]. Judgement of the European Court of Human Rights, 2011, Application No. 6268/08.

ČSSZ – ePortál [online]. 2016 [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: <https://eportal.cssz.cz/>.

FANTA, V. Současnost a budoucnost informačních technologií ČSSZ. *Národní pojištění*. 2006, roč. 37, č. 4, s. 3-4. ISSN 0323-2395.

GALLAS, J., J. MARÍK a S. MIMRA. *Zákon o národním pojištění*. 2. dopln. vyd. Praha: Práce, 1950. 1227 s.

GREGOROVÁ, Z. Důchodová reforma v České republice – tři pilíře ano či ne?. In: T. WEISSOVÁ, ed. *Priority sociálneho zabezpečenia*. 1. vyd. Bratislava: Slovak Academic Press, 2012, s. 27-37. ISBN 978-80-8095-083-5.

HENDRYCH, D. et al. *Správní právo: Obecná část*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 837 s. ISBN 978-80-7400-049-2.

Informativní osobní list důchodového pojištění. In: *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2016 [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni.htm>.

JANOŠTÍK, F. a A. RIEDEL. *Výklad k zákonu o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*. 1. vyd. Praha: Sdružení úředníků a zřízenců československých sociálně-pojišťovacích ústavů v Praze, 1934. 564 s.

JEMELKA, L., K. PONDĚLÍČKOVÁ a D. BOHADLO. *Správní řád: Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 690 s. ISBN 978-80-7400-401-8.

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 252/04 [2005-01-25].

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 301/05 [2007-11-13].

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 8/06 [2007-03-01].

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 8/07 [2010-03-23].

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 19/13 [2013-10-22].

Nálež *Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 83/06 [2008-03-12]*.

PALIČKOVÁ, R. *Elektronická podání v podmírkách České správy sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2016, s. 2 a násl.

POMAHAČ, R. et al. *Veřejná správa*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 315 s.
ISBN 978-80-7400-447-6.

Registr Individuálních kont pojistěnců: Funkční specifikace [online]. 2013-01-28. 24 s. [cit. 2016-09-21]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A8EAFA5F-72B2-4E11-8BAB-17977A275C61/0/IKP_ZD_p%C5%99%C3%ADloha1_130130.pdf.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 4 Cao 221/92 [1992-12-22].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 9 Co 163/90 [1990-07-27].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky sp. zn. 4 Ads 24/2006 [2007-04-26].

Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 1043/2005/VOP/PK. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 112-116.

Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 2665/2006/VOP/PK. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 208-210.

Stanovisko veřejného ochránce práv sp. zn. 5160/2007/VOP/PK. Sborník VOP, 2009, č. 4, s. 213-216.

Usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 75/93 [1993-11-25].

Vyhláška č. 15/1957 Úl. o povinnostech zaměstnavatelů vést záznamy a podávat hlášení pro účely sociálního zabezpečení.

Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojistění ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení ve znění pozdějších předpisů.

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze

Náměstí Curieových 901/7
116 40 Praha 1
Česká republika
stefkom@prf.cuni.cz

Právny režim Arktídy v kontexte relevantných nariem medzinárodného práva verejného

Legal Arrangement of the Arctic in the Context of Relevant Rules of International Public Law

Juraj Jankuv

Abstract: The aim of this study is to identify existing legal arrangement of the Arctic from the perspective of valid and applicable rules of international public law as well as international organizations and bodies competent in the area of the Arctic, with particular emphasis laid on the legal regime of the Arctic Ocean. Those analyses will lead to formulation of conclusions about the current form of the Arctic legal regime in terms of the norms of international public law and institutional assurance of its application.

Key Words: International Public Law; Arctic Ocean; Arctic; International Maritime Law; International Environmental Law; Indigenous Peoples; Arctic Council.

Abstrakt: Cieľom tejto štúdie je identifikovať existujúcu právnu úpravu Arktídy z pohľadu platných a aplikovateľných nariem medzinárodného verejného práva, ako aj medzinárodné organizácie a orgány s pôsobnosťou v priestore Arktídy, s osobitným dôrazom kladeným na právny režim Severného ľadového oceánu. Uvedené analýzy umožnia sformulovať závery o súčasnej podobe právneho režimu Arktídy z hľadiska nariem medzinárodného verejného práva a inštitucionálneho zabezpečenia jeho aplikácie.

Kľúčové slová: Medzinárodné právo verejné; Severný ľadový oceán; Arktída; medzinárodné morské právo; medzinárodné právo životného prostredia; domorodé národy; Arktická rada.

Úvod

Právny režim Arktídy bol, z pohľadu vedy medzinárodného práva, doneďdávna zaujímavou, ale nie veľmi aktuálnou otázkou, vzhľadom na skutočnosť, že sa týka takmer večne zaľadnejnej oblasti Severného ľadového oceánu, ktorú nebolo možné využívať na iné ako turistické či vedecké účely. Proces klimatických zmien spojený s topením ľadovcov však postupom času vytvára možnosť využívania tejto oblasti i na iné účely. Na-

príklad v septembri 2007 sa v dôsledku topenia znížila vrstva ľadu v Severnom ľadovom oceáne na celkovo 4,3 milióna štvorcových kilometrov.¹ Vedci odhadujú, že postupne bude dochádzať k rozrápaniu ľadu v Severnom ľadovom oceáne v lete úplne.² Podľa niektorých odhadov sa v prieštore Severného ľadového oceánu alebo v príahlých oblastiach pevniny v určitých oblastiach za polárnym kruhom nachádza asi 25 % doteraz neobjavených svetových zdrojov ropy a plynu, ktoré sú sprevádzané bohatými ložiskami diamantov a neželezných kovov. Uvedené údaje si získavajú pozornosť najmä priemyselných krajín v epochе rastúceho energetického „hladu“ a závislosti. Nové vrtné technológie ulahčujú prienik do doposiaľ neprístupných námorných oblastí a tāžba prírodných zdrojov Arktídy v Severnom ľadovom oceáne sa v dôsledku topenia arktického ľadu môže čoskoro stať finančne živataschopnou.³

Symbolickým momentom podčiarkujúcim zvýšený záujem medzinárodného spoločenstva o Arktídu bola situácia z 1. augusta 2007, kedy dve ruské mini-ponorky dosiahli morské dno viac ako 4 tisíc metrov pod severným póлом, kde osadili jeden meter vysokú titánovú ruskú vlajku ako dôkaz snáh krajiny nárokovovať si na prírodné zdroje morského dna a v podloží danej oblasti.⁴

Význam Arktídy rastie spolu s rozvojom technológií, ktoré umožňujú prekonávať nepriaznivé prírodné podmienky, a tiež aj v súvislosti s globálnymi klimatickými zmenami, ktoré v blízkej budúcnosti umožnia okrem ekonomickej i širšie dopravné využitie severnej polárnej oblasti. Arktída sa tak môže podľa niektorých autorov stať centrom vyspelého sveta (tzv. „Severu“) a Severný ľadový oceán má perspektívnu už v poloviči 21. storočia prevziať úlohu, akú v 16. až 20. storočí zohrával Atlantik. Zvýšený záujem o Arktídu je podmienený tiež globálnymi hrozobami, akými sú zmena klímy, znečisťovanie životného prostredia, stúpanie hladiny svetového oceána, ohrozenie živočíšnych a rastlinných druhov

¹ Bližšie pozri PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 653. ISSN 0044-2348.

² Bližšie pozri DUROVÁ, K. Arktída: Vedci predpovedajú úplný kolaps oceánskeho ľadovca v roku 2016. In: *Priatelia Zeme – CEPA* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://cepa.priateliazeme.sk/informacie/zo-sveta/934-arktida-vedci-predpovedaju-uplny-kolaps-oceanskeho-adovca-v-roku-2016>.

³ Bližšie pozri PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 653. ISSN 0044-2348.

⁴ Bližšie pozri PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 651. ISSN 0044-2348.

a iné.⁵ Pri potenciálnom aktívnejšom využívaní Arktídy je potrebné zobrať do úvahy, že akékol'vek aktivity v jej priestore môžu mať veľké eko-logické dopady a môžu urýchliť proces zmeny klímy. Akýmkoľvek aktivitám v priestore Arktídy by teda mali predchádzať odhady možných dopadov na životné prostredie.

Cieľom predloženej štúdie je identifikovať existujúcu právnu úpravu Arktídy z pohľadu platných a aplikovateľných noriem medzinárodného verejného práva, ako aj medzinárodné organizácie a orgány s pôsobnosťou v priestore Arktídy, s osobitným dôrazom kladeným na právny režim Severného ľadového oceánu. Uvedené analýzy umožnia sformulovať závery o súčasnej podobe právneho režimu Arktídy z hľadiska noriem medzinárodného verejného práva a inštitucionálneho zabezpečenia jeho aplikácie. V štúdiu nebude venovaný priestor vnútroštátnym úpravám priľahlých štátov, ktoré inak majú k danej problematike úzky vzťah, vzhľadom na skutočnosť, že analýza týchto úprav presahuje rámec tejto štúdie.

Geografická identifikácia, objavovanie Arktídy a historický právny režim Arktídy

Pojem „Arktída“ pochádza z gréckeho slova „Arktikos“, ktoré znamená vo voľnom preklade „krajina veľkého medveda“, s odkazom na súhvezdie Veľkej medvedice, ktoré starovekí Gréci pozorovali na severe. Neskôr tento pojem získaval iné významy, až kým sa nestabilizoval na označenie severného polárneho regiónu.⁶

Priestor Arktídy nie je vo vede úplne presne definovaný. Ide najmä o oblasť trvale zaľadeného Severného ľadového oceánu. Podľa geografických a politologických prístupov sú súčasťou Arktídy i priľahlé pevninské územia. Arktídu je možné vymedziť ako oblasť rozprestierajúcu sa na sever od severného polárneho krahu, teda od 66°33'55" severnej geografickej šírky. V tomto rozhraničení patria k Arktíde časti pevniny a ostrovov, ktoré spadajú do rámca priestoru severne od uvedenej hodnoty severnej geografickej šírky.

⁵ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographicá* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 94. ISSN 1336-6157.

⁶ Bližšie pozri GEORGESCU, I. *Arctic Geopolitics-time for a New Regime*. Nice: Institut Européen des Hautes Etudes Internationales, 2010, s. 15.

Problémy súvisiace s medzinárodnoprávnym štatútom tohto regiónu sa však týkajú výlučne Severného ľadového oceánu (a ostrovov a súostroví, ktoré v noms ležia).⁷ Severný ľadový oceán (na niektorých mapách označený ako Arktický oceán) je najmenším zo štyroch oceánov na našej planéte. Meria okolo 13 miliónov kilometrov štvorcových. Zaberá teda približne iba 4 % povrchu morí a oceánov. Okrajovými morami Severného ľadového oceánu sú Barentsovo more, Karské more, More Laptevovcov, Východosibírske more, Čukotské more, Beaufortovo more a Grónske more. Na pevninských priestoroch platia vnútroštátne normy štátov, ale aj medzinárodnoprávne normy týkajúce sa ochrany životného prostredia či domorodých národov. Z hľadiska osídlenia dominovalo v tomto priestore do začiatku 20. storočia pôvodné obyvateľstvo, potom sa začala kolonizácia z jednotlivých arktických krajín, ktorá bola najintenzívnejšia v Rusku (Sovietskem zväze), kde boli založené i väčšie sídla mestského typu. V súčasnosti tvorí pôvodné obyvateľstvo menšinu (okolo 10 %) v rámci približne štvormiliórovej arktickej komunity.⁸

Priestor Arktídy bol objavovaný postupne koncom 18. storočia. Prvé výpravy do tejto oblasti vykonali Holandčan W. Barents (1594) a Angličan C. Phipps (1773). Prvými ľuďmi, ktorí dosiahli severný pól, boli Američania Frederick Cook (apríl 1908, nepotvrdený objav) a Robert E. Peary (marec 1909, potvrdený objav). V roku 1992 dosiahla severný pól i slovenská výprava vedená Františkom Kelem. Arktída má špecifický právny režim. V teórii v súvislosti s právnym statusom Arktídy historicky dlho rezonovala a do určitej miery stále rezonuje koncepcia, že priestor Arktídy sa delí na polárne sektory štátov v tvare nepravidelných, tzv. sférických trojuholníkov, ktorých základňa je príahlá k územiu štátu a vrchol je na severnom póle.⁹ K takémuto členeniu malo dôjsť na základe jednostranných právnych nárokov príahlých štátov. Koncepcia arktických polárnych sektorov by sa mala týkať Ruska, Kanady, Nórsku, Dánska a USA. Pri podrobnejšom skúmaní relevantnej literatúry z danej oblasti je však

⁷ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturaes Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 94. ISSN 1336-6157.

⁸ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturaes Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 94. ISSN 1336-6157.

⁹ Pozri napríklad KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 277. ISBN 978-80-8078-414-0.

možné identifikovať informácie, že nárok na polárny sektor si aplikovali v skutočnosti iba dva štáty, a to bývalý Sovietsky zväz (dnes Ruská federácia) a Kanada, pričom ostatné zmienené štáty, naopak, koncepciu polárnych sektorov popierajú.¹⁰ V literatúre sa objavuje i názor, že Kanada a bývalý Sovietsky zväz upustili od svojich nárokov v nadváznosti na protesty ostatných štátov.¹¹ V ostatnom období sa v praxi uvedených štátov prejavuje tendencia úpravy režimu Severného ľadového oceánu ako klúčovej časti Arktídy, najmä prostredníctvom aplikácie najnovších nariem medzinárodného morského práva. Podľa existujúcich názorov vedy medzinárodného práva je daný stav spojený so skutočnosťou, že, na rozdiel od Antarktídy, Severný ľadový oceán nepodlieha komplexnému zmluvnému režimu podobnému medzinárodnoprávnemu režimu Antarktídy, ktorý bol vytvorený *Zmluvou o Antarktíde* (1959),¹² podpísanou v roku 1959 v americkom Washingtone. Jedným z dôvodov rozdielov prístupu štátov je skutočnosť, že Antarktída predstavuje pevninu *terra firma*, kde je možné vznášať územné nároky. Sedem štátov tak vo vzťahu k Antarktíde aj historicky urobilo, pričom v dôsledku Zmluvy o Antarktíde svoje územné nároky zmrazili. Vo vzťahu k Arktíde sa v duchu nariem medzinárodného práva verejného postupne presadzuje názor, že ide o morské priestory, ktoré majú právny režim regulovaný normami medzinárodného morského práva. V rámci nariem medzinárodného práva sa historicky presadila obyčajová zásada slobody morí, ktorej základom sa stali názory holandského teoretika Huga Grotia, prezentované v jeho diele *Slobodné more* (latinsky *Mare liberum*) z roku 1608. Táto zásada sa stala obyčajovou zásadou koncom 18. storočia, kedy štáty upustili od svojich nárokov na šíre more, s výnimkou úzkych pásov pobrežných vód,¹³ a neskôr bola kodifikovaná i v zmluvnej podobe. Vzhľadom na názorový posun v oblasti koncepcie sférických trojuholníkov a ratifikáciu najnovšej normy medzinárodného morského práva *Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve* (1982, Jamajský dohovor) zo strany väčšiny štátov sve-

¹⁰ Bližšie pozri HARRIS, D. *Cases and Materials on International Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2010, s. 201. ISBN 978-1-84703-278-2.

¹¹ Bližšie pozri PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 654. ISSN 0044-2348.

¹² Bližšie pozri *The Antarctic Treaty* [1959-12-01]. 402 UNTS 71. K tejto zmluve pristúpila aj Československá socialistická republika a bola jej zmluvnou stranou od mája 1962. Zmluva bola publikovaná Vyhláškou Ministerstva zahraničných vecí č. 76/1962 Zb. Slovenská republika do uvedeného dohovoru sukcedovala.

¹³ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 72. ISBN 978-80-7380-597-5.

ta preto v súčasnosti žiadaj štát oblasť Severného ľadového oceánu ne-považuje za súčasť svojho štátneho územia,¹⁴ s výnimkou pobrežných vôd do vzdialenosťi 12 morských mil'. V *Deklarácii z Ilulissat* (2008)¹⁵ uvedenú skutočnosť potvrdilo päť klúčových arktických štátov (USA, Nórsko, Dánsko, Rusko a Kanada), kde deklarovali vôľu uplatňovať v priestore Arktídy medzinárodné morské právo, zmierlivo riešiť spory podľa jeho noriem, viest' o využívaní arktického regiónu bilaterálne rokovania, rešpektovať vedecké výskumy v danej oblasti, klásť osobitný dôraz na ochranu arktického morského prostredia a spolupracovať v priestore Arktídy s medzinárodnými organizáciami aktívnymi v danom priestore – s Medzinárodnou námornou organizáciou, Arktickou radou a Euro-arktickou radou Barentsovho mora. Neskôr tento prístup dané štáty potvrdili aj v *Deklarácii z Tromsø* (2009) a v *Deklarácii z Nuuku* (2011).¹⁶

Na druhej strane, podľa Jamajského dohovoru si štáty môžu nárokovali na výlučnú ekonomickú zónu do vzdialenosťi 200 morských mil' a na prilahlý kontinentálny šelf vo vzdialenosťi 200 až 350 morských mil'. V nadväznosti na uvedené nároky medzi prilahlými štátmi existovali či existujú viaceré spory. Kanada sa napríklad sporí či sporila s Dánskom a Ruskom o symbolický stredobod Arktídy – severný pól, s Dánskom o Hansov ostrov, s USA a medzinárodným spoločenstvom o Severozápadný priechod, s USA ohľadom hraníc v Beaufortovom mori, s Dánskom ohľadom hraníc v Lincolnovom mori.¹⁷ USA majú v súčasnosti niektoré neurovnane hraničné spory o hranice v Beaufortovom mori medzi kanadským Yukonom a Aljaškou, nevyriešený hraničný spor s Kanadou o Dixon Entrance, ďalej spor s Kanadou o ostrov Machias Seal, spor o námorné hranice v Beringovom mori, Čukotskom mori a Severnom ľadovom oceáne s Ruskom či už spomínaný spor o Severozápadný a Severovýchodný priechod. Dánsko si nárokuje na podmorské územie Lomo-

¹⁴ Bližšie pozri PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 654. ISSN 0044-2348.

¹⁵ Bližšie pozri *The Ilulissat Declaration* [2008-05-28] [online]. 2008. 2 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf.

¹⁶ Bližšie pozri KEUPP, M. M. Arctic Security, Sovereignty, and Rights of Utilization: Implications for the Northern Sea Route. In: M. M. KEUPP, ed. *The Northern Sea Route: A Comprehensive Analysis*. 1st ed. Wiesbaden: Springer Gabler, 2015, s. 21. ISBN 978-3-658-04080-2.

¹⁷ Bližšie pozri HOŘEJŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 10 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1_oblast.pdf.

nosovovho chrba, ktoré Kanada a Rusko považujú za súčasť svojho vonkajšieho kontinentálneho šelfu. Dánsko tiež rieši už spomínaný spor s Kanadou o nepatrny Hansov ostrov v Naresovej úzine.¹⁸ Príahlé časti pevniny Arktídy majú, logicky, právny režim zakotvený vo vnútroštátnych normách príahlých štátov. Problematicou vnútroštátnych úprav sa nebudeme bližšie zaoberať vzhľadom na to, že presahuje rámec našej štúdie. Naopak, pohľad na medzinárodnoprávne normy aplikovateľné v týchto pevninských priestoroch bude súčasťou štúdie.

Zvláštny medzinárodnoprávny štatút má súostrovie Špicbergy. V roku 1920 osem štátov (Veľká Británia, Francúzsko, USA, Nórsko, Dánsko, Švédsko, Holandsko a Japonsko) podpísalo v Paríži *Dohodu o Špicbergoch* (anglický skrátený názov Spitsbergen Treaty alebo Svalbard Treaty),¹⁹ podľa ktorej dané štaty uznali nórsku suverenitu nad ostrovmi, zároveň však zakotvili ich večnú neutralitu a slobodu prístupu k nim. Nórsko uvedené územie inkorporovalo v roku 1925. Sovietsky zväz až do roku 1935 presadzoval uplatnenie tradícií ruských nárokov na Špicbergy. Vtedy došlo k dohode, podľa ktorej Sovietsky zväz uznal suverenitu Nórska nad ostrovmi, presadil si však právo na t'ažbu uhlia na tomto území. V súčasnosti je v súvislosti s možnosťami explootácie fosílnych palív problém v interpretácii dohody z roku 1920. Podľa Nórska sa voľný prístup týka iba pevniny a teritoriálnych vód (do 12 morských mil' od pobrežia), ostatní signatári ho vztahujú tiež na výlučnú ekonomickú zónu, ako aj na kontinentálny šelf.²⁰

Súčasná medzinárodnoprávna úprava aplikovateľná v priestore Arktídy

Súčasnú medzinárodnoprávnu úpravu, ktorá upravuje aj priestor Arktídy, je možné rozdeliť do niekol'kých skupín. Najširší záber aplikovateľnej

¹⁸ Bližšie pozri HOŘEJŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 10-12 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1 Oblast.pdf.

¹⁹ Bližšie pozri *Treaty between Norway, the United States of America, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British Overseas Dominions and Sweden concerning Spitsbergen signed in Paris 9th February 1920* [1920-02-09] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://emeritus.lovdata.no/traktater/texte/tre-19200209-001.html#map0>.

²⁰ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 108. ISSN 1336-6157.

právnej úpravy predstavujú normy *medzinárodného morského práva*, ako i s nimi súvisiace normy týkajúce sa *medzinárodnej námornej dopravy*. Širokú aplikovateľnosť majú tiež normy *medzinárodného práva životného prostredia*, ktoré sú aplikovateľné ako v morských priestoroch, tak i na príľahlej pevnine patriacej štátom. Na príľahlých pevninských oblastiach je taktiež možné uplatňovať *medzinárodnoprávne úpravy týkajúce sa ochrany práv domorodých národov*.

Klúčovú normu medzinárodného morského práva aplikovateľnú v priestore Arktídy predstavuje najmä už spomínaný *Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve* (1982).²¹ V danom priestore je možné aplikovať všetky jeho ustanovenia. Z pohľadu zainteresovaných štátov sú zrejme najviac zaujímavé také ustanovenia uvedeného dohovoru, ktoré sa týkajú pobrežných vód, príľahlého pásma, kontinentálneho šelfu, výlučnej ekonomickej zóny, šíreho mora a dna a podzemia šíreho mora alebo ochrany životného prostredia či riešenia sporov.

Právny režim *pobrežných vód* (územných vód) upravujú články 2 až 32 Jamajského dohovoru. *Pobrežné vody predstavujú pobrežný pás mora meraný od línie najvyššieho odlivu v šírke najviac 12 morských mil*. Z právneho hľadiska tvorí pobrežné more súčasť štátneho územia pobrežného štátu, ktorý nad ním vykonáva zvrchovanosť, tak, ako na ostatnom svojom území. Zvrchovanosť štátu v pobrežných vodách je obmedzená *právom pokojného prechodu cudzích obchodných lodí*. Pokojný prechod musí byť rýchly, neprerušený, nesmie ohrozovať mier, verejný poriadok a bezpečnosť pobrežného štátu. Za pokojný prechod sa nesmú vyberať poplatky s výnimkou reálne poskytnutých služieb (napríklad poskytnutie lodivoda). Nedovolený prejazd je definovaný v článku 19 Jamajského dohovoru a zahŕňa použitie sily a hrozbu silou proti zvrchovanosti štátu, použitie zbraní, zbieranie informácií, ktoré môžu ohrozíť bezpečnosť či obranu pobrežného štátu, vylodenie alebo prijatie vojenského zariadenia, tovaru, valút či osôb na palubu, vážne znečistenie vód alebo ovzdušia, lov rýb, vykonávanie vedeckého prieskumu, rušenie spojovacieho systému pobrežného štátu a vykonávanie iných činností nesúvisiacich s pokojným prejazdom. Pobrežný štát si v tejto súvislosti ponecháva *právo úpravy*

²¹ Bližšie pozri *United Nations Convention on the Law of the Sea* [1982-12-10]. 1833 UNTS 3. V zberke zákonov Slovenskej republiky je informácia o medzinárodnoprávnej záväznosti tohto dohovoru pre Slovenskú republiku publikovaná v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 242/1996 Z.z. Text dohovoru však v rámci uvedeného oznámenia publikovaný neboli s informáciou, že jeho text je dostupný k nahliadnutiu v rámci Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky.

pobrežnej osobnej a obchodnej dopravy (právo kabotáže), právo úpravy otázok rybolovu, vedeckých a výskumných činností, právo výkonu policajných právomocí, zdravotnej i colnej služby a právo výkonu trestnej jurisdikcie. Cudzie vojnové lode požívajú právo pokojného prechodu po predchádzajúcim oznamení. *Delimitácia pobrežného mora medzi protiľahlými alebo susediacimi štátmi* sa má podľa článku 15 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve dosiahnuť na základe tzv. *ekvidistančného pravidla*, podľa ktorého žiadny z oboch štátov nie je oprávnený rozšíriť svoje pobrežné more za stredovú líniu, ak dohoda medzi nimi neustanovuje opak. Stredová línia je taká línia, ktorej každý bod je v rovnakej vzdialosti od najbližších bodov na základných líniach, od ktorých sa meria šírka pobrežného mora každého z oboch štátov. Uvedené ustanovenie však neplatí tam, kde je z historických dôvodov alebo pre iné zvláštne okolnosti potrebné vymedziť hranice pobrežných morí dvoch štátov spôsobom, ktorý sa líši od daného ustanovenia. Ako už bolo spomenuté, arktické štaty majú v súčasnosti niektoré neurovnané hraničné spory o pobrežné vody, napríklad USA s Kanadou o hranice v Beaufortovom mori medzi kanadským Yukonom a Aljaškou, o Dixon Entrance či o ostrov Machias Seal alebo spor o námorné hranice v Beringovom mori, Čukotskom mori a Severnom ľadovom oceáne s Ruskom.

Prilahlé pásmo (osobitnú zónu) upravuje článok 33 Jamajského dohovoru. Podľa tohto ustanovenia je prilahlé pásmo pásom mora priliehajúcim k pobrežným vodám štátu, v ktorom pobrežný štát môže vykonávať kontrolu dodržiavania svojich colných, finančných, pristávavalekých a zdravotných predpisov. Zistené porušenia týchto predpisov sa trestajú podľa zákonov pobrežného štátu. Prilahlé pásmo sa nepokladá za súčasť územia pobrežného štátu. *Šírka prilahlého páisma nesmie presahovať 24 morských mil' meraných od čiary najvyššieho odlivu*. Prilahlé pásmo teda tvorí zóna v rozsahu 12 morských mil' od konca pobrežných vôd.

Výlučná ekonomická zóna je novým inštitútom, ktorý bol zavedený až Jamajským dohovorom v zmysle jeho článkov 55 až 75. Po podpise Jamajského dohovoru sa rozvinula intenzívna prax štátov vychádzajúca z príslušných ustanovení uvedeného dohovoru. Medzinárodný súdny dvor v roku 1985 v tejto súvislosti v rámci prípadu *Líbya/Malta*²² uvie-

²² Bližšie pozri *Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta)* [1985-06-03]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1985, s. 33.

dol, že inštitút výlučnej ekonomickej zóny sa stal súčasťou obyčajového práva. Podľa Jamajského dohovoru by výlučná ekonomická zóna nemala presahovať 200 morských mil' od čiary najvyššieho odlivu. Nie je súčasťou štátneho územia štátu. Pobrežný štát má v tejto zóne zvrchované práva na prieskum, využívanie, zachovanie a spravovanie zdrojov, či už živých alebo neživých, vrátane práva produkcie energie z vody a vetra, právomoc zriaďovať a používať umelé ostrovy a stavby, nad ktorými má výlučnú col-nú, zdravotnú, bezpečnostnú, imigračnú jurisdikciu, právo na vedecký vý-skum a právo na ochranu a zachovanie morského prostredia. Ostatné štáty majú vo výlučnej ekonomickej zóne pobrežného štátu slobodu plavby, preletu a kladenia podmorských káblov a potrubí. Právo využívať zdroje svojej výlučnej ekonomickej zóny môže pobrežný štát zmluvne postúpiť iným štátom. Delimitácia výlučnej ekonomickej zóny medzi štátmi, ktoré majú protiľahlé alebo susediace pobrežie, má byť podľa článku 74 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve vykonaná dohodou na základe medzinárodného práva, tak, aby bolo dosiahnuté spravodlivé riešenie. Uvedené pravidlo je považované za obyčajovo normované.²³ Štáty prilahlé k priestoru Arktídy sa už postupne dostali i do sporov o výlučné ekonomickej zóny. Za úspech v procese politického rozde-lenia Arktídy možno považovať dohodu medzi Ruskom a Nórskom, uzav-retú v septembri 2010, ktorá vyriešila spor oboch krajín o príslušnosť časti ekonomickej zóny s rozlohou 175 tisíc kilometrov štvorcových. Pod-l'a nej bolo sporné územie rozdelené približne na polovicu medzi oba štáty.²⁴

Právny režim kontinentálneho šelfu (pevninskej plytčiny) je upravený v článkoch 76 až 85 Jamajského dohovoru. Kontinentálny šelf (pevninská

²³ Bližšie pozri prípad z praxe Medzinárodného tribunálu pre morské právo Spor ohľadom delimitácie morskej hranice medzi Bangladéšom a Mjanmarskom. *Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar)* [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.

²⁴ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 103. ISSN 1336-6157; a HOŘEŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 7 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1_oblast.pdf.

plytčina) je definovaný ako *morské dno a vnútro podmorských oblastí, ktoré ležia za hranicami pobrežného mora štátu, po celom prirodzenom predĺžení jeho pevninového územia k vonkajšej hranici kontinentálneho okraja, alebo vo vzdialosti 200 morských mil' od čiary, odkiaľ sa meria šírka pobrežných vód tam, kde vonkajšia hranica kontinentálneho okraja nepresahuje túto vzdialenosť*. V prípadoch, ak hranica kontinentálneho okraja presahuje vzdialenosť 200 morských mil', štát môže hranicu svojho šelfu predĺžiť o 150 mil', teda do vzdialnosti 350 morských mil'. Za využívanie uvedeného predĺženia šelfu je však štát povinný platiť poplatky Medzinárodnej organizácií pre morské dno. Pobrežný štát má v oblasti šelfu *suveréenne práva preskúmavat' a využívať prírodné bohatstvo*, ktoré sa tam nachádza. Tieto výlučné práva sú prevoditeľné na iný štát. Pre účely využívania šelfu si štát môže zriadiť umelé ostrovčeky a iné zariadenia a okolo nich bezpečnostné zóny. Kvôli ochrane uvedených zariadení bol uzavretý *Rímsky protokol o potláčaní protiprávnych činov proti bezpečnosti pevných plošín umiestnených na podmorskej plytčine*²⁵ z roku 1988.

Osobitný význam pre využívanie kontinentálnych šelfov má otázka rozhraničenia kontinentálneho šelfu medzi štátmi, ktoré majú protiľahlé alebo susediace pobrežie. Jamajský dohovor, kopírujúc prístup Medzinárodného súdneho dvora, vo svojom článku 83 ods. 1 zakotvuje, že *rozhriatie kontinentálneho šelfu medzi štátmi, ktoré majú protiľahlé alebo susediace pobrežie, má byť vykonané dohodou na základe medzinárodného práva, tak, aby sa dosiahlo spravodlivé riešenie*. Dané pravidlo sa považuje za obyčajové.²⁶ Pre účely posúdenia nárokov štátov na kontinentálny šelf bola vytvorená podľa článku 76 ods. 8 a Prílohy II Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve *Komisia pre hranice kontinentálneho šelfu* (anglicky Commission on the Limits of the Continental Shelf; ďalej len „Komisia“), ktorá má oprávnenie rozhodnúť o nárokoch štátov na príľahlý kontinentálny šelf. Komisia sa zvyčajne schádza dvakrát ročne, na jar a na jeseň, v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku.

²⁵ Uvedený protokol vyšiel v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 174/2001 Z.z.

²⁶ Bližšie pozri prípad z praxe Medzinárodného tribunálu pre morské právo Spor ohľadom delimitácie morskej hranice medzi Bangladéšom a Mjanmarskom. *Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar)* [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.

Zvolanie takýchto zasadnutí podlieha schváleniu Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov, ktoré tak robí vo svojich výročných uzneseniach o oceánoch a morskom práve.²⁷ Komisia si zaviedla vlastné pravidlá konania v roku 2008.²⁸ Dopolňovala dostať celkovo 77 podaní od štátov, pričom niektoré nároky štátov boli po prvotnom odmietnutí predložené s novými argumentmi. Napríklad Ruská federácia predložila celkovo tri nároky na kontinentálny šelf v priestore Arktídy, ostatný v auguste 2015.²⁹ Prvý ruský nárok z roku 2001, ktorý zahŕňal 1,2 milióna kilometrov štvorcových kontinentálneho šelfu Severného ľadového oceánu v oblasti Lomonosovovho chrbta a Mendelejevovho chrbta, bol Komisiou odmietnutý s výzvou na doplnenie vedeckých argumentov podporujúcich ruský nárok. Aktívne v danom smere boli i viaceré ostatné štaty. V roku 2003 bol Komisiou zamietnutý aj návrh Dánska, pričom jeho náklady na vypracovanie podporných argumentov dosiahli výšku 25 miliónov USD. Naproti tomu návrh Nórska na uznanie vonkajších hraníc svojho kontinentálneho šelfu, podaný v roku 2006, Komisia o tri roky neskôr v princípe schválila. Išlo o tzv. „banánovú dieru“ (anglicky „Banana Hole“) medzi výlučnými ekonomickými zónami Nórska a ostrovom Jan Mayen v Nórskom mori, enklávu „Loop Hole“ v Barentsovom mori, Západnú Nansenovu kotlinu – malú časť mora severne od ochranej zóny pre ryboľov okolo ostrovov Špicbergy. Nórsko sa tak stalo prvým severským štatom, ktorého požiadavky na vymedzenie vonkajších hraníc kontinentálneho šelfu boli Komisiou prijaté.³⁰ Mimo rámca činnosti Komisie sa v ro-

²⁷ Bližšie pozri Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). In: *United Nations* [online]. 2013-09-18 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm.

²⁸ Bližšie pozri *Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf* [2008-04-17] [online]. United Nations Convention on the Law of the Sea, 2008, UN Doc. CLCS/40/Rev.1, 35 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement>.

²⁹ Bližšie pozri Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Pursuant to Article 76, Paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. In: *United Nations* [online]. 2016-07-08 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm.

³⁰ K uvedeným nárokom bližšie pozri diela KIJEWSKI, T. Rywalizacja o surowce energetyczne w Arktyce. *Bezpieczeństwo narodowe*. 2009, nr 9-10, s. 272-288. ISSN 1896-4923; HOŘEŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 13 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1_oblast.pdf; a TREPIN, D. a P. BAYEV. *The Arctic: A View from Moscow*. 1st ed. Moscow: Carnegie Moscow Center, 2010, s. 7-13. ISBN 978-5-905046-01-8 [in the Russian original ТРЕПИН, Д. и П. БАЕВ. *Арктика: Взгляд из*

ku 2006 Nórsko dohodlo s Dánskom a Grónskom na určení priebehu hraníc kontinentálneho šelfu a zón rybolovu v oblasti medzi Špicbergami a Grónskom.³¹

Právny režim šíreho mora je komplexne upravený v rámci článkov 86 až 132 Jamajského dohovoru. Šíre more je tu definované ako „*všetky vody oceánov a morí, ktoré nepodliehajú zvrchovanosti nijakého štátu, t.j. všetky morské vody, ktoré nie sú zahrnuté do výlučnej ekonomickej zóny, pobrežných vód alebo vnútorných vód určitého štátu*“. Právny režim šíreho mora v duchu článku 87 Jamajského dohovoru vychádza zo *zásady slobody šíreho mora*, ktorá je všeobecne uznanou zásadou medzinárodného práva, pričom zahŕňa *slobodu plavby, slobodu preletu, slobodu kladenia podmorských káblov a potrubí, slobodu vytvárania umelých ostrovov a iných zariadení, slobodu rybolovu a slobodu vedeckého výskumu*. Jednotlivé slobody sú rozpracované v osobitných častiach a ustanoveniach Jamajského dohovoru. Vo vzťahu k slobode rybolovu bola v roku 1995 prijatá *Dohoda o populáciách rýb*,³² ktorá dopĺňa ustanovenia Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve o zachovaní a správe populácií rýb, tak, ako sú obsiahnuté v jeho časti V venovanej výlučnej ekonomickej zóne a v časti VII venovanej právnemu režimu šíreho mora.

Ďalšou dôležitou zásadou je *zásada mierového využívania šíreho mora* zakotvená v článku 88 Jamajského dohovoru. Vedenie bojových akcií na šírom mori je však podľa noriem medzinárodného práva ozbrojených konfliktov prípustné v prípade vojnového stavu medzi loďami znepriateľených krajín. V duchu článku 89 Jamajského dohovoru d'alej platí zásada, podľa ktorej sú *územné nároky štátov na šíre more neplatné*. V súlade s článkom 92 je každá loď na šírom mori povinná plávať *pod vlajkou určitého štátu*, ktorý si nad takto označenou loďou zachováva zvrchovanosť

Москвы. 1. изд. Москва: Московский Центр Карнеги, 2010, с. 7-13. ISBN 978-5-905046-01-8].

³¹ Bližšie pozri HOŘEŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 13 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1 Oblast.pdf.

³² Oficiálny názov uvedenej dohody je Dohoda o uplatňovaní ustanovení Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve z 10. decembra 1982 o ochrane a využívaní transzonálnych populácií rýb a populácií rýb migrujúcich na veľké vzdialenosť (1995), anglicky *Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks* [1995-08-04]. 2167 UNTS 88. Táto dohoda vyšla v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 44/2009 Z.z.

ako nad svojím fiktívnym štátным územím. Zo zásady zvrchovanosti štátu vlajky existujú podľa článkov 99 až 111 Jamajského dohovoru výnimky v prípadoch tzv. *horúceho stíhania (prenasledovania, anglicky hot pursuit) z pobrežných vód, zneužitia vlajky, prepravy otrokov, porušovania práv rybolovu, poškodzovania podmorských káblov, neoprávneného zvukového či televízneho vysielania z lode a pirátstva*. V uvedených prípadoch môže byť cudzia loď zadržaná a skontrolovaná. Ak sa podozrenie nepreukáže, príslušný štát, ktorý lod' zadržal, je objektívne zodpovedný za prípadné škody, ktoré lodi vznikli. V prípade *prenasledovania z pobrežných vód* ide o stíhanie lode podozriavej zo spáchania protipravneho aktu v pobrežných vodách. Stíhanie je možné, ak začalo v pobrežných vodach (výnimavo i v prílahnej zóne) lodou či lietadlom a nebolo prerušené. Stíhanie končí, ak bolo prerušené alebo ak lod' vpláva do pobrežných vód svojho či iného štátu. V prípade preukázania spáchania zločinu pirátstva je možné posádku zatknúť, zhabať jej náklad, a v prípade odporu či pokusu o útek lod' i potopit'. *Pirátstvo* je definované ako protipravny násilný akt spáchaný za súkromné účelmi posádkou súkromnej lode alebo lietadla, ktorý smeruje voči inej lodi alebo lietadlu alebo osobám a majetku na ich palube na šírom mori alebo v mieste nepodliehajúcim jurisdikcii žiadneho štátu. Z dôvodu zvýšenia ochrany námornej plavby bol uzavretý *Dohovor o potláčaní protiprávnych činov proti bezpečnosti námornej plavby*³³ z roku 1988. V súvislosti s námornou plavbou majú štaty celý rad povinností podľa článku 94 Jamajského dohovoru. Každý štát je podľa článku 94 ods. 2 povinný najmä viesť *lodný register* obsahujúci mená a ďalšie údaje o lodiach plávajúcich pod jeho vlajkou, s výnimkou lodí, ktoré sú vyňaté všeobecne priatými medzinárodnými predpismi s ohľadom na svoju malú veľkosť, a uplatňovať *jurisdikciu podľa svojho vnútroštátneho práva* nad *každou lodou*, ktorá pláva pod jeho vlajkou, a nad jej *kapitánom, dôstojníkmi a mužstvom* v správnych, technických a sociálnych záležitostach, ktoré sa dotýkajú lode. Podľa článkov 95 a 96 Jamajského dohovoru majú na šírom mori *imunitu vojnové lode a lode používané pre neobchodnú štátnu službu* (štátne lode).

Vnútrozemské štáty (anglicky Landlocked States) majú právo na rovnaký prístup k moru a k slobode morí ako pobrežné štáty. Ostatné štáty

³³ Bližšie pozri *Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation* [1988-03-10]. 1678 UNTS 201. Uvedený dohovor vyšiel v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 175/2001 Z.z.

sú povinné poskytnúť vnútrozemským štátom prístup k moru a slobodu tranzitu cez ich územie prostredníctvom zmluvných úprav.

Právny režim dna a podzemia šíreho mora zaviedol Jamajský dohovor v článkoch 133 až 191. V rámci Ženevskej konferencie z roku 1958 sa existencia uvedeného inštitútu nepredpokladala. Jamajský dohovor dno a podzemie šíreho mora nazýva *Oblast'* (anglicky Area). Oblast' spolu so svojimi zdrojmi je prehlásená za „*spoločné dedičstvo celého ľudstva*“. Pod zdrojmi v Oblasti sa rozumejú pevné, kvapalné a plynné minerálne zdroje. Režim Oblasti sa nevzťahuje na priľahlé morské vody a vzdušný priestor; vzťahuje sa iba na dno a podzemie šíreho mora. Ťažobné aktivity v oblasti môžu štáty vykonávať na základe licencie pridelenej *Medzinárodnou organizáciou pre morské dno*³⁴ (anglicky International Seabed Authority, anglická skratka ISA), ktorá bola vytvorená Jamajským dohovorom a k 15. januáru 2015 mala už celkovo 167 členov vrátane Slovenskej republiky. Medzinárodná organizácia pre morské dno si vytvorila pre svoju činnosť viaceré orgány, ako sú Zhromaždenie, Rada, Sekretariát a Podnik. Zhromaždenie je orgánom parlamentného typu, so zastúpením všetkých zmluvných štátov. Kreuje ostatné orgány, vytvára podmienky pre ich činnosť, stanovuje výšky príspevkov a podobne. Rada je výkonným orgánom. Vydáva licencie na tăžbu štátom a medzinárodným organizáciám na návrh Podniku. Podnik má oprávnenie vykonávať prieskumné i tăžobné práce. Je tiež oprávnený vystupovať pred súdmi a nadobúdať majetok. Podnik doposiaľ formálne neboli vytvorené, vzhľadom na skutočnosť, že v Oblasti ešte nezačali tăžobné práce (začiatok tăžby sa predpokladal v roku 2016 a následne mal byť vytvorený aj Podnik). Funkcie Podniku zatiaľ vykonáva Sekretariát. Medzinárodná organizácia pre morské dno existuje od roku 1994, t.j. od dátumu platnosti Jamajského dohovoru. Podľa Deklarácie I k Jamajskému dohovoru bola po podpise dohovoru vytvorená *Komisia pre prípravu Medzinárodnej organizácie pre morské dno*, ktorá v zmysle Deklarácie II k Jamajskému dohovoru mohla prideliť časť dna a podzemia šíreho mora pre účely prieskumu výskytu tzv. polymetalických rúd tzv. *priekopníckym investorom*. Viacero štátov vrátane bývalej Československej socialistickej republiky uvedenú možnosť aj využilo. V roku 1994 bola Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov prijatá *Dohoda o uplatňovaní časti XI Dohovoru Orga-*

³⁴ International Seabed Authority [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.isa.org.jm/>.

nizácie Spojených národov o morskom práve.³⁵ Predmetná dohoda revidovala ustanovenia časti XI Jamajského dohovoru, pričom jej účelom bolo zefektívniť a zjednodušiť právny režim podmorskej t'ažby a vytvoriť stabilné a rovnaké podmienky pre všetkých investorov. Potenciál ohľadne využívania dna a podzemia šíreho mora je v priestore Arktídy obmedzený vzhľadom na skutočnosť, že väčšina Severného ľadového oceánu spadá do rámca potenciálnych výlučných ekonomických zón štátov. Existuje však priestor Severného ľadového oceánu, na ktorý si z geografického hľadiska nemôže robiť nárok žiadnen štát.³⁶ Tento priestor spravuje práve Medzinárodná organizácia pre morské dno.

V priestore Arktídy je ďalej možné aplikovať i medzinárodnoprávne normy týkajúce sa ochrany životného prostredia. Ochrana životného prostredia tu zahŕňa celý rad otázok. Z hľadiska ochrany morského životného prostredia v priestore Arktídy je základnou úpravou Jamajský dohovor, ktorý okrem vymedzenia horeuvedených právnych režimov komplexne upravuje tiež otázky *ochrany morského životného prostredia* (časť XII; články 192 až 237 Jamajského dohovoru). Je teda dohovorom zasahujúcim ako do medzinárodného morského práva, tak i do medzinárodného práva životného prostredia. Klíčovým ustanovením pre ochranu morského životného prostredia je článok 194 ods. 1, ktorý zakotvuje záväzok štátov urobiť všetky nevyhnutné opatrenia v súlade s týmto dohovorom na predchádzanie, obmedzenie a kontrolu znečisťovania morského prostredia z akýchkoľvek zdrojov a použiť pre uvedený účel najúčinnejšie prostriedky, ktoré majú k dispozícii, podľa svojich schopností, bud' individuálne alebo spoločne, a harmonizovať pre daný účel svoju politiku. Súbor potrebných opatrení je následne uvedený v článku 194 ods. 3 Jamajského dohovoru.

Ďalšie podstatné aspekty ochrany životného prostredia Arktídy sú upravené v celom rade dohovorov a deklarácií prijatých v rámci Organizácie Spojených národov a iných medzinárodných organizácií. Ich po-

³⁵ Bližšie pozri *Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982* [1994-07-28]. UN Doc. A/RES/48/263. Táto dohoda vyšla v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 316/1996 Z.z.

³⁶ Bližšie pozri mapu v diele KEUPP, M. M. Arctic Security, Sovereignty, and Rights of Utilization: Implications for the Northern Sea Route. In: M. M. KEUPP, ed. *The Northern Sea Route: A Comprehensive Analysis*. 1st ed. Wiesbaden: Springer Gabler, 2015, s. 30. ISBN 978-3-658-04080-2.

drobná analýza presahuje rámec našej štúdie.³⁷ Z predmetných dohôrov a deklarácií preto spomenieme len niektoré kľúčové, všeobecne koncipované dohovory a dokumenty prijaté v rámci Organizácie Spojených národov, ako sú Štokholmská Deklarácia Organizácie Spojených národov o ľudskom životnom prostredí (1972),³⁸ ktorá sformovala základné zásady medzinárodného práva životného prostredia, Dohovor o medzinárodom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (1973),³⁹ ktorého úlohou je zamedziť čierнемu obchodu v uvedenej oblasti, Medzinárodný dohovor o zabránení znečisťovaniu z lodí (1973),⁴⁰ známy pod anglickou skratkou MARPOL, revidovaný v rokoch 1978 a 1997, ktorého úlohou je zabrániť znečisteniu mora prevážanými nebezpečnými materiálmi, vypúšťaním splaškov a odpadov z lodí, Dohovor o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia presahujúcim hranice štátov (1979)⁴¹ Hospodárskej komisie Organizácie Spojených národov pre Európu, doplnený viacerými protokolmi, ktorý aj v duchu uvedených protokolov zakotvuje obmedzenia pre produkciu rôznych druhov znečisťujúcich látok vypúšťaných do ovzdušia, Bazilejský dohovor o kontrole a pohybe nebezpečných odpadov cez hranice štátov a o ich zneškodňovaní (1989),⁴² Deklarácia Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji (1992)⁴³ z Ria de Janeiro, ktorá precizovala ďalšie zásady medzinárodného práva životného prostredia, Rámcový dohovor o zmene klímy (1992)⁴⁴ a naň nadvážujúce

³⁷ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 94-124. ISBN 978-80-7380-597-5.

³⁸ Bližšie pozri *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1; 11 ILM 1416.

³⁹ Bližšie pozri *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* [1973-03-03]. 993 UNTS 243. Slovenská republika je zmluvnou stranou tohto dohovoru. V Zbierke zákonov Slovenskej republiky uvedený dohovor vyšiel v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí č. 572/1992 Zb.

⁴⁰ Bližšie pozri *International Convention for the Prevention of Pollution from Ships* [1973-11-02]. 1340 UNTS 184.

⁴¹ Bližšie pozri *Convention on Long-range Transboundary Air Pollution* [1979-11-13]. 18 ILM 1442. Slovenská republika je zmluvnou stranou tohto dohovoru. V Zbierke zákonov Slovenskej republiky uvedený dohovor vyšiel v rámci Vyhlášky č. 5/1985 Zb. Dohovor bol viackrát doplnený.

⁴² Bližšie pozri *Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal* [1989-03-22]. 1673 UNTS 126.

⁴³ Bližšie pozri *Rio Declaration on Environment and Development* [1992-06-13]. UN Doc. A/CONF.151/26 (vol. I); 31 ILM 874.

⁴⁴ Bližšie pozri *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107. Uvedený dohovor vstúpil do platnosti 21. marca 1994. V Zbierke zákonov Slovenskej republiky vyšiel ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Sloven-

dokumenty *Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru o zmene klímy* (1997),⁴⁵ *Dodatok ku Kjótskemu protokolu z Dauhá*⁴⁶ a *Parížska dohoda* (2015)⁴⁷ na vykonanie Rámcového dohovoru o zmene klímy (1992), ktoré vytvárajú právny rámec pre ochranu klímy ako významného faktora ovplyvňujúceho priestor Arktídy, či *Dohovor o biologickej diverzite* (1992),⁴⁸ ktorý odštartoval proces zachovania a udržateľného rozvoja biologickej rozmanitosti planéty Zeme, t.j. rozmanitosti rastlinných a živočíšnych druhov, ich genetického základu a rôznorodosti ekosystémov. Špecificky pre oblasť Arktídy boli prijaté napríklad *Dohovor o ochrane morského životného prostredia severovýchodného Atlantiku* (1992)⁴⁹ a *Dohoda o zachovaní polárnych medved'ov* (1973).⁵⁰ K ochrane životného prostredia Arktídy prispievajú i mnohé ďalšie dohovory a dokumenty.⁵¹

Osobitnú skupinu noriem aplikovateľných v regióne Arktídy predstavujú normy v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Príslušníci domorodých (pôvodných) národov zaujímajú dôležité postavenie v diskusiách o budúcnosti arktického regiónu. Arktické domorodé skupiny sú v rámci svojich štátov aj medzinárodne politicky aktívne

skej republiky č. 548/2006 Z.z. Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 033, 1994-02-07, s. 0013-0028, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku, kapitola 11, zväzok 19, s. 169-185.

⁴⁵ Bližšie pozri *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22. Slovenská republika je zmluvnou stranou uvedeného protokolu. V slovenskej Zbierke zákonov vyšiel v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí č. 139/2005 Z.z. Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 130, 2002-05-15, s. 0004-0020, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku, kapitola 11, zväzok 42, s. 27-43.

⁴⁶ Bližšie pozri *Doha Amendment to the Kyoto Protocol* [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718.2012. TREATIES-XXVII.7.c.

⁴⁷ Bližšie pozri *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12] UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁴⁸ Bližšie pozri *Convention on Biological Diversity* [1992-06-05]. 31 ILM 818. Slovenská republika je zmluvnou stranou uvedeného protokolu. V slovenskej Zbierke zákonov vyšiel v rámci Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 34/1996 Z.z.

⁴⁹ Bližšie pozri *Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-east Atlantic* [1992-09-22]. In: *OSPAR Commission* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.ospar.org/convention>.

⁵⁰ Bližšie pozri *Agreement on the Conservation of Polar Bears* [1973-11-15]. In: *IUCN/SSC Polar Bear Specialist Group* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/agreement1973.html>.

⁵¹ Podrobnejšie analýzy noriem medzinárodného práva životného prostredia v priestore Arktídy bližšie pozri v diele MEYENHOFER, N. *Law, Climate Change and the Arctic Legal Governance of Climate Change Induced Risks in the Arctic Ecosystems* [online]. Lucerne: University of Lucerne, Faculty of Law, 2014. 497 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://edoc.zhbluzern.ch/unilu/ediss/unilu_diss_2014_003_meyenhofer_fulltext.pdf.

(Sámske parlamenty, Inuitský polárny výbor, Arktická rada, Stále fórum Organizácie Spojených národov pre záležitosti pôvodných národov), obzvlášť, čo sa týka nárokov na dodržiavanie občianskych, politických a kultúrnych práv, ochrany prírodných zdrojov a ekosystému. Napríklad *Inuitský polárny výbor* (anglicky Inuit Circumpolar Council) prijal *Inuitskú polárnu deklaráciu arktickej suverenity* (anglicky Circumpolar Inuit Declaration on Sovereignty in the Arctic), podľa ktorej sa pôvodné obyvateľstvo hlásí k svojej príslušnosti k jednotlivým arktickým štátom, ale zároveň vyjadruje požiadavku, aby sa nároky jednotlivých krajín na využívanie arktickej oblasti riešili v spolupráci s pôvodným obyvateľstvom, pričom sa musia zohľadňovať jeho práva.⁵² Otázky týkajúce sa kvality života a zdravia arktickej populácie sú prioritou vládnych programov hned' niekoľkých arktických krajín.⁵³ Z pohľadu medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých (pôvodných) národov⁵⁴ je možné aplikovať existujúcu medzinárodnoprávnu úpravu, ktorú tvoria primárne dva záväzné dohovory Medzinárodnej organizácie práce – *Dohovor č. 107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch* (1957)⁵⁵ a *Dohovor č. 169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách* (1989).⁵⁶ Tieto dva dohovory inšpirovali intenzívnejšie snahy medzinárodného spoločenstva o ochranu práv domorodých (pôvodných) národov.⁵⁷ Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov prijalo v nadväznosti na uvedené dva dohovory i *Deklaráciu o právach domorodých národov* (2007).⁵⁸ Katalóg práv do-

⁵² Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 108. ISSN 1336-6157.

⁵³ Bližšie pozri HOŘEŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010, s. 17 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1 Oblast.pdf.

⁵⁴ K uvedenej problematike bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 183-187. ISBN 978-80-7380-597-5.

⁵⁵ Bližšie pozri *Indigenous and Tribal Populations Convention* [1957-06-26] [online]. 2016, C107 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ddb66804.html>.

⁵⁶ Bližšie pozri *Indigenous and Tribal Peoples Convention* [1989-06-27] [online]. 2016, C169 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ddb6d514.html>.

⁵⁷ K uvedeným dohovorom bližšie pozri ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004, s. 58-60. ISBN 978-0-19-517350-5.

⁵⁸ Bližšie pozri *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. UN Doc. A/RES/61/295.

morodých národov obsiahnutý v horeuvedených dokumentoch je veľmi komplexný.⁵⁹ Domorodé národy sú, napríklad v porovnaní s menšinami, presne definované (vo vyššie uvedených dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce) ako kolektívny a požívajú, podobne ako príslušníci menšíň, viaceré individuálne práva (právo na ochranu zdravia, právo na vzdelávanie či právo na sociálne zabezpečenie príslušníkov domorodých národov), ale i niektoré kolektívne práva (právo na sebaurčenie do úrovne územnej autonómie, práva k pôde alebo právo na rešpektovanie domorodých zvykov, inštitúcií a obyčají). Je tomu tak kvôli krehkosti a zraniteľnosti ich kultúr, ktoré sú úzko zviazané s prírodou a tradičnými kmeňovými inštitúciami. V zmysle záväzných definícií obsiahnutých v oboch dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce, ostatných ustanovení týchto dohovorov a nezáväzných definičných snáh Organizácie Spojených národov je možné *domorodý národ* charakterizovať ako národ s osobitou identitou, vedúci tradičný spôsob života späť s prírodou, pôdou, na ktorej žije, s vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý, vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú ochrane príslušníkov menšíň (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv a vnútorného práva na sebaurčenie), s možnosťou využívať aj medzinárodnoprávnu ochranu náležiacu menšinám.⁶⁰ Z dohovorov týkajúcich sa práv príslušníkov menšíň je pre ochranu práv domorodých národov relevantný najmä *Medzinárodný pakt o občianskych a politických правach* (1966) v znení svojich dvoch protokolov.⁶¹ Pre ochranu práv domorodých národov sú použiteľné všetky

⁵⁹ Bližšie pozri JANKUV, J. Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázsúdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 3, s. 26-34 [cit. 2016-09-22]. ISSN 1339-5467. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/03/SEI-2014-03-Studies-Jankuv-Juraj.pdf>.

⁶⁰ Bližšie pozri JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625; a JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšíň*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 100-103. ISBN 978-80-7380-210-3.

⁶¹ Bližšie pozri *International Covenant on Civil and Political Rights* [1966-12-16]. V Zbierke zákonov vyšiel pod č. 120/1976 Zb. *Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických правach* (*Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights* [1966-12-16]) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 169/1991 Zb. *Druhý opčný*

práva zakotvené v uvedenom pakte, obzvlášť však práva zakotvené v ustanoveniach jeho článku 26 a článku 27.⁶²

Medzinárodné organizácie a orgány s pôsobnosťou v oblasti Arktídy

V priestore Arktídy sú aktívne i viaceré medzinárodné orgány a organizácie. Z inštitucionálneho hľadiska právny režim a aktivity štátov v Arktíde ovplyvňuje primárne medzinárodný orgán *Arktická rada* (anglicky Arctic Council),⁶³ ktorá bola založená podpisom tzv. *Ottawskej deklarácie*⁶⁴ zástupcami USA, Kanady, Dánska, Nórsku, Švédska, Fínska, Islandu a Ruska v roku 1996 v Ottawe (uvedené štaty sa niekedy označujú ako A8). Za kritérium členstva v tomto zoskupení je považovaná poloha v priestorovom rámci vymedzenia Arktídy ako oblasti rozprestierajúcej sa na sever od severného polárneho krahu. Okrem týchto štátov získalo status stálych členov aj šesť organizácií zastupujúcich pôvodné obyvateľstvo (domorodé národy) arktického regiónu.⁶⁵ Ottawská deklarácia predpokladá i existenciu pozorovateľského štatútu pre štaty ležiace mimo arktického regiónu, medzinárodné vládne organizácie i medzinárodné mimovládne organizácie. Arktická rada je v podstate medzivládne fórum zamerané najmä na spoluprácu členských štátov v oblasti udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia. V rámci uvedeného fóra Arktická rada vykazuje i normotvornú činnosť. V roku 2011 prijala dva záväzné dohovory, a to *Dohodu o spolupráci pri pátraní a záchrane vo*

---

protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických правach (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights [1989-12-15]) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 327/1999 Z.z.

⁶² Bližšie pozri JANKUV, J. Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázsúdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 3, s. 37-38 [cit. 2016-09-22]. ISSN 1339-5467. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/03/SEI-2014-03-Studies-Jankuv-Juraj.pdf>.

⁶³ Bližšie pozri *Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/>.

⁶⁴ Bližšie pozri *Declaration on the Establishment of the Arctic Council* [1996-09-19] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF.

⁶⁵ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturaee Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 94. ISSN 1336-6157.

vzduchu a na mori v Arktíde⁶⁶ a Dohodu o spolupráci v oblasti znečisťovania mora ropou, pripravenosti a reakcii v Arktíde.⁶⁷ Cieľom Dohody o spolupráci pri pátraní a záchrane vo vzduchu a na mori v Arktíde (2011) je posilniť spoluprácu zmluvných štátov pri pátraní a záchrane vo vzduchu a na mori v Arktíde, pričom sú vymedzené morské a vzdušné priestory, v rámci ktorých má ten-ktorý zmluvný štát vykonávať pátranie a záchrannu, ako aj orgány zodpovedné za pátranie a záchrannu v daných priestoroch. Cieľom Dohody o spolupráci v oblasti znečisťovania mora ropou, pripravenosti a reakcii v Arktíde (2013) je posilniť spoluprácu, koordináciu a vzájomnú pomoc medzi zmluvnými štátmi v oblasti pripravenosti na znečistenie mora ropou a reakcie naň v Arktíde. Ide o dohovor z oblasti medzinárodného práva životného prostredia, ktorého hlavným cieľom je ochrana morského prostredia pred znečistením ropou. Arktická rada si vytvára i pomocné orgány – pracovné skupiny, ktorých je celkovo šesť. Ide o *Arktický akčný program pre kontamináciu* (anglicky Arctic Contaminants Action Program, anglická skratka ACAP), *Arktický monitorovací a odhadovací program* (anglicky Arctic Monitoring and Assessment Programme, anglická skratka AMAP), pracovnú skupinu nazvanú *Zachovanie arktickej flóry a fauny* (anglicky Conservation of Arctic Flora and Fauna, anglická skratka CAFF), pracovnú skupinu pomenovanú *Núdzová preventcia, pripravenosť a reakcia* (anglicky Emergency Prevention, Preparedness and Response, anglická skratka EPPR), *Pracovnú skupinu pre udržateľný rozvoj* (anglicky Sustainable Development Working Group, anglická skratka SDWG) a pracovnú skupinu nazvanú *Ochrana arktického morského prostredia* (anglicky Protection of the Arctic Marine Environment, anglická skratka PAME).⁶⁸ V rámci všetkých uvedených pracovných skupín dominuje ekologická problematika.

Ďalšími fórami, ktoré vyvíjajú aktivity v priestore Arktídy, sú *Euro-arktická rada Barentsovho mora* (anglicky Barents Euro-Arctic Council,

⁶⁶ Bližšie pozri *Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic* [2011-05-12] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oararchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOCS-3661-v1-ACMMDK07_Nuuk_2011_SAR_Search_and_Rescue_Agreement_signed_EN_FR_RU.PDF.

⁶⁷ Bližšie pozri *Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic* [2013-05-15] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oararchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/529/EDOCS-2068-v1-ACMMSE08_KIRUNA_2013_agreement_on_oil_pollution_preparedness_and_response_signedAppendices_Original_130510.PDF.

⁶⁸ Bližšie pozri Working Groups. In: *Arctic Council* [online]. 2015-09-10 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/working-groups>.

anglická skratka BEAC) a *Regionálna rada Barentsovoho mora* (anglicky Barents Regional Council, anglická skratka BRC) v rámci tzv. *Euro-arktického regiónu Barentsovoho mora*.⁶⁹ Spolupráca v Euro-arktickej regióne Barentsovoho mora sa začala v roku 1993, kedy päť európskych severských krajín (Dánsko, Fínsko, Švédsko, Nórsko, Island), Ruská federácia a Európska komisia podpísali Deklaráciu o založení *Euro-arktickej rady Barentsovoho mora* na Konferencii ministrov zahraničných vecí v meste Kirkenes v Nórsku.⁷⁰ Zároveň regionálni guvernéri regiónov uvedených štátov spolu so zástupcami domorodých národov podpísali protokol o spolupráci a založení *Regionálnej rady Barentsovoho mora*. Spolupráca v oblasti Barentsovoho mora bola takto spustená na dvoch úrovniach: Euro-arktická rada Barentsovoho mora je fórum pre medzivládnu spoluprácu a Regionálna rada Barentsovoho mora je fórum pre spoluprácu medzi 13 regionmi členských štátov.⁷¹ Hlavným cieľom spolupráce v oblasti *Euro-arktického regiónu Barentsovoho mora* je rozvíjať oblasť sociálne aj ekonomicky a zvyšovať konkurencieschopnosť regiónu v Európe. Pravidelne diskutované na politickej úrovni sú tiež otázky ako súdržnosť, dobrá správa vecí verejných a udržateľný rast regiónu. Všetky uvedené ciele sú podporované prostredníctvom sektorových projektov a aktivít zvyčajne vykonávaných v rámci veľkého množstva pracovných skupín.⁷² Okrem multilaterálnej spolupráce existuje i veľa bilaterálnych dohôd v regióne. Príkladom takejto dvojstrannej dohody je nórsko-ruská dvojstranná *Dohoda o spolupráci v boji proti znečisteniu Barentsovoho mora ropou* (1994).⁷³

⁶⁹ Bližšie pozri *Barents Euro-Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en>.

⁷⁰ Pozorovateľský status v rámci uvedeného fóra neskôr získali Kanada, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Japonsko, Holandsko, Poľsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Spojené štáty americké. Bližšie pozri Members of the Barents Euro-Arctic Council. In: *Barents Euro-Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en/About/Members>.

⁷¹ Bližšie pozri The Barents Euro-Arctic Council. In: *European Investment Bank (EIB)* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.eib.org/projects/regions/eastern-neighbours/framework/barents_euro_arctic_council.htm.

⁷² K uvedeným pracovným skupinám bližšie pozri Barents Working Groups and Activities. In: *Barents Euro-Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en/Working-Groups>.

⁷³ Bližšie pozri *Agreement between the Government of the Russian Federation and Government of the Kingdom of Norway concerning Cooperation on the Combatment of Oil Pollution in the Barents Sea* [1994-04-28].

Jedným z cieľov uvedenej spolupráce je starostlivo sledovať politiku Európskej únie pre Arktídu a partnerstva Severnej dimenzie a iné príslušné programy Európskej únie. Sekretariát pre túto spoluprácu nazvaný *Medzinárodný sekretariát Barentsovoho mora* (anglicky International Barents Secretariat) sa nachádza v meste Kirkenes (Nórsko).⁷⁴

Ako už bolo spomenuté, špecifickú politiku vo vzťahu k Arktíde vytvorila aj *Európska únia*. Európska únia podporuje spoluprácu v Arktíde a pomáha riešiť potreby, ktorým dany regióny čelí. Okrem toho je tiež líderom v medzinárodnom úsilí v boji proti klimatickým zmenám, a súčasne predstavuje aj jednu z hlavných destinácií zdrojov a tovarov z arktickej oblasti. Preto sa snaží o vyššiu úroveň spolupráce s arktickými partnermi, s cieľom zvýšiť povedomie o ich záujmoch a obavách a riešiť spoločné problémy na základe spolupráce.⁷⁵ Prvým dokumentom zakotvujúcim rámec politiky Európskej únie v Arktíde bolo *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Európska únia a arktický región* (2008).⁷⁶ Podľa úvodu tohto dokumentu je Európska únia prostredníctvom jedinečnej kombinácie história, geografie, hospodárstva a vedeckých poznatkov neoddeliteľne prepojená s arktickým regiónom. Tri jej členské štáty – Dánsko (Grónsko), Fínsko a Švédsko – majú v arktickom regióne svoje územie. Dva ďalšie arktické štáty – Island a Nórsko – sú členmi Európskeho hospodárskeho priestoru. Kanada, Rusko a Spojené štáty americké sú strategickými partnermi Európskej únie. Európske arktické oblasti sú prioritou Európskej únie v rámci politiky Severnej dimenzie.⁷⁷ Oznámenie potvrdzuje už spomenutý fakt, že Severný ľadový oceán zahŕňa okrem oblastí patriacich do vnútrostátnnej jurisdikcie aj oblasti, ktoré sú súčasťou otvoreného mora a morského dna pod správou Medzinárodnej organizácie pre morské dno. Uvedené oznámenie rovnako potvrdzuje, že obrovské morské a pevninské plochy arktického regiónu sú životne dôležitou a zraniteľnou súčasťou environmentálneho a klimatického systému Zeme. Teploty arktického ovzdušia sa v porovnaní s celosvetovým prie-

⁷⁴ Bližšie pozri The Barents Euro-Arctic Council. In: *European Investment Bank (EIB)* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.eib.org/projects/regions/eastern-neighbours/framework/barents_euro_arctic_council.htm.

⁷⁵ Bližšie pozri EU Arctic Policy. In: *European External Action Service* [online]. 2016-06-15 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/topics/eu-arctic-policy/418/eu-arctic-policy_en.

⁷⁶ Bližšie pozri *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: The European Union and the Arctic Region* [2008-11-20]. COM (2008) 763 final.

⁷⁷ Severná dimenzia predstavuje spoločnú politiku štyroch partnerov – Európskej únie, Islandu, Nórska a Ruska a podporuje stabilitu, prosperitu a udržateľný rast.

merom zvyšujú dvojnásobne.⁷⁸ Morská ľadová pokrývka, snehová pokrývka a permafrost sa rapídne znižujú, a tým spúšťajú mechanizmy spätnej väzby, ktoré urýchľujú globálne otepľovanie. Zrýchlené zmenšovanie ľadovej pokrývky Grónska by prudko a výrazne zvýšilo úroveň morskej hladiny. Politiky Európskej únie v takých oblastiach, ako sú životné prostredie, zmena klímy, energetika, výskum, doprava a rybné hospodárstvo, majú na Arktídu priamy vplyv. Základným predpokladom integrovanej námornej politiky Európskej únie je, že každá morská oblasť je jedinečná a vyžaduje si individuálnu pozornosť, s cieľom zabezpečiť rovnováhu pri jej využívaní udržateľným spôsobom.

V duchu oznamenia, vzhľadom na úlohu zmeny klímy ako „násobiteľa hrozieb“, Komisia a Vysoký predstaviteľ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku zdôraznili, že environmentálne zmeny menia geostrategickú dynamiku v Arktíde, čo môže mať následky na medzinárodnú stabilitu a európske bezpečnostné záujmy a vyžaduje si rozvoj politiky Európskej únie zameranej na Arktídu.⁷⁹ Vo všeobecnosti budú mať výzvy a príležitosti týkajúce sa Arktídy značné následky na život budúcich generácií európskych občanov. Európska únia sa musí nimi nevhnutne zaoberať koordinovaným a systematickým spôsobom v spolupráci s arktickými štátmi, územiami a ostatnými zainteresovanými stranami. V danom oznamení sa stanovujú záujmy Európskej únie a navrhujú opatrenia určené jej členským štátom a inštitúciám v rámci troch hlavných cieľov politiky, ktorými sú *ochrana a zachovanie Arktídy v súlade s jej obyvateľstvom, podpora udržateľného využívania zdrojov a prispievanie k posilnenej multilaterálnej správe Arktídy*. Arktickú politiku Európskej únie ďalej mapuje *Spoločné oznanenie Európskemu parlamentu a Rade, Rozvoj politiky Európskej únie voči arktickej oblasti: pokrok od roku 2008 a ďalšie kroky*.⁸⁰ V tomto dokumente Komisia zhodnotila pokrok pri dosahovaní cieľov stanovených v Oznámení Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Európska únia a arktický región. Ostatným dokumentom modifikujúcim politiku Európskej únie v Arktíde je *Spoločné oznanenie Európskemu parlamentu a Rade, Integrovaná politika Európskej únie pre*

⁷⁸ Zistenie Arktickej rady (2005), potvrdené neskoršími meraniami.

⁷⁹ Bližšie pozri *Zmena klímy a medzinárodná bezpečnosť* [2008-03-14], spoločný politický dokument pre Európsku radu zo 14. marca 2008.

⁸⁰ Bližšie pozri *Joint Communication to the European Parliament and the Council: Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: Progress since 2008 and Next Steps* (SWD (2012) 182 final; SWD (2012) 183 final) [2012-06-26]. JOIN (2012) 19 final.

Arktídu (2016).⁸¹ V duchu uvedeného oznámenia rezonuje fakt, že v roku 2014 Rada a Európsky parlament požiadali Komisiu a Vysokú predstaviteľku Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, aby vypracovali integrovanú politiku pre záležitosti týkajúce sa Arktídy a koherentnejší rámec pre opatrenia Európskej únie a programy financovania. V reakcii na uvedenú žiadosť sa navrhuje integrovaná politika Európskej únie pre Arktídu v troch prioritných oblastiach, ktorými sú *zmena klímy a ochrana životného prostredia Arktídy, udržateľný rozvoj v oblasti Arktídy a jej okolí, medzinárodná spolupráca v otázkach súvisiacich s Arktídou*. K Arktíde sa vyjadril i Európsky parlament, ktorý v roku 2011 prijal *Uznesenie Európskeho parlamentu z 20. januára 2011 o udržateľnej politike Európskej únie na Ďalekom severe*.⁸² Predmetné uznesenie sa zaobera otázkami, ako sú námorná doprava, riadenie prírodných zdrojov, zmena klímy, znečistenie životného prostredia, udržateľný sociálno-ekonomický rozvoj a správa Arktídy, pričom zdôrazňuje potrebu jednotnej, koordinovanej politiky Európskej únie pre arktický región, v ktorej sa jasne vymedzia priority Európskej únie a potenciálne výzvy, a zároveň aj stratégia.

Z inštitucionálneho hľadiska je pre priestor Arktídy dôležitá i *Medzinárodná námorná organizácia* (anglicky International Maritime Organization, anglická skratka IMO). Táto univerzálna medzinárodná organizácia podporuje aplikáciu Jamajského dohovoru i d'alsích súvisiacich nariem medzinárodného morského práva v praxi všeobecne i v priestore Arktídy. Medzinárodná námorná organizácia vznikla na základe *Dohovoru o založení Medzinárodnej námornej konzultatívnej organizácie* (1948) ako Medzinárodná námorná konzultatívna organizácia, známa pod skratkou IMCO (anglicky International Maritime Consultative Organization). Uvedený dohovor nadobudol platnosť v roku 1958. V roku 1982 došlo k zmene názvu organizácie do súčasnej podoby. Medzinárodná námorná organizácia je špecializovanou organizáciou pridruženou k Organizácii Spojených národov, pričom je významnou medzinárodnou vládnou organizáciou zabezpečujúcou spoluprácu medzi štátmi v oblastiach bezpečnosti námornej plavby (vrátane koordinácie aktivít štátov v oblasti boja proti pirátstvu), prevencie pred znečistením mora lod'ami a odstraňovania prekážok pre služby v rámci námornej plavby. Do jej kompetencie patrí aj zvolávanie medzinárodných námorných konferencií a pripravo-

⁸¹ Bližšie pozri *Joint Communication to the European Parliament and the Council: An Integrated European Union Policy for the Arctic [2016-04-27]*. JOIN (2016) 21 final.

⁸² Bližšie pozri *European Parliament Resolution of 20 January 2011 on a Sustainable EU Policy for the High North [2011-01-20]*. 2009/2214 (INI).

vanie medzinárodných námorných dohovorov. Medzinárodná námorná organizácia využíva v oblastiach námornej bezpečnosti, námorného obchodu a ochrany životného prostredia v mori viac ako 60 nástrojov. Ide spravidla o dohovory staršieho dátu ako Jamajský dohovor, ktoré sú priebežne menené a dopĺňané. Medzi najdôležitejšie patria *Medzinárodný dohovor o bezpečnosti ľudského života na mori* (1914, anglická skratka SOLAS),⁸³ *Medzinárodný dohovor o zabránení znečisťovaniu z lodí* (1973, anglická skratka MARPOL),⁸⁴ zmenený v roku 1978, *Medzinárodný dohovor o normách výcviku, kvalifikácii a strážnej služby námorníkov* (1978, anglická skratka STCW)⁸⁵ a *Dohovor o medzinárodných pravidlách na zabranenie zrážkam na mori* (1972, anglická skratka COLREG).⁸⁶ V súčasnosti sa Medzinárodná námorná organizácia zameriava na aktualizáciu platnej a prípravu novej legislatívy a dohliada na jej ratifikáciu všetkými členskými štátmi. Do jej pôsobnosti spadá tiež kontrola dodržiavania platných predpisov zo strany členských štátov.⁸⁷ Z pohľadu právneho režimu Arktídy je najaktuálnejšou normou Medzinárodnej námornej organizácie *Medzinárodný kódex pre lode, ktoré pôsobia v polárnych vodách* (2015, anglická skratka Polar Code, slovensky Polárny kódex), nadväzujúci na Medzinárodný dohovor o bezpečnosti ľudského života na mori a na Medzinárodný dohovor o zabránení znečisťovaniu z lodí. Polárny kódex, ktorý by mal vstúpiť do platnosti 1. januára 2017, predstavuje historický mišník v organizácii práce smerujúcej k ochrane lodí a osôb na ich palube, a to ako námorníkov a cestujúcich v drsnom prostredí v morských vodách obklopujúcich oba póly.

Stratégiou Polárneho kódexu nebolo duplikovať existujúce normy v oblastiach medzinárodnej bezpečnosti námornej dopravy, prevencie znečisťovania mora a školenia námorníkov, ale skôr rozvíjať ďalšie opatrenia na zmiernenie zvýšeného rizika činností v polárnych oblastiach.

⁸³ Bližšie pozri *International Convention for the Safety of Life at Sea* [1914-01-20]. 1184 UNTS 278.

⁸⁴ Bližšie pozri *International Convention for the Prevention of Pollution from Ships* [1973-11-02]. 1340 UNTS 184.

⁸⁵ Bližšie pozri International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW) [1978-07-07]. In: *International Maritime Organization* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-\(STCW\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-(STCW).aspx).

⁸⁶ Bližšie pozri *Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea* [1972-10-20]. 1050 UNTS 16.

⁸⁷ Bližšie pozri VALUCH, J., M. RIŠOVÁ a R. SEMAN. *Právo medzinárodných organizácií*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 189-190. ISBN 978-80-7400-368-4.

S prihliadnutím na spomínaný Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve, najmä na článok 234 o ochrane morského životného prostredia, pracovná skupina, ktorá tvorila Polárny kódex, skúmala a inšpirovala sa praxou a vnútrostátnymi právnymi režimami platiacimi v oblasti kanadskej Arktídy, ruskej Sibíri a v priestore Baltického mora (fínsko-švédské normy).⁸⁸

Z inštitucionálneho hľadiska sú pre priestor Arktídy zaujímavé i medzinárodné súdne a arbitrážne orgány, ktoré je možné využiť pre riešenie sporov v oblasti Arktídy. Jamajský dohovor okrem horeuvedených úprav vytvoril i niekoľko mechanizmov riešenia sporov v oblasti medzinárodného morského práva. V článku 284 a Prílohe V uvedený dohovor predpokladá osobitné *zmierovacie konanie*. Súčasne zakotvuje i možnosť *arbitrážneho konania*, pričom vytvára dva druhy rozhodcovských orgánov: *arbitrážny orgán pre spory o výklad a aplikáciu morského práva* podľa Prílohy VII dohovoru a *osobitné rozhodcovské tribunály pre špeciálne otázky morského práva* podľa Prílohy VIII dohovoru. Osobitné rozhodcovské tribunály je možné podľa Prílohy VIII dohovoru vytvoriť pre *rybолов, ochranu a uchovanie morského prostredia, vedecký výskum mora, plavbu po mori vrátane znečisťovania z lodí*. V roku 1996 bol na základe uvedeného dohovoru vytvorený i medzinárodný stály súdny orgán *Medzinárodný tribunál pre morské právo*⁸⁹ (anglicky International Tribunal on the Law of the Sea, anglická skratka ITLOS), ktorý rieši spory vznikajúce pri výklade a aplikácii Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve.⁹⁰ Prístup k tribunálu majú okrem štátov i medzinárodné úrady, organizácie, podniky i jednotlivci s pôsobnosťou v oblasti morského práva. Judikatúra uvedeného súdneho orgánu sa relativne slubne rozvíja.⁹¹ Momentálne najaktuálnejším prípadom je prípad *Arctic Sunrise* (2015),⁹² ktorý je lokalizovaný práve do priestoru Arktídy. Medzinárodný tribunál pre morské právo v rámci tohto prípadu koncom au-

⁸⁸ Bližšie pozri *IMO Polar Code Advisory* [online]. Houston: American Bureau of Shipping, 2016, s. 2 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.eagle.org/content/dam/eagle/publications/2016/PolarCodeAdvisory_15239.pdf.

⁸⁹ The Tribunal. In: *ITLOS – International Tribunal for the Law of the Sea* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/en/the-tribunal/>.

⁹⁰ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 292-293. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁹¹ Bližšie pozri ONDREJ, J. *Právny režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 184-200. ISBN 80-86473-69-7.

⁹² Bližšie pozri *Case of the "Arctic Sunrise"* (*Kingdom of the Netherlands v. Russian Federation*) [2013-11-22] [online]. International Tribunal for the Law of the Sea, 2013, No. 22 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-22/>.

gusta 2015 nariadi pre pustenie holandskej lode Arctic Sunrise patriacej aktivistom organizácie Greenpeace a zvyšného počtu z 30 osôb, ktoré boli na palube. Uvedená loď bola aj s posádkou zadržaná v rámci ruskej výlučnej ekonomickej zóny v Pečorskom mori, keď sa pokúšala z ekologických dôvodov zabrániť tăžbe na ruskej vrtej plošine Prirazlomnaja. Všetkých 30 členov posádky bolo pôvodne obvinených z pirátstva – trestaného podľa ruských zákonov až pätnásťimi rokmi vo väzení. Predmetné obvinenia boli neskôr zmenené na obvinenia z „výtržníctva“. Členovia posádky boli prevezení pred súd do Murmanska a odsúdení na dva mesiace vo väzení. Následne boli presunutí na výkon trestu do väzenských zariadení v Petrohrade. Väčšina uvedených osôb bola prepustená ešte predtým, ako Medzinárodný tribunál pre morské právo vo veci rozhadol.⁹³

Štát si tradične riešia svoje spory v súvislosti s právnymi úpravami aplikovateľnými v priestore Arktídy aj pred Medzinárodným súdnym dvorom. Tento orgán riešil viacero sporov z oblasti medzinárodného morského práva, ako o tom svedčia prípady *Rybolov*⁹⁴ či *Severomorský kontinentálny šelf* (1969),⁹⁵ alebo z oblasti medzinárodnoprávnej ochrany životného prostredia v duchu prípadov *Jadrové testy v Tichomorí* (1974)⁹⁶ alebo *Veľrybárstvo v Antarktíde* (2014).⁹⁷ Prípady týkajúce sa priestoru Arktídy sa však v praxi Medzinárodného súdneho dvora zatiaľ neobjavili. Rovnaký potenciál riešiť spory v Arktíde má i *Súdny dvor Európskej únie*.⁹⁸ Prípady vzťahujúce sa na priestor Arktídy sa však v praxi Súdneho dvora Európskej únie rovnako zatiaľ neobjavili.

⁹³ Bližšie pozri ALLEN, C. H. ITLOS Orders Russia to Release ARCTIC SUNRISE and Its Greenpeace Protestors. In: *Opinio Juris* [online]. 2013-11-25 [cit. 2016-09-22]. ISSN 2326-0386. Dostupné na: <http://opiniojuris.org/2013/11/25/itlos-orders-russia-release-arctic-sunrise-greenpeace-protestors/>.

⁹⁴ Bližšie pozri *Case of the Fisheries (United Kingdom v. Norway)* [1951-12-18]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1951, s. 116-144.

⁹⁵ Bližšie pozri *Cases of the North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. the Netherlands)* [1969-02-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1969, s. 3 a nasl.

⁹⁶ Bližšie pozri *Case of Nuclear Tests (New Zealand v. France)* [1974-12-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1974, s. 457 a nasl.

⁹⁷ Bližšie pozri *Case of Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand Intervening)* [2014-03-31] [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 2014, s. 226-300 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=64&case=148&code=aj&p3=4>.

⁹⁸ Bližšie pozri KOIVUROVA, T., K. KOKKO, S. DUYCK, N. SELLHEIM a A. STEPIEN. *EU Competencies Affecting the Arctic* [online]. Brussels: European Parliament, Policy Department,

Pre ochranu práv domorodých (pôvodných) národov sú z inštitucionálneho hľadiska zaujímavé niektoré orgány Organizácie Spojených národov. Primárne je to *Stále fórum pre domorodé otázky* (anglicky Permanent Forum on Indigenous Issues, anglická skratka UNPFII) vytvorené Rezolúciou 2000/22 z 28. júla 2000⁹⁹ Hospodárskej a sociálnej rady Organizácie Spojených národov (ďalej len „Rada“). V uvedenom uznesení bol Stálemu fóru pre domorodé otázky daný mandát na „diskusiu o domorodých záležitostiach v rámci mandátu Rady týkajúcich sa hospodárskeho a sociálneho rozvoja, kultúry, životného prostredia, vzdelávania, zdravia a ľudských práv.“ Stále fórum poskytuje odborné poradenstvo a pripravuje odporeúčania ohľadne domorodých otázok v systéme Organizácie Spojených národov prostredníctvom Rady. Zvyšuje tiež povedomie a podporuje integráciu a koordináciu príslušných aktivít v rámci systému Organizácie Spojených národov a pripravuje a šíri informácie o domorodých záležitostiach. Stále fórum sa skladá zo šestnástich nezávislých odborníkov s trojročným funkčným obdobím, s možnosťou znovuzvolenia alebo opäťovného vymenovania na jedno ďalšie funkčné obdobie.¹⁰⁰ Ďalším orgánom je *Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov* (anglicky Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples), ktorého vymenovala Komisia pre ľudské práva v roku 2001 v rámci systému tematických osobitných postupov (mechanizmov). Mandát Osobitného spravodajcu bol obnovený Komisiou Organizácie Spojených národov pre ľudské práva v roku 2004 a Radou Organizácie Spojených národov pre ľudské práva v roku 2007. Ide o *Rezolúciu 6/12 z 28. septembra 2007*. V súčasnosti je týmto spravodajcom profesor James S. Anaya z USA. Mandát Osobitného spravodajcu je široký a zahŕňa spoluprácu so Stálym fórom pre domorodé otázky, Mechanizmom expertov pre práva domoro-

⁹⁹ 2010, s. 17-19 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/433793/EXPO-AFET_ET\(2010\)433793_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/433793/EXPO-AFET_ET(2010)433793_EN.pdf).

¹⁰⁰ Bližšie pozri *Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues* [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.

Osem členov je menovaných vládami štátov a osem ďalších je nominovaných priamo domorodými organizáciami podľa regiónov. Členovia nominovaní vládami sú volení Hospodárskou a sociálnou radou Organizácie Spojených národov v rámci piatich regionálnych zoskupení štátov bežne používaných v rámci Organizácie Spojených národov (Afrika, Ázia, Východná Európa, Latinská Amerika a Karibik, Západná Európa a ostatné štáty). Členovia nominovaní domorodými organizáciami sú menovaní prezidentom Hospodárskej a sociálnej rady Organizácie Spojených národov a predstavujú sedem spoločensko-kultúrnych oblastí s cieľom umožniť široké zastúpenie svetových domorodých národov. Regióny sú Afrika, Ázia, Stredná a južná Amerika a Karibik, Arktída, Stredná a východná Európa, Ruská federácia, Stredná Ázia a Zákaukazsko, Severná Amerika a Tihamorie, s jedným dodatočným rotujúcim členstvom medzi prvými troma regiónnimi.

dých národov, podporu implementácie Deklarácie o právach domorodých národov, prípravu správ na danú tému, komunikáciu so štátmi s cieľom zlepšiť postavenie domorodých národov a právomoc prijímať sťažnosti od domorodých jednotlivcov, ktorí majú pocit, že ich práva sú poškodené, a riešiť ich v spolupráci s dotknutými štátmi. Na základe *Rezolúcie 6/36 zo 14. decembra 2007* Rady Organizácie Spojených národov pre ľudské práva sa vytvoril ďalší nový orgán pre domorodé národy – *Mechanismus expertov pre práva domorodých národov* (anglicky Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples). Jeho úlohou je pomáhať Rade Organizácie Spojených národov pre ľudské práva pri implementácii jej mandátu formou tematickej expertízy v oblasti práv domorodých národov spôsobom a formou požadovanou týmto orgánom. V nadváznosti na avizované miesta uvedených orgánov v rámci štruktúry orgánov Organizácie Spojených národov je ešte potrebné zopakovať, že činnosť týchto orgánov formálne zastrešujú *Hospodárska a sociálna rada Organizácie Spojených národov*, pod ktorej právomoc patrí Stále fórum pre domorodé otázky, a *Rada Organizácie Spojených národov pre ľudské práva* ako pomocný orgán *Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov*, pod ktorej právomoc patria Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov a Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov.

Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov iniciovalo i vznik viacerých finančných fondov vo vzťahu k aktivitám v prospech domorodých národov. V súčasnosti funguje *Trustový fond pre druhé medzinárodné desaťročie svetových domorodých národov* (anglicky Trust Fund for the Second International Decade of the World's Indigenous Peoples) iniciovaný v duchu Rezolúcie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov č. 59/174 z 30. decembra 2004, a tiež *Dobrovoľný fond Organizácie Spojených národov pre domorodé populácie* (anglicky United Nations Voluntary Fund for Indigenous Populations) zriadený v súlade s Rezolúciou Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov č. 40/131 z 13. decembra 1985, s cieľom napomôcť zástupcom domorodých komunit a organizácií k účasti na rokovanií Pracovnej skupiny pre domorodé národy bývalej Subkomisie na zabránenie diskriminácií a ochranu menšíň (neskôr premenovanej na Subkomisiu na podporu a ochranu ľudských práv) tým, že im poskytne finančnú pomoc.

Prípadné spory týkajúce sa ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v priestore Arktídy je možné viesť pred medzinárodnými súdnymi a kvázi-súdnymi orgánmi v oblasti ochrany ľudských práv. Lídrom v tomto smere je kvázi-súdny orgán *Výbor pre ľudské práva* vytvorený

Medzinárodným paktom o občianskych a politických правach (1966). V rámci jeho judikatúry sa vyskytli viaceré prípady týkajúce sa ochrany práv domorodých (pôvodných) národov, ktoré žijú v priestore Arktídy. Prvým bol prípad *Kitok proti Švédskej* (č. 197/1985),¹⁰¹ v rámci ktorého podal označenie Ivan Kitok, príslušník domorodého národa Samov (Laponcov). Podstata Kitokovej stážnosti bola v tom, že menovanému, ktorý zdedil práva na chov sobov, pôdu a vodu v laponskej dedine Sörkaitum (táto dedina leží za severným polárnym kruhom), bola podľa švédskeho práva popretá možnosť výkonu spomenutých práv, pretože stratil pobyt, respektívne príslušnosť k dedine. Švédska legislatíva totiž delí Laponcov na tých, pre ktorých je chov sobov hlavným zdrojom príjmov, a na tých, ktorí sa živia inak. V uvedenom zmysle sa chov sobov vo Švédsku považuje za jeden z nevyhnutných predpokladov pre ochranu a zachovanie celej laponskej kultúry, preto prvá spomenutá skupina Laponcov požíva značnú podporu a ochranu (približne 2 500 osôb). Na druhej strane, tí Laponci, ktorí sa neživia tradičným spôsobom (15 tisíc až 20 tisíc osôb), nemajú podľa súčasných švédskych zákonov špeciálne práva, čo spôsobuje ich postupnú asimiláciu. Výbor pre ľudské práva v tejto veci prijal názor v roku 1988 a konštatoval, že nedošlo k porušeniu článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických правach, avšak vyslovil vážne pochybnosti o niektorých ustanoveniach švédskej legislatívy, najmä ohľadom nevhodne reštriktívnej definície benefičiára menšinových práv, s tým, že pán Kitok by mal dostať možnosť chovať a obhospodarovať svoje soby, loviť a zaoberať sa rybolovom ako jeho predkovia.

V prípade *Ilmari Länsman a iní proti Fínsku* (č. 511/1992)¹⁰² išlo o stážnosť viacerých stážovateľov laponského pôvodu v nadváznosti na ťažbu kameňa a jeho prepravu v oblasti hôr Etelä-Riutusvaara vo fínskom Laponsku. Hory Etelä-Riutusvaara sú obklopené oblasťou, kde sa miestni Laponci (Samiovia) zaoberajú chovom sobov. Stážovateľ Ilmari Länsman, d'alej členovia Muotkatunturského výboru pre chov sobov (anglicky Muotkatunturi Herdsmen's Committee) a členovia miestnej komunity Angeli (anglicky The Angeli Local Community) namietali porušenie práva užívať vlastnú kultúru založenú na chove sobov v duchu článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických правach v dôsledku ťažby a prepravy kameňa v oblasti Etelä-Riutusvaara. Výbor

¹⁰¹ Bližšie pozri *Ivan Kitok v. Sweden* [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.

¹⁰² Bližšie pozri *Ilmari Länsman et al. v. Finland* [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.

pre ľudské práva v danej súvislosti nekonštaoval porušenie článku 27, uviedol však, že v prípade, ak by povolenia na t'ažbu boli v budúcnosti rozšírené, došlo by k porušeniu článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických правach.

V prípade *Paadar a ostatní proti Fínsku* (č. 2102/2011)¹⁰³ sa skupina Laponcov (Samiov) st'ažovala proti nariadeniu fínskych orgánov usmrtiť podstatnú časť stáda sobov, ktoré chovali. Podľa ich názoru dané nariadenie porušovalo článok 27, ale aj článok 26, článok 1 a článok 14 Medzinárodného paktu o občianskych a politických правach. Výbor pre ľudské práva skúmal iba porušenie článkov 27 a 26, pričom v uvedenej súvislosti nekonštaoval porušenie oboch článkov z dôvodu, že nedokázal zvážiť primeranost' redukcie stavu sobov. Výbor pre ľudské práva však uviedol, že aktivity podobného druhu, aj ked' nepredstavujú porušenie článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických правach, môžu narúšať kultúru Laponcov (Samiov).

Záver

Priestor Arktídy nie je vo vede úplne presne definovaný. Ide najmä o oblasť trvale zaľadneného Severného ľadového oceánu. Podľa geografických a politologických prístupov sú súčasťou Arktídy i prílahlé pevninské územia. Arktídu je možné vymedziť ako oblasť rozprestierajúcu sa na sever od severného polárneho kruhu, teda od 66°33'55" severnej geografickej šírky. V tomto rozhraniení patria k Arktíde časti pevniny a ostrovov, ktoré spadajú do rámca priestoru severne od uvedenej hodnoty severnej geografickej šírky. V teórii v súvislosti s právnym statusom Arktídy historicky dlho rezonovala a do určitej miery stále rezonuje konцепcia, že priestor Arktídy sa delí na polárne sektory štátov v tvare nepravidelných, tzv. sférických trojuholníkov, ktorých základňa je prílahlá k územiu štátu a vrchol je na severnom póle. K takému členeniu malo dôjsť na základe jednostranných právnych nárokov prílahlých štátov. Konceptia arktických polárnych sektorov by sa mala týkať Ruska, Kanady, Nórsku, Dánska a USA. Pri podrobnejšom skúmaní relevantnej literatúry z danej oblasti je však možné identifikovať informácie, že nárok na polárny sektor si aplikovali v skutočnosti iba dva štáty, a to bývalý Sovietsky zväz (dnes Ruská federácia) a Kanada, pričom ostatné zmienené štáty, naopak, koncepciu polárnych sektorov popierajú. V ostatnom ob-

¹⁰³ Bližšie pozri *Kalevi Paadar et al. v. Finland* [2014-03-26]. Communication No. 2102/2011, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2011.

dobí sa v praxi uvedených štátov prejavuje tendencia úpravy režimu Severného ľadového oceánu ako klíčovej časti Arktídy, najmä prostredníctvom aplikácie najnovších norem medzinárodného morského práva. Vzhľadom na názorový posun v oblasti koncepcie sférických trojuholníkov a ratifikáciu najnovšej normy medzinárodného morského práva Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982) zo strany väčšiny štátov sveta preto v súčasnosti už žiadene štát oblasť Severného ľadového oceánu nepovažuje za súčasť svojho štátneho územia, s výnimkou pobrežných vôd do vzdialenosťi 12 morských mil'. V Deklarácii z Ilulissat (2008) uvedenú skutočnosť potvrdilo päť klíčových arktických štátov (USA, Nórsko, Dánsko, Rusko a Kanada), kde deklarovali vôle uplatňovať v priestore Arktídy medzinárodné morské právo, zmierlivovo riešiť spory podľa jeho norem, viest' o využívaní arktického regiónu bilaterálne rokovania, rešpektovať vedecké výskumy v tejto oblasti, klásiť osobitný dôraz na ochranu arktického morského prostredia a spolupracovať v priestore Arktídy s medzinárodnými organizáciami aktívnymi v danom priestore – s Medzinárodnou námornou organizáciou, Arktickou radou a Euro-arktickou radou Barentsovoho mora. Zvláštny medzinárodnoprávny štatút má súostrovie Špicbergy. V roku 1920 osiem štátov (Veľká Británia, Francúzsko, USA, Nórsko, Dánsko, Švédsko, Holandsko a Japonsko) podpísalo v Paríži Dohodu o Špicbergoch, podľa ktorej uznali nórsku suverenitu nad ostrovmi, zároveň však zakotvili ich večnú neutrálitu a slobodu prístupu k nim.

Súčasnú medzinárodnoprávnu úpravu, ktorá upravuje aj priestor Arktídy, je možné rozdeliť do niekol'kych skupín. Najširší záber aplikovateľnej právnej úpravy predstavujú spomenuté normy medzinárodného morského práva, ako aj s nimi súvisiace normy týkajúce sa medzinárodnej námornej dopravy. Širokú aplikovateľnosť majú i normy medzinárodného práva životného prostredia, ktoré sú uplatnitel'né ako v morských priestoroch, tak i na príľahlej pevnine patriacej štátom. Na príľahlých pevninských oblastiach je taktiež možné aplikovať medzinárodnoprávne úpravy týkajúce sa ochrany práv domorodých národov. Príľahlé časti pevniny Arktídy majú, logicky, právny režim zakotvený vo vnútrostátnych normách príľahlých štátov. Problematikou vnútrostátnych úprav sme sa v štúdii bližšie nezaoberali, vzhľadom na to, že presahuje rámec predloženej štúdie.

V priestore Arktídy sú aktívne i viaceré medzinárodné orgány a organizácie. Z inštitucionálneho hľadiska právny režim a aktivity štátov v Arktíde ovplyvňuje primárne medzinárodný orgán Arktická rada zalo-

žený v roku 1996 a zahŕňajúci najmä prilahlé štáty či zástupcov mimo-vládnych organizácií domorodých národov. Arktická rada je v podstate medzivládne fórum zamerané predovšetkým na spoluprácu členských štátov v oblastiach udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia. Ďalšími fórami, ktoré vyvíjajú aktivity v priestore Arktídy, sú Euro-arktická rada Barentsovho mora a Regionálna rada Barentsovho mora v rámci tzv. Euro-arktického regiónu Barentsovho mora. Uvedené fóra majú, rovnako ako Arktická rada, najmä ekologický záber činnosti. Spolupráca v Euro-arktickej regióne Barentsovho mora sa začala v roku 1993, kedy päť európskych severských krajín (Dánsko, Fínsko, Švédsko, Nórsko, Island), Ruská federácia a Európska komisia podpísali Deklaráciu o založení Euro-arktickej rady Barentsovho mora. Špecifickú politiku vo vzťahu k Arktíde vytvorila aj Európska únia, ktorá podporuje spoluprácu v Arktíde a pomáha riešiť potreby, ktorým daný región čelí. V danom duchu prijala Európska únia viacero dokumentov sekundárneho práva Európskej únie, v rámci ktorých venuje v priestore Arktídy pozornosť osobitne otázkam, ako sú námorná doprava, riadenie prírodných zdrojov, zmena klímy, ochrana životného prostredia, udržateľný sociálno-ekonomický rozvoj a správa Arktídy. Aktívna v regióne je i Medzinárodná námorná organizácia, a to predovšetkým reguláciou plavby a ochrany životného prostredia v regióne Arktídy. Dôležitú úlohu v regióne zohrávajú i Komisia pre hranice kontinentálneho šelfu, ktorá rieši nároky štátov na kontinentálny šelf, a Medzinárodná organizácia pre morské dno, spravujúca dno a podzemie šíreho mora. Obe inštitúcie boli vytvorené na základe Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve. Problémy v priestore Arktídy je možné riešiť i prostredníctvom medzinárodných arbitrážnych orgánov, medzinárodných súdnych orgánov a medzinárodných kvázi-súdnych orgánov s pôsobnosťou v oblasti medzinárodnoprávnych noriem aplikovateľných v priestore Arktídy. Aktívne v tomto smere sú najmä Medzinárodný tribunál pre morské právo či Výbor pre ľudské práva. Osobitnú úlohu v regióne môžu zohrávať i orgány zaoberajúce sa ochranou práv domorodých (pôvodných) národov Organizácie Spojených národov, ako sú napríklad Stále fórum pre domorodé otázky, Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov či Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov.

Existujúca medzinárodnoprávna úprava a inštitucionálne zabezpečenie jej vykonávania prostredníctvom celého radu medzinárodných orgánov a organizácií vytvárajú v súčasnosti relatívne solídny priestor pre riešenie problémov Arktídy. Podľa profesora Ištoka vývoj v Arktíde

v blízkej budúcnosti ukáže, či sú zainteresovaní aktéri schopní spolupracovať pri prijímaní dohôd týkajúcich sa predmetného regiónu a jeho využívania, alebo či pôjdu cestou konfrontácie.¹⁰⁴ V danej súvislosti je potrebné vyslovit' názor, že v záujme medzinárodného spoločenstva je zachovanie mieru v regióne a jeho mierové využívanie. Väčšina štátov v regióne preukázala schopnosť konštruktívnej spolupráce v uvedenej oblasti.

Zoznam bibliografických odkazov

Adoption of the Paris Agreement [2015-12-12] UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

Agreement between the Government of the Russian Federation and Government of the Kingdom of Norway concerning Cooperation on the Combatment of Oil Pollution in the Barents Sea [1994-04-28].

Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks [1995-08-04]. 2167 UNTS 88.

Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic [2011-05-12] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOCS-3661-v1-ACMMDK07_Nuuk_2011_SAR_Search_and_Rescue_Agreement_signed_EN_FR_RU.PDF.

Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic [2013-05-15] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/529/EDOCS-2068-v1-ACMMSE08_KIRUNA_2013_agreement_on_oil_pollution_preparedness_and_response_signedAppendices_Original_130510.PDF.

Agreement on the Conservation of Polar Bears [1973-11-15]. In: *IUCN/SSC Polar Bear Specialist Group* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://pbsg.npolar.no/en/agreements/agreement_1973.html.

¹⁰⁴ Bližšie pozri IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 109. ISSN 1336-6157.

Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 [1994-07-28]. UN Doc. A/RES/48/263.

ALLEN, C. H. ITLOS Orders Russia to Release ARCTIC SUNRISE and Its Greenpeace Protestors. In: *Opinio Juris* [online]. 2013-11-25 [cit. 2016-09-22]. ISSN 2326-0386. Dostupné na: <http://opiniojuris.org/2013/11/25/itlos-orders-russia-release-arctic-sunrise-greenpeace-protestors/>.

ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004. 396 s. ISBN 978-0-19-517350-5.

Arctic Council [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/>.

Barents Euro-Arctic Council [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en>.

Barents Working Groups and Activities. In: *Barents Euro-Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en/Working-Groups>.

Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal [1989-03-22]. 1673 UNTS 126.

Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta) [1985-06-03]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1985, s. 13-58.

Case of Nuclear Tests (New Zealand v. France) [1974-12-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1974, s. 457-478.

Case of the "Arctic Sunrise" (Kingdom of the Netherlands v. Russian Federation) [2013-11-22] [online]. International Tribunal for the Law of the Sea, 2013, No. 22 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-22/>.

Case of the Fisheries (United Kingdom v. Norway) [1951-12-18]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1951, s. 116-144.

Case of Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand Intervening) [2014-03-31] [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 2014, s. 226-300 [cit.

2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=64&case=148&code=aj&p3=4>.

Cases of the North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. the Netherlands) [1969-02-20]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1969, s. 3-56.

Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). In: *United Nations* [online]. 2013-09-18 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: The European Union and the Arctic Region [2008-11-20]. COM (2008) 763 final.

Convention for the Protection of the Marine Environment of the Northeast Atlantic [1992-09-22]. In: *OSPAR Commission* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.ospar.org/convention>.

Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation [1988-03-10]. 1678 UNTS 201.

Convention on Biological Diversity [1992-06-05]. 31 ILM 818.

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [1973-03-03]. 993 UNTS 243.

Convention on Long-range Transboundary Air Pollution [1979-11-13]. 18 ILM 1442.

Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea [1972-10-20]. 1050 UNTS 16.

Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1; 11 ILM 1416.

Declaration on the Establishment of the Arctic Council [1996-09-19] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF.

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar) [2012-03-14] [online]. Judgement of the International Tribunal for the Law of the Sea, 2012, No. 16 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na:

https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf.

Doha Amendment to the Kyoto Protocol [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718. 2012.TREATIES-XXVII.7.c.

DUROVÁ, K. Arktída: Vedci predpovedajú úplný kolaps oceánskeho ľadovca v roku 2016. In: *Priatelia Zeme – CEPA* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://cepa.priateliazeme.sk/informacie/zo-sveta/934-arktida-vedci-predpovedaju-uplny-kolaps-oceanskeho-adovca-v-roku-2016>.

Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.

EU Arctic Policy. In: *European External Action Service* [online]. 2016-06-15 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/topics/eu-arctic-policy/418/eu-arctic-policy_en.

European Parliament Resolution of 20 January 2011 on a Sustainable EU Policy for the High North [2011-01-20]. 2009/2214 (INI).

GEORGESCU, I. *Arctic Geopolitics-time for a New Regime*. Nice: Institut European des Hautes Etudes Internationales, 2010. 107 s.

HARRIS, D. *Cases and Materials on International Law*. 7th ed. London: Sweet & Maxwell, 2010. 941 s. ISBN 978-1-84703-278-2.

HOŘEŠOVÁ, T., B. JANSKÝ, V. VLKOVÁ HINGAROVÁ a J. ŠÍR. *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010. 27 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arktick%C3%A1_oblast.pdf.

Ilmari Länsman et al. v. Finland [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.

IMO Polar Code Advisory [online]. Houston: American Bureau of Shipping, 2016. 63 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://ww2.eagle.org/content/dam/eagle/publications/2016/PolarCodeAdvisory_15239.pdf.

Indigenous and Tribal Peoples Convention [1989-06-27] [online]. 2016, C169 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.refworld.org/doc_id/3ddb6d514.html.

Indigenous and Tribal Populations Convention [1957-06-26] [online]. 2016, C107 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ddb66804.html>.

International Convention for the Prevention of Pollution from Ships [1973-11-02]. 1340 UNTS 184.

International Convention for the Safety of Life at Sea [1914-01-20]. 1184 UNTS 278.

International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW) [1978-07-07]. In: *International Maritime Organization* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-\(STCW\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Standards-of-Training,-Certification-and-Watchkeeping-for-Seafarers-(STCW).aspx).

International Covenant on Civil and Political Rights [1966-12-16].

International Seabed Authority [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.isa.org.jm/>.

IŠTOK, R. Arktída v geopolitických a politickogeografických súvislostiach. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis: Prírodné vedy: Folia geographica* 19. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2012, roč. 54, s. 93-109. ISSN 1336-6157.

Ivan Kitok v. Sweden [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.

JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právník*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625.

JANKUV, J. Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 3, s. 19-66 [cit. 2016-09-22]. ISSN 1339-5467. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/03/SEI-2014-03-Studies-Jankuv-Juraj.pdf>.

JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšíň*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 316 s. ISBN 978-80-7380-210-3.

JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.

JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 319 s. ISBN 978-80-7380-559-3.

Joint Communication to the European Parliament and the Council: An Integrated European Union Policy for the Arctic [2016-04-27]. JOIN (2016) 21 final.

Joint Communication to the European Parliament and the Council: Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: Progress since 2008 and Next Steps (SWD (2012) 182 final; SWD (2012) 183 final) [2012-06-26]. JOIN (2012) 19 final.

Kalevi Paadar et al. v. Finland [2014-03-26]. Communication No. 2102/2011, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2011.

KEUPP, M. M. Arctic Security, Sovereignty, and Rights of Utilization: Implications for the Northern Sea Route. In: M. M. KEUPP, ed. *The Northern Sea Route: A Comprehensive Analysis*. 1st ed. Wiesbaden: Springer Gabler, 2015, s. 21-38. ISBN 978-3-658-04080-2.

KIJEWSKI, T. Rywalizacja o surowce energetyczne w Arktyce. *Bezpieczeństwo narodowe*. 2009, nr 9-10, s. 272-288. ISSN 1896-4923.

KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011. 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.

KOIVUROVA, T., K. KOKKO, S. DUYCK, N. SELLHEIM a A. STEPIEN. *EU Competencies Affecting the Arctic* [online]. Brussels: European Parliament, Policy Department, 2010. 51 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/433793/EXPO-AFET_ET\(2010\)433793_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/433793/EXPO-AFET_ET(2010)433793_EN.pdf).

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change [1997-12-11]. 37 ILM 22.

Members of the Barents Euro-Arctic Council. In: *Barents Euro-Arctic Council* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.beac.st/en/About/Members>.

MEYENHOFER, N. *Law, Climate Change and the Arctic Legal Governance of Climate Change Induced Risks in the Arctic Ecosystems* [online]. Lucerne: University of Lucerne, Faculty of Law, 2014. 497 s. [cit. 2016-

09-22]. Dostupné na: http://edoc.zhbluzern.ch/unilu/ediss/unilu_diss_2014_003_meyenhofer_fulltext.pdf.

ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 263 s. ISBN 80-86473-69-7.

Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights [1966-12-16].

PROELSS, A. a T. MÜLLER. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 2008, Nr. 68, s. 651-687. ISSN 0044-2348.

Rio Declaration on Environment and Development [1992-06-13]. UN Doc. A/CONF.151/26 (vol. I); 31 ILM 874.

Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf [2008-04-17] [online]. United Nations Convention on the Law of the Sea, 2008, UN Doc. CLCS/40/Rev.1, 35 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement>.

Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights [1989-12-15].

Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Pursuant to Article 76, Paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. In: *United Nations* [online]. 2016-07-08 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm.

The Antarctic Treaty [1959-12-01]. 402 UNTS 71.

The Barents Euro-Arctic Council. In: *European Investment Bank (EIB)* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.eib.org/projects/regions/eastern-neighbours/framework/barents_euro_arctic_council.htm.

The Ilulissat Declaration [2008-05-28] [online]. 2008. 2 s. [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Illissat_Declaration.pdf.

The Tribunal. In: *ITLOS – International Tribunal for the Law of the Sea* [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <https://www.itlos.org/en/the-tribunal/>.

Treaty between Norway, the United States of America, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British Overseas Dominions and Sweden concerning Spitsbergen signed in Paris 9th February 1920 [1920-02-09] [online]. 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://emeritus.lovdata.no/traktater/texte/tre-1920-0209-001.html#map0>.

TRENIN, D. a P. BAYEV. *The Arctic: A View from Moscow*. 1st ed. Moscow: Carnegie Moscow Center, 2010. 31 s. ISBN 978-5-905046-01-8 [in the Russian original ТРЕНИН, Д. и П. БАЕВ. *Арктика: Взгляд из Москвы*. 1. изд. Москва: Московский Центр Карнеги, 2010. 31 с. ISBN 978-5-905046-01-8].

United Nations Convention on the Law of the Sea [1982-12-10]. 1833 UNTS 3.

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples [2007-09-13]. UN Doc. A/RES/61/295.

United Nations Framework Convention on Climate Change [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

VALUCH, J., M. RIŠOVÁ a R. SEMAN. *Právo medzinárodných organizácií*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 378 s. ISBN 978-80-7400-368-4.

Working Groups. In: *Arctic Council* [online]. 2015-09-10 [cit. 2016-09-22]. Dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/working-groups>.

Zmena klímy a medzinárodná bezpečnosť [2008-03-14].

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com

Ochranná funkcia pracovného práva v kolektívnych pracovnoprávnych vzťahoch (pracovnoprávne a trestnoprávne aspekty štrajku)¹

Protection Function of Labour Law in Collective Labour Law Relations (Labour Law and Criminal Law Aspects of Strike)

Andrea Olšovská
Eva Szabová

Abstract: The basic and typical function of the labour law is its protection function which is oriented mainly towards the weaker party of the employment relationship – the employee. However, this function should be maintained also in relation to the employer. An important area of activity of employees' representatives – the trade union is the area of collective bargaining. In the context of collective bargaining there may also occur the realisation of a strike which we will address from the perspective of the "balanced protective function" of the labour law. The aim of the paper is to investigate the possible limits of the right to strike, especially in terms of "maintaining the existence" of the employer (especially in plants where the interruption of operation can cause ecological disasters and threats to the lives of employees).

Key Words: Labour Law; Criminal Law; Strike; Protective Function; Trade Union Cooperation; Collective Bargaining; Necessary Activities; the Slovak Republic.

Abstrakt: Základnou a typickou funkciou pracovného práva je ochranná funkcia, ktorá je orientovaná najmä vo vzťahu k slabšiemu účastníkovi pracovnoprávneho vzťahu – zamestnancovi. Uvedená funkcia by mala byť však zachovaná aj vo vzťahu k zamestnávateľovi. Významnou oblasťou pôsobenia zástupcov zamestnancov, a to odborovej organizácii, je oblasť kolektívneho vyjednávania. V rámci kolektívneho vyjednávania môže dôjsť i k realizácii štrajku, ktorému bude venovaná pozornosť optikou „vyváženej

---

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 s názvom „Rozšírenie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

ochrannej funkcie“ pracovného práva. Cieľom príspevku je skúmanie možných limitov práva na štrajk, najmä z pohľadu „zachovania existencie“ zamestnávateľa (a to najmä v prevádzkach, kde prerušenie prevádzky môže spôsobiť ekologickú haváriu či ohrozenie životov zamestnancov).

Kľúčové slová: Pracovné právo; trestné právo; štrajk; ochranná funkcia; súčinnosť odborovej organizácie; kolektívne vyjednávanie; nevyhnutné činnosti; Slovenská republika.

Právo na štrajk

Právo na štrajk predstavuje jedno zo základných práv, ktoré patrí vo sfére pracovného práva osobám požívajúcim status zamestnanca. Právna úprava štrajku v základnom pracovnoprávnom predpise, ktorým je Zákon č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Zákonník práce“), je pomerne strohá. Právo na štrajk je zamestnancom garantované v Základných zásadách Zákonníka práce – v článku 10, podľa ktorého zamestnanci majú právo na štrajk. Následne ustanovenie § 141 ods. 8 Zákonníka práce stanovuje povinnosť zamestnávateľa ospravedlniť neprítomnosť zamestnanca v práci za čas jeho účasti na štrajku v súvislosti s uplatnením jeho hospodárskych a sociálnych práv, s tým, že mzda ani náhrada mzdy zamestnancovi nepatrí. V zmysle uvedeného možno právo na štrajk chápať tak, že zamestnanci majú právo využiť štrajk na ochranu hospodárskych a sociálnych práv. Účasť na štrajku po právoplatnosti rozhodnutia súdu o nezákonnosti štrajku sa podľa úpravy Zákonníka práce považuje za neospravedlnenú neprítomnosť zamestnanca v práci.

Zákonník práce podrobnejšie podmienky vyhlásenia a realizácie štrajku neupravuje, preto je možné predpokladať, že právna úprava štrajku je obsiahnutá v iných právnych predpisoch.

Problémom, ktorý možno v uvedenej súvislosti identifikovať v rámci legislatívy Slovenskej republiky, je absencia konkrétnego právneho predpisu, ktorý by upravoval komplexne otázky dotýkajúce sa realizácie predmetného práva, respektívne podmienky uplatňovania inštitútu štrajku v praxi.

Právo na štrajk možno odvodiť z práva koaličnej slobody, ktoré pre-sahuje pracovnoprávnu oblasť a je teóriou vnímané ako špecifický prejav všeobecného práva združovať sa, upraveného v článku 29 Ústavy Slovenskej republiky.

skej republiky.² Právo na koaličnú slobodu je viazané účelom, ktorým je ochrana hospodárskych a sociálnych záujmov subjektov koaličnej slobody (článok 37 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky). Pojem hospodárske a sociálne záujmy nie je definovaný; teoreticky možno za tieto záujmy považovať tie, ktoré majú hospodársky a sociálny rozmer (môžeme uvažovať o rôznych záujmoch zamestnancov a zamestnávateľov, ktoré vyplývajú z pracovnoprávnych vzťahov, ale aj o záujmoch iných skupín subjektov, napríklad študentov, dôchodcov).³

Ústava Slovenskej republiky právo na štrajk zaručuje v článku 37 ods. 4, s tým, že podmienky ustanoví zákon. Ústava Slovenskej republiky súčasne zakotvuje, že právo na štrajk nemajú sudcovia, prokurátori, príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a príslušníci a zamestnanci hasičských a záchranárskych zborov. Práva na štrajk garantovaného v článku 37 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, ktorého podmienky má ustanoviť zákon, sa možno v nadváznosti na článok 51 Ústavy Slovenskej republiky domáhať len v medziach zákonov, ktoré právo na štrajk vykonávajú. Ústavné právo na štrajk je garantované každému (nielen zamestnancovi) ako základné hospodárske a sociálne právo.

Osobitný zákon upravujúci vo všeobecnosti podmienky vyhlásenia štrajku priyatý nebol, čo spôsobuje v aplikačnej praxi problémy, pričom súčasne vznikajú rôzne diskusie, či je dovolený štrajk podľa Ústavy Slovenskej republiky na ochranu hospodárskych a sociálnych práv. Možno konštatovať, že prevažná väčšina odbornej a vedeckej literatúry zdiel'a názor, že neprijatie osobitného zákona upravujúceho štrajk neznamená, že uplatnenie práva na štrajk nie je dovolené.

Hoci právo na štrajk doposiaľ neupravuje všeobecný zákon o štrajku, uvedené právo je zákonne upravené a garantované v Zákone č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o kolektívnom vyjednávaní“), ktorý však upravuje len štrajk v rámci kolektívneho vyjednávania, konkrétnie v rámci sporu o uzatvorenie kolektívnej zmluvy. Súčasne taxatívnym spôsobom určuje kategórie osôb, ktoré nemajú právo na štrajk a ktoré môžu uplatniť právo na štrajk len za určitých podmienok (§ 20 Zákona o kolektívnom vyjednávaní).

² Bližšie pozri KLÍMA, K. et al. *Komentár k Ústavě a Listině*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 807. ISBN 80-86898-44-X.

³ Porovnaj GALVAS, M. K některým otázkám sdružovacího práva v pracovním právu ČR. *Právo a zaměstnání*. 2003, roč. 9, č. 1, s. 9-17. ISSN 1211-1139.

Právo na kolektívne vyjednávanie je zamestnancom primárne garantované v článku 36 písm. g) Ústavy Slovenskej republiky a v článku 10 Zákonníka práce, v zmysle ktorého zamestnanci a zamestnávateľia majú právo na kolektívne vyjednávanie, s tým, že právo na kolektívne vyjednávanie podľa § 229 ods. 6 Zákonníka práce patrí zamestnancom len prostredníctvom odborových orgánov.

Vychádzajúc zo Zákona o kolektívnom vyjednávaní je kolektívne vyjednávanie vnímané užšie, a to tak, že jeho účelom je len uzatvorenie kolektívnej zmluvy a krajným prostriedkom riešenia sporu o uzatvorenie kolektívnej zmluvy (ak sa zmluvné strany nedohodli na uzatvorení kolektívnej zmluvy a nebolo úspešné ani konanie pred sprostredkovateľom) môže byť štrajk vyhlásený príslušným odborovým orgánom za podmienok stanovených týmto zákonom alebo prichádza do úvahy výluka vyhlásená zamestnávateľom.

Ako už bolo zdôraznené vyššie, v slovenskom právnom poriadku absenuje zákon, ktorý by všeobecne upravoval podmienky štrajku. Dôsledkom uvedenej skutočnosti je vznik problémov a mnohých praktických sporných otázok nielen v oblasti pracovnoprávnej, ale rovnako tiež vo sfére trestného práva hmotného. Značným problémom je totiž nielen neexistencia konkrétneho zákona venujúceho sa inštitútu štrajku, ale aj mlčanie normotvorcu v otázkach dotýkajúcich sa jeho uplatňovania v rámci ďalších súvisiacich právnych predpisov.

Na základe vyššie uvedeného možno štrajk v rámci kolektívneho vyjednávania považovať len za jeden z možných druhov štrajku⁴ (iný názor má napríklad Drgonec),⁵ čo potvrzuje aj súdna prax, v zmysle ktorej ne-

⁴ Porovnaj BARANCOVÁ, H. Právna úprava štrajku vo svete. *Justičná revue*. 1991, roč. 43, č. 11, s. 32-40. ISSN 1335-6461; BARANCOVÁ, H. Štrajk len podľa zákona o kolektívnom vyjednávaní?. *Právny obzor*. 2008, roč. 91, č. 2, s. 94-108. ISSN 0032-6984; BARANCOVÁ, H. a R. SCHRONK. *Pracovné právo*. 3. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Sprint 2, 2016, s. 497 a nasl. ISBN 978-80-89710-26-3; ŠUBRT, B. a M. KLIMŠA. Vécný zámér právnej úpravy stávky v novom zákoničku práce. In: *Asociace pro rozvoj kolektivního vyjednávání a pracovních vztahů* [online]. 2002-02-11. 12 s. [cit. 2016-11-30]. Dostupné na: <http://www.akvpracpravo.cz/cz/download/1404042117/>; a ŠUBRT, B. Kolektívny vyjednávaní a kolektívni smlouvy 2014. *Práce a mzda*. 2013, roč. 61, č. 10, s. 17-25. ISSN 0032-6208.

⁵ Bližšie pozri DRGONEC, J. Základné právo na štrajk: rozsah a podmienky jeho uplatnenia v právnom poriadku Slovenskej republiky. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 6-7, s. 759-780. ISSN 1335-6461. Podľa Drgonca právo na štrajk možno realizovať len v rámci kolektívneho sporu o uzatvorenie kolektívnej zmluvy preto, lebo zákon iný druh štrajku neupravuje.

existencia zákonného rámca pre uplatnenie práva na štrajk nemôže viest' k spochybňovaniu ústavného práva na štrajk a jeho realizáciu.⁶

Štrajk zákonom neupravený, t.j. taký, ktorý je uplatňovaný v zmysle Ústavy Slovenskej republiky, môže byť realizovaný na ochranu akýchkoľvek hospodárskych a sociálnych záujmov subjektov. Vychádzajúc zo skutočnosti, že právo na štrajk je realizované v súvislosti s právom na koaličnú slobodu a na ochranu hospodárskych a sociálnych práv, subjektom práva na štrajk bude najmä kolektív zamestnancov. Nie je vylúčený ani štrajk z iných ako hospodárskych a sociálnych záujmov. Je potrebné podotknúť, že právo na štrajk môže uplatniť tiež akýkoľvek iný subjekt na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov, ako aj na ochranu iných záujmov.⁷ Kedže štrajk z iných ako hospodárskych a sociálnych záujmov nie je výslovne upravený v žiadnom právnom predpise (z obsahu článku 37 Ústavy Slovenskej republiky by sa mal štrajk týkať hospodárskych a sociálnych záujmov), možno polemizovať o tom, či požíva rovnakú ochranu ako štrajk na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov (počas takého štrajku by napríklad zamestnanci museli plniť svoje pracovné povinnosti). Na rozhodovanie o prípadnej nezákonnosti štrajku, ktorý nesúvisí s kolektívnym sporom o uzavorenie kolektívnej zmluvy, by bol tak príslušný len súd.⁸

V nadväznosti na vyššie uvedené je potrebné prihliadať tiež na skutočnosť, že právo na štrajk možno realizovať len za podmienky, že nie sú ohrozené práva a slobody iných. Podľa článku 12 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky totiž nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach preto, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.

Na záver možno pripomenúť, že slovenská právna úprava pozna dva druhy štrajkov, a to štrajk zákonom neupravený, realizovaný na základe Ústavy Slovenskej republiky a zásady „čo nie je zakázané, je dovolené“, a štrajk zákonom upravený, a to Zákonom o kolektívnom vyjednávaní, pričom možno uvažovať tiež o štrajku realizovanom podľa Zákonníka

⁶ Bližšie pozri *Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Co 10/98 [1998-01-01]*

⁷ Porovnaj TEJKAL, J. Platnosť výpovědi při účasti na stávce nesouvisející s kolektivním vyjednáváním. *Práce a mzda*. 2003, roč. 51, č. 6, s. 21-22. ISSN 0032-6208.

⁸ Porovnaj ĽALÍK, M. Problematika štrajku v právnom poriadku Slovenskej republiky. *Podnikateľ a právo*. 2003, č. 6, s. 8. ISSN 1336-0280.

práce, ktorý však neupravuje jeho podmienky.⁹ Ústava Slovenskej republiky, ako aj Zákon o kolektívnom vyjednávaní taxatívnym spôsobom určujú kategórie osôb, ktoré nemajú právo na štrajk a ktoré môžu uplatniť právo na štrajk len za určitých podmienok.¹⁰

Vyvstáva otázka, či iný štrajk ako v spore o uzavorenie kolektívnej zmluvy je dovolený. Ak by sme vychádzali z vyššie uvedeného, dalo by sa uvažovať o tom, že iné štrajky dovolené sú (hoci ich nepozná platné zákonomadarstvo), ale nepožívajú ústavnú alebo zákonnú ochranu. V prípade, ak neboli prijatý osobitný zákon o štrajku, len na základe tejto skutočnosti by nemalo byť jednoznačne konštatované, že by bolo právo na štrajk v iných prípadoch ako v spore o uzavorenie kolektívnej zmluvy popretné – v takomto prípade by bolo právo na iný štrajk upreté a fakticky by došlo k nenaplneniu podstaty a zmyslu ústavného práva na štrajk.¹¹ Právna úprava štrajkového práva rieši totiž iba jeden prípad z množiny predpokladaných druhov štrajkov – štrajk pre prípad sporu o uzavretie kolektívnej zmluvy.¹²

Pracovnoprávne aspekty vyhlásenia a realizácie štrajku

Štrajk (najmä v minulosti) bol a stále je vnímaný ako nástroj presadzovania sociálnych a ekonomických záujmov zamestnancov. Za štrajk sa považuje dočasné čiastočné alebo úplné prerušenie práce určitou skupinou zamestnancov, nie však jednotlivca. Štrajk je totiž prejavom konfliktu skupinových záujmov, je prostriedkom pracovného boja v rámci koaličnej slobody a súčasne určitým legalizovaným nátlakom zamestnancov na zamestnávateľa.¹³

Podľa § 18 Zákona o kolektívnom vyjednávaní sa zamestnancovi nesmie brániť zúčastniť sa na štrajku, ani sa nesmie donucovať k účasti na

⁹ Bližšie pozri OLŠOVSKÁ, A. a M. MASLEN. Právo slobodne sa združovať na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov. In: *Verejná správa: Základné práva a slobody*. 1. vyd. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2015, s. 267 a nasl. ISBN 978-83-7490-906-8.

¹⁰ Bližšie pozri článok 37 ods. 4 a článok 54 Ústavy Slovenskej republiky a § 20 Zákona o kolektívnom vyjednávaní. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov; a Zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní v znení neskorších predpisov.

¹¹ Bližšie pozri KLÍMA, K. et al. *Komentár k Ústavé a Listiné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 811. ISBN 80-86898-44-X.

¹² Bližšie pozri ČIČ, M. et al. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1997, s. 196. ISBN 80-7090-444-5.

¹³ Bližšie pozri GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*. 2. aktualiz. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 655–657. ISBN 80-210-3558-7.

štrajku. Na jednej strane, právo zamestnanca zúčastniť sa na štrajku nie je viazané na členstvo v odborovej organizácii, na strane druhej, právo organizovať a vyhlasovať štrajk prislúcha výlučne odborovým orgánom. Právo na účasť na štrajku je individuálnym právom zamestnanca; subjektom práva na vyhlásenie štrajku je výlučne odborový orgán príslušný podľa stanov odborovej organizácie.¹⁴

Štrajk vyhlasuje príslušný odborový orgán za predpokladu, ak s ním súhlasí nadpolovičná väčšina zamestnancov zamestnávateľa zúčastnených na hlasovaní o štrajku, ktorých sa má kolektívna zmluva týkať, za predpokladu, že na hlasovaní sa zúčastní aspoň nadpolovičná väčšina zamestnancov zamestnávateľa počítaná zo všetkých zamestnancov. O výsledku hlasovania vyhotovuje príslušný odborový orgán zápisnicu.¹⁵ Subjektom oprávneným vyhlásiť štrajk je odborová organizácia, v mene ktorej odborový orgán koná, a účastníkom štrajku je zamestnanec (ktorý môže, ale aj nemusí byť členom odborovej organizácie; z pohľadu hlasovania vo veci štrajku ním môže byť tiež zamestnanec, ktorý sa zúčastnil hlasovania o štrajku, ako aj zamestnanec, ktorý sa len pripojil k štrajku).¹⁶

Príslušný odborový orgán podľa § 17 ods. 8 Zákona o kolektívnom vyjednávaní *písomne oznámi zamestnávateľovi najmenej tri pracovné dni pred začatím štrajku* deň začiatia štrajku, dôvody a ciele štrajku a menný zoznam zástupcov príslušného odborového orgánu, ktorí sú oprávnení zastupovať účastníkov štrajku (ako aj zmeny v zozname). Ďalej je príslušný odborový orgán *povinný poskytnúť písomne zamestnávateľovi najmenej dva pracovné dni pred začatím štrajku informácie vo vzťahu k štrajku*, ktoré sú mu známe a ktoré pomôžu zamestnávateľovi zaviesť rozvrhy práce na zabezpečenie nevyhnutných činností a nevyhnutných služieb počas štrajku podľa § 17 ods. 9 Zákona o kolektívnom vyjednávaní.

¹⁴ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. a R. SCHRONK. *Pracovné právo*. 4. aktualiz. vyd. Bratislava: Sprint, 2007. 814 s. ISBN 978-80-89085-95-8.

¹⁵ Bližšie pozri OLŠOVSKÁ, A. a I. HODÁLOVÁ. Pracovnoprávne aspekty práva na štrajk v Slovenskej republike. In: P. KANDALEC, L. KYNCL, M. RADVAN, et al. eds. *Days of Public Law/Dny veřejného práva* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007, s. 141 [cit. 2016-11-30]. ISBN 978-80-210-4430-2. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/Souhrn_Final.pdf.

¹⁶ Bližšie pozri TOMAN, J., M. ŠVEC a S. SCHUSZTEKOVÁ. *Zákon o kolektívnom vyjednávaní*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 187 a nasl. ISBN 978-80-8168-456-2.

Za nevyhnutné činnosti a nevyhnutné služby sa podľa vyššie uvedeného ustanovenia považujú také činnosti a služby, ktorých prerušením alebo zastavením dochádza k ohrozeniu života a zdravia zamestnancov alebo iných osôb a ku škode na tých strojoch, zariadeniach a prístrojoch, ktorých povaha a účel neumožňujú, aby ich prevádzka bola prerušená alebo zastavená počas štrajku.

Zástupcovia príslušného odborového orgánu, ktorí sú oprávnení zastupovať účastníkov štrajku, sú povinní počas štrajku umožniť bezpečný a primeraný prístup na pracovisko a nesmú brániť zamestnancom pracovať; môžu s nimi len rokovať (§ 18 Zákona o kolektívnom vyjednávaní).

Okrem informačnej povinnosti má príslušný odborový orgán, ktorý rozhodol o začatí štrajku, podľa § 19 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní aj *povinnosť poskytnúť zamestnávateľovi nevyhnutnú súčinnosť po celú dobu trvania štrajku pri zabezpečení ochrany zariadení pred poškodením, stratou, zničením alebo zneužitím a pri zabezpečení nevyhnutnej činnosti a prevádzky zariadení, pri ktorých to vyžaduje ich charakter alebo účel s ohľadom na bezpečnosť a ochranu zdravia alebo možnosť vzniku škody na týchto zariadeniach*. Zamestnanci, ktorí vykonávajú práce pri zabezpečovaní činností uvedených vyššie, sa spravujú podľa § 19 ods. 2 Zákona o kolektívnom vyjednávaní pokynmi zamestnávateľa.

Vzhľadom na zaujímavosť a rozsiahlosť problematiky budeme venovať pozornosť len niektorým situáciám, kedy by mohlo dôjsť, respektíve došlo k narušeniu alebo ohrozeniu bezpečnosti a zdravia, prípadne ku vzniku škody a súvisiacich problémov. Zjednodušene uvedené, môžeme hovoriť o hraničných situáciách, za ktorých by mohlo dôjsť k realizácii štrajku, a to jednak z pohľadu Zákona o kolektívnom vyjednávaní, a jednak optikou trestného práva (právny stav účinný ku dňu 1. decembra 2016).

V praxi sa v súvislosti s vyhlásením štrajku objavujú situácie, kedy by prerušenie či zastavenie prevádzky u zamestnávateľa spôsobilo *veľkú materiálnu škodu*, pretože zastavením strojových zariadení sa tieto natol'ko poškodia, že už nemožno pokračovať vo výrobe po prípadnom skončení štrajku (prípadne, ak by sa vo výrobe malo pokračovať, bola by nevyhnutná oprava či úprava strojových zariadení, ktorá by bola natol'ko finančne náročná, že by zamestnávateľ uvažoval skôr o ukončení pôsobenia, ako o obnove prevádzky). Ako problematické sa ďalej môže javiť, že nie je zákonom stanovené, aká škoda má hrozit, aby bolo možné uvažovať o prerušení prevádzky. Otázne však je, či možno zákonnou nor-

mou stanoviť, aká výška škody (stanovenie konkrétnej sumy, prípadne percenta z hodnoty) by mala hroziť, aby nemohlo dôjsť k realizácii štrajku. Stanovenie konkrétnej výšky škody je totiž relatívne, pretože inak je vnímaná výška škody u veľkého zamestnávateľa a inak u menšieho zamestnávateľa.

K potrebe zachovania prevádzky i činností u zamestnávateľa treba pristupovať citlivou najmä v tých prípadoch, kedy by prerušením prevádzky (časti prevádzky) u zamestnávateľa došlo k ohrozeniu, poškodeniu zdravia zamestnancov, či dokonca k smrti, prípadne k ohrozeniu prostredia a osôb nachádzajúcich sa v okolí prevádzky zamestnávateľa. Môže ísť o prípady, kedy by neuváženým, nedostatočne pripraveným prerušením prevádzky došlo k výbuchu alebo požiaru. V takomto prípade by bolo možné hovoriť o tom, že povinná súčinnosť príslušnej odborovej organizácie bude spočívať v tom, že nedôjde k zastaveniu či prerušeniu prevádzky preto, že existuje možnosť vzniku škody na zariadeniach zamestnávateľa, prípadne sú ohrozené zdravie a bezpečnosť, a teda sa bude v prevádzke pokračovať; nedôjde k prerušeniu práce a fakticky sa v týchto prevádzkach nebude štrajkovať. Posúdenie každej situácie bude iné, preto je potrebné, aby zamestnávateľ vymedzil tie procesy i prevádzky, ktoré je potrebné zachovať, aby nedošlo ku škodám. Práve v tomto bode môžu nastať medzi príslušným odborovým orgánom a zamestnávateľom polemiky či nezhody, osobitne v prípadoch, ak by zamestnávateľ vyhodnotil, že je potrebné ponechať väčšinu prevádzok, činností u zamestnávateľa. Vyvstáva tak otázka, či v takomto prípade je vôbec možné uvažovať o štrajku, ak by sa napríklad mohlo štrajkovať len v tých prevádzkach zamestnávateľa, v ktorých pôsobí administratíva; či sa vôbec naplní ciel štrajku. V prípade, ak dôjde k nedorozumeniam ohľadne vymedzenia prevádzok, ktorých činnosť musí zostať zachovaná, nie je v Zákone o kolektívnom vyjednávaní upravené, ako postupovať a, prípadne, akú súdnu ochranu uplatniť.

Závažnejším problémom bude, ak už k realizácii štrajku dôjde, a to aj napriek tomu, že zamestnávateľ upozornil príslušný odborový orgán, že hrozia škody, je ohrozené zdravie či životy zamestnancov (prípadne aj osôb nachádzajúcich sa v okolí prevádzky zamestnávateľa). Opäť vyvstáva otázka, či by mohol zamestnávateľ žiadať o začatie vykonávania prác, respektívne zastavenie štrajku a či možno využiť súdnu ochranu. S prihliadnutím na situáciu, kedy by bola priam nevyhnutná rýchla súdna ochrana, dalo by sa uvažovať o uplatnení *neodkladných opatrení* v zmysle § 324 a nasl. Zákona č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok (ďalej len

„Civilný sporový poriadok“), o ktorých by mal súd rozhodnúť do 30 dní (konanie vo veci samej môže totiž trvať aj niekoľko rokov). Podľa § 325 ods. 1 Civilného sporového poriadku neodkladné opatrenie môže súd nariadiť, ak je *potrebné bezodkladne upraviť pomery* alebo ak je obava, že exekúcia bude ohrozená. Podľa odseku 2 uvedeného ustanovenia neodkladným opatrením možno strane uložiť najmä, aby *nenačladať s určitými vecami alebo právami, alebo niečo vykonať, niečoho sa zdržala alebo niečo znásila*.

V konaní o neodkladné opatrenie ide o konanie, kde súd nemusí nariadiť pojednávanie a postačia listinné dôkazy, preto je potrebné nárok v návrhu dôkladne osvedčiť a presvedčiť súd o dôvodnosti nároku. Do úvahy by mohol prichádzať návrh na nariadenie neodkladného opatrenia, ktorým súd zakáže výkon štrajku, respektíve prikáže zastavenie štrajku, respektíve prikáže zdržať sa výkonu štrajku, prípadne nariadi, aby sa štrajk konal len v časti prevádzky alebo, naopak, aby sa nekonal v určitej časti prevádzky. Zamestnávateľ by sa mohol prípadne i domáhať konkrétnych činností na odvrátenie škody, napríklad zabezpečenia prevádzky strojov počas trvania štrajku na náklady odborovej organizácie. Návrh zamestnávateľa by však mal byť jasný, konkrétny, aby bol aj vykonateľný.

Trvanie neodkladného opatrenia môže byť (ale nemusí byť) časovo obmedzené (napríklad po dobu trvania štrajku), ale nie je to nevyhnutné. Súd môže, ale nemusí navrhovať ovi uložiť povinnosť podať žalobu vo veci samej (§ 336 Civilného sporového poriadku), ak je predpoklad, že sa účel dosiahne už samotným neodkladným opatrením.

S prihliadnutím na rozsiahlosť problematiky budeme venovať pozornosť len situácii, kedy by neposkytnutím nevyhnutnej súčinnosti vznikla zamestnávateľovi škoda.

V prípade, ak by v priebehu štrajku došlo ku škode podľa § 23 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní, za škodu vzniknutú udalosťou, ku ktorej došlo v priebehu štrajku, zodpovedá účastník štrajku zamestnávateľovi alebo zamestnávateľ účastníkovi štrajku podľa Občianskeho zákonníka (odkaz na § 420 a nasl. ustanovenia). Ak však ide o škodu, ku ktorej došlo pri zabezpečovaní činnosti podľa § 19 Zákona o kolektívnom vyjednávaní, zodpovedajú podľa Zákonníka práce (odkaz na ustanovenia § 177 až § 217 Zákonníka práce, čo predstavuje celú časť Zákonníka práce týkajúcu sa zodpovednosti).

Hoci § 23 ods. 2 Zákona o kolektívnom vyjednávaní ustanovuje, že za škodu spôsobenú výlučne prerušením práce štrajkom účastník štrajku zamestnávateľovi a zamestnávateľ účastníkovi štrajku nezodpovedajú, máme za to, že ustanovenie uvedeného odseku sa týka „klasického“ prerušenia práce štrajkovaním, kedy zamestnávateľ musí počítať so stratami a podobne.

V prípade zabezpečenia nevyhnutnej súčinnosti podľa § 19 Zákona o kolektívnom vyjednávaní, t.j. v prípadoch, kedy by prerušením, zastavením prevádzky hrozila či vznikla škoda, bolo by ohrozené zdravie alebo život, postupuje sa podľa predchádzajúceho odseku 1.

Vo vzťahu k poskytnutiu nevyhnutnej súčinnosti v zmysle § 19 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní je ešte osobitná úprava obsiahnutá v § 23 ods. 3 Zákona o kolektívnom vyjednávaní vo vzťahu k odborovej organizácii. Odborová organizácia, ktorej orgán rozhodol o začatí štrajku, zodpovedá podľa osobitných predpisov (odkaz na § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka a § 373 a nasl. Obchodného zákonníka) zamestnávateľovi za škodu, ku ktorej došlo z dôvodu neposkytnutia nevyhnutnej súčinnosti podľa § 19 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní.

Ak by došlo ku štrajku napriek tomu, že tak zamestnanci, ako aj príslušný odborový orgán vedeli (boli informovaní zamestnávateľom), že prerušením či zastavením činnosti vymedzených prevádzok dôjde k veľkej škode na strojových zariadeniach, prípadne došlo aj k požiaru, havárii, zo strany zamestnancov nedošlo k zabezpečeniu prevádzky tak, ako to vyžaduje § 19 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní a vzniká otázka, či možno ohľadne náhrady škody vychádzať z ustanovenia § 23 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní a postupovať v zmysle Zákonníka práce; keďže vôbec nedošlo k aktivitám smerujúcim k zabezpečeniu nevyhnutnej súčinnosti zo strany zamestnancov, dalo by sa vyvodit, že nebude možné uvedené ustanovenie o náhrade škody aplikovať.

Možno pripomenúť, že zabezpečenie nevyhnutnej súčinnosti je úlohou príslušného odborového orgánu, nie individuálnych zamestnancov. Zjednodušene by bolo možné položiť otázky, či celá t'archa neposkytnutia nevyhnutnej súčinnosti spadá na príslušnú odborovú organizáciu a či celú škodu by mala nahradíť odborová organizácia v rámci občianskoprávnej zodpovednosti. Ak by sme vychádzali z § 19 ods. 1 Zákona o kolektívnom vyjednávaní, za škodu vzniknutú neposkytnutím nevyhnutnej súčinnosti (takýmto konaním môže dôjsť aj k ohrozeniu zdravia, životov alebo ku vzniku škody na strojoch či výrobných zariadeniach), by mala

zodpovedať ako subjekt odborová organizácia, v mene ktorej vyhlásil a realizuje štrajk príslušný odborový orgán. Otázne je, či je pre takéto situácie odborová organizácia poistená, prípadne, či je v takej finančnej kondícii, že by bolo reálne náhradu škody aj vymôcť. V danej súvislosti tak možno hovoriť o „slabšej“ pozícii zamestnávateľa, ktorý by v prípade, ak mu vznikla škoda (môže ísť o škodu veľkého rozsahu), s prihliadnutím na finančnú situáciu odborovej organizácie pravdepodobne nemal reálnu šancu získať náhradu škody.

Zákon o kolektívnom vyjednávaní upravuje podmienky vyhlásenia štrajku; v prípade, ak sa zamestnávateľ, prípadne organizácie zamestnávateľov alebo prokurátor domnievajú, že štrajk je nezákonny (§ 20 Zákona o kolektívnom vyjednávaní), môžu podľa § 21 Zákona o kolektívnom vyjednávaní podať návrh (nemá odkladný účinok) na určenie nezákonnosti štrajku na súd, v ktorého obvode má sídlo príslušný odborový orgán, proti ktorému návrh smeruje. Súd postupuje pri rozhodovaní podľa ustanovení Civilného sporového poriadku upravujúcich konanie v prvom stupni. V § 23 ods. 4 Zákona o kolektívnom vyjednávaní je osobitne riešená náhrada škody. Ak súd rozhodol, že štrajk je nezákonny, odborová organizácia, ktorej orgán štrajk vyhlásil, zodpovedá podľa osobitných predpisov (odkaz na § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka a § 373 a nasl. Obchodného zákonníka) zamestnávateľovi za škodu, ktorá mu takým štrajkom vznikla.

Trestnoprávne aspekty vyhlásenia a realizácie štrajku

Ako bolo naznačené vyššie, vyhlásenie a následná realizácia štrajku vyvoláva nielen dôsledky vykazujúce pracovnoprávny charakter, ale rovnako tiež dôsledky, ktoré možno podradíť pod ďalšie odvetvie slovenského právneho poriadku, konkrétnie pod odvetvie trestného práva hmotného. V danej súvislosti je nevyhnutné primárne poukázať na skutočnosť, že vyššie naznačená nečinnosť slovenského zákonodarca v oblasti právnej úpravy štrajku nachádza svoje odzrkadlenie aj vo sfére trestného práva hmotného. Povedané inými slovami, pokial' nazrieme do aktuálne platných trestnoprávnych kódexov, respektíve do obsahu Trestného zákona de lege lata (Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ďalej len „Trestný zákon“), musíme nevyhnutne dospieť ku konštatovaniu absencie akejkoľvek zmienky dotýkajúcej sa trestnoprávnych aspektov realizovaného/vykonaného štrajku. Zákonodarca sa totiž v jeho rámci absolútne opomenul zaoberať myšlienkovou trestnej zodpovednosti za následky spôsobené zamestnancom, prípadne odborovou or-

ganizáciou v rámci výkonu ústavou garantovaného práva na štrajk. Uvedená skutočnosť pritom vyznieva zásadnejšie, pokiaľ zoberieme do úvahy aktuálny trend slovenského normotvorcu smerujúci k pomerne širokej kriminalizácii protiprávnych konaní, výsledkom ktorej je už na prvý pohľad enormný, neustále sa zvyšujúci počet skutkových podstát trestných činov obsiahnutých v osobitnej časti Trestného zákona. V nadväznosti na uvedené pokladáme za osobitne dôležité poukázať na skutočnosť vypovedajúcu o tom, že naznačený prístup slovenského normotvorcu vykazuje atribút jednostrannosti. K opomenutiu takej povahy, aké skloňujeme v kontexte trestnoprávnych dôsledkov štrajku spôsobených osobami zapojenými do jeho realizácie, totiž už v inej otázke previazanej s úpravou pracovnoprávnych vzťahov nedochádza. Máme tým na mysli otázku dotýkajúcu sa konania spočívajúceho v nevyplatení mzdy a odstupného, teda konania, ktoré spôsobuje škodu zamestnancovi a ktorého sa ako páchateľ dopúšťa zamestnávateľ. Uvedený typ protiprávneho konania už zo strany zákonodarcu kriminalizovaný je, a to v podobe samostatnej skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného. Okrem toho je v tejto súvislosti potrebné osobitne poukázať na skutočnosť, že základná skutková podstata predmetného trestného činu obsiahnutá v ustanovení § 214 ods. 1 Trestného zákona neobsahuje znak spôsobenia malej škody, tak, ako je to u väčšiny majetkových trestných činov. Z hľadiska formálnych znakov skutkovej podstaty daného trestného činu tak dochádza k trestnému postihu zamestnávateľov aj v prípadoch nevyplatenia miezd vo veľmi nízkych čiastkach. V uvedenej súvislosti tak možno vyslovíť konštatovanie o značnej, až neúmernej striknosti slovenského zákonodarcu, pokiaľ ide o kvalifikáciu daného konania ako konania postihnutelného prostriedkami trestného práva hmotného.

V nadväznosti na uvedené sa zákonite natíska myšlienka o pomerne jednostrannom prístupe zvolenom zo strany normotvorcu, pokiaľ ide o poskytovanie trestnoprávnej ochrany vo sfére pracovnoprávnych vzťahov – v trestnom kódexe (Trestnom zákone) totiž rieši výlučne otázku škody spôsobenej zamestnancovi zo strany zamestnávateľa formou nevyplatenia mzdy, no absolútne opomína fakt, že status poškodeného subjektu môže veľmi jednoducho nadobudnúť aj samotný zamestnávateľ, a to práve na základe konania zamestnanca či odborovej organizácie, spočívajúceho v realizácii ústavou garantovaného práva na štrajk. Osobitne zásadne pritom vyznieva skutočnosť, že škoda vzišlá z popísaného konania zamestnancov neraz nadobúda atribút značného rozsahu.

Na podklade všetkých vyššie špecifikovaných skutočností automaticky vyvstáva niekoľko „trestnoprávnych problémov“, previazaných s inštitútom štrajku:

1. Prvý problém vykazujúci naznačený charakter nadobúda podobu spornosti ohľadom skutočnosti, či v súvislosti s ústavou garantovaným právom na štrajk možno hovoríť o následkoch trestnoprávnej povahy;
2. Ak by sme priupustili kladnú odpoveď na vyššie uvedený problém, musíme sa zaoberať otázkou, akú konkrétnu podobu budú vykazovať dôsledky trestnoprávneho charakteru, ktoré možno v kontexte vykonaného štrajku skloňovať v zmysle právnej úpravy de lege lata;
3. V nadväznosti na koncipovanie odpovede vzťahujúcej sa k trestnoprávnym následkom uskutočneného štrajku je nevyhnutné vysporiadať sa s otázkou, ktorá v rámci skúmanej problematiky vykazuje najspornejší charakter – kto a v akom rozsahu bude niesť trestnú zodpovednosť za vzniknuté nepriaznivé následky realizovaného štrajku.

Prípustnosť vyvodenia trestnoprávnych dôsledkov realizácie štrajku

Pokial' chceme hovoriť o konkrétnych trestnoprávnych dôsledkoch realizácie štrajku, musíme sa na prvom mieste nevyhnutne vysporiadať s úlohou v podobe vyriešenia prvého z vyššie identifikovaných problémov – problému prípustnosti vyvodzovania trestnoprávnych dôsledkov z vykonaného štrajku. Zodpovedanie danej otázky nevykazuje atribút zásadnej zložitosti. Za účelom jej správneho vyriešenia je totiž postačujúce nahliať do ustanovení Trestného zákona obsiahnutých v jeho všeobecnej časti, konkrétnie do ustanovení § 24 až § 30. Predmetná časť trestného kódexu je totiž venovaná úprave špecifických okolností, ktoré majú za následok, že skutok, ktorý inak vykazuje znaky trestného činu (čin inak trestný), nie je trestným činom, pretože mu chýba protiprávnosť.¹⁷ V uvedenej súvislosti hovoríme o tzv. okolnostiach vylučujúcich protiprávnosť činu. Do tejto kategórie okolností de lege lata zaraďujeme nasledovné:

- ⊕ krajná núdza (§ 24 Trestného zákona),
- ⊕ nutná obrana (§ 25 Trestného zákona),
- ⊕ oprávnené použitie zbrane (§ 26 Trestného zákona),

¹⁷ Bližšie pozri IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 195. ISBN 80-8078-099-4.

- dovolené riziko (§ 27 Trestného zákona),
- výkon práva a povinnosti (§ 28 Trestného zákona),
- súhlas poškodeného (§ 29 Trestného zákona) a
- plnenie úlohy agenta (§ 30 Trestného zákona).

Zákonodarca zvolil v rámci koncipovania uvedených skutočností taxatívny prístup. Inak povedané, naznačenému výpočtu je potrebné prisúdiť prílastok uzavorený – jeho rozšírenie o okolnosť presahujúcu rámcu explicitne formulovaný v Trestnom zákone je de facto, ako aj de iure absolútne vylúčené. Pokiaľ na výpočet okolností vedúcich k odstráneniu protiprávnosti skutku nazrieme v kontexte štrajku, musíme vyslovíť konštatovanie, že normotvorca uvedený inštitút neponíma ako samostatnú okolnosť zakladajúcu imunitu voči trestnoprávnemu postihu dôsledkov plynúcich z jeho uskutočnenia. Na strane druhej, pri opäťovnom nahliadnutí na vyššie formulovaný výpočet vystupuje v súvislosti s uskutočnením štrajku do popredia skutočnosť uvedená v jeho rámci na piatom mieste – okolnosť v podobe výkonu práv a povinností. Z ustanovenia § 28 ods. 1 Trestného zákona, ktoré predmetnú okolnosť zakotvuje, možno v danej súvislosti vyvodíť, že odstránenie trestnosti skutku spôsobuje (okrem iného) taký výkon práva, ktorého existencia vychádza z právneho predpisu všeobecne záväznej povahy. Ako už bolo naznačené vyššie, právo na štrajk súce nie je predmetom samostatného zákona, no jeho zakotvenie možno identifikovať v rámci Ústavy Slovenskej republiky (článok 36), ktorá v zmysle ustanovenia § 1 ods. 1 Zákona č. 1/1993 Z.z. o Zbierke zákonov napíňa atribúty všeobecne záväzného právneho predpisu. Z uvedeného je zrejmé, že inštitút štrajku, respektíve právo na jeho uskutočnenie možno subsumovať pod trestnoprávnu okolnosť vylučujúcu protiprávnosť, ktorá na seba berie podobu výkonu práv a povinností. Platnosť uvedeného konštatovania však nie je absolútна. Existencia predmetnej okolnosti totiž vykazuje atribút podmienenosť – k jej „zrodu“ dochádza výlučne v takom prípade, kedy výkon konkrétneho práva, práva na štrajk nevynímajúc, nie je v rozpore so všetkými všeobecne záväznými právnymi predpismi previazanými so spôsobom jeho realizácie. V kontexte štrajku pritom možno za dané predpisy označiť predovšetkým Zákon o kolektívnom vyjednávaní, Zákonník práce, ako aj všeobecnejšie ustanovenie § 415 Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, majetku, prírode a životnom prostredí.

Na podklade všetkých vyššie uvedených skutočností je možné vysloviť konštatovanie, že výkon štrajku súce nie je v zmysle právnej úpravy de

lege lata kvalifikateľný ako samostatná okolnosť vylučujúca protiprávnosť, no za predpokladu, že jeho vykonanie napĺňa predpoklad súladnosti s príslušnými právnymi predpismi, možno v súvislosti s ním hovoriť o nemožnosti vyvodzovania dôsledkov trestnoprávneho charakteru, respektíve o odmiestnutí vzniku trestnoprávnej zodpovednosti ako takej. Pokial' však nahliadneme na dané konštatovanie prostredníctvom aplikácie výkladu argumentum a contrario, dospejeme nevyhnutne k ďalšiemu zisteniu zásadného významu – porušenie niektorého z právnych predpisov dotýkajúcich sa spôsobu uskutočnenia štrajku zákonite vedie k nemožnosti uplatnenia § 28 ods. 1 Trestného zákona a súčasne k založeniu trestnoprávnej zodpovednosti za nezákonný štrajk, respektíve trestnoprávnej zodpovednosti za dôsledky plynúce z jeho vykonania. Zjednodušene povedané, odpoved' na prvú otázku dotýkajúcu sa trestnoprávnych dôsledkov štrajku má jednoznačne kladný charakter.

Konkretizácia podoby trestnoprávnych dôsledkov štrajku

Ako bolo uvedené vo vyššie formulovanom výpočte trestnoprávnych problémov plynúcich z výkonu štrajkového práva, musíme sa na druhom mieste nevyhnutne zaoberať aj vyriešením úlohy v podobe špecifikácie dôsledkov realizovaného štrajku, vykazujúcich trestnoprávny charakter. Hľadanie odpovede na predmetný problém už nie je úlohou tak jednoduchou, ako tomu bolo v prípade otázky analyzovanej na prvom mieste. Berúc do úvahy skutočnosť, že normotvorca nevenoval v rámci osobitnej časti Trestného zákona naznačenému problému žiadny špecifický priestor, je nevyhnutné v súvislosti s ním siahnúť po analýze skutkových podstát takých trestných činov, ktoré vykazujú v oblasti „štrajkového protiprávneho konania“ najvyššiu mieru použiteľnosti. V nadväznosti na uvedené si dovol'ujeme formulovať domnenku o aplikovateľnosti troch kľúčových trestných činov, naplnenie znakov ktorých možno spozorovať predovšetkým v štrajkovom konaní nesúcom atribút nezákonnosti. Ide o nasledovné trestné činy:

- a) trestný čin vydierania (§ 189 Trestného zákona),
- b) trestný čin nátlaku (§ 192 Trestného zákona) a
- c) trestný čin všeobecného ohrozenia (§ 284 Trestného zákona).

Pokial' ide o trestný čin vydierania, zákonodarca vymedzuje toto protiprávne konanie takým spôsobom, že páchateľ naplní jednotlivé znaky jeho skutkovej podstaty za predpokladu, že inú osobu núti, aby niečo konala, opomenula alebo trpela, a to prostredníctvom použitia násilia, hrozby násilia alebo hrozby inej tăžkej ujmy. Takýmto spôsobom pritom

páchateľ napĺňa znaky skutkovej podstaty nesúcej prílastok „základná“. V kontexte štrajku však možno uvažovať nielen o naplnení znakov skutkovej podstaty základnej, ale tiež skutkovej podstaty prísnejšie trestnej (kvalifikovanej). Domnievame sa, že s ohľadom na podstatu a povahu štrajkového konania si možno jeho prísnejšiu trestnoprávnu kvalifikáciu predstaviť predovšetkým v prípade danosti takého scenára, v rámci ktorého bude spôsobená škoda majúca charakter väčšieho rozsahu, konkrétniejsie tzv. škoda väčšia,¹⁸ škoda značná¹⁹ alebo škoda veľkého rozsahu.²⁰

Pokiaľ ide o trestný čin nátlaku, konanie páchateľa spočíva v tom, že iného núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, čo by inak napadnutý bez donútenia neurobil, zneužívajúc pritom také okolnosti existujúce na strane poškodeného, akými sú hmotná núdza, naliehavá nemajetková potreba alebo tieseň vyvolaná nepriaznivými osobnými pomermi. V porovnaní s trestným činom vydierania páchateľ v tomto prípade nepoužíva násilie, ani jeho hrozbu, ale obmedzuje sa iba na stav, v ktorom sa poškodený nachádza.

Pokiaľ opäťovne nazrieme na vymedzenie trestného činu nátlaku v kontexte štrajkového konania, bolo by možné na teoretickej úrovni uvažovať nad tým, že k naplneniu znakov jeho skutkovej podstaty príde predovšetkým takým konaním štrajkujúcich, ktorí zneužijú tieseň existujúcu na strane zamestnávateľa, respektíve subjektu, vo vzťahu ku ktorému bol štrajk vyhlásený. V nadväznosti na uvedené sa však automaticky natíska otázka, či takýto trestnoprávny pohľad na konanie štrajkujúcich nie je v rozpore so samotnou podstatou inštitútu štrajku. Pokiaľ sa totiž zamyslíme nad dôvodmi, pre ktoré zamestnanci k výkonu štrajku pristupujú, a osobitne nad cieľmi, ktoré jeho výkonom sledujú, dospejeme zákonite k myšlienke, že kvalifikácia konania štrajkujúcich ako trestného

¹⁸ Uvedená kvalifikovaná skutková podstata je upravená v ustanovení § 189 ods. 2 písm. d) Trestného zákona, ktoré v prípade naplnenia všetkých príslušných znakov predpokladá uloženie trestu odňatia slobody v rozmedzí štyri roky až desať rokov. Zákon č. 300/2005 Z.z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*.

¹⁹ Uvedená kvalifikovaná skutková podstata je upravená v ustanovení § 189 ods. 3 písm. d) Trestného zákona, ktoré v prípade naplnenia všetkých príslušných znakov predpokladá uloženie trestu odňatia slobody v rozmedzí desať rokov až dvadsať rokov. Zákon č. 300/2005 Z.z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*.

²⁰ Uvedená kvalifikovaná skutková podstata je upravená v ustanovení § 189 ods. 4 písm. b) Trestného zákona, ktoré v prípade naplnenia všetkých príslušných znakov predpokladá uloženie trestu odňatia slobody v rozmedzí dvadsať rokov až dvadsať päť rokov. Zákon č. 300/2005 Z.z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*.

činu nátlaku by de facto prichádzala do úvahy v každom jednom prípade realizovania práva na štrajk. Predmetnú dominienku je možné ilustrovať na popise konkrétneho scenára, v rámci ktorého príde k vyhláseniu štrajku z dôvodu neúspešného kolektívneho vyjednávania dotýkajúceho sa uzavorenia kolektívnej zmluvy, obsahom ktorej je najmä zvýšenie miezd. Pokiaľ pripustíme, že do predmetného štrajku vyhláseného zákoným spôsobom vstúpia hromadne všetci zamestnanci dotknutej spoločnosti, vyvolajú tým nevyhnutne na strane zamestnávateľa stav tiesne – ich konaním totiž dochádza k pozastaveniu produkcie spoločnosti a ku z toho plynúcim stratám finančného charakteru. Navyše je potrebné brať na zretel' ciel' vykonania daného štrajku, ktorým je snaha o zvýšenie miezd, teda snaha o vyvolanie aktívneho konania na strane zamestnávateľa. Pri nahliadnutí na popísaný praktický príklad možno vyslovíť konštatovanie o pravdivosti vyššie načrtnejtej dominienky o identifikovateľnosti trestného činu nátlaku prakticky v každom prípade vykonania štrajku. V rámci nami naznačeného praktického scenára možno totiž veľmi jednoducho spozorovať znaky skutkovej podstaty trestného činu nátlaku definované zákonom – v jeho rámci prichádza jednak k naplneniu znaku v podobe donútenia poškodeného (zamestnávateľa) smerujúceho k vyvolaniu konkrétneho konania, a jednak k naplneniu znaku vo forme prostriedku použitého na jeho docielenie, konkrétnie prostriedku v podoobe využitia tiesne existujúcej na strane zamestnávateľa. Kvalifikovanie takéhoto konania ako konania zakladajúceho trestnú zodpovednosť pre spáchanie trestného činu nátlaku podľa § 192 Trestného zákona tak fakticky odporuje podstate samotného štrajku. Vychádzajúc z uvedeného sa domnievame, že v prípade, keď štrajk neprekračuje rovinu súladnosti so všeobecne záväznými právnymi predpismi vzťahujúcimi sa na spôsob jeho výkonu, nie je možné hovoriť o naplnení znakov predmetného trestného činu. O takomto trestnoprávnom posúdení štrajku preto možno uvažovať, na rozdiel od trestného činu vydierania, iba v kontexte štrajku uskutočneného nezákoným spôsobom. Ako totiž bolo uvedené vyššie, trestný čin vydierania predpokladá existenciu znaku vo forme použitia násilia či hrozby násilím, pričom konanie vykazujúce takýto atribút už nie je v žiadnom prípade možné spájať so samotnou podstatou inštitútu štrajku.

Pokiaľ ide o možnosť identifikovať v štrajkovom konaní trestný čin nachádzajúci sa vo vyššie uvedenom výpočte na treťom mieste, teda trestný čin všeobecného ohrozenia, v tomto prípade už nastáva situácia odlišná od tej, ktorá bola previazaná s trestným činom nátlaku. V prvom

rade je potrebné ozrejmiť, že v zmysle ustanovenia § 284 Trestného zákona spočíva konanie páchateľa trestného činu všeobecného ohrozenia v tom, že bud' :

- a) úmyselne vydá ľudí do nebezpečenstva smrti alebo ťažkej ujmy na zdraví alebo cudzí majetok do nebezpečenstva škody veľkého rozsahu, a to konkrétnie tým, že spôsobí požiar alebo povodeň, alebo poruchu či haváriu prostriedku hromadnej prepravy, alebo škodlivý účinok výbušnín, plynu, elektriny, rádioaktivity alebo iných podobne nebezpečných látok alebo sôl, alebo sa dopustí iného podobného nebezpečného konania (všeobecné nebezpečenstvo), alebo
- b) všeobecné nebezpečenstvo úmyselne zvýší alebo úmyselne stáží jeho odvrátenie alebo zmiernenie.

V kontexte štrajku možno zvažovať spáchanie predmetného trestného činu dvomi konkrétnymi formami, a to formou spojenou s vydaním cudzieho majetku do nebezpečenstva škody veľkého rozsahu, a rovnako tiež formou v podobe vydania iných osôb do nebezpečenstva smrti alebo ťažkej ujmy na zdraví. Podradenie štrajkového konania pod uvedené formy spáchania trestného činu všeobecného ohrozenia pritom možno odôvodniť predovšetkým skutočnosťou, že konaním, ku ktorému prichádza v rámci, respektíve v dôsledku vykonaného štrajku, môže byť veľmi jednoducho naplnený znak v podobe spôsobenia všeobecného nebezpečenstva. O existencii predmetného znaku totiž hovoríme vtedy, keď konkrétnym konaním nastala situácia, ktorá svojou povahou, rozsahom a intenzitou ohrozenia predstavovala nebezpečenstvo vzniku následkov spočívajúcich v ohrození chránených záujmov. V danom kontexte je dôležité uviesť, že pre zhodnotenie konania páchateľa ako konania napĺňajúceho uvedený znak je postačujúce vyvolanie samotného nebezpečenstva; ku vzniku konkrétnej poruchy tak nemusí vôbec dôjsť. Pre stav všeobecného nebezpečenstva je pritom typická živelnosť a neovládateľnosť priebehu udalosti, pri ktorej vznik poruchy je závislý na náhodných udalostach, ktoré sa vymykajú vplyvu páchateľa i ohrozených osôb.²¹

S cieľom ozrejmenia uvedeného výkladu je opäťovne vhodné predstrieť konkrétny scenár, na ktorom možno demonštrovať naplnenie hypotezy o použiteľnosti uvedených foriem trestného činu všeobecného ohrozenia na konanie súvisiace s výkonom štrajku. Za týmto účelom možno rozvinúť prípad predostretý v rámci analýzy trestného činu ná-

²¹ Bližšie pozri ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex. 2013, s. 535-536. ISBN 978-80-8155-020-1.

tlaku. Pokiaľ by sme uvedený skutkový stav doplnili skutočnosťou, že spoločnosť, vo vzťahu ku ktorej prišlo k zákonnému vyhláseniu štrajku, využíva v rámci svojej činnosti zariadenia vyžadujúce si osobitnú a ne-pretržitú obsluhu, vyhlásenie hromadného štrajku všetkých jej zamestnancov môže veľmi jednoducho spôsobiť dôsledok v podobe neodvratnej škody na spomenutých zariadeniach. V uvedenej súvislosti je však potrebné zvažovať aj naplnenie takého scenára, v rámci ktorého sa v priestoroch zamestnávateľa nachádzajú technické zariadenia, ktorých neobsluhovanie môže viest' k výbuchu či spôsobeniu požiaru – v tomto prípade by totiž bolo možné zvažovať, že dôsledkom popísanej nečinnosti zamestnancov bude nielen trvalé poškodenie predmetných zariadení, ale rovnako tiež spôsobenie smrti, prípadne ľažkej ujmy na zdraví osôb nachádzajúcich sa v priestoroch zamestnávateľa (továreň, fabrika), ako aj v ich blízkom okolí (blízka obec, mesto). Popísaný hypotetický scenár nás ale nevyhnutne privádza k návratu k otázke dotýkajúcej sa právnych predpisov upravujúcich spôsob výkonu štrajku, konkrétnie k všeobecnému ustanoveniu § 415 Občianskeho zákonníka. Predmetné ustanovenie totiž od každého, účastníkov štrajku nevynímajúc, vyžaduje uskutočnenie konania takým spôsobom, aby neprihádzalo ku škodám na zdraví, majetku, prírode či životnom prostredí. Nahliadnuc na nami naznačený scenár však rešpektovanie uvedenej zákonnej požiadavky vyslovíť nemôžno. U zamestnancov vykonávajúcich činnosť v spoločnosti využívajúcich popísané zariadenia sa totiž dá prezumovať vedomosť o dôsledkoch, ktoré sa spájajú s prerušením ich obsluhy či činnosti. Povedané inými slovami, prípad, keď zamestnanci aj naprieck uvedenej skutočnosti pristúpia k hromadnému štrajku, možno posúdiť ako porušenie ustanovenia § 415 Občianskeho zákonníka, a teda takýto štrajk možno posúdiť ako štrajk vykazujúci atribút nezákonnosti jeho vykonania.

Na podklade uvedeného si dovoľujeme vysloviť konštatovanie, že možnosť vyhodnotenia štrajkového konania ako konania napĺňajúceho znaky trestného činu všeobecného ohrozenia je možnosťou reálnou, no zároveň značne limitovanou. Daný scenár totiž sice nemožno absolútne vylúčiť, no, na strane druhej, prípad, v rámci ktorého by bolo konanie štrajkových kvalifikovateľné ako trestný čin všeobecného ohrozenia zo strany príslušných orgánov činných v trestnom konaní, a nielen zo strany zamestnávateľa, možno označiť priam za raritný a atypický. K uvedenej kvalifikácii štrajkového konania pristupujú totiž väčšmi samotní zamestnávateelia, pričom takýto postup vzbudzuje skôr dojem akéhosi zastrašenia zamestnancov smerujúceho k zrušeniu ohlášeného štrajku, ako dojem

reálnej uplatniteľnosti predmetnej kvalifikácie v rámci trestného konania.

Vyvodenie zodpovednosti za trestnoprávne dôsledky vykonaného štrajku

Zo všetkých formulovaných problémov trestnoprávej povahy, ktoré súvisia s výkonom štrajkového práva, najspornejšiu povahu vykazuje problém označený na poslednom mieste vyššie načrtnutého výpočtu. Ide o problém identifikácie konkrétneho subjektu, ktorý bude niesť trestnú zodpovednosť za trestnoprávne dôsledky vykonaného štrajku. V danej súvislosti je vhodné na prvom mieste poukázať na skutočnosť, že v prípade vzniku škody zamestnávateľovi pri neposkytnutí nevyhnutnej súčinnosti, ktorá by spočívala práve v tom, že by nebola prerušená či pozastavená prevádzka tých úsekov a zariadení, ktorá by mohla spôsobiť škodu (prípadne aj ohroziť životy a zdravie), a zamestnanci na týchto úsekokoch by neštrajkovali, ale pracovali, vzniká polemika, kto je zodpovedný za škodu – každý zamestnanec, ktorý mal pracovať a štrajkoval, alebo odborová organizácia, ktorej príslušný orgán vyhlásil štrajk? Ak by sme brali do úvahy súkromnoprávny charakter pracovnoprávnych vzťahov a vychádzali zo Zákona o kolektívnom vyjednávaní, zodpovednosťným subjektom by mala byť odborová organizácia ako subjekt práva a účastník kolektívnych pracovnoprávnych vzťahov.

Pokial' však zoberieme do úvahy, že dôsledkom vykonávaného štrajku môže byť, na úrovni hypotetickej, nielen vyvolanie vzniku škody materiálneho charakteru, ale tiež spôsobenie smrti či ďažkej ujmy na zdraví, tak, ako to vyplýva z analýzy trestnoprávneho problému formulovaného ako druhého v poradí, považujeme za osobitne potrebné nahliadnuť na otázku vyvodenia zodpovednosti za následky uskutočneného štrajku aj z pohľadu trestného práva hmotného. V uvedenej súvislosti je nevyhnutné nadviazať na konštatovanie vyslovené v spojitosti s riešením druhého analyzovaného problému, konkrétnie konštatovanie, v zmysle ktorého nie je možné prisúdiť atribút zákonnosti takému štrajku, v rámci ktorého štrajkujúci zamestnanci disponujú vedomosťou o potrebe nepretržitého obsluhovania technických zariadení umiestnených v priestoroch zamestnávateľa. V prípade, že by štrajkové konanie mohlo viest' k spôsobeniu materiálnej škody, respektíve škody vo forme smrti či ubliženia na zdraví, vzniká zákonite problém s označením konkrétneho jednotlivca, vo vzťahu ku ktorému by bolo možné v zmysle príslušných noriem trestné-

ho práva vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť a začať trestné stíhanie za spáchanie trestného činu všeobecného ohrozenia.

V naznačenej súvislosti je potrebné prvorado uviesť, že vykonanie trestnoprávneho náhľadu na štrajkové konanie vykazuje atribút značnej zložitosti. Problematickým, a de facto až nereálnym je označenie konkrétnego jednotlivca, ktorému by bolo možné pripísat' trestnoprávnu zodpovednosť za dôsledok konania, na ktorom sa fakticky podielalo niekoľko osôb. Domnievame sa preto, že vyvodenie individuálnej trestnej zodpovednosti za následky nezákonne vykonaného štrajku do úvahy neprichádza. Z uvedeného konštatovania však nemožno vyvodiť záver o absolútnej beztrestnosti konania, ktoré napĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu všeobecného ohrozenia. Na realizácii štrajku sa totiž nepodielajú iba štrajkujúci zamestnanci, ale zásadnú rolu v tomto ohľade zohráva tiež odborová organizácia, čo bolo zdôraznené v časti príspevku venovanéj pracovnoprávnym aspektom výkonu štrajku. Odborovú organizáciu je pritom potrebné v zmysle ustanovenia § 9a Zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov chápať ako právnickú osobu. Práve tento charakter odborovej organizácie je osobitne zásadný v kontexte vyvodzovania zodpovednosti za trestnoprávne dôsledky štrajku. Dňa 1. júla 2016 totiž nadobudol účinnosť zákon, ktorý na území Slovenskej republiky zavádzal inštitút priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, konkrétnie Zákon č. 96/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti doposiaľ uplatňovanej vo sfére slovenského trestného práva, v zmysle ktorej páchatel'om trestného činu mohla byť výlučne osoba fyzická. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb pozmenil v tomto smere zásadným spôsobom ustanovenie § 19 ods. 2 Trestného zákona. Predmetné pozmenenie spočíva v doplnení § 19 ods. 2 o právnickú osobu ako páchatela trestného činu, samozrejme, za predpokladu splnenia podmienok špecifikovaných Zákonom o trestnej zodpovednosti právnických osôb. V danej súvislosti je však potrebné zdôrazniť, že predmetný zákon nevychádza zo zodpovednosti právnickej osoby za všetky trestné činy, ako tomu bolo v prípade pôvodne vypracovaného návrhu zákona. Aktuálne platný zákon uvádzal taxatívny výpočet trestných činov upravených v osobitnej časti Trestného zákona, v prípade spáchania ktorých možno hovoriť o vzniku trestnej zodpovednosti na strane dotknutej právnickej osoby. Presnejšie povedané, ide o taxatívny výpočet 57 trest-

ných činov, ktorý je obsiahnutý v ustanovení § 3 daného zákona. Pokial' ide o trestný čin relevantný pre nami načrtnutý a riešený prípad nezákonne vykonaného štrajku, teda o trestný čin všeobecného ohrozenia, v súvislosti s predmetným výpočtom je potrebné konštatovať zaradenie uvedeného trestného činu do jeho rámca. Povedané inými slovami, právnická osoba, odborovú organizáciu nevynímajúc, je spôsobilá niest trestnú zodpovednosť za spáchanie trestného činu všeobecného ohrozenia.

V uvedenej súvislosti však vzniká na prvý pohľad nepatrný, no pomere zásadný problém dotýkajúci sa naplnenia skutkovej podstaty predmetného trestného činu. Podľa ustálenej súdnej praxe totiž možno hovoriť o všeobecnom ohrození len vtedy, pokial' je do nebezpečenstva smrti alebo ľažkej ujmy na zdraví vydaných najmenej sedem osôb. Na podklade uvedenej informácie tak zákonite vystáva problém, pokial' príde ku vzniku takej situácie, kedy na mieste určitej tragickej udalosti bude vykonávať práce menej ako sedem osôb, teda napríklad osôb šesť, z ktorých jedna bude následkom konkrétnej udalosti (napríklad výbuchu zariadenia v továrnii) usmrtená. Vychádzajúc z právneho názoru plynúceho z ustálenej súdnej praxe musíme konštatovať, že takéto konanie nebude napĺňať znaky skutkovej podstaty trestného činu všeobecného ohrozenia, a súčasne nebude možné vo vzťahu k príslušnej odborovej organizácii vyvodiť ani trestnú zodpovednosť za trestný čin usmrtenia, a to z dôvodu jeho nezaradenia do vyššie spomenutého výpočtu trestných činov, obsiahnutého v Zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Povedané inými slovami, naznačený scenár by de facto viedol k nemožnosti vyvodenia akejkoľvek trestnej zodpovednosti, a to aj napriek zásadnosti dôsledkov z neho plynúcich. Na podklade uvedeného tak možno zhrnúť, že zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb je bezpochyby potrebné vnímať ako krok zásadný a významný, no ani prostredníctvom neho nemožno pokryť všetky formy protiprávneho konania, ktoré sa môžu v jednotlivých sférach života, oblast' výkonu štrajku nevynímajúc, vyskytnúť.

Vychádzajúc zo všetkých vyššie popísaných skutočností možno v závere vysloviť konštatovanie, že v situácii nezákonne vykonaného štrajku bude nositeľom trestnoprávnej zodpovednosti za následky z neho plynúce odborová organizácia, avšak iba za predpokladu, že konanie realizované v rámci predmetného štrajku bude napĺňať všetky predpoklady predvídane Zákonom o trestnej zodpovednosti právnických osôb, primárne predpoklad v podobe možnosti jeho podradenia pod niektorú zo

skutkových podstát obsiahnutých v ustanovení § 3 tohto osobitného zákona.

Záver

Vzhľadom na skutočnosť, že právna úprava nie je schopná (objektívne) pokryť všetky situácie, ktoré môžu nastat' v každodennej aplikačnej praxi, je potrebné pri riešení problémov vychádzať z úpravy, ktorá sa v určitom kontexte dotýka predmetného problému.

V prípade vyhlásenia štrajku u zamestnávateľa v spore o uzavorenie kolektívnej zmluvy (podobne, ako aj v prípade ústavného štrajku), kedy úplné či čiastočné zastavenie prevádzky môže spôsobiť nielen materiálne škody, ale i ujmy na živote, zdraví zamestnancov, Zákon o kolektívnom vyjednávaní upravuje všeobecnú povinnosť participácie odborového orgánu, spočívajúcú jednak v informačnej povinnosti a jednak v povinnosti poskytnutia nevyhnutnej súčinnosti po celú dobu trvania štrajku pri hraničných situáciách. Cieľom príspevku bolo poukázať nielen na pracovnoprávne aspekty vyhlásenia štrajku, ale upriamiť pozornosť aj na možnú trestnoprávnu rovinu realizácie práva na štrajk.

V danej súvislosti možno v závere vysloviť konštatovanie, že štrajkové konanie možno na podklade znakov preň typických subsumovať predovšetkým pod trestný čin všeobecného ohrozenia. Na strane druhej je však potrebné uviesť, že možnosť výhodnotenia štrajkového konania ako konania naplňajúceho znaky predmetného trestného činu je možnosťou zásadne limitovanou. Predstava naplnenia uvedeného scenára totiž vyznieva značne nereálne, predovšetkým z dôvodu veľmi slabého využívania inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARANCOVÁ, H. a R. SCHRONK. *Pracovné právo*. 3. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Sprint 2, 2016. 528 s. ISBN 978-80-89710-26-3.
- BARANCOVÁ, H. a R. SCHRONK. *Pracovné právo*. 4. aktualiz. vyd. Bratislava: Sprint, 2007. 814 s. ISBN 978-80-89085-95-8.
- BARANCOVÁ, H. Právna úprava štrajku vo svete. *Justičná revue*. 1991, roč. 43, č. 11, s. 32-40. ISSN 1335-6461.
- BARANCOVÁ, H. Štrajk len podľa zákona o kolektívnom vyjednávaní?. *Právny obzor*. 2008, roč. 91, č. 2, s. 94-108. ISSN 0032-6984.

ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex. 2013. 880 s. ISBN 978-80-8155-020-1.

ČIČ, M. et al. *Komentár k Ústavé Slovenskej republiky*. 1. vyd. Martin: Matiča slovenská, 1997. 598 s. ISBN 80-7090-444-5.

DRGONEC, J. Základné právo na štrajk: rozsah a podmienky jeho uplatnenia v právnom poriadku Slovenskej republiky. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 6-7, s. 759-780. ISSN 1335-6461.

GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*. 2. aktualiz. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 671 s. ISBN 80-210-3558-7.

GALVAS, M. K některým otázkám sdružovacieho práva v pracovním právu ČR. *Právo a zaměstnání*. 2003, roč. 9, č. 1, s. 9-17. ISSN 1211-1139.

IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 530 s. ISBN 80-8078-099-4.

KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 1019 s. ISBN 80-86898-44-X.

ĽALÍK, M. Problematika štrajku v právnom poriadku Slovenskej republiky. *Podnikateľ a právo*. 2003, č. 6, s. 8. ISSN 1336-0280.

OLŠOVSKÁ, A. a I. HODÁLOVÁ. Pracovnoprávne aspekty práva na štrajk v Slovenskej republike. In: P. KANDALEC, L. KYNCL, M. RADVAN, et al. eds. *Days of Public Law/Dny veřejného práva* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007, s. 140-150 [cit. 2016-11-30]. ISBN 978-80-210-4430-2. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/Souhrn_Final.pdf.

OLŠOVSKÁ, A. a M. MASLEN. Právo slobodne sa združovať na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov. In: *Verejná správa: Základné práva a slobody*. 1. vyd. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2015, s. 267-272. ISBN 978-83-7490-906-8.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Co 10/98 [1998-01-01].

ŠUBRT, B. a M. KLIMŠA. Věcný záměr právní úpravy stávky v novém zákoníku práce. In: *Asociace pro rozvoj kolektivního vyjednávání a pracovních vztahů* [online]. 2002-02-11. 12 s. [cit. 2016-11-30]. Dostupné na: <http://www.akvpracpravo.cz/cz/download/1404042117/>.

ŠUBRT, B. Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy 2014. *Práce a mzda*. 2013, roč. 61, č. 10, s. 17-25. ISSN 0032-6208.

TEJKAL, J. Platnosť výpovědi při účasti na stávce nesouvisející s kolektivním vyjednáváním. *Práce a mzda*. 2003, roč. 51, č. 6, s. 21-22. ISSN 0032-6208.

TOMAN, J., M. ŠVEC a S. SCHUSZTEKOVÁ. *Zákon o kolektívnom vyjednávaní*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 272 s. ISBN 978-80-8168-456-2.

Zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Doc. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
aolsovska@gmail.com

JUDr. Eva Szabová, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
eva.szabova@truni.sk

Právní úprava násilí na pracovišti (mobbingu) ve Španělsku

Legislation of Violence on Workplace (Mobbing) in Spain

Eva Šimečková

Abstract: *The Spanish legislation does not regulate in any law the protection of employees against mobbing (with the exception of public administration). Violence on workplace violates fundamental rights included in the Constitution, mainly the right for equal handling and the right for dignity. Even though the Labour Code, nor the Law for Prevention of Hazard on Workplace do not contain definition of prohibition of mobbing, but protection of employees can be found in general provisions of the law. The legislation of administrative penalties in labour relations can be found in the Law of Offences and Sanctions in Social Order. The protection is provided by the Social Court Order in case of violation. The activity of the inspection of labour in the field of harassment and violence on workplace is regulated by notice which determines the procedure in the administrative trial. The important role plays the jurisdiction in trials dealing with mobbing.*

Key Words: Violence on Workplace; Mobbing; Equal Handling; Discrimination; Right for Dignity; Labour Code; Prevention of Hazard on Workplace; Administrative Liability of the Employer; Administrative Offence; Offence; Labour Judiciary; Inspection of Labour and Social Security; Administrative Trial; Spain.

Abstrakt: Španělský právní řád neupravuje v žádném (obecném) zákoně výslovnou ochranu zaměstnanců před mobbingem (výjimkou je pouze oblast veřejné správy). Násilí na pracovišti porušuje základní práva a svobody zakotvené v ústavě, zejména právo na rovné zacházení a právo na lidskou důstojnost. Přestože Zákoník práce ani Zákon o předcházení pracovních rizik neobsahuje definici zákazu mobbingu, ochranu zaměstnanců je možné dovodit z obecných ustanovení. Právní úpravu správního trestání v pracovněprávních vztazích nalezneme v Zákonu o přestupcích a sankcích v sociálním pořádku. Soudní ochranu v případě porušení pracovněprávních předpisů poskytuje Sociální soudní řád. Činnost inspekce práce v oblasti obtěžování a násilí na pracovišti upravuje vyhláška, která stanoví postup ve

správním řízení. Významnou roli při řešení případů mobbingu má judikatura soudů.

Klíčová slova: Násilí na pracovišti; mobbing; rovné zacházení; diskriminace; právo na lidskou důstojnost; Zákoník práce; prevence pracovních rizik; správní odpovědnost zaměstnavatele; správní delikt; přestupek; pracovní soudnictví; inspekce práce a sociálního zabezpečení; správní řízení; Španělsko.

Úvod

Násilí na pracovišti se stalo předmětem rostoucího zájmu mnoha autorů; většina z nich se zabývá zejména psychologickými a v současné době i právními aspekty. Mezi formy násilí na pracovišti¹ zařazujeme nerovné zacházení, diskriminaci, obtěžování a sexuální obtěžování jako formy diskriminace, a dále mobbing,² případně bossing.³

Ochrana osob před násilím na pracovišti, které zahrnuje nerovné zacházení, diskriminaci a mobbing, vychází z mezinárodních úmluv, a také z evropské legislativy. Na přijetí těchto dokumentů měl ve Španělsku zásadní vliv demokratizační proces, který po smrti generála Franca v roce 1975 zahájil španělský král Juan Carlos. Španělské království podepsalo jak Všeobecnou deklaraci lidských práv (z roku 1948), tak i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (z roku 1966). Posunem v této oblasti v následujících letech bylo přijetí mezinárodních a evropských předpisů, které se vztahovaly k obtěžování na pracovišti. Jednalo se zejména o Doporučení Mezinárodní organizace práce z roku 2003 o boji

¹ K výkladu jednotlivých pojmu viz například BARANCOVÁ, H. *Šikana a mobing na pracovištu: Právne problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 13-59. ISBN 978-80-7502-036-9.

² El acoso laboral – v překladu pracovní obtěžování, šikana, mobbing. Ve Španělsku se v literatuře používá termín el acoso laboral, případně také el acoso moral, v překladu morální obtěžování, zejména ve starší literatuře, zřejmě podle francouzského vzoru (harclement moral) viz ŠIMEČKOVÁ, E. a J. JORDÁNOVÁ. *Násilí na pracovišti a jeho řešení v právním rádu České republiky, Francie a Itálie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, s. 107 a násł. ISBN 978-80-7502-070-3.

³ De la FE RODRÍGUEZ MUÑOZ, M., Á. L. DOMÍNGUEZ MARTÍN a J. A. OSONA MIGUEL. *Mobbing: Volviendo a vivir*. 1^a ed. Alicante: Editorial Club Universitario, 2010. 120 s. ISBN 978-84-8454-993-2; NAVARRO NIETO, F. *La tutela jurídica frente al acoso moral laboral*. 1^a ed. Cizur Menor: Thomson Aranzadi, 2007. 284 s. ISBN 978-84-8355-424-1; a SERRANO OLIVARES, R. *El acoso moral en el trabajo*. 1^a ed. Madrid: Consejo Económico y Social, 2005. 290 s. ISBN 84-8188-234-8.

proti násilí na pracovišti v sektoru služeb.⁴ Demokratizace Španělska se projevila v přijímání nových právních předpisů, z nichž nejdůležitější bylo přijetí ústavy v roce 1978.⁵

V rámci evropské legislativy je třeba zmínit Evropskou úmluvu o lidských právech a základních svobodách, podepsanou v Římě v roce 1950, ke které Španělsko přistoupilo v roce 1979, a Evropskou sociální chartu z roku 1961, jež byla přijata v roce 1980. V roce 1986 se Španělsko stalo členem Evropské unie a došlo k harmonizaci práva s právem Evropské unie i v oblasti rovného zacházení a zákazu diskriminace. V roce 2003 Španělsko transponovalo evropskou legislativu týkající se rovného zacházení a zákazu diskriminace provedenou zákonem č. 51/2003⁶ a zákonem č. 62/2003.⁷ Právo na rovné zacházení a odstranění všech forem diskriminace na základě pohlaví zavedl Zákon č. 3/2007 o rovnosti mezi muži a ženami,⁸ který zvyšuje ochranu vůči diskriminačnímu jednání z důvodu pohlaví, obtěžování a sexuálního obtěžování.

V letech 2004 a 2007 byly uzavřeny v rámci bipartity dvě rámcové dohody o pracovním stresu a obtěžování a násilí na pracovišti.⁹ Mobbing je také regulován v rámci bipartity, kdy v roce 2008 byla ke kolektivní smlouvě, jejíž stranami jsou Španělská konfederace zaměstnavatelských organizací, Španělská konfederace malých a středních podnikatelů, Odborová konfederace dělnických výborů a Generální unie pracujících, připojena Rámcová dohoda o obtěžování a násilí na pracovišti z dubna

⁴ *Code of Practice on Workplace Violence in Services Sectors and Measures to Combat This Phenomenon* [online]. Geneva: International Labour Office, 2003. 20 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safe_work/documents/normativeinstrument/wcms_107705.pdf.

⁵ *Constitución Española* [1978-12-29] [online]. 1978 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229.

⁶ *Ley 51/2003 de igualdad de oportunidades, no discriminación y accesibilidad universal de las personas con discapacidad* [2003-12-02] [Zákon o rovných příležitostech a zákazu diskriminace pro osoby se zdravotním postižením] [online]. 2003 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-22066>.

⁷ *Ley 62/2003 de medidas fiscales, administrativas y del orden social* [2003-12-30] [Zákon o změnách v daňové, správní a sociální oblasti] [online]. 2003 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l62-2003.t2.html. Zákonem byly transponovány směrnice 2000/43/ES a 2000/78/ES.

⁸ *Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres* [2007-03-22] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-6115>.

⁹ *Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo* [online]. 2009, s. 1-2 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

2007.¹⁰ Tato kolektivní smlouva vymezuje pojmy rovnost, diskriminace, obtěžování a násilí na pracovišti a strany smlouvy vyzývá k prevenci, s tím, že organizace reprezentující zaměstnatele a zaměstnance se zavázaly, že vyškolí vedoucí zaměstnance, aby se snížila možnost obtěžování a násilí na pracovišti.¹¹

Ústavní základ práva na rovné zacházení a lidskou důstojnost

Násilí na pracovišti porušuje základní práva zakotvená ve španělské ústavě.¹² V první hlavě ústavy je obsažen soubor základních práv a svobod občanů. Za jednu z nejvyšších hodnot demokratického právního státu označuje článek 1 svobodu, spravedlnost a rovnost. Ta je dále rozvedena jako jedno ze základních práv v článku 14, který stanoví, že všichni Španělé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Právem na rovné zacházení se rozumí právo nebýt diskriminován z důvodu etnického původu, rasy, pohlaví, náboženského vyznání, víry či světového názoru nebo dalších osobních či sociálních důvodů. Právo na rovné zacházení je rozpracováno jako jedna z povinností orgánů veřejné moci podle článku 9.2 španělské ústavy, který ukládá povinnost všem orgánům veřejné moci zajistit podmínky pro rovné zacházení s jednotlivci i se skupinami a odstranit překážky, které zamezují plné účasti občanů v politickém, hospodářském, kulturním a společenském životě.

V článku 10 ústavy je vyjádřeno právo na lidskou důstojnost, která je považována za jedno z nezadatelných a nedotknutelných práv; základem právního rádu je respektování zákona a respektování práv druhých. Právo na fyzickou a morální integritu člověka upravuje článek 15 ústavy, kde stojí, že nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponížujícímu zacházení nebo trestu. Obtěžování označil španělský Ústavní soud jako patologické chování, které zahrnuje zneužívání a vyloučení

¹⁰ Dohodu o kolektivním vyjednávání (Acuerdo Interconfederal para la negociación colectiva) podepsaly CEOE (Confederación Española de Organizaciones Empresariales, Španělská konfederace zaměstnavatelských organizací), CEPYME (Confederación Española de la Pequeña y Mediana Empresa, Španělská konfederace malých a středních podnikatelů), CC.OO. (Confederación Sindical de Comisiones Obreras, Odborová konfederace dělnických výborů) a UGT (Unión General de Trabajadores, Generální unie pracujících).

¹¹ Resolución de la Dirección General de Trabajo, por la que se registra y publica el Acta de prórroga para el año 2008, del Acuerdo Interconfederal para la negociación colectiva 2007 (ANC 2007) y sus anexos [2007-12-21] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.empleo.gob.es/es/sec_trabajo/cnc/D_AspectosNormativos/Normativa/contenidos/Prorroga2008.htm.

¹² Constitución Española [1978-12-29] [online]. 1978 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229.

s cílem vytvořit zastrašující, ponižující nebo urážlivé prostředí pro oběti.¹³ Morální nedotknutelnost je chápána jako základní právo podléhající ústavní ochraně a je definována doktrínou jako právo sloužící každé osobě, aby nemohla být napadena zásahy či jednáním schopnými zrušit, zmenšit či dotknout se její vůle, smýšlení, myšlení a cítění.¹⁴ Právo na osobní čest, dobrou pověst a ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života vymezuje článek 18. Čest osoby může být poškozena různými způsoby, jako například pomluvami týkajícími se zaměstnání dotedně osoby či jejího osobního života.¹⁵ Pokud byly zveřejněny urážlivé informace o zaměstnání nebo profesionálním chování osoby, může se podle judikatury jednat o útok na osobní čest, který je považován za mimořádně závažný, protože „povolání je obvykle jednou z nejdůležitějších forem vnějších projevů osobnosti a vztahem jedince se zbytkem komunity“ a může vést k ekonomickým důsledkům z důvodu vyloučení osoby.¹⁶ Pouhá kritika odborných znalostí při výkonu zaměstnání by neměla být ale zaměňována s útokem na čest zaměstnance.

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena jednotlivcům i společenstvím. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (článek 16 ústavy).

Ústava prostřednictvím článku 53.2 určuje, že každý občan se může domáhat stanoveným postupem svého práva na ochranu základních práv

¹³ Zaměstnankyně žalovala zaměstnavatele za porušení článku 4.2 písm. e) Zákoníku práce a článků 10, 14, 15 a 18 španělské ústavy. Soud uznal existenci porušení práva na fyzickou a morální integritu a soukromý žalobkyně v důsledku sexuálního obtěžování a přiznal náhradu škody ve výši 775 000 peset. *Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 224/1999 [1999-12-13]* [online]. 1999 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/3966>.

¹⁴ LLOVERA, S., R. ALFARO a J. BAUTISTA. *Acoso Laboral: Un análisis normativo y jurisprudencial* [online]. 1^a ed. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2014, s. 14 [cit. 2016-09-28]. OPE-WP.2014/01. Dostupné z: <http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/23556/Art%C3%ADculo%20Mobbing%20PROTHIUS.pdf>.

¹⁵ *Sentencia del Tribunal Supremo de España nº 18/2014 [2014-01-17]* [online]. 2014, Rec. nº 2058/2011 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://supremo.vlex.es/vid/honor-libertad-expresion-colision-derechos-494106282>.

¹⁶ *Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 180/1999 [1999-10-11]* [online]. 1999 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/pl-PL/Resolucion>Show/SENTENCIA/1999/180>.

a svobod upravených článkem 14 a násl. u nezávislého a nestranného soudu, a také u Ústavního soudu.

Násilí na pracovišti v jakékoli podobě má vliv na zdraví osob, proto by v tomto smyslu mohlo být chápáno jako porušení článku 43 ústavy. Tento článek uznává vedle hlavních principů sociální a hospodářské politiky i právo na ochranu zdraví. Stojí v něm, že opravňuje orgány veřejné moci chránit veřejné zdraví prostřednictvím preventivních opatření.

V článku 35 španělské ústavy je vyjádřeno právo na zaměstnání, na svobodnou volbu povolání, na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. V pracovněprávních vztazích je zakázána diskriminace na základě pohlaví. Nerovné zacházení může spočívat v nesplnění povinnosti zajistovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, o odměňování za práci a poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. V tomto případě dochází k porušení práva na zaměstnání, které zajistuje článek 35 ústavy, nikoliv však jako základní právo, ale jako jedno z hospodářských práv.

Pracovněprávní legislativa

Španělská legislativa nevěnovala v minulosti mobbingu zásadní pozornost; upraven je zákaz diskriminace, obtěžování a sexuálního obtěžování, mobbing jako takový je upozaděn. Zákoník práce ani jiný právní předpis neobsahuje výslovnou definici zákazu mobbingu; jediným speciálním právním předpisem, který stanoví zákaz mobbingu pro oblast veřejné správy, je Zákon č. 7/2007 o základním statutu zaměstnance veřejné správy,¹⁷ kterým se v tomto příspěvku nezabýváme. I přes neexistenci výslovné právní úpravy se může zaměstnanec, který se stal obětí mobbingu, opřít o obecné pracovněprávní předpisy.

¹⁷ Ley 7/2007 del estatuto básico del empleado público [2007-04-12] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-7788>; a CONDE COLMENERO, P. *El acoso laboral en el empleo público: Actualizada conforme a la Ley 7/2007, de 12 de abril, del Estatuto Básico del Empleado Público*. 1^a ed. Albolote: Comares, 2009. 285 s. ISBN 978-84-9836-458-3.

Ochrana důstojnosti zaměstnance podle Zákoníku práce

Základním pracovněprávním předpisem ve Španělsku je Zákon č. 1/1995 o statutu pracujících (dále jen „Zákoník práce“).¹⁸ Jedná se o právní normu, ve které jsou zakotvena práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavače.

Zaměstnanci mají právo podle článku 4.2 písm. c) Zákoníku práce nebýt v pracovněprávních vztazích přímo nebo nepřímo diskriminováni z důvodu pohlaví, rodinného stavu, věku v mezích stanovených tímto zákonem, rasového nebo etnického původu, sociálního postavení, náboženství nebo přesvědčení, politického smýšlení, sexuální orientace, příslušnosti k odborové organizaci nebo z důvodu jazyka. Také nemohou být diskriminováni z důvodu zdravotního postižení, čímž se rozumí tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo jiné postižení, které brání nebo může bránit osobám v jejich právu na rovné zacházení.

Zákoník práce chrání v článku 4.2 písm. d) fyzickou integritu zaměstnance a zajišťuje jako jednu ze základních zásad bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Zákoník práce sice neobsahuje definici mobbingu, ale v článku 4.2 písm. e) Zákoníku práce je vyjádřeno právo na lidskou důstojnost. Uvedený článek se považuje v literatuře za klíčové ustanovení chránící zaměstnance před šikanou jednáním, a to i bez explicitního vyjádření.¹⁹ Je v něm obsažena ochrana před neoprávněným zasahováním do soukromí a zahrnuje také ochranu proti obtěžování na základě rasy, etnického původu, náboženství nebo přesvědčení, politického smýšlení, sexuální orientace, a dále ochranu před slovními nebo fyzickými útoky sexuální povahy. V pracovněprávních vztazích dochází k obtěžování v řadě případů z důvodu hierarchického vztahu mezi zaměstnancem, vedoucími zaměstnanci a zaměstnavačem. Judikatura definovala mobbing (morální obtěžování) jako útok na důstojnost a mravní integritu člověka, ke kterému dochází z velmi rozdílných důvodů, od antipatie k určitému zaměstnanci až po boj o pozice uvnitř zaměstnavače, a to

¹⁸ Real Decreto Legislativo 1/1995, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores [1995-03-24] [online]. 1995 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-7730>. Poslední změna byla zveřejněna ve Sbírce zákonů (BOE – Boletín Oficial del Estado) 24. 10. 2015 a vešla v platnost 13. 11. 2015.

¹⁹ VALVERDE, A. M., F. RODRÍGUEZ-SAÑUDO GUTIÉRREZ a J. GARCÍA MURCIA. *Derecho del trabajo*. 24^a ed. Madrid: Tecnos, 2015, s. 689. ISBN 978-84-309-6643-1.

prostřednictvím pomsty či odplaty.²⁰ Soud přiznal zaměstnanci náhradu škody jednak za porušení práva na lidskou důstojnost, a jednak za neplatné rozvázání pracovního poměru (článek 50.1 Zákoníku práce). Zákoník práce chrání také osobní údaje, a dále uložené věci zaměstnanců, přičemž je zároveň respektována důstojnost a soukromí zaměstnance v článku 8 Zákoníku práce. Zachování důstojnosti zaměstnance se objevuje i v ustanoveních o převedení zaměstnance na jinou práci (článek 39.3 Zákoníku práce) a při změně jeho pracovních podmínek (článek 41 Zákoníku práce).

Zaměstnanec je povinen vykonávat práci sjednanou podle pokynů zaměstnavatele. Zákoník práce v článku 20.3 stanoví limity dohledu a kontroly zaměstnavatele nad plněním povinností zaměstnance. Zaměstnavatel má povinnost přijmout opatření, která považuje za vhodná ke kontrole ověření plnění pracovních povinností a úkolů zaměstnancem; při jejich aplikaci musí dodržovat patřičný ohled na lidskou důstojnost.

V případě, že by se zaměstnanec dopouštěl šikanózního jednání, může to být důvodem disciplinárního rozvázání pracovního poměru dle článku 54.2 písm. c) Zákoníku práce, pro „slovní nebo fyzické urážky zaměstnavatele nebo osob pracujících ve firmě nebo rodinných příslušníků, kteří s nimi žijí.“ Ale i šikanovaný zaměstnanec může rozvázat pracovní poměr výpovědí, pokud dojde k podstatné změně pracovních podmínek, které vedou k dotčení jeho důstojnosti.

Zaměstnanec může po zaměstnavateli požadovat náhradu škody za předčasné skončení pracovního poměru (článek 50 Zákoníku práce). Nárok na náhradu škody musí zaměstnanec uplatnit podle článku 59 Zákoníku práce v promlčecí době jednoho roku, která se počítá ode dne následujícího po dni, kdy došlo k události. Pokud šikanovaný zaměstnanec zažaluje neplatnost výpovědi, a ta je prohlášena za neplatnou, může si zaměstnavatel ve lhůtě pěti dnů od doručení rozsudku zvolit mezi opětovným zaměstnáním zaměstnance, doprovázeným vyplacením mzdy ode dne rozvázání pracovního poměru, nebo zaplacením náhrady škody, s kompenzací za každý ukončený rok zaměstnání (článek 56 Zákoníku práce).

²⁰ *Sentencia del Tribunal Supremo de España* [2006-05-17] [online]. 2006 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.uria.com/documentos/circulares/36/documento/423/09.htm?id=423#um3>.

Povinnosti zaměstnavatele v oblasti prevence pracovních rizik

Dalším důležitým zákonem, který lze použít v případech šikany na pracovišti, je Zákon č. 31/1995 o předcházení pracovních rizik.²¹ Uvedený zákon vychází z článku 40.2 španělské ústavy, který za jeden z hlavních principů sociální a hospodářské politiky považuje zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Dalším důvodem jeho přijetí byla harmonizace španělského práva s právem Evropské unie, a také se závazky k Mezinárodní organizaci práce po ratifikaci Úmluvy č. 155 o bezpečnosti a zdraví pracovníků a pracovním prostředí.

HLavní změnou oproti dřívější právní úpravě²² je zavedení prevence fyzických i psychických pracovních rizik, se zaměřením na podporu zlepšení pracovních podmínek pro zvýšení úrovně ochrany zdraví a bezpečnosti zaměstnanců. Zákon obsahuje práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Zaměstnanci musí být chráněni před riziky, která plynou z jejich práce, i před škodami, které mohou vzniknout. Předcházení rizikům, která z dané práce mohou pro zaměstnance vystavat, je především povinností na straně zaměstnavatele. Zaměstnavatel musí nahradit škodu zaměstnanci, pokud nepřijal patřičná opatření, aby předešel rizikům na pracovišti. Za pracovní rizika jsou chápána také psychosociální rizika. V rámci prevence před morálním obtěžováním má hlavní roli zaměstnavatel. Zákon ale nestanovuje specifické povinnosti zaměstnavatele, tudíž závisí do značné míry na něm, jaká opatření přijme. Na druhé straně, zaměstnanci by měli mít dostatečné možnosti, jak řešit problém v rámci zaměstnavatele. Jednou z možností je obrátit se na odborovou organizaci.

Prevencí rizik podle článku 4 uvedeného zákona se rozumí soubor opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, vyplývající z opatření zaměstnavatele, která mají za cíl předcházet rizikům, odstra-

²¹ Ley 31/1995 de prevención de riesgos laborales [1995-11-08] [online]. 1995 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1995-24292. Poslední novela vstoupila v platnost 29. 12. 2014. Zákon transponuje evropské směrnice, zejména 89/391/EHS, 92/85/EHS, 94/33/EHS a 91/383/EHS. Zákon se vztahuje na zaměstnance, jejichž pracovněprávní vztahy jsou regulované Zákonem o statutu zaměstnanců (článek 3.1).

²² Zákon nahradil dřívější nařízení vlády o bezpečnosti a hygieně v práci (Ordenanza de Seguridad e Higiene en el Trabajo) z roku 1971, které bylo již považováno za zastaralé. La Ley de Prevención de Riesgos Laborales cumple 20 años. In: 20minutos.es [online]. 2015-11-10 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.20minutos.es/noticia/2601039/0/ley-prevencion-riesgos/laborales-cumple-20-anos/#xtor=AD-15&xts=467263>. Tato norma upravovala nápravu již způsobených škod a fyzická rizika.

ňovat je nebo minimalizovať pôsobení neodstraniteľných rizík. Podľa článku 14 a 15 je zam  stnavateľ povinen zajistit bezpečnosť a ochranu zdraví zaměstnanců pri práci s ohľadom na rizika možného ohrozenia jehich života a zdraví, ktor   se t  kaj   výkonu práce. Zam  stnavateľ také nesm   pripustiť, aby zaměstnanec vykonával zak  zan   práce a práce, jejichž náročnosť by neodpovídala jeho schopnos  m a zdravotn   způsobilosti. Zaměstnanec je opr  vn   odmítnout výkon práce, o n  z m   d  vodn   za to, že bezprostredne a závažným způsobem ohrozuje jeho život nebo zdraví, popr  pad   život nebo zdraví jiných fyzických osob; takov   odm  tnut   není mo  n   posuzova  t ako nesplnen   povinnosti zaměstnance.

Zam  stnavateľ, u něhož se objev   indicie o nedostatečnosti preventívnych opatren  v nebo došlo k pracovnímu úrazu, je povinen situaci prošetri   a objasni  t p  r  ciny a okolnosti vzniku úrazu za úcasti zaměstnance (chl  nek 16.3). Zam  stnavateľ mus  tajistit podle chl  nku 18 informovanie zaměstnanců t  kaj  c se bezpe  nostn  ch a zdravotn  ch rizik pri práci, a to i o jednotlivých preventívnych a ochranných opatren  ch. Zam  stnavateľ má povinnos  tajistit pracovn  -l  ka  sk   prohlídky a zaměstnanec je povinen se jim podrobit (chl  nek 22).

V časti VII v chl  nku 42 a násl. je popsána odpov  dnos  t zaměstnavatele za nesplnen   povinnosti stanoven   Zákonem o predch  zen   rizik. Zam  stnavateľ se dopusti správního deliktu, pokud nezajistil bezpečnosť a ochranu fyzických osob, ktor   se zdr  zuje na pracovišti. Nesplnen   povinnosti prevence pracovních rizik ze strany zaměstnavatele ust  vuje jeho spr  vn   odpov  dnos  t, ale m  u  e v  est i v jeho trestnej odpov  dnos  t za zp  soben   ujmy, ktor  e vyplynuly z tohto neplnen  . Pokud inspekcia práce zjistil porušení tohto predpisu, bude požadova  t po zam  stnavateeli nápravu nedostatk  v. Pokud jde o z  va  n  e porušení, ktor  e bezprostredne ohrozuje život nebo zdraví zaměstnanců, m  u  e práci podle chl  nku 44 zastavi  t. Stanovil také p  im  renou sankci.

V r  amci prevence pred mobbingom m  a hlavn   roli zam  stnavateľ.²³ Zákon o predch  zen   pracovních rizik upravuje práva zaměstnanců na ochranu. Zam  stnavateľ odpovídá nejen v pr  pad  , kdy se sám dopou  st   mobbingu, ale i za situace, kdy m  a pov  dom   o takov  m jedn  ni ze strany svých zaměstnanců, a to nad  z  zen  ch nebo koleg  v ob  eti, a neprijme pat-

²³ VELÁZQUEZ, M. La respuesta jurídico legal ante el acoso moral en el trabajo o "mobbing". *Prevención, trabajo y salud* [online]. 2002, n  o 17, s. 27-38 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1575-1392. Dostupné z: http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/TextosOnline/Rev_INSHT/2002/17/artFondoTextCompl.pdf.

říčná opatření, aby takovému jednání předešel nebo mu zabránil. Právě k vědomí zaměstnavatele se vyjádřil španělský Ústavní soud ve svém nálezu z roku 2007. Zabýval se ústavní stížností proti rozsudku Nejvyššího soudu Španělska ve sporu, ve kterém byl prokázán bossing ze strany technického ředitele vůči zaměstnankyni. Jednání žalovaného považoval Nejvyšší soud za útok na její morální integritu a odsoudil ho k náhradě 25 000 EUR za nemajetkovou újmu. Ohledně odpovědnosti zaměstnavatele však dospěl soud k závěru, že zaměstnavatel (Parfumerie GAL, s.r.o.)²⁴ je odpovědný jen tehdy, pokud věděl nebo musel vědět, že v podniku existuje bossing. Podle názoru Ústavního soudu bossing porušuje základní právo v důsledku přímého jednání zaměstnance, a zároveň je z toho odvozena i odpovědnost zaměstnavatele jako místa, kde se dané praktiky rozvinuly. Zaměstnavatel se musí zajímat o poměry ve svém podniku, protože je odpovědný za jednání svých zaměstnanců. Je nemyslitelné, aby zaměstnavatel pověřil technického ředitele, aby uplatňoval svou pravomoc, aniž by byl také náležitě kontrolován. Zaměstnanec byl ve sporu úspěšný, přestože zákon v případech mobbingu neobrací důkazní břemeno – to je na straně obtěžovaného zaměstnance.²⁵

Nároky zaměstnance podle Zákona o sociálním zabezpečení v případě nemoci způsobené mobbingem

Pro posuzování následků mobbingu byly důležité rozsudky soudů, které uznaly nemoci vzniklé následkem pracovního obtěžování za pracovní²⁶ a mobbing a pracovní stres za pracovní rizika, kterým by měl zaměstnavatel předcházet.²⁷ Dle článku 156 Zákona o sociálním zabezpečení²⁸ je

²⁴ *Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 74/2007 [2007-04-16] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28].* Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/6041>.

²⁵ LLOVERA, S., R. ALFARO a J. BAUTISTA. *Acoso Laboral: Un análisis normativo y jurisprudencial* [online]. 1^a ed. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2014, s. 16 [cit. 2016-09-28]. OPE-WP.2014/01. Dostupné z: <http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/23556/Arti%CC%81culo%20Mobbing%20PROTHIUS.pdf>.

²⁶ *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 161/2001 [2001-05-18] [online]. 2001, Rec. nº 134/2001, 6 s.* [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2762488&links=acoso&optimize=20040207&publicInterface=true>; a *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 201/2001 [2001-06-15] [online]. 2001, Rec. nº 220/2001, 6 s.* [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2788820&links=acoso%20laboral&optimize=2004131&publicInterface=true>.

²⁷ *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco nº 517/2007 [2007-02-20] [online]. 2007, Rec. nº 2742/2006, 12 s.* [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderju>

pracovní úraz definován jako poškození zdraví zaměstnance, došlo-li k němu nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních lalivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Nemocemi z povolání jsou nemoci, kterými zaměstnanec onemocní v souvislosti s výkonem práce. V Zákoně č. 1299/2006, kterým se stanoví seznam nemocí z povolání, však není uvedena žádná nemoc, jejíž příčinou by mohl být mobbing.²⁹ Obsahuje pouze nemoci vznikající nepříznivým působením chemických, fyzikálních, biologických, karcinogenních nebo jiných škodlivých lalivů.

Vrchní soud Navarry³⁰ posuzoval případ zaměstnankyně, která podala žalobu na pojíšťovací společnost Mutual Cyclops, která odmítla pokrýt náklady na její léčbu a poskytnout nemocenské dávky po dobu pracovní neschopnosti. Zaměstnankyně pracovala jako uklízečka pro uklízecí firmu Limpiezas Aburrea, s.r.o., s pracovní dobou v pozdních hodinách. Uklízela veřejnou školu, kde byla vystavena spolu s jinými uklízečkami ponižujícímu zacházení ze strany školníka. V srpnu 2000 vše vyvrcholilo incidentem, kdy ji i s ostatními školníkem zamknul v šatně. Zaměstnankyně onemocněla a lékař diagnostikoval úzkost v reakci na obtěžování v práci. Toto bylo následně potvrzeno dalšími lékařskými zprávami. Psychiatr uvedl, že žalobkyně má fyzické obtíže související s pracovním místem, jako závratě, vnitřní napětí, nestabilitu, nespavost, průjmy a další. Pra-

dicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=510052&links=acoso%20laboral%20%22517%2F2007%22&optimize=20070524&publicInterface=true. V současné době zákon nahrazen zákonem *Real Decreto Legislativo 8/2015, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social* [2015-10-30] [online]. 2015 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.seg-social.es/Internet_1/Normativa/095093.

²⁸ *Real Decreto Legislativo 8/2015, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social* [2015-10-30] [online]. 2015 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.seg-social.es/Internet_1/Normativa/095093. Původně článek 115.1 zákona *Real Decreto Legislativo 1/1994, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social* [1994-06-20] [online]. 1994 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1994.html.

²⁹ *Real Decreto 1299/2006, por el que se aprueba el cuadro de enfermedades profesionales en el sistema de la Seguridad Social y se establecen criterios para su notificación y registro* [2006-11-10] [online]. 2006 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2006-22169.

³⁰ *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 143/2001* [2001-04-30] [online]. 2001, Rec. nº 148/2001, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2839435&links=&optimize=20040115&publicInterface=true>. Komentář také viz CUBILLO RODRÍGUEZ, C. *Tratamiento jurídico del mobbing*. 1^a ed. Madrid: Editorial universitaria Ramón Areces, 2008, s. 38. ISBN 978-84-8004-862-0.

covní neschopnost zlepšila zdravotní stav žalobkyně, i když se plně neu-zdravila. Uklízecí firma popsala situaci jako fyzické a psychické obtěžo-vání v práci. Pojišťovací společnost Mutual Cyclops zaslala žalobkyni do-pis, ve kterém odmítla, že by pracovní neschopnost měla souvislost s pl-něním pracovních úkolů, a odmítla uhradit léčebné náklady a poskytnout nemocenské dávky. Totéž zaslala ostatním uklízečkám. Zaměstnankyně podaly na společnost Mutual Cyclops stížnost k Národnímu úřadu sociálního zabezpečení (Instituto Nacional de la Seguridad Social), která byla zamítnuta, protože důvod pracovní neschopnosti neodpovídá definici pracovního úrazu a nemoci z povolání dle Zákona o sociálním zabezpe-čení. Soud žalobě vyhověl a uvedl, že pracovní neschopnost vznikla při plnění pracovních úkolů a zaměstnankyně má nárok na úhradu léčeb-ných nákladů a na poskytnutí nemocenských dávek.

HLAVNÍ argumenty se týkaly výkladu definice pracovního úrazu a ne-moci z povolání. Podle výkladu soudu, který unifikuje doktrínu v otázce výkladu pracovního úrazu s tím, že aby nebyl úraz považován za pracov-ní, musí být dostatečně doloženo, že chybí vztah mezi úrazem (nemocí) a prací, bud' že se jedná o úraz (nemoc), který z vlastní podstaty vylučuje pracovní příčinu, nebo jsou uvedena fakta, která tento vztah vyvrací. Dle soudu se za pracovní úraz považuje takový úraz, jež má příčinu v práci.

Ve vztahu k mobbingu soud uvádí, že se jedná o formu obtěžování v práci, kde osoba nebo skupina osob se chovají nepřístojně a slovy, gesty nebo jinak útočí na zaměstnance a v důsledku toho dojde ke zhoršení atmosféry v práci. Zároveň poukazuje na to, že španělská legislativa pra-covní obtěžování (mobbing) nezná. Vyjadřuje se k pojmu mobbing, který překládá jako psychoteror v práci nebo jako psychické obtěžování v prá-ci, kdy jedna osoba je vystavena v práci nepřátelskému jednání druhé osoby. Charakterizuje mobbing jako a) útoky prostřednictvím opatření proti oběti, b) útoky prostřednictvím sociální izolace, c) fyzické útoky, d) slovní útoky jako křik, urážky, trvalá kritika, e) pomluvy. Mezi symp-tomy mobbingu řadí úzkost, ztrátu sebedůvěry, gastrointestinální vředy, deprese.

Soud potvrdil, že příčinou onemocnění žalobkyně bylo nepřátelské pracovní prostředí a je evidentní příčinný vztah mezi pracovní situací a psychickým syndromem, kterým žalobkyně trpí.

Správní odpovědnost zaměstnavatele

Zákon č. 5/2000 o přestupcích a sankcích v sociálním pořádku³¹ upravuje správní odpovědnost zaměstnavatele. Zákon byl přijat jako reakce na nález španělského Ústavního soudu č. 195/1996, kterým byla část zákona č. 8/1988 zrušena pro neústavnost.³²

Zákon zakotvuje odpovědnost zaměstnavatele vyplývající ze Zákona o předcházení pracovních rizik. Přestože zákon výslovně nesankcionuje pracovní obtěžování, šikana se dá podřadit pod jednání zaměstnavatele proti důstojnosti zaměstnance. Podle článku 8.11 tohoto zákona se za velmi závažný správní delikt (přestupek) považuje jednání zaměstnavatele, které nerespektuje soukromí a je v rozporu s patřičným ohledem na důstojnost zaměstnanců.

Další ustanovení uvedeného zákona postihují také jako velmi závažné správní delikty diskriminaci, sexuální obtěžování a obtěžování z diskriminačních důvodů. Zaměstnavatelé jsou povinni zajistit rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, o odměňování za práci a poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. Článkem 8.12 jsou zakázána jednostranná rozhodnutí zaměstnavatele, která implikují přímou nebo nepřímou diskriminaci z důvodu věku, rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, zdravotního postižení, rodinného stavu, společenského postavení, členství v odborové organizaci, jazyka, náboženského vyznání, víry či světového názoru. Zaměstnavatel nesmí zaměstnance jakýmkoliv způsobem postihovat nebo znevýhodňovat proto, že se zákonem způsobem domáhá svých práv vyplývajících z pracovněprávních vztahů jako reakce na stížnost podanou na úrovni podniku nebo správního či soudního řízení, aby mohl prosadit zásadu rovného zacházení a zákazu diskriminace. Podle článku 8.13 zaměstnavatel odpovídá také za sexuální obtěžování, které nastane u zaměstnavatele („v mezích, kam dosahují jeho pravomoci“), ať se ho dopustil kdokoli. Zaměstnavatel

³¹ Real Decreto Legislativo 5/2000, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley sobre Infracciones y Sanciones en el Orden Social [2000-08-04] [online]. 2000 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-15060>, konsolidované znění ve znění novely zákona č. 30/2015 ze dne 9. září 2015. Zákon nahradil Zákon č. 8/1988 o přestupcích a sankcích.

³² Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 195/1996 [1996-11-28] [online]. 1996 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/3247>.

odpovídá za obtěžování z části dalších výše uvedených důvodů, ať je pachatelem kdokoli, pokud o diskriminačním jednání věděl a nepřijal potřebná opatření, aby mu zabránil (článek 8.13a).³³

Zákon o přestupcích a sankcích v sociálním pořádku obsahuje kromě skutkových podstat správních deliktů také sankce za jejich spáchání. V části 1 v článku 39 a následně jsou stanovena obecná pravidla odpovědnosti zaměstnavatelů a kritéria odstupňování sankcí podle závažnosti postižitelného jednání. Za správní delikty lze uložit pokutu ve třech úrovních, v nejnižší hranici až do výše 10 000 EUR, ve střední úrovni se částka pohybuje mezi 10 001 a 25 000 EUR a v maximální výši přesáhne 25 000 EUR. Kontrolním orgánem na tomto úseku je inspekce práce a sociálního zabezpečení, která zahájí správní řízení a při stanovení sankce přihlíží k závažnosti jednání a výši způsobené škody, ale také k preventivním opatřením, která zaměstnavatel přijal, aby zabránil diskriminačnímu a šikanóznímu jednání. Sankce ukládá inspekce práce a sociálního zabezpečení správním rozhodnutím.

Základním rozdílem mezi pojtem článku 8.11, podle kterého lze postihovat mobbing, a dalšími články, které zakazují diskriminaci, je to, že zaměstnavatel odpovídá i za diskriminační jednání, které nastane u zaměstnavatele, a je irrelevantní, kdo se ho dopustí – zda sám zaměstnavatel nebo jeho zaměstnanci. Podle článku 8.11 však odpovídá zaměstnavatel jen za své vlastní jednání. Mimo ale zůstává obtěžování nevedené zaměstnavatelem, kde by zaměstnavatel nedostál povinnosti chránit zaměstnance.³⁴

Soudní ochrana zaměstnance

Oblast pracovního soudnictví³⁵ je v současné době upravena Zákonem č. 26/2011 Sociálním soudním řádem.³⁶ Důvodem přijetí tohoto zákona

³³ Jedná se o obtěžování z důvodu věku, rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.

³⁴ VELÁZQUEZ, M. La respuesta jurídico legal ante el acoso moral en el trabajo o "mobbing". *Prevención, trabajo y salud* [online]. 2002, nº 17, s. 27-38 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1575-1392. Dostupné z: http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/TextosOnline/Rev_INSHT/2002/17/artFondoTextCompl.pdf.

³⁵ Uvedená oblast byla původně upravena Zákonem č. 62/1978 z 26. 12. 1978 o soudní ochraně základních práv, který stanovil specifickou ochranu základních práv v trestním, správním a občanském řádu. Tento zákon se nevztahoval na oblast porušení základních práv v pracovněprávních vztazích. Spor musel být řešen jako občanskoprávní. Uvedený nedostatek byl kompenzován v roce 1995, kdy byl přijat Zákon o pracovních postupech (č. 2/1995), kterým bylo chráněno právo svobodně se sdružovat na ochranu svých hos-

byla modernizace soudnictví s cílem zlepšit jeho kvalitu a zefektivnit jeho fungování. V preambuli zákona se uvádí, že jeho cílem je rozvinout ústavní principy soudní ochrany, vyjádřené v článku 24 ústavy. Soudní orgány měly tímto získat nástroje, kterými se urychlí řešení pracovních sporů a zvýší se právní jistota zaměstnanců.

Kapitola XI v článcích 177 – 184 obsahuje ochranu základních práv a občanských svobod. V článku 177 je upravena aktivní a pasivní legitimace. Zaměstnanci mají právo na ochranu podle tohoto zákona, pokud byla porušena základní práva a svobody včetně zákazu diskriminace a obtěžování, kterého se dopustil zaměstnavatel v přímé souvislosti s výkonem své činnosti. Zejména v případech obtěžování může zaměstnance, který je aktivně legitimován k podání žaloby, zastupovat s jeho souhlasem odborová organizace, jíž je členem, nebo jiná zájmová organizace (článek 177.2). Dojde-li k porušení základních práv, má ten, kdo byl tímto jednáním dotčen, právo domáhat se upuštění od nezákonného zásahu do jeho základních práv, odstranění následků a náhrady nemajetkové újmy (článek 177.3). Podle článku 177.4 může oběť obtěžování nebo porušení základních práv a občanských svobod vznést tyto nároky jak vůči zaměstnavateli, tak vůči škůdci, bez ohledu na vztah k zaměstnavateli. Oběť si může zvolit typ ochrany vyplývající ze zákona, aniž by bylo nutné spolu se zaměstnavatelem žalovat přímo škůdce, pokud není záměrem oběti dosáhnout odsouzení právě přímého původce škody.

Španělské soudy rozhodovaly případ mobbingu vůči zaměstnanci veřejné správy.³⁷ Týkal se zaměstnance městského úřadu ve městě Bilbao, který zastával sedm let pozici vyššího úředníka stavebního úřadu. Po

podářských a sociálních zájmů. Zákon byl významně novelizován v roce 2009 v důsledku reformy procesní legislativy a vznikla Kapitola XI o ochraně základních práv. Citováno podle CHOCRÓN GIRALDEZ, A. M. El proceso laboral de tutela de derechos fundamentales y libertades públicas en la ley reguladora de la jurisdicción social. *Boletín del Ministerio de Justicia* [online]. 2012, vol. 66, nº 2142, s. 3 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1989-4767. Dostupné z: http://www.mjjusticia.gob.es/cs/Satellite/Portal/1292354752210?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=EstudioDoctrinal&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3D1205_CHOCRON_GIRALDEZ.pdf.

³⁶ Ley 36/2011 reguladora de la jurisdicción social [2011-10-10] [online]. 2011 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-15936>. Zákon byl zveřejněn ve Sbírce zákonů (BOE) 11. 10. 2011 a vstoupil v platnost 11. 12. 2011. Poslední novelizace byla zveřejněna 2. 10. 2015.

³⁷ Sentencia del Juzgado de lo Social nº 8 de Bilbao nº 323/2014 [2014-11-20] [online]. 2014. 20 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050577.pdf>.

volbách došlo ke změně politické reprezentace a nová starostka se rozhodla legalizovat výstavbu souboru staveb, která byla předtím zastavena rozhodnutím stavebního úřadu a potvrzena soudem pro nelegálnost této výstavby. Zmíněný zaměstnanec upozornil vedení, že není možné stavbu dodatečně povolit. Starostka zrušila jeho místo z důvodu jeho „neloajálnosti“ a jeho kompetence převedla na jiného zaměstnance. Zaměstnanec byl převeden na jiné pracovní místo, starostka ho izolovala od ostatních zaměstnanců, mluvila o něm veřejně negativně, nařídila dohled nad jeho pracovní dobou, a posléze byl propuštěn. Zaměstnanec onemocněl a začala série soudních řízení, která trvala od roku 2007 do roku 2014, když Vrchní soud Baskicka³⁸ rozhodl o neplatnosti převedení na jiné pracovní místo a neplatnosti rozvázání pracovního poměru. Zaměstnanec se domáhal v dalším řízení určení, že vedení radnice porušilo práva zaměstnance a své povinnosti vyplývající ze Zákona o předcházení pracovních rizik, zejména právo zaměstnance na ochranu před bezpečnostními a zdravotními riziky, a žádal náhradu za vzniklou újmu. Soud rozhodl, že skutečně došlo k porušení tohoto zákona a přiznal mu odškodnění ve výši 63 666 EUR.

Literatura řešila otázku, zda se porušení bezpečnosti a ochrany zdará při práci ve veřejné správě může řešit v rámci sociální jurisdikce. Právě porušení základních práv a svobod zakládá specifické řízení a jeho výsledkem má být rozhodnutí o tom, zda došlo nebo nedošlo k jejich porušení. Dle autora komentáře k tomuto rozsudku by se mělo řešit porušení Zákona o předcházení pracovních rizik v rámci běžného řízení, neboť porušení základních práv je jen důsledkem předešlých nezákonné jednání.³⁹ Domníváme se, že právě takové řešení by bylo nevhodné, protože Sociální soudní řád poskytuje v článku 177 a násl. vyšší míru ochrany před zásahem do základních práv. V rozsudku se soud zabývá také otázkou, zda je nutné žalovat konkrétní osobu z mobbingu nebo zda stačí žalovat zaměstnavatele. V zásadě si může dle článku 177.4 Sociálního soudního řádu šikanovaný vybrat, zda vedle zaměstnavatele zažaluje i obtěžovatele.

³⁸ *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco nº 1197/2013 [2013-06-25] [online]. 2013, Rec. nº 1005/2013, 7 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050887.pdf>.*

³⁹ MARCOS GONZÁLEZ, J. I. El acoso laboral a un funcionario y su reparación en el orden social: Comentario a la Sentencia del Juzgado de lo Social núm. 8 de Bilbao de 20 de noviembre, núm. 323/2014. *Revista de Trabajo y Seguridad Social* [online]. 2015, nº 383, s. 203 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1138-9532. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/sites/laboral-social.com/files/acoso.pdf>.

Další důležitou otázkou je rozsah náhrady škody. V rozsudku, ve kterém byla určena neplatnost rozvázání pracovního poměru, byla přiznána náhrada škody za 1 090 dní dočasné pracovní neschopnosti, protože vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Zaměstnanec však pokračoval v soudním řízení a požadoval i odškodnění za způsobenou morální újmu. V tomto případě se zaměstnavatel bránil argumentací, že nemá povinnost k náhradě majetkové a nemajetkové újmy vzniklé po skončení pracovního poměru, a tudíž ji nemusí odškodňovat. Díky tomuto rozhodnutí by měli zaměstnanci získat vyšší ochranu před pracovními úrazy a nemocemi vzniklými při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, a tím i vyšší právní ochranu.⁴⁰

Spory ve věcech porušení základních práv a občanských svobod se vyřizují podle článku 179 Sociálního soudního řádu přednostně, a to platí i pro odvolací řízení. Žaloba musí obsahovat popis skutečností, které vedly k porušení základních práv a svobod, a dále požadavek na náhradu škody. Spory se ze zákona vyřizují ve zkrácené lhůtě, s výjimkou sporů zvlášť obtížných, u kterých je nutné zjistit závažnost jednání, dobu trvání a následky, které jsou relevantní pro určení výše odškodnění (článek 179.3).

Podání žaloby nemá odkladný účinek; soud na návrh žalobce přizná žalobě odkladný účinek, jestliže by výkon nebo jiné právní následky napadeného aktu znamenaly pro žalobce nepoměrně větší újmu, než jaká přiznáním odkladného účinku může vzniknout jiným osobám, a jestliže to nebude v rozporu s důležitým veřejným zájmem (článek 180). Přiznáním odkladného účinku se pozastavují do skončení řízení před soudem účinky napadeného aktu. O návrhu na přiznání odkladného účinku rozhodne soud na jednání, které se musí konat do 48 hodin po podání návrhu. V článku 180.4 je navíc upravena zvláštní ochrana v případech obtěžování a v případech diskriminace na základě pohlaví, ve kterých může oběť požadovat přerušení pracovněprávního vztahu, převedení do jiného místa výkonu práce, změnu nebo zkrácení pracovní doby, případně jiné opatření, včetně takového, které se může dotknout předpokládaného oběžovatele.

⁴⁰ K dalším podobným rozhodnutím patří například *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León (Burgos) nº 296/2014 [2014-05-14] [online]*. 2014, Rec. nº 238/2014, 8 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ 050921.pdf>.

Do 5 dnů od podání žaloby soudní sekretář předvolá strany k prvnímu jednání, u kterého soud navrhuje stranám uzavřít smír. V případech porušení základních práv musí žalovaný u jednání prokázat, že byla přijata opatření, a také jejich proporcionalitu. Soud musí vynést rozsudek do tří dnů od jednání (článek 181). Pokud došlo k porušení základních práv a svobod ve smyslu španělské ústavy, musí rozsudek podle článku 182 ve výroku určit, že jednání zaměstnavatele je neplatné, a nařídit, aby bylo upuštěno od jednání porušujícího základní práva, aby byly odstraněny jeho následky a bylo dáno přiměřené odškodnění. Jestliže rozsudek deklaruje existenci porušení základních práv, pak v něm musí být určena i výše náhrady újmy, která v daném případě náleží žalující straně za utrpenou diskriminaci nebo jiné porušení její základních práv a svobod, v závislosti na morální újmě spojené s porušením základních práv (článek 183).

Sociální soudní řád stanoví v článku 96 obrácené (sdílené) důkazní břemeno v těch případech, kdy ze skutků uvedených v žalobě lze vydedukovat znaky zakládající diskriminaci. V minulosti se sdílené důkazní břemeno uplatňovalo zejména v případech sexuálního obtěžování a diskriminace z důvodu pohlaví. Dnes ho judikatura uplatňuje i na případy mobbingu. Sdílené důkazní břemeno znamená, že žalující strana musí označit významné indicie diskriminace nebo mobbingu a žalovaný musí přinést důkazy o přijatých opatřeních.⁴¹ V této souvislosti je nutné zmínit rozsudek Vrchního soudu v Galicii ze dne 23. 11. 2012, který řešil žalobu podanou zaměstnancem Španělských letišť a letecké navigace (AENA), který se cítil být obětí morálního obtěžování ze strany svých přímých nadřízených. V odůvodnění rozsudku se uvádí, že „... bude-li prokázáno zneužití základního práva žalující strany, žalovaný musí poskytnout „objektivní a rozumné zdůvodnění, dostatečně prokazující přijetí opatření a jejich proporcionalitu““. Právní úprava zakotvující ochranu zaměstnance má svůj původ v ústavě; soud považuje propuštění ze zaměstnání z důvodu diskriminace a mobbingu za jednání poškozující základní práva.⁴² Dalším z řady ustanovení, které poskytuje významnou ochranu

⁴¹ LLOVERA, S., R. ALFARO a J. BAUTISTA. *Acoso Laboral: Un análisis normativo y jurisprudencial* [online]. 1^a ed. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2014, s. 16-17 [cit. 2016-09-28]. OPE-WP.2014/01. Dostupné z: <http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/23556/Arti%CC%81culo%20Mobbing%20PROTHIUS.pdf>.

⁴² *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Galicia nº 5777/2012* [online]. 2012, Rec. nº 4736/2012 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.asesoriayempresas.es/jurisprudencia/JURIDICO/190848/sentencias-tsj-galicia-5777-2012-de-23-de-noviembre-acoso-laboral-existencia-de-discrepancias-e/>; a LLOVERA, S., R. ALFARO a J. BAU-

v případech obtěžování a porušování základních práv, je článek 108.2, ve kterém je stanoveno, že výpověď bude považována za nicotnou, pokud důvodem k jejímu podání byla diskriminace nebo nastane-li porušení základních práv a občanských svobod zaměstnance. Výpověď jako vyústění morálního obtěžování nastupuje zpravidla jako represivní opatření vůči zaměstnanci, který vznášel stížnosti nebo nároky vůči zaměstnancům.

Sociální soudní řád se aplikuje i na případy porušení povinnosti při předcházení pracovních rizik, a to jak v soukromém, tak i veřejném sektoru, tudíž i zaměstnanci veřejné správy mohou žalovat neplnění či porušení povinnosti vyplývající ze Zákona o předcházení pracovních rizik. Po přijetí Sociálního soudního řádu se případy mobbingu ve veřejné správě zabývají „sociální (pracovní) soudy“, ale z literatury vyplývá, že podobné spory se mohou rozhodovat i ve správním soudnictví, což vede k nevhodné dvojkolejnosti.⁴³

Činnost inspekce práce a sociálního zabezpečení v oblasti obtěžování a násilí na pracovišti

Inspekce práce a sociálního zabezpečení⁴⁴ (dále též „inspekce práce“) je správním orgánem zřízeným Ministerstvem práce a sociálních věcí. Inspekce práce hraje důležitou roli při řešení obtěžování v práci. Prvním právním předpisem, který upravoval zákaz mobbingu, byla vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2003,⁴⁵ ve které byl mobbing de-

TISTA. *Acoso Laboral: Un análisis normativo y jurisprudencial* [online]. 1^a ed. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2014, s. 16-17 [cit. 2016-09-28]. OPE-WP.2014/01. Dostupné z: <http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/23556/Arti%CC%81culo%20Mobbing%20PROTHIUS.pdf>.

⁴³ MARCOS GONZÁLEZ, J. I. El acoso laboral a un funcionario y su reparación en el orden social: Comentario a la Sentencia del Juzgado de lo Social núm. 8 de Bilbao de 20 de noviembre, núm. 323/2014. *Revista de Trabajo y Seguridad Social* [online]. 2015, nº 383, s. 204 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1138-9532. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/sites/laboral-social.com/files/acoso.pdf>. Například *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de las Islas Baleares* nº 172/2014 [2014-05-14] [online]. 2014, Rec. nº 342/2013, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050863.pdf>; a *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Andalucía (Málaga)* nº 1485/2013 [2013-09-26] [online]. 2013, Rec. nº 886/2013, 3 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050861.pdf>.

⁴⁴ *Inspección de Trabajo y Seguridad Social* [ITSS] [Inspekce práce a sociálního zabezpečení] [online]. 2016 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.empleo.gob.es/itss/web/>. Inspekce práce a sociálního zabezpečení, dále též „inspekce práce“.

⁴⁵ Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 34/2003 (Criterio Técnico 34/2003). Odhad ve *Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguri-*

finován jako útok na důstojnost zaměstnance, a tudíž chápán jako velmi závažný správní delikt podle článku 8.11 Zákona č. 5/2000 o přestupcích a sankcích v sociálním pořádku. Mobbing byl považován za psychosociální riziko, a tudíž bylo možné na vzniklou situaci aplikovat ustanovení Zákona o předcházení pracovních rizik. Nicméně, na základě této vyhlášky nebylo možné mobbing ještě dostatečně postihovat.

V roce 2009 byla přijata Vyhláška č. 69/2009 o činnosti inspekce práce a sociálního zabezpečení v oblasti obtěžování a násilí na pracovišti.⁴⁶ Cílem vyhlášky je definovat kritéria, na základě kterých mohou jednat inspektoři práce v případě obtěžování a násilí na pracovišti. Vyhláška stanovuje, jaké jednání je chápáno jako násilí na pracovišti. Může se jednat o fyzické násilí, které musí vzniknout mezi zaměstnanci jednoho zaměstnavatele nebo zaměstnanci různých zaměstnavatelů a které se týká výkonu práce a stejného pracoviště. Za obtěžování se nepovažuje násilí, kterého by se dopustila osoba stojící mimo zaměstnavatele. Dále může jít o psychické násilí, kam spadá sexuální obtěžování, morální obtěžování (mobbing) a diskriminační obtěžování.

Morální obtěžování vyhláška definuje v části I.2.2 jako zneužívání moci zaměstnavatelem nebo vedoucími zaměstnanci (bossing) či jako šikanózní jednání zaměstnance (zaměstnanců) vůči jejich kolegovi, mezi nimiž není vztah hierarchie (mobbing) a diskriminační obtěžování. První typ zahrnuje vždy situace, kdy zaměstnavatel zaměstnance izoluje od ostatních zaměstnanců, nepřiděluje mu žádnou práci nebo mu, naopak, ukládá úkoly, které nemá možnost splnit, často ho zaměstnává nesmyslnými a neproduktivními úkoly, postihuje ty zaměstnance, kteří se zákoným způsobem domáhají svých práv vyplývajících z pracovněprávních vztahů, případně působí i proti těm, kteří jim pomáhali. Druhý typ vždy zahrnuje opakování urážky a snižování zaměstnance, opakování kárání před ostatními, rozšiřování pomluv o jeho práci nebo soukromém životě. Třetí typ zahrnuje obtěžování, které je motivováno jedním z diskriminačních důvodů, jako je etnický původ, rasa, pohlaví, sexuální orientace,

dad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

⁴⁶ *Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf. Jedná se o podzákonný právní předpis, který není členěn na články, ale části označené římskými číslicemi s dalším členěním. Příloha k vyhlášce se podobá spíše (české) metodice.*

věk nebo rodinný stav, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra či světový názor. Jiná jednání, jako podstatné změny pracovních podmínek provedené v rozporu se zákonem, neúměrný tlak na zvýšení tempa práce, konflikty během stávek, napomínání za špatný pracovní výkon, jehož cílem není diskreditace zaměstnance, osobní konflikty, nejsou považována za mobbing, ale mohou naplnit skutkovou podstatu jiného správního deliktu.⁴⁷

K vyhlášce je připojená příloha, která vysvětluje, jak zjistit a vyhodnotit násilí na pracovišti. Popisuje jednání, které se považuje za obtěžování na pracovišti. Protože mobbing není definován v právních předpisech, užívá příloha vyhlášky definici Heinze Leymannova, který mobbing charakterizuje jako „situaci, kdy jedna osoba (výjimečně skupina osob) vykonává extrémní psychologické násilí, systematicky a opakováně (průměrně jednou týdně) a dlouhodobě (průměrně šest měsíců) proti jiné osobě na pracovišti, s cílem zničit komunikační síť oběti, poškodit její reputaci, narušit výkon práce a dosáhnout toho, že osoba sama rozváže pracovní poměr.“⁴⁸ Mobbing je chápán jako jednání, které porušuje právo zaměstnance na morální integritu a patřičný respekt k jeho důstojnosti v práci. Musí být porušena obě práva, nikoliv jednotlivě. Šikanózní jednání vytváří zastrašující, ponižující nebo urážlivé pracovní prostředí oběti, čímž je narušen její výkon práce. Dále existuje podezření, že toto jednání je příčinou újmy na zdraví obtěžovaného.⁴⁹ Inspekce práce tedy musí posoudit, zda dochází úmyslně nebo z nedbalosti ke snížení důstojnosti zaměstnance.

Obtěžování na pracovišti jako útok na důstojnost zaměstnance je považováno za velmi závažný správní delikt podle Zákona o přestupcích a sankcích, tedy jako porušení práv zaměstnance, která vyplývají ze Zákoníku práce, Zákona o předcházení pracovních rizik, případně ze Zákona č. 3/2007 o rovnosti mezi muži a ženami. Jednání zaměstnavatele může mít formu úmyslu nebo nedbalosti. Forma zavinění a jeho intenzita je pak určující pro stanovení sankce.

⁴⁷ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

⁴⁸ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

⁴⁹ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

Velmi závažným správním deliktem je i neplnění stanovených preventivních povinností, která má zaměstnavatel zavést proti obtěžování a násilí na pracovišti a která vyplývají z jeho obecných povinností dle článku 12 a násl. Zákona o předcházení pracovních rizik. Odpovědnou osobou je v tomto případě zaměstnavatel, ale je možné, aby byli společně odpovědní i další zaměstnavatelé na stejném pracovišti, kteří musí koordinovat daná opatření. To je důležité v těch případech, kdy se na jednom místě nachází pracoviště různých zaměstnavatelů. Preventivní opatření pak musí přijmout všichni zaměstnavatelé.⁵⁰ Nedostatečná koordinace plánování opatření může být hodnocena jako velmi závažný správní delikt dle článku 12.6 Zákona o přestupcích a sankcích.

Preventivní opatření zahrnují identifikaci a evaluaci psychosociálních rizik. Za velmi závažný správní delikt dle článku 12.1.b Zákona o přestupcích a sankcích je považováno to, že zaměstnavatel neidentifikoval, nezohodnotil či nerevidoval psychosociální rizika. K dalším správním deliktům patří nepřijetí opatření poté, co došlo k identifikaci psychosociálního rizika. Jedná se o porušení plnění povinnosti, která vyplývá z článku 14 Zákona o předcházení pracovních rizik. Pasivní přístup zaměstnavatele v situaci, kdy se zjistila některá forma násilí na pracovišti, je považován dle stupně závažnosti za méně závažný správní delikt (článek 11.4 Zákona o přestupcích a sankcích), závažný (článek 12.16 Zákona o přestupcích a sankcích) nebo velmi závažný přestupek (článek 13.10 Zákona o přestupcích a sankcích).

V případě onemocnění zaměstnance, kdy zaměstnavatel má podezření, že je to důsledek obtěžování, má zaměstnavatel povinnost vyšetřit událost. Pokud by tak neučinil, jde o závažný správní delikt dle článku 12.3 Zákona o přestupcích a sankcích. Charakter opatření závisí na zaměstnavateli, neboť není specifikován v právních předpisech. Inspekce práce může poskytnout doporučení a technickou pomoc. Nejčastějším opatřením je zavedení vnitřního systému řešení konfliktů.⁵¹

⁵⁰ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

⁵¹ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

Význam intervence inspekce práce v případě mobbingu popisuje rozsudek Vrchního soudu v Galicii z roku 2014.⁵² Případ se odehrál v marketingové firmě, jejíž zaměstnanci museli splnit denní limit dvou žádostí na produkt, aby splnili podmínky své pracovní smlouvy. V čele stála vedoucí pobočky, proti níž podali zaměstnanci stížnost vedení firmy za její despotické a urážlivé chování, jako slovní urážky a „řvaní“ na zaměstnance za nesplnění limitů. Ta se odvolávala na nesplnitelné požadavky vedení firmy. Zaměstnanci si na vedoucí stěžovali u vedení firmy a inspekce práce potvrdila, že vedoucí vytvořila nepřátelské prostředí v práci. Zvláště nepřátelsky se chovala k jedné zaměstnankyni, kterou izolovala od ostatních, a zvláště dohlížela na její práci. Inspekce práce zjistila, že vedení firmy nevyhodnotilo psychosociální rizika. V tomto případě inspekce práce došla k závěru, že jednáním vedoucí pobočky došlo k porušení práva na důstojnost zaměstnanců a k morálnímu obtěžování (mobbingu) jedné zaměstnankyně. Jednalo se tudíž o dva druhy jednání a oba založily porušení práva a byly postiženy jako správní delikt.

Inspekce práce zpracovala záznam o správném deliktu zaměstnavatele, a to bylo důvodem pro rozvázání pracovního poměru vedoucí zaměstnankyně. Ta zažádala rozvázání pracovního poměru jako nedůvodné, soud však žalobu zamítl. V rozsudku byly zdůrazněny tři aspekty daného případu – posouzení porušení práv zaměstnanců vyplývajících obecně z ústavy a ze Zákoníku práce; míra porušení povinnosti zaměstnavatele vyhodnotit pracovní rizika dle Zákona o předcházení pracovních rizik, kdy zde došlo k porušení povinnosti, neboť zaměstnavatel vůbec rizika nezhodnotil; a chybějící reakce zaměstnavatele na stížnost zaměstnanců, kdy upřesnil, že zákon vyžaduje, aby zaměstnavatel měl specifické postupy při řešení obtěžování a sexuálnho obtěžování, ale v ostatních formách obtěžování jsou vnitřní postupy pouze doporučeny. Nicméně, pasivní přístup zaměstnavatele znamená porušení povinnosti dle článku 14.2 Zákona o předcházení pracovních rizik a porušení práva zaměstnance na pat-

⁵² *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Galicia nº 3236/2014 [2014-06-13] [online]. 2014, Rec. nº 1119/2014, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=7146023&link=%221119%2F2014%22&optimize=20140821&publicInterface=true>.*

říčný respekt k jeho důstojnosti podle článku 4.2 Zákoníku práce.⁵³ Španělské soudy tato ustanovení vztahují i k stresu na pracovišti.⁵⁴

V literatuře se zdůrazňuje, že dnes se aplikuje na právní ochranu proti mobbingu více Zákon o předcházení pracovních rizik než Zákoník práce. Zároveň se ale uvádí, že by soudy měly posuzovat porušení práv zaměstnanců a k tomu posoudit míru porušení povinností zaměstnavatele vyplývajících ze Zákona o předcházení pracovních rizik. Násilí na pracovišti je hodnoceno jako jednoznačné psychosociální riziko.⁵⁵

a) Postup inspekce práce ve správném řízení

Vyhláška č. 69/2009 upravuje postup inspekce práce ve správním řízení. Jednání inspekce práce začíná obvykle oznámením. Inspekce nejprve posuzuje, zda je oznámení přípustné. Nepřípustná jsou taková oznámení, která nespadají do působnosti inspekce práce, protože nezakládají správní delikt. Mohou ale spadat do působnosti jiných orgánů, například soudů. Po přijetí oznámení následuje šetření inspektorem, a to buď přímo u zaměstnavatele, nebo v odůvodněných případech může inspektor vyzvat kontrolovanou osobu, zaměstnavatele, zaměstnance, případně další zainteresované osoby, aby se v určené lhůtě dostavili na pracoviště inspektorátu a poskytli údaje, dokumenty nebo věci související s výkonem kontroly. Důležitým podkladem pro zhodnocení škody utrpěné obětí a posouzení schopnosti zaměstnance vykonávat práci jsou lékařské zprávy. Inspekce práce může navrhnut i uznání invalidity oběti z důvodu násilí na pracovišti.⁵⁶ V řízení může inspektor vznést na zaměstnavatele po-

⁵³ VELÁZQUEZ, M. La respuesta jurídico legal ante el acoso moral en el trabajo o "mobbing". *Prevención, trabajo y salud* [online]. 2002, nº 17, s. 27-38 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1575-1392. Dostupné z: http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/TextosOnline/Rev_INSHT/2002/17/artFondoTextCompl.pdf.

⁵⁴ *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Madrid nº 796/2005* [2005-10-05] [online]. 2005, Rec. nº 2236/2005, 7 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&database=AN&reference=1155395&link=acoso%20laboral&optimize=20051027&publicinterface=true>; a *Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León (Burgos) nº 296/2014* [2014-05-14] [online]. 2014, Rec. nº 238/2014, 8 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050921.pdf>.

⁵⁵ VELÁZQUEZ, M. La respuesta jurídico legal ante el acoso moral en el trabajo o "mobbing". *Prevención, trabajo y salud* [online]. 2002, nº 17, s. 27-38 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1575-1392. Dostupné z: http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/TextosOnline/Rev_INSHT/2002/17/artFondoTextCompl.pdf.

⁵⁶ *Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo* [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

žadavky, které jsou obsaženy v Zákonu o kolektivním vyjednávání. Může požadovat evaluaci psychosociálních rizik, vyšetření poškození zdraví, školení, a podobně.

V řízení se dodržuje presumpce neviny; důkazy musí prezentovat strana žalující, neunesení důkazního břemene vede ke zproštění obvinění. Inspektor vydá rozhodnutí, ve kterém určí a odůvodní, zda došlo k obtěžování na pracovišti a zda se jedná o správní delikt.⁵⁷ Inspexce práce může spolupůsobit i v procesu mediace.⁵⁸ Přičítá se jí preventivní vliv zejména v tom smyslu, že pokud dojde k obtěžování na pracovišti a konflikt je řešen mediací, má to odrazující efekt na ty, kteří by se chtěli podobného jednání dopustit v budoucnosti. Mediátorem může být důvěryhodná osoba v rámci zaměstnavatele nebo mediace může být vedena nezávislou osobou, která zaměstnavateli navrhne smírné řešení konfliktu.⁵⁹

Vyhláška se dále zabývá souběhem správních deliktů s jednáním, které je zároveň trestným činem. Inspektor práce je povinen předat svá zjištění (záznam o spáchaném správním deliktu) státnímu zastupitelství v případě, že se domnívá, že jde o trestný čin.

Závěr

Španělský právní řád neupravuje v žádném (obecném) zákoně výslovou ochranu zaměstnanců před mobbingem (výjimkou je pouze oblast veřejné správy). Násilí na pracovišti porušuje základní práva a svobody zakotvené v ústavě, zejména právo na rovné zacházení a právo na lidskou důstojnost. Přestože Zákoník práce ani další zmíněné pracovněprávní předpisy neobsahují definici zákazu mobbingu, ochranu zaměstnanců je možné dovodit z obecných ustanovení. Práva zaměstnanců jsou popsána v Zákoně o statutu pracujících (Zákoníku práce), práva zaměstnanců a povinnosti zaměstnavatelů v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci vyplývají dále ze Zákona o předcházení pracovních rizik. Porušení práv zaměstnance je obvykle hodnoceno jako správní delikt, pokud závažnost jednání není taková, aby byl obtěžovatel postižen dle Trestního

⁵⁷ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

⁵⁸ MARTÍNEZ ABASCAL, V.-A. *El acoso moral en el trabajo: Claves para su protección extrajudicial*. 1^a ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2008, s. 82. ISBN 978-84-9876-174-0.

⁵⁹ Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

zákoníku. Právní úpravu správního trestání v pracovněprávních vztazích nalezneme v Zákonu o přestupcích a sankcích v sociálním pořádku. Soudní ochranu v případě porušení pracovněprávních předpisů poskytuje Sociální soudní řád. Činnost inspekce práce a sociálního zabezpečení v oblasti obtěžování a násilí na pracovišti upravuje vyhláška, která stanoví postup ve správném řízení. Nezastupitelnou roli sehrály v příspisu k obtěžovaným zaměstnancům soudy, které pojmenovaly mobbing jako útok na důstojnost a mravní integritu člověka a ve většině přiznaly zaměstnancům náhradu škody.

Seznam bibliografických odkazů

BARANCOVÁ, H. *Šikana a mobing na pracovisku: Právne problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. 224 s. ISBN 978-80-7502-036-9.

Code of Practice on Workplace Violence in Services Sectors and Measures to Combat This Phenomenon [online]. Geneva: International Labour Office, 2003. 20 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/normativeinstrument/wcms_107705.pdf.

CONDE COLMENERO, P. *El acoso laboral en el empleo público: Actualizada conforme a la Ley 7/2007, de 12 de abril, del Estatuto Básico del Empleado Público*. 1^a ed. Albolote: Comares, 2009. 285 s. ISBN 978-84-9836-458-3.

Constitución Española [1978-12-29] [online]. 1978 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229.

Criterio Técnico 69/2009 sobre las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de acoso y violencia en el trabajo [online]. 2009. 16 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://contenidos.ceoe.es/resources/image/Criterio_tecnico_69-2009.pdf.

CUBILLO RODRÍGUEZ, C. *Tratamiento jurídico del mobbing*. 1^a ed. Madrid: Editorial universitaria Ramón Areces, 2008. 127 s. ISBN 978-84-8004-862-0.

De la FE RODRÍGUEZ MUÑOZ, M., Á. L. DOMÍNGUEZ MARTÍN a J. A. OSONA MIGUEL. *Mobbing: Volviendo a vivir*. 1^a ed. Alicante: Editorial Club Universitario, 2010. 120 s. ISBN 978-84-8454-993-2.

CHOCRÓN GIRÁLDEZ, A. M. El proceso laboral de tutela de derechos fundamentales y libertades públicas en la ley reguladora de la jurisdicción social. *Boletín del Ministerio de Justicia* [online]. 2012, vol. 66, nº 2142, 30 s. [cit. 2016-09-28]. ISSN 1989-4767. Dostupné z: http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/Portal/1292354752210?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=EstudioDoctrinal&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3D1205_CHOCRON_GIRALDEZ.pdf.

Inspección de Trabajo y Seguridad Social [ITSS] [online]. 2016 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.empleo.gob.es/itss/web/>.

La Ley de Prevención de Riesgos Laborales cumple 20 años. In: *20minutos.es* [online]. 2015-11-10 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.20minutos.es/noticia/2601039/0/ley-prevencion-riesgos-laborales-cumple/20-anos/#xtor=AD-15&xts=467263>.

Ley 7/2007 del estatuto básico del empleado público [2007-04-12] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-7788>.

Ley 31/1995 de prevención de riesgos laborales [1995-11-08] [online]. 1995 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1995-24292.

Ley 36/2011 reguladora de la jurisdicción social [2011-10-10] [online]. 2011 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-15936>.

Ley 51/2003 de igualdad de oportunidades, no discriminación y accesibilidad universal de las personas con discapacidad [2003-12-02] [online]. 2003 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-22066>.

Ley 62/2003 de medidas fiscales, administrativas y del orden social [2003-12-30] [online]. 2003 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l62-2003.t2.html.

Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres [2007-03-22] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-6115>.

LLOVERA, S., R. ALFARO a J. BAUTISTA. *Acoso Laboral: Un análisis normativo y jurisprudencial* [online]. 1^a ed. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2014. 26 s. [cit. 2016-09-28]. OPE-WP.2014/01. Do-

stupné z: <http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/23556/Arti%CC%81culo%20Mobbing%20PROTHIUS.pdf>.

MARCOS GONZÁLEZ, J. I. El acoso laboral a un funcionario y su reparación en el orden social: Comentario a la Sentencia del Juzgado de lo Social núm. 8 de Bilbao de 20 de noviembre, núm. 323/2014. *Revista de Trabajo y Seguridad Social* [online]. 2015, nº 383, s. 201-206 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1138-9532. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/sites/laboral-social.com/files/acoso.pdf>.

MARTÍNEZ ABASCAL, V.-A. *El acoso moral en el trabajo: Claves para su protección extrajudicial.* 1^a ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2008. 132 s. ISBN 978-84-9876-174-0.

NAVARRO NIETO, F. *La tutela jurídica frente al acoso moral laboral.* 1^a ed. Cizur Menor: Thomson Aranzadi, 2007. 284 s. ISBN 978-84-8355-424-1.

Real Decreto 1299/2006, por el que se aprueba el cuadro de enfermedades profesionales en el sistema de la Seguridad Social y se establecen criterios para su notificación y registro [2006-11-10] [online]. 2006 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2006-22169.

Real Decreto Legislativo 1/1994, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social [1994-06-20] [online]. 1994 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1994.html.

Real Decreto Legislativo 1/1995, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores [1995-03-24] [online]. 1995 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-7730>.

Real Decreto Legislativo 5/2000, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley sobre Infracciones y Sanciones en el Orden Social [2000-08-04] [online]. 2000 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-15060>.

Real Decreto Legislativo 8/2015, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social [2015-10-30] [online]. 2015 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.seg-social.es/Internet_1/Normativa/095093.

Resolución de la Dirección General de Trabajo, por la que se registra y publica el Acta de prórroga para el año 2008, del Acuerdo Interconfederal para la negociación colectiva 2007 (ANC 2007) y sus anexos [2007-12-21] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: http://www.empleo.gob.es/es/sec_trabajo/ccncc/D_AspectosNormativos/Normativa/contenidos/Prorroga2008.htm.

Sentencia del Juzgado de lo Social nº 8 de Bilbao nº 323/2014 [2014-11-20] [online]. 2014. 20 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050577.pdf>.

Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 74/2007 [2007-04-16] [online]. 2007 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/6041>.

Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 180/1999 [1999-10-11] [online]. 1999 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/pl-PL/Resolucion>Show/SENTENCIA/1999/180>.

Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 195/1996 [1996-11-28] [online]. 1996 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/3247>.

Sentencia del Tribunal Constitucional de España nº 224/1999 [1999-12-13] [online]. 1999 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion>Show/3966>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Andalucía (Málaga) nº 1485/2013 [2013-09-26] [online]. 2013, Rec. nº 886/2013, 3 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050861.pdf>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León (Burgos) nº 296/2014 [2014-05-14] [online]. 2014, Rec. nº 238/2014, 8 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050921.pdf>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Galicia nº 3236/2014 [2014-06-13] [online]. 2014, Rec. nº 1119/2014, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=7146023&links=%22119%2F2014%22&optimize=20140821&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Galicia nº 5777/2012 [2012-11-23] [online]. 2012, Rec. nº 4736/2012 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.asesoriayempresas.es/jurisprudencia/JURIDICO/190848/sentencia-tsj-galicia-5777-2012-de-23-de-noviembre-acoso-laboral-existencia-de-discrepancias-e>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de las Islas Baleares nº 172/2014 [2014-05-14] [online]. 2014, Rec. nº 342/2013, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050863.pdf>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Madrid nº 796/2005 [2005-10-05] [online]. 2005, Rec. nº 2236/2005, 7 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=1155395&links=acoso%20laboral&optimize=20051027&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 143/2001 [2001-04-30] [online]. 2001, Rec. nº 148/2001, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2839435&links=&optimize=20040115&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 161/2001 [2001-05-18] [online]. 2001, Rec. nº 134/2001, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2762488&links=acoso&optimize=20040207&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra nº 201/2001 [2001-06-15] [online]. 2001, Rec. nº 220/2001, 6 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=2788820&links=acoso%20laboral&optimize=20040131&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco nº 517/2007 [2007-02-20] [online]. 2007, Rec. nº 2742/2006, 12 s. [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databaseMatch=AN&reference=510052&links=acoso%20laboral%20%22517%2F2007%22&optimize=20070524&publicInterface=true>.

Sentencia del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco nº 1197/2013 [2013-06-25] [online]. 2013, Rec. nº 1005/2013, 7 s. [cit. 2016-09-

28]. Dostupné z: <http://www.laboral-social.com/files-laboral/NSJ050887.pdf>.

Sentencia del Tribunal Supremo de España [2006-05-17] [online]. 2006 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.uria.com/documentos/circulares/36/documento/423/09.htm?id=423#um3>.

Sentencia del Tribunal Supremo de España nº 18/2014 [2014-01-17] [online]. 2014, Rec. nº 2058/2011 [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://supremo.vlex.es/vid/honor-libertad-expresion-colision-derechos-494106282>.

SERRANO OLIVARES, R. *El acoso moral en el trabajo.* 1^a ed. Madrid: Consejo Económico y Social, 2005. 290 s. ISBN 84-8188-234-8.

ŠIMEČKOVÁ, E. a J. JORDÁNOVÁ. *Násilí na pracovišti a jeho řešení v právním rádu České republiky, Francie a Itálie.* 1. vyd. Praha: Leges, 2015. 191 s. ISBN 978-80-7502-070-3.

VALVERDE, A. M., F. RODRÍGUEZ-SAÑUDO GUTIÉRREZ a J. GARCÍA MURCIA. *Derecho del trabajo.* 24^a ed. Madrid: Tecnos, 2015. 969 s. ISBN 978-84-309-6643-1.

VELÁZQUEZ, M. La respuesta jurídico legal ante el acoso moral en el trabajo o "mobbing". *Prevención, trabajo y salud* [online]. 2002, nº 17, s. 27-38 [cit. 2016-09-28]. ISSN 1575-1392. Dostupné z: http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/TextosOnline/Rev_INSHT/2002/17/artFondoTextCompl.pdf.

JUDr. Mgr. Eva Šimečková, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Třída 17. listopadu 6
779 00 Olomouc
Česká republika
eva.simeckova@upol.cz

Postavenie a miesto polície v spoločnosti a v štáte v aktuálnom právno-interdisciplinárnom kontexte¹

Role and Place of the Police in Society and in the State in Current Legal and Interdisciplinary Contexts

Kristína Králiková

Abstract: *The police as the strength security element of the State mechanism means an autonomous, equivalent, and cooperating element within the security services of the State. This paper represents an outline of the role and the place of the police in society and in the State. The content of the study presents characteristics of the police as an institution as well as a specific activity based on the historical roots of the creation and implementation of the police activities. The mission of the study is also to demonstrate the concept of the police policy the contents of which are, inter alia, the global problems related to organisational, economical, technical, technological, personnel, and management aspects of the operation of a police force. This study accents also some legal aspects of the police activities.*

Key Words: Police; Police Activity; Police Politics; Police Control; Police Law; Police State.

Abstrakt: Polícia ako tzv. silový bezpečnostný element štátneho mechanizmu stvára autonómny, rovnocenný a spolupracujúci prvk v systéme bezpečnostných služieb štátu. Príspevok predstavuje náčrt postavenia a miesta polície v spoločnosti, respektívne v štáte. V obsahu štúdie je prezentovaná charakteristika polície ako inštitúcie i špecifickej činnosti, vychádzajúc z historických koreňov vzniku a uskutočňovania policajnej činnosti. Poslaním štúdie je tiež poukázať na pojem policajná politika, obsahom ktorého sú okrem iného globálne problémy súvisiace s organizačnými, ekonomickými, technickými, technologickými, personálnymi a manažérskymi as-

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckovýskumnnej úlohy Katedry správneho práva a Katedry spoločenských vied na Akadémii Policajného zboru v Bratislave s názvom „Aktuálne problémy vo verejnej správe členských štátov Európskej únie“, ev. č.: Výsk. 206.

pektmi fungovania určitého policajného zboru. Štúdia zdôrazňuje i niektoré právne aspekty policajnej činnosti.

Kľúčové slová: Polícia; policajná činnosť; policajná politika; policajná kontrola; policajné právo; policajný štát.

Úvod

Ochrana osobnej integrity každého jednotlivého človeka spĺňajúceho kritériá biologickej normy prirodzeným vývojom stanovenej pre živočíšny druh *Homo sapiens sapiens*, t.j. fyzickej a psychickej normálnosti, teda nie len konformnosti, je jeho prirodzenou vlastnosťou, prirodzeným atribútom jeho duchovnej osobnostnej výbavy. Nenarušená osobnosť človeka prirodzene velí jeho telesnosti aj duchovnosti za každých okolností zachovať si a ochraňovať svoj vlastný život, zdravie, prípadne život a zdravie blízkych a konať v záujme ochrany tohto prirodzeného prírodného odkazu maximum. Po relatívne ukončenom socializovaní sa ľudskej bytosti sa k tomuto prirodzenému osobnostnému javu postupne pridružuje nový, rozširujúci sa okruh vlastností doformovávajúcich globálny osobnostný charakter každého ľudského jedinca, avšak už nadobudnutých na základe ním prežitých skúseností alebo inak získaných životných poučení. Tento osobnosť človeka formujúci proces vyúsťuje okrem iného aj do vzniku nadobudnutej (získanej) potreby ochrany a garantovania jeho vlastnej majetkovej základne, t.j. na svoje vlastné prežitie nevyhnutnej alimentárnej podstaty, alebo inej, počas biologického a sociálneho života nadobudnutej integrity a identity. Strata spôsobilosti človeka dostatočne intenzívne ochraňovať uvedené parametre života individuálne, teda vlastnými silami ľudského jedinca, sa postupne transformovala do podoby ich kolektívnej ochrany, ktorá sa v rámci evolučného procesu sformovala do výslednej podoby *polície*, a to ako iniciatívnej aktivity, tak aj aktívnej a organizovanej inštitúcie plniacej špecifické poslanie v ľudskej spoločnosti. Polícia, či už ju vnímame ako činnosť alebo ako inštitúciu, je štruktúrne zložitý a neustále dynamicky sa vyvíjajúci spoločenský organizmus. Prešla viacerými historickými vývinovými štádiami, ktoré môžeme zjednodušene vyjadriť smerovaním: sebapolícia (samopolícia) – skupinová polícia (konfesijná a laická) – miestna (municipálna, lokálna, metropolitná) polícia – štátна (centralizovaná) polícia – nadštátна (internacionálna) polícia. Vývinový trend rozvíjania polície a jej štruktúr

môžeme tiež schematicky vyjadriť aj takto: osobná polícia – súkromná (kaptívna) polícia – verejná polícia.²

Miesto polície ako integrálneho článku mechanizmu realizujúceho záujmy a garantujúceho spoločenské potreby človeka a zoskupenia určitých ľudí, ako aj produktov ich aktivít, ktorý je reprezentovaný okruhom policajných činností ako spoločensky determinovaných iniciatív zamenaných na ochranu záujmov väčšiny jednotlivcov zhromaždených do určitej komunity, a teda i štátnej komunity, sa napokon stalo v spoločenských štruktúrach historicky stabilným a nespochybniel'ným. Uvedené konštatovanie môže byť potom, podľa nášho názoru, dostatočne pevným oporným východiskom aj pre rozvíjanie našich ďalších úvah o mieste polície v spoločenských systémoch a v štruktúrach štátu. A predovšetkým o postavení polície v štátnej mechanizme dotvárajúcich sofistikovaných bezpečnostných systémoch štátu, i keď samotná existencia spoločenského a právneho inštitútu štátu ako historickej kategórie a jeho charakteru ako filozofického a sociologického (i právneho) problému zostáva stále otvorenou otázkou.³

Polícia, jej pojem a charakteristika

Štát, ktorý je historickou kategóriou a právnym inštitútom kroovaným v lome ľudskej spoločnosti na určitom stupni jej špirálovitého vývoja, predstavuje vo svojej podstate určitú konkretizovanú, hierarchicky usporiadanú suverénnu sociálno-ekonomicko-mocensko-riadiacu sústavu, vybavenú okrem iného aj špecifickými samoochrannými prvkami. Tieto samoochranné prvky realizuje do každodennej praxe celá sústava štátnych orgánov, v rámci ktorých osobitné poslanie plní polícia. Právny inštitút štátu a inštitúcia polície sú teda „spojenými nádobami“. Inštitúcia polície je vlastne neodmysliteľným atribútom tzv. modernej štátnosti, jedným z mnohých subsystémov vytvárajúcich mimoriadne členité spoločenské prostredie, ktoré označujeme pojmom štát. Polícia je ochrannou vrstvou právneho inštitútu štátu. Znamená to, že chápanie štátu ako určitého systému nevyhnutne prejudikuje existenciu ďalších systémov, na vonok vystupujúcich ako otvorená množina špecifických subsystémov, ktoré ho vytvárajú. Zdôrazňujeme pritom, že osobité postavenie v týchto

² Bližšie pozri KRÁLIK, J. a K. KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016, s. 62 a nasl. ISBN 978-80-263-1050-1.

³ Bližšie pozri BLAHA, L. *Späť k Marxovi?: (sociálny štát, ekonomická demokracia a teorie spravodlivosti)*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009, s. 28 a nasl. ISBN 978-80-224-1077-9.

súradniciach zrejme prislúcha subsystému kontroly v spoločnosti (respektíve kontrolovania spoločnosti verus kontrolovania spoločnosťou), a obzvlášť jeho integrálnej zložke, *policajnej kontrole*.⁴ Osobitne štruktúrovanú a sofistikovanú spoločensko-ochrannú aktivitu, kontrolu, pritom realizujú v prospech všetkých legítimných prvkov tej-ktorej štátnej komunity okrem iného štátnej aparát a jeho špecializované zložky, do globálnej hierarchickej štruktúry ktorých je možné zatriediť aj bezpečnostné zložky, najmä policajné orgány. Hľadanie odpovedí na otázky vzniku, charakteru a miesta polície v spoločenských štruktúrach, respektíve bezpečnostných systémoch spoločnosti je preto jednoduché i zložité zároveň. Vznikanie, respektíve vývoj polície ako dejinný evolučný proces a výsledný vznik polície ako finálne kreovanie určitého inštitucionalizovaného spoločenského *status quo* predstavuje totiž dosiaľ definitívne neuzatvorený historický proces. V jeho rámci sa utvárali aj podmienky a formovali sa nástroje determinujúce vznik špecifických racionálnych procedúr, realizovaných špecifickými inštitúciami, ktoré, už legitimizované, smerovali k zabezpečovaniu ochrany spoločnosti a jej príslušníkov, respektíve štátu a jeho občanov. Tento rôznorodý súhrn najskôr neuvedomelých, pôvodne zrejme pudových, ale postupne predovšetkým uvedomelých, najprv náboženskými predstavami podmieňovaných a následne racionálnych spoločensko-ochranných procedúr vyúsťujúcich do aktivít označovaných dnes ako *policajné činnosti*, je pritom charakteristický rozličným tempom svojho časového postupu, protichodnosťou svojho vývoja, značnou nepriamočiarosťou, ale i vysokou mierou oscilácie vlastnej dynamiky.⁵ Poznamenávame pritom, že v rámci globálneho procesu vývoja policajných činností vyúsťujúcich následne do vzniku polície ako špecifickej spoločenskej mocenskej inštitúcie možno identifikovať viacero etáp historického vývoja, klasifikovateľných do určitých časových období.⁶ Vychádzame pritom zo skutočnosti racionálneho prijímania členenia dejín na *prehistorickú epochu*, respektíve *protohistorickú epochu*, v rámci ktorej vývoj a osudy ľudského spoločenstva nemožno v zásade dokumentovať na základe žiadnych písomných pamiatok, ale prakticky výlučne iba na základe výsledkov bádania archeológie a ďalšou zhromažde-

⁴ Bližšie pozri KRÁLIK, J. a J. KÚTIK. *Kontrolný systém a jeho subsystémy vo verejnej správe: (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.

⁵ Bližšie pozri KRÁLIKOVÁ, K. a J. KRÁLIK. Korene slovenských policajných štruktúr. *Policajné teória a prax*. 2015, roč. 23, č. 3, s. 23-42. ISSN 1335-1370.

⁶ Bližšie pozri ALDEBERT, J. et al. *Dejiny Európy*. 3. dopln. vyd. Bratislava: Mladé letá, 2001. 429 s. ISBN 80-06-01074-9.

ných artefaktov.⁷ Toto obdobie „úsvitu ľudských dejín“ vystriedala *historická epocha*, z ktorej sa do súčasnosti zachovali okrem iného aj písomné pramene, čo nám umožňuje vytvoriť si nielen minulý, ale potenciálne tiež budúci obraz okrem iného i o procese vzniku a fungovaní polície a ostatných bezpečnostných zložiek štátu. Je, pravda, otázkou, ako sa budú dejiny ľudstva, a osobitne európskych národov vyvíjať v budúcnosti. A to najmä v súvislosti s perspektívou etnicko-konfesionálnej transformáciou obyvateľstva Európy, čo už má, a ešte len bude mať nesporný vplyv aj na transformáciu bezpečnostných zložiek štátu, respektíve zameranie ich činností. Na margo takto prejudiciovanej možnej výzive vývoja Európy možno nadviazať hľadaním parciálnymi, a vari i fundamentálnymi otázkami súvisiacimi s hľadaním odpovedí na to, ako sa bude ďalej vyvíjať sociálno-ekonomická základňa spoločnosti, respektíve „európskych“ spoločností formalizovaných a normativizovaných do štátovprávnej podoby budú jednotlivých a naďalej (aspöň relativne) samostatných štátnych útvarov, alebo európskeho zloženého štátu, tzv. Eurofederácie (Spojených štátov európskych), či postupne unitarizujúceho sa tzv. Európskeho štátu (Európskej republiky). Ako bude formovaná hospodárska základňa a kultúrno-sociálna nadstavba takéhoto štátovprávneho útvaru alebo útvarov v budúcich desaťročiach možno iba predpokladať.⁸ V týchto hraničných súradničiach možno uvažovať aj o validite procesu ďalšieho vývoja bezpečnostných zložiek členských štátov Európskej únie, prípadne i jej samotnej. Najmä v súvislosti so zaznamenaným posunom myslenia obyvateľstva európskych štátov vo vzťahu k miere zabezpečenia vlastnej osobnej bezpečnosti a bezpečnosti svojho majetku, dôsledkom čoho je už dnes reálny vznik občianskych „sebaobranných“ skupín, známych ako *vigilanti*. Ich starobylé formy siahajú do prehistorického obdobia jestvovania ľudskej spoločnosti. Zdôrazňujeme však, že i keď o existencii *polície*, a to aj ako spoločenskej inštitúcie v prehistorickej epoce teda nemožno vôbec uvažovať, faktom je, že už v tej dobe jestvovali také aktivity realizované v rámci ľudskej komunity, ktoré môžeme označiť moderným slovným spojením *policajné činnosti*. Nerealizovali ich ale žiadne z prostredia, respektíve v prostredí komunity vyčlenené skupinky osôb špecializujúce sa na takéto činnosti. Uskutočňoval ich vlastne pudovo každý člen pospolitosti podľa svojich potrieb a záujmov; každý jedinec bol teda

⁷ Bližšie pozri CREMIN, A. ed. *Archeológia: Najvýznamnejšie náleziská a kultúrne poklady sveta*. 1. vyd. Bratislava: Fortuna Libri, 2009. 400 s. ISBN 978-80-89379-05-7.

⁸ Bližšie pozri SCHWEICKART, D. *Po kapitalizme: Ekonomická demokracia*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2010. 208 s. ISBN 978-80-8061-428-7.

aj akýmsi *naturálnym policajtom*. Je zrejmé, že policajné činnosti jednoznačne predchádzali *policajnej inštitucionalizácii*. Vznik policajných činností je preto potrebné evidovať už v prehistorickej dobe v podobe činnosti akoby *vigilantov*, ale vznik polície ako inštitúcie je možné akceptovať výlučne až v historickej epoche, a to dokonca až na určitom civilizačnom vývojovom stupni nielen ľudskej pospolitosti všeobecne, ale až jej organizácie do podoby štátu. Je totiž historicky preukázateľné, že polícia ako spoločenská inštitúcia je fenoménom bytostne späť s počiatkami štátnej organizácie ľudskej spoločnosti. Pritom tento starobylý pojem má zrejme hlbšie korene v latinizovanom slove sémanticky kótovanom už v starovekej helénskej gréckine v podobe *politia*. Pôvodne bolo uvedené slovo ľuďmi chápané, respektíve vnímané isto veľmi liberálne, keďže úzko súvisí aj s pojmom *polis*, t.j. antické, grécko-helénske mesto, mestský štát, akým boli napríklad staroveké Atény so svojím širším okolím, respektíve s pojmom *politika*, t.j. „verejná činnosť zamierená na uplatnenie triednych záujmov, na vydobytie, zachovanie a upevnenie štátnej moci“.⁹ Samotné slovo polícia bolo pôvodne chápané ako „spôsob organizácie spoločnosti, ktorý mal zabezpečovať verejnú moc“.¹⁰ V odbornej literatúre sa prevažne uvádza, čo sme už načrtli, že pôvod a obsah slova *polícia* možno prezentovať predovšetkým v súvislosti so slovom antického, grécko-helénskeho pôvodu *politeia*, spomínaného už Platónom. Jeho náplňou, obsahom bol určitý, už mocensky vyžadovaný a garantovaný štandard vnútornej spoločenskej komunikácie, teda vlastne poriadok správania sa spoločnosti v rámci obce.¹¹ V tejto rézii termínov môžeme súčasne zdôrazniť formu, význam a obsah slovného spojenia *policajná politika*, obsahom ktorého sú potom okrem iného aj globálne problémy súvisiace s organizačnými, ekonomickými, technickými, personálnymi a manažérskymi aspektmi fungovania určitého policajného zboru, polície. Pod *politikou*, internacionálnym slovom gréckeho pôvodu, pritom rozumieme tiež verejnú činnosť zameranú na uplatnenie stranických záujmov a na získanie a udržanie štátnej moci.¹² Verejne proklamovaným a zdôrazňovaným

⁹ Bližšie pozri IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. a Z. MANÍKOVÁ. *Slovník cudzích slov: A – Z.* 3. rev. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1990, s. 691. ISBN 80-08-00006-6.

¹⁰ Bližšie pozri KAČÍK, E. *Polícia vo vývoji verejnej správy*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru Slovenskej republiky, 1996, s. 11. ISBN 80-88751-95-0.

¹¹ Porovnaj FROLOV, I. T. ed. *Filozofický slovník*. 4. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Pravda, 1989, s. 377. ISBN neuvedené.

¹² Bližšie pozri *Veľký lexikón: Viac ako 50 000 hesiel s viac ako 3 500 farebnými ilustráciami*. 1. vyd. Bratislava: Aktuell, 2004, s. 787. ISBN 80-89153-09-7.

poslaním polície v demokratickej spoločnosti je spravidla slúžiť obyvateľstvu, ochraňovať verejný záujem, zabezpečovať spoločenskú stabilitu a postihovať protispoločenskú činnosť, pričom sa s týmto aspektmi políciejnej činnosti možno stretnúť v zhmotnejšej skrátenej podobe v slogane „pomáhať a chrániť“.¹³ Znamená to, že polícia ako jedna z bezpečnostných zložiek je spoločnosťou konštituovaná prostredníctvom štátu na to, aby hajila jeho existenciu, ústavnosť, vnútorný poriadok, fyzickú, a v základných črtách aj právnu ochranu obyvateľstva a jeho majetku a zabezpečovala efektívne napĺňanie vnútorných a vonkajších funkcií demokratického štátu.¹⁴

Politika ale podľa nášho názoru predstavuje z dynamického aspektu jej významového chápania tiež súhrn určitých všeobecných aj konkrétnych, mocenským záujmom inšpirovaných a mocensky presadzovanou ideológiou determinovaných vzťahov, noriem, ideí, ako aj opatrení, metód, nástrojov a postupov smerujúcich k dosiahnutiu určitého konkrétneho i abstraktného cieľa.¹⁵ Tento cieľ môže mať rozličné charakteristické črty; môže byť vnímaný ako iracionálny i racionálny, ako reálny i nereálny, ako utilitárny i univerzálny, ako abstraktný či konkrétny, ako revolučný či kontrarevolučný, ako spoločensky prospešný alebo spoločensky retardančný fenomén. Avšak, v podstate vždy predstavuje iba určitú medznú, dočasnú alebo stabilne určenú hranicu, ktorá vyhovuje záujmom konkrétneho realizátora určitej politiky, ktorý vo svoj prospech využíva súčasne i služby bezpečnostných zložiek štátu. *Spoločenský cieľ* realizovanej politiky by mal byť pritom koncipovaný výlučne v záujme majority. A teda aj prirodzené akceptovaný absolútnej väčšinou určitej štátnej populácie. Súčasne by mal byť na prospech všeobecného blaha, teda vlastne všetkých príslušníkov určitej ľudskej pospolitosti. Z toho vlastne priamo vyplýva záver, že *realizovať* by mali politiku azda výlučne len tie spoločenské a štátne štruktúry, ktoré preferujú všeobecný záujem pred záujmom kolektívnym (skupinovým), korporatívnym (spolkovým) alebo individuálnym

¹³ Porovnaj MICHÁLEK, P., K. KRÁLIKOVÁ a J. KRÁLIK. Obecní policie v české společnosti. In: R. HRÁBEK, ed. *Ekonomické, sociální a právní vztahy v evropské společnosti – minulost, současnost a perspektiva*. 1. vyd. Hodonín: Ústav práva a soudnictví inženýrství v Hodoníně, 2014, s. 93-177. ISBN 978-80-905646-6-4.

¹⁴ Bližšie pozri KRÁLIKOVÁ, K. *Sociálna starostlivosť štátnej správy o imigrantov v Slovenskej republike podľa schengenského Aquis*. 2. vyd. Martin: Fornax Crater družstvo, 2013. 155 s. ISBN 978-80-971419-0-5.

¹⁵ Porovnaj FROLOV, I. T. ed. *Filozofický slovník*. 4. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Pravda, 1989, s. 384. ISBN neuvedené.

(osobným), a preto sú aj spoločnosťou ako celkom a jej jednotlivými sub-systémami, respektíve subštruktúrami všeobecne akceptované.

Polícia ako jedna a jedinečná štruktúra pôsobiaca v rámci bezpečnostných zložiek štátu je pritom špecifickou spoločenskou (sub)štruktúrou, inštitúciou *sui generis*, a súčasne činnosťou, ktorá ako nástroj (inštrument) spoločnosti napomáha realizácií smerovania určitej politiky. Je jedným zo základných pilierov organizačnej základne spoločnosti, determinujúcich úspešnosť fungovania štátu a napĺňania jeho vnútorných a vonkajších funkcií.

Právne postavenie polície v spoločenských štruktúrach

Bezpečnosť je živý pojem, ktorého podstata súvisí s vývojom spoločnosti a techniky a ktorý možno všeobecne definovať ako stav *neexistencie ohrozenia, nemožnosti spôsobenia ujmy, respektíve minimalizovania stupňa ohrozenia a miery ujmy na relatívne akceptovateľnú úroveň*. Garantovať takýto „bezpečnostný stav“ v spoločnosti majú práve bezpečnostné zložky, avšak tvorené nielen zo zdrojov (a prostriedkov) samotného štátu, ale aj zo zdrojov jeho parciálnych súčastí, napríklad obcí, regiónov alebo rozličných fyzických i právnických osôb. V rámci systému bezpečnostných zložiek štátu patrí pritom výsadné postavenie štátnym spravodajským službám, ozbrojeným silám a ozbrojeným zborom. V ich štruktúrom rámci sa na verejnosti najviac prejavuje a zviditeľňuje práve polícia, respektíve policajná činnosť.

Polícia v dejinách zohrala a dosiaľ zohráva rozličnú rolu, ktorá však v konečnom dôsledku nemá vplyv na plnenie jej prapôvodného poslania a úloh, t.j. zabezpečovať ochranu osôb a ich majetku, verejného poriadku a záujmov obce, respektíve štátu. Poslanie, právne postavenie a úlohy, ktoré polícia plní, respektíve má plniť v prospech tvorivého rozvoja spoločnosti a štátu, vrátane jeho územných celkov i obcí, ako aj v prospech občanov štátu a ostatných subjektov podmieňujú pritom mnohé faktory. Za základný faktor však považujeme *formu štátu* a *formu vlády* v ňom, keďže nesporne práve miera podielu občanov na správe verejných záležostí a na riadení štátu je súčasne akoby najvypovedajúcejším ukazovateľom, t.j. nakoľko je účelný, respektíve do akej miery je potrebný vplyv bezpečnostných zložiek na chod štátneho mechanizmu a na jeho efektívne uplatňovanie v spoločnosti. Zdôrazňujeme, že zrod dnešnej polície ako bezpečnostnej inštitúcie možno zaevdovať už v starovekej spoločnosti, pričom ho možno odôvodniť viacerými hypotézami, do okruhu ktorých je možné v podstate zaradiť:

- a) vznik hierarchicky usporiadanej centralizovanej byrokratickej moci vo veľkých ríšach (ale napríklad i v helénskych mestských štátoch), vybavenej aj vonkajšími a vnútornými bezpečnostnými funkciami (úlohami), a nahradenie nepísaného obyčajového práva písaným právom (kodifikáciou noriem správania sa). Uvedený proces možno v podstate preukázateľne zaznamenať v Mezopotámii, antickom Ríme, Perzii, Číne, u Inkov;
- b) rast počtu obyvateľstva a z toho vyplývajúca postupná anonymizácia jednotlivých osôb vymaňujúcich sa z okruhu dozorujúceho vplyvu pôvodnej uzavretej komunity si vyžadovali zriadenie rozvetvenej štruktúry osobitnej poriadkovej a bezpečnostnej zložky v mestách i v celom štáte, slúžiacej rozrastajúcej sa komunité ako garantujúci prvak zabezpečovania ochrany verejného poriadku a verejného a súkromného majetku (trhoviská, popraviská, ľudové oslavy, náboženské slávnosti), ale taktiež potierania kriminality. Najmä na daňové účely sa zavádzala evidencia nielen slobodných vrstiev obyvateľstva vo verejném záujme, ale v súkromnom záujme i evidencia otrokov vlastnených súkromnými osobami, a aj ich práce, respektívne pracovných povinností. Príslušníci *policajnej zložky* určitej society okrem tejto ochrannej funkcie plnili a vykonávali aj niektoré administratívne činnosti, pričom boli už navonok odlišiteľní od ostatného obyvateľstva svojím oblečením a výzbrojou, i keď sa ich odev diferoval podľa miestnych zvyklostí;
- c) stratu bezhraničného rešpektovania a autority náboženského kultu zo strany obyvateľstva ako dôsledok spoločenského úpadku, ktorý determinovala napríklad sekularizácia porazených po prehratých vojnách, živelných pohromách, vnútorných rozbrojoch a podobne, čo viedlo zároveň k strate autority knázskej vrstvy aj ako preventívne na kriminalitu pôsobiaceho faktora a, naopak, odštartovalo nástup procesu jeho nahradenia štátom kreovanou silovou zložkou donuvocacieho charakteru, vyčlenenou z organizovaných mäs ozbrojencov, t.j. vojskom, políciou;
- d) vznik otrokárskych spoločenských vztáhov, v rámci ktorých musel byť otrok ako *de iure* hovoriaca vec vo vlastníctve otrokára strážený, identifikovaný, v prípade úteku vypátravaný, potrestávaný, strážený a hliadkovaný.

V byrokratizujúcej sa starovekej otrokárskej spoločenskej, respektívne štátnej organizácii sú teda postrehnutelne už aj prvky určitej špeciálnej organizácie a špecifického personálneho zabezpečovania policajných

činností, ako i vymedzenie obsahu ich kompetencií v určitej štruktúre paralelne s „manažérskymi“, teda riadiacimi aspektmi, ktoré obstarávali špecifické orgány, sekulárne štátne inštitúcie nekonfesionálneho zameania. Je pritom isto už na prvý pohľad zrejmé, že iné bude spoločenské poslanie polície, právne postavenie a úlohy bezpečnostných zložiek v demokratickom štáte, iné v autoritárskom štáte a diametrálnie odlišné v totalitárskom štáte. Každý z jednotlivých typov štátu totiž vytvára iný legislatívny i reálny priestor na uplatnenie sa policajných činností v spoločenských vzťahoch, a to nielen z hľadiska vplyvu, ale dokonca aj ich potenciálneho krokovania, fungovania a zániku, prípadne priestoru ich možnej realizácie. Z toho vyplýva, že poslanie, právne postavenie, ako aj úlohy polície bezprostredne súvisia s uplatňovanou štátnej politikou, ba možno konštatovať, že sa svojím spôsobom na jej realizácii bezpečnostné zložky bud' priamo, alebo nepriamo tiež podieľajú. Štátno-mocenské bezpečnostné zložky v období stredoveku nadobudli už originálnu podobu a stálosť vlastného postavenia, i ked' mimoriadne záviseli od existujúcej feudálnej mocenskej štruktúry a záujmov jej reprezentantov. Takáto situácia preto neumožňovala centralizáciu týchto zložiek, a preto bezpečnostné, respektíve policajné orgány boli diverzifikované podľa jednotlivých domíní, panstiev, respektíve územno-správnych jednotiek. Až novovek a nástup kapitalistických výrobných vzťahov sprevádzaných procesmi globalizácie prostredníctvom vytvárania koloniálnych ríš umožnil na jednej strane centralizáciu, a na druhej strane súčasne i vnútornú diferenciáciu a špecializáciu bezpečnostných zložiek štátu. V štátnych útvarech absolutistických, autokratických, totalitárskych režimov je, prirodzene, postavenie bezpečnostných zložiek, a osobitne policajných zložiek koncipované na báze absolútnej podriadenosti panujúcemu režimu, zámerom jeho politickej moci, ktorá je spravidla v príkrom rozpore s politickej i sociálnym záujmom ľudových más, ktoré sú od politickej moci vlastne „odstavené“. Polícia je teda v takto organizovanom štátnom útvare „slúžkou“ politiky štátu determinujúcej verejnej moci a slúži najmä na účely kontroly ľudových más a na potlačovanie ich prípadného vzdoru voči štátnej reprezentácii.

Naopak, v *demokratickej spoločnosti* je zrejmá pomerne vysoká miera politickej odolnosti polície voči štátnej moci a relatívnej nezávislosti na politickej stranach, a polícia teda vykonáva svoje kompetencie spravidla striktne na základe zákona a v jeho rámci, bez ohľadu na konjunktúrálne záujmy vládnucej skupiny alebo vrstvy oligarchov aktuálne determinujúcej spoločenské vzťahy, prípadne práve dominujúceho politického alebo

lobistického zoskupenia. *Právne postavenie* polície v demokratickom štáte sa opiera, rovnako, ako jej činnosť, o ústavné, zákonné i podzákonné právne predpisy, vrátane normatívnych interných inštrukcií, ktorých porušenie má za následok vykonanie preventívnych opatrení (*ex ante*) i následných nápravných opatrení (*ex post*) zo strany demokratických štátnych inštitúcií, predovšetkým ústavných a výkonných orgánov. Činnosť bezpečnostných a ostatných právno-ochranných zložiek v demokratickom štáte súčasne podlieha parlamentnej kontrole, prokurátorskému dozoru, súdnemu dohľadu, ako aj kontrole verejnosti. Organizácia policajných štruktúr je harmonizovaná tak, aby tieto parciálne organizačné zložky zapadali do systému štátneho mechanizmu, v záujme zabezpečenia oprávnených záujmov a práv občanov a právnických osôb. *Úlohou* polície v demokratickom štáte je, zjednodušene povedané, ochraňovať právo a ústavný poriadok. Poslaním polície je teda všeobecne prospešná služba spoločnosti. Samozrejme, ústavný poriadok v štáte má vytvárať ľud, najlepšie priamo, bezprostredne, bez prevodových mechanizmov, ktoré jeho vôle najčastejšie deformujú. Spoločnosti, teda ľudu, má tento ústavný poriadok aj priamo slúžiť.

Pre fungujúci demokratický režim v modernom konsolidovanom štáte je súčasne typická snaha profesionalizovať políciu, kvalifikovať jej personálnu základňu, racionalizovať a stabilizovať jej organizačnú štruktúru a vylúčiť ju z politicky motivovaných vplyvov v rozhodovaní.¹⁶ Obyčajne sa v demokracii žiada od príslušníkov polície, ale aj od ostatných príslušníkov ozbrojených zborov a ozbrojených súčasťí, aby sa zdržali aktívnej politickej angažovanosti, čo znamená tiež členstvo v politických stranách a im obdobných zoskupeniach. Požaduje sa, v podstate oprávnené, aj odmietnutie pasívneho volebného práva policajtmi. Pôsobenie politických strán v štruktúrach bezpečnostných zborov je tak formálne *ex lege* vylúčené. Na margo uvedeného konštatovania však poznamenávame, že i v demokratickej forme vlády môže dôjsť, a aj skutočne doposiaľ docházka k zneužitiu polície a ostatných bezpečnostných služieb politicky motivovaným posunom ich činností a zamerania na protiobčiansku, protiľudovú a anti-humánnu platformu.¹⁷ V podstate ide, i keď spravidla iba o viac-menej dočasný, no predsa len spoločensky nežiaduci a najčastejšie rafinované

¹⁶ Bližšie pozri KRÁLIKOVÁ, K. Polícia v Európe a niektoré možné tendencie vývoja jej personálnej základne. In: E. VLKOVÁ, ed. *Medzinárodné právo, medzinárodná politika a medzinárodné vzťahy*. 1. vyd. Bratislava: Ekonom, 2016, s. 58-66. ISBN 978-80-225-4312-5.

¹⁷ Bližšie pozri KRÁLIK, J. a K. KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 248 s. ISBN 978-80-263-1050-1.

skrývaný (napríklad za bombastické vyhlásenia politických reprezentantov moci o demokracii) politický diktát momentálne vládnucej, občanmi vo voľbách vybranej politickej sily, avšak zameraný nielen proti väčšine zo strany menšiny, ale prípadne i naopak. Pripomenúť sa tiež žiada, že kreovanie a pôsobenie takejto politickej sily v spoločnosti je obyčajne v rukách oligarchov. V takejto spoločenskej situácii akoby si pseudodemokratická vládnuca politická moc vlastne políciu „kupovala“, keďže polícia sa i v demokratickej spoločnosti správa tak, ako jej to predpisujú nielen ústavné a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy, ale aj pokyny riadiaceho ústredného orgánu štátnej správy, t.j. príslušného rezortného ministerstva, do kompetencie ktorého polícia spadá. Demokratický systém a jeho chod môže byť v určitých spoločenských pomeroch a situáciach iba simulovaný, a preto tiež účelovo zneužívaný, propagovaná demokracia kamuflovaná, predstieraná, vlastne len proklamovaná, avšak skutočná pozícia demokracie v štáte môže byť naozaj iba nominálna. Pripomíname pritom, že úloha a význam polície aj ako nátlakovej inštitúcie, a súčasne i jej legítimnej činnosti opierajúcej sa o relevantné právne normy platné a účinné v určitom časopriestore nie sú vlastne vôbec spo-chybňované ani v demokratickom štáte, nieto ešte v nedemokratickom, autoritatívnom štáte. Disproporcia náhľadov na políciu podľa formy vlády však vzniká pri hodnotení konštrukcie jej právnych základov. Teda, či je kreovaná a kontrolovaná legítimnymi a demokraticky konštituovanými štátnymi orgánmi, alebo nie, prípadne, či sa činnosť polície uskutočňuje v súlade s demokraticky kreovaným právnym poriadkom, alebo sú jej úlohy priamo mocensky naoktrojované, a prípadne uskutočňované mi-moprávne, čo vlastne potom znamená, že aj políciou realizované aktivity podliehajú autoritárskemu riadeniu a slúžia výlučne voluntaristickému presadzovaniu politického diktátu. Metódy a formy vládnutia uplatňované štátnej mocou voči spoločnosti tvoria obsahovú náplň *štátneho režimu*. Právne zakotvenie, prípadne aspoň *určité* právne zakotvenie bezpečnostných zložiek v spoločenských štruktúrach, bez ohľadu na uplatňovaný štátny režim, je však obyčajne pravidlom. A to bez ohľadu na formu štátu a formu jeho vlády, ktorá vlastne predstavuje súčasť formy štátu. Oporu v právnom poriadku, hoci je otázkou *v akom*, mala, respektíve má rovnako aktuálna bezpečnostná štruktúra (systém) Spojených štátov amerických, ako zaniknutá bezpečnostná štruktúra (systém) tzv. Tisíc-ročnej ríše ovláданej Hitlerom. V prípade, že postavenie bezpečnostných zložiek štátu dominuje v systéme štátnej moci, prípadne stojí „nad štátou mocou“ alebo „nad zákonom“, potom môžeme hovoríť o tzv. *policajnom štáte*.

Polícia a jej činnosť sa vo všeobecnosti v demokratickom „nepolicajnom“ štáte, za ktorý sa považuje aj Slovenská republika, opiera predo väšetkým o nasledujúce druhy, respektíve typy právnych predpisov rozličnej pravnej sily:

- a) ústava, respektíve ústavné zákony;
- b) zákony;
- c) nariadenia vlády;
- d) vyhlášky ministerstva;
- e) výnosy ministerstva;
- f) opatrenia iných ústredných orgánov štátnej správy;
- g) právne akty regionálnych a lokálnych štátnych orgánov;
- h) európsko-právne produkty (legislatívne akty orgánov Európskej únie);
- i) medzinárodné zmluvy a dohovory;
- j) rozkazy ministra vnútra.

Historicky sa v každodennom živote spoločnosti objavili aj iné formálno-právne akty, v ktorých mali polícia a policajná činnosť oporu, ako boli napríklad zákonné články, nariadenia panovníka, dekréty prezidenta Československej republiky, zákonné opatrenia Predsedníctva Federálneho zhromaždenia Československej socialistickej republiky, rozkazy ministra vnútra a podobne. Ako vidno, činnosť policajných zložiek je determinovaná tiež vydávaním podzákonných právnych predpisov, a predo väšetkým normatívnych interných inštrukcií alebo prostých verbálnych pokynov a príkazov, rozkazov a nariadení, ktoré v bežnej činnosti polície nadobudli prirodzené absolútну prevahu a prioritu, keďže umožňujú vytvárať optimálne predpoklady na zabezpečenie dostatočnej operatívnosti a spoločenskej flexibility policajných zložiek štátu. Charakter právnych noriem regulujúcich právne postavenie a funkcie polície je preto nielen takmer výlučne prikazovací a nariadovací, opierajúci sa o kogentné, respektíve kategorické všeobecne záväzné právne normy rozptylené v právnych predpisoch rozličnej pravnej sily, ale z hľadiska obsahu je ich charakter aj mimoriadne konkrétny, striktný a adresný.¹⁸ Zo zorného uhla potreby systematického zatriedenia takýchto „policajných“ právnych noriem do právneho poriadku štátu je evidentné, že, hoci majú interdisciplinárnu povahu a podstatu, ich prevažná väčšina je predmetom, respektíve obsahom administratívno-právnej regulácie, teda správneho práva.

¹⁸ Bližšie pozri NESVADBA, A. a A. ZACHOVÁ. *Teória štátu a práva*. 2. dopln. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008, s. 128 a nasl. ISBN 978-80-8054-447-8.

V súvislosti s právnou úpravou inštitútu polície a jej činnosti sa tiež prezentuje i všeobecne právno-vedecky neakceptovaná existencia tzv. *policajného práva*. Tzv. *policajné právo* však nepredstavuje samostatné právne odvetvie, ale je navonok prezentované skutočne iba ako relatívne ohraňčená, i keď' univerzálne ďalším právnym normám otvorená množina špecifických právnych noriem interdisciplinárneho charakteru, teda systémovo patriacich napríklad do odvetvia ústavného práva, správneho práva, trestného práva, medzinárodného práva atď'. Policajné právo je vlastne iba účelové pomenovanie takých právnych predpisov, ktoré súvisia s políciou, policajnými činnosťami a ich priamym alebo odvodeným právnym regulovaním. V súvislosti s preukazovaním rozsahu a obsahu právnej úpravy bezpečnostných zložiek a ich umiestnenia v spoločenských štruktúrach poznámenávame, že bezpečnostné zložky sú právne upravené v zásade diverzifikowane, jednotlivivo, čo znamená, že každá bezpečnostná zložka štátu je právne regulovaná samostatným zákonom. Časť ich organizačných a personálnych vnútorných konštrukčných prvkov a profesijných činností, ktorá vykazuje spoločné znaky vo vzťahu k jednotlivým prvkom bezpečnostného aparátu ako celku a ich činnostiam, je však formálne zakotvená v komplexnejšom právnom predpise, v kompaktnej regulatívnej podobe, v „zjednocujúcom“ zákone. Prostredníctvom realizácie týchto právnych noriem sa vytvára aj organizačná štruktúra, respektíve organizačná základňa polície. Tá je však v podstate bezprostredne závislá na politickej vôle subjektu disponujúceho štátnej mocou. Vo svojom vlastnom utilitárnom záujme mocensky dominantný subjekt obyčajne kreuje a konštruuje prakticky vždy buď úplne originálne, ale spravidla však preberá recipovanú a modifikovanú podobu štátneho aparátu, ktorý mu bude slúžiť v nových podmienkach, t.j. uskutočňovať už iba jeho subjektívne motivované politické záujmy a zámery v spoločnosti. Takýmto transformačným procedúram podlieha vždy predovšetkým štátny bezpečnostný a policajný aparát, keďže, ako to potvrdzujú historické udalosti, práve on býva veľmi často posledným možným „pevným“ záchytným bodom potenciálne ohrozovej alebo ruinujúcej sa politickej moci. Policajný aparát je teda predmetom trvalej pozornosti všetkých politických síl, a osobitne vládnucích mocenských štruktúr. Tie-to spoločenské štruktúry, spravidla reprezentujúce záujmy menšiny, si ho prispôsobujú a organizujú tak, aby podľa ich predstáv a predpokladov mohol napĺňať ich súčasné a budúce očakávania. Aby bol policajný aparát schopný takéto mocenské očakávania aj plniť, musí tomu byť prispôsobený i jeho komplexný organizmus, okrem iného tiež organizačná základňa. Organizačná štruktúra polície ako východisková základňa jej

funkčnosti stojí preto tiež aj v centre pozornosti obyvateľstva, ktoré môže byť políciou nielen ochraňované, ale i postihované. Aby mohla polícia aj ochraňovať, t.j. plniť preventívne úlohy, ale aj postihovať, t.j. plniť tiež represívne úlohy, musí byť konštruovaná natoľko racionálne, aby „nerušila samu seba“, aby neprekážala sama sebe. Preto musí byť tiež učlenená, organizovaná v určitých rovinách riadenia a činnosti, najčastejšie vertikálne a horizontálne súčasne, pričom medzi týmito polohami organizačnej základne musia nevyhnutne existovať vzájomne sa prelínajúce priestory slúžiace na rozhodovanie, t.j. akési styčné plochy.

Ak hovoríme o *vertikálnom učlenení* organizačnej základne bezpečnostných služieb a v ich rámci aj polície, máme na mysli napríklad v podmienkach Slovenskej republiky:

- a) hierarchické postavenie polície v sústave štátnych orgánov, vymedzujúce jej postavenie v systéme orgánov štátnej moci z hľadiska nadriadenosti a podriadenosti (napríklad polícia – ministerstvo – vláda – kontrolný orgán parlamentu);
- b) hierarchické učlenenie vnútroorganizačných útvarov pôsobiacich v štruktúrach polície ako samostatné inštitúcie z hľadiska ich nadriadenosti a podriadenosti (napríklad odbor – úrad – policajné prezídium);
- c) hierarchické učlenenie jednotlivých organizačných zložiek vytvárajúcich systém konštrukcie policajného zboru z hľadiska nadriadenosti a podriadenosti jeho jednotlivých prvkov (napríklad obvodné oddelenie – okresné riaditeľstvo – krajské riaditeľstvo – policajné prezídium);
- d) hierarchické postavenie polície voči iným policajným zložkám pôsobiacim v štáte (napríklad štátna polícia – súkromné bezpečnostné ci-vilné služby).

Ak hovoríme o *horizontálnom učlenení* organizačnej základne bezpečnostných služieb a v ich rámci aj polície, máme na mysli:

- a) vzájomnú pozíciu kompetenčne (právomocami) a územnou pôsobnosťou rovnocenne vybavených organizačných zložiek polície (napríklad obvodné oddelenie – obvodné oddelenie – obvodné oddele-nie atď.);
- b) vzájomnú pozíciu organizačne rovnocenných a právomocami rovno-cenne vybavených vnútroorganizačných útvarov organizačných zložiek polície (napríklad v štruktúre Prezidia Policajného zboru: Úrad

- hraničnej a cudzineckej polície – Úrad kriminálnej polície – Úrad dopravnej polície – Úrad finančnej polície atď.);
- c) vzájomné postavenie polície v sústave bezpečnostných orgánov štátu (napríklad štátnej polícia – vojenská polícia – sústava spravodajských služieb – mestská polícia);
  - d) vzájomné postavenie polície a iných štátnych orgánov pôsobiacich na úseku bezpečnosti (polícia verus Národný bezpečnostný úrad Slovenskej republiky).

Z hľadiska potrieb súčasnosti, a osobitne konsolidovanej budúcnosti európskych národov bude zrejme nevyhnutné koncipovať organizačnú základňu a personálnu štruktúru polície vo všetkých členských štátoch Európskej únie do takej podoby, aby bola z okruhu ich „policajnej“ pôsobnosti legislatívne bezprostredne vylúčená možnosť uskutočňovať akékol'vek utilitárne zásahy zo strany politických subjektov podielajúcich sa na výkone štátnej moci, zamerané na zakrývanie trestnej činnosti ústavných činiteľov, vyšších štátnych funkcionárov, suds, prokurátorov, policajtov a všetkých ostatných politických dejateľov. Do skupiny „ostatných politických dejateľov“ pritom subsumujeme nielen tzv. politikov či politických činiteľov pôsobiacich priamo v politických funkciách na všetkých úrovniach politického vedenia, ale i nominantov politických strán pôsobiacich vo verejnoprávnych inštitúciách. Inštitúcia polície, vrátane jej poslania, úlohy a metód a foriem činnosti, je preto neustále otvoreným problémom, vyvíjajúcou sa veličinou ako z teoretického, tak aj z praktického hľadiska. Jej primeraná inštitucionálna stabilita a súčasne organizačná elasticita (a kreativita napĺňania jej poslania a obsahu) sú podmienkou racionálneho fungovania polície ako celku a osobitne jej organizačných zložiek. Akýkol'vek zásah do organizačnej základnej polície, ktorý je determinovaný výlučne utilitárnym záujmom autoritárskeho jednotlivca alebo mocenskej skupiny, obchádzajúci verejný záujem, tak vedie prakticky vždy iba k znižovaniu jej funkčnosti. Politicky, ekonomicky či inak motivované neodborné a praxou neoverené zásahy do racionalného jadra organizačnej základnej polície vedú v podstate k jej vnútornnej, spravidla latentnej deštrukcii a k znefunkčneniu celého bezpečnostného organizmu štátu. Skutočnosťou pritom je, že pacifikovanie či paralyzovanie činnosti polície je v prvom štádiu deštrukčného spoločenského vývoja spravidla latentné, plazivé, a preto aj spoločnosťou a jej kontrolnými mechanizmami ľahko identifikateľné a odhaliteľné. Najvypuklejšie sa potom nefunkčnosť organizačných štruktúr polície prejavuje v krízovej situácii, osobitne vyhrotenej, ktorá jediná reálne preveruje vše-

strannú pripravenosť jej krízového manažmentu na konfliktnú, respektívne neočakávanú situáciu.¹⁹ Ak sa má efektívne predchádzať vzniku krízových javov v spoločnosti, potom je nevyhnutne potrebné neustále dbať na dôslednú kontrolu procesu riadenia organizačných štruktúr polície, a to osobitne z hľadiska permanentného zachovávania funkčnosti a požadovanej miery manažérskej spôsobilosti riadiacich systémov polície, t.j. manažérov. Ak má byť teda činnosť polície funkčná a spoločensky zmysluplná, potom je nevyhnutné zaoberať sa neustále i možnosťami zdokonalovania riadenia jednotlivých organizačných štruktúr polície ako celkového determinanta efektívneho fungovania polície prezentujúcej sa na verejnosti v špecifickej organizačnej forme štátno-mocenskej inštitúcie, podmieniujúcej súčasne kvalitatívne parametre celého spoločenského organizmu.

Fungovanie policajných zložiek v prospech obyvateľov štátu je v cieľospoločenskom záujme. Mieru tejto funkčnosti určuje riadiaci systém polície, ktorý zastrešuje personálna základňa polície a organizačná základňa polície. Zabezpečovanie funkčnosti polície tak spoluvytvára spojené nádoby so zabezpečovaním vhodnej spoločenskej klímy, nevyhnutnej pre vykonávanie efektívnej policajnej činnosti. Dosiahnutie optimálnej funkčnosti polície je výsostne politická úloha, obligatórne garantovaná príslušnými mocenskými a politickými orgánmi štátu. Formy a metódy riadenia organizačnej základnej polície, vrátane personálneho substrátu, sú totiž súčasne závislé na politickej vôle, ktorá zároveň podmieňuje použitie polície ako radikálne využiteľného v záujme mocenských zložiek štátu na silové (re)formovanie existujúcich spoločenských vzťahov. Zdokonalovanie riadenia organizačných zložiek polície ako rozhodujúceho determinantu fungovania polície tak vlastne predstavuje „zušľachťovanie“ prostriedkov reprezentujúcich štátne donucovacie moc. Signalizuje snahu o dosiahnutie čo najvyššej možnej dokonalosti. Dokonalosti fungovania systému ochrany spoločnosti.

Fungovaním určitého spoločenského organizmu, a teda i inštitúcie, ktorou polícia je, rozumieme v podstate sofistikované (kvalifikované) i obslužné (servisné) zabezpečovanie jeho nepretržitého racionálneho a bezporuchového chodu. Toto fungovanie by malo byť vnútorné členitým, avšak nepretržitým procesom, vnútorné zloženým z navzájom na seba logicky nadvádzajúcich procedúr zabezpečovaných dostatočne ambi-

¹⁹ Bližšie pozri KÚTIK, J. a J. KRÁLIK. *Verejná správa a krízový manažment*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2015. 230 s. ISBN 978-80-224-1442-5.

cióznym plánom činnosti a optimálne koncipovaným personálnym manažérskym i výkonným substrátom. Navonok by sa fungujúca polícia mala prezentovať ako personálne konzistentný výberový zbor a organizačne operatívne pôsobiaca inštitúcia, napĺňajúca všetky požiadavky vyplývajúce z potreby realizovania vnútorných a vonkajších funkcií štátu. Úspešnosť riadenia polície, a sprostredkovane aj jej „umiestnenia“ v spoločenských štruktúrach je ale determinovaná viacerými faktormi. Spočíva najmä v dosahovanej miere úspešnosti zdokonaľovania jeho organizačnej, personálnej a manažérskej základne. Polícia práve preto nemôže, a ani nesmie byť podrobovaná bezprecedentným permanentným „revolučným“ vplyvom a zásahom do integrity vlastného korpusu v podobe experimentov. Polícia môže byť v demokratickej spoločnosti iba „zdokonaľovaná“. Je totiž produkтом historického vývoja, dejinnej skúsenosti spoločnosti a je porovnatelná s inými policajnými zborami a ich činnosťou v iných štátach. Historicky nadobudnuté poznatky o učlenení organizačnej základne polície, o jej personálnom substráte a riadení sú totiž už konštantou a v demokratických štátnych útvarenoch samozrejmou politickou akvizíciou. Pseudorevolučné zásahy do jej štruktúr vedú často k jej paralyzovaniu, a preto sa s nimi stretávame takmer výlučne iba v štádiu zmeny politického režimu v štáte. V týchto súvislostiach je potrebné mať na zreteli najmä skutočnosť, že polícia, a osobitne organizovaná policajná štruktúra prejavujúca sa navonok ako svojím „tvarom“, tak aj svojou činnosťou nevznikla na základe rozmaru niekoho mocného. Polícia nemá ani nadzemský pôvod. Policiu ako inštitúciu, a aj ako činnosť si ako nevhodnosť priamo vyžaduje, respektíve vynucuje každodenný život. Je totiž jednou zo záruk, že každá ľudská činnosť, každý človek a každý ľudský kolektív napĺňajú svoje poslanie v spoločnosti tak, aby svojím správaním a činmi nenarušovali súbežne pulzujúce spoločenské vzťahy a ich výsledné prejavy a produkty, ktoré akceptuje väčšina verejnosti. A práve v tom spočíva postavenie a miesto polície v spoločnosti.

Záver

Je pomerne známe, že ľudská spoločnosť sa, podľa najnovších dostupných informácií, na našej planéte vyvíja už takmer 3,8 milióna rokov. Avšak štát, predstavujúci už určitú konkretizovanú, hierarchicky usporiadanú suverénnu sociálno-ekonomicko-mocensko-riadiacu sústavu, sa priamo v lome ľudskej spoločnosti rozvíja ako politický subsystém a výsledný rezultát historicky utváraného procesu diferenciácie moci najviac približne od 12 tisíc až do 6 tisíc rokov. Pritom možno vychádzať z pred-

pokladu, že polícia (respektíve policajná činnosť) je rovnako starý inštitút, ako štát. Ostatné súčasné bezpečnostné zložky štátu, vari s výnimkou jeho ozbrojených síl, možno považovať za historicky novšie štátne inštitúcie. Štátnej policajnej zložke bezpečnostného systému je pritom do určitej miery *dvojkolajná* (*dvojfunkčná*), čo nemožno jednoznačne povedať o ostatných zložkách bezpečnostného systému štátu. Policia totiž predstavuje jednak autonómny, rovnocenný a spolupracujúci prvok v systéme bezpečnostných služieb štátu, a jednak je ale súčasne tiež samostatným organickým prvkom štátneho mechanizmu, plniacim aj úlohy orgánu verejnej správy. Iba tak je potom možné plasticky vnímať a prezentovať špecifické miesto polície v súčasnej spoločenskej štruktúre tzv. moderného *vedomostného* štátu. Reálne situovanie polície v globálnej spoločenskej štruktúre každého štátu však závisí od viacerých faktorov, najmä:

- a) od právneho postavenia polície (miery jeho právnej sily, stability, dokonalosti, dôkladnosti, akceptovanosti a sprostredkovane rešpektovanosti spoločnosťou);
- b) od organizačného včlenenia polície do globálnej organizačnej štruktúry štátnych orgánov (stavu väzieb podriadenosti, nadriadenosti a rozsahu právomocií);
- c) od personálnej hierarchie podielajúcej sa na formovaní polície (jej vnútorných interpersonálnych vzťahov, kvalifikačnej štruktúry, osobnostného vybavenia vrcholového manažmentu, morálneho stavu hierarchicky najvyššie postavených policajtov, miery a stavu zasiahnutia jej organizmu protispoločenskými štruktúrami atď.);
- d) od politickej podpory zo strany vládnej moci;
- e) od celospoločenskej podpory.

V demokratickej spoločnosti sú teda nielen faktické, ale paralelne i právne postavenie a obsah činnosti bezpečnostných zložiek, vrátane polície, legislatívne koncipované tak, aby príslušné právne akty vytvárali podmienky na vznik a efektívne fungovanie relatívne autonómnej a osobitej podsústavy osobitých štátnych orgánov osobitného určenia, kontrolovaných demokraticky kreovanými orgánmi právneho štátu a ich prostredníctvom celou spoločnosťou. Prostredníctvom normatívnych právnych aktov sa v demokratickom štáte teda vytvárajú aj podmienky pre kontrolovanú i kontrolnú činnosť všetkých bezpečnostných zložiek. Právne predpisy demokratických štátov sa súčasne pokúšajú formulovať postavenie štátnych policajných zborov ako politicky nezávislých inštitúcií, zriaďovaných a slúžiacich výlučne v prospech verejnosti a jej záujmov. Totiž, každý racionálne uvažujúci človek *musí prirodzene* pocíťovať

potrebu existencie polície a jej činnosti ako spoločenskú nevyhnutnosť. Emocionálne potrebu existencie policajno-bezpečnostných služieb môže tiež človek vnútorme absorbovať aj egoisticky, podľa nášho názoru teda aspoň ako nevyhnutnú potrebu ochrany seba a svojich blízkych, vnímanú ako službu spoločnosti poskytovanú mu bezodplatne. Teda ako určitý nemajetkový prospech *sui generis*.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALDEBERT, J. et al. *Dejiny Európy*. 3. dopln. vyd. Bratislava: Mladé letá, 2001. 429 s. ISBN 80-06-01074-9.
- BLAHA, L. *Späť k Marxovi?: (sociálny štát, ekonomická demokracia a teórie spravodlivosti)*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009. 526 s. ISBN 978-80-224-1077-9.
- CREMIN, A. ed. *Archeológia: Najvýznamnejšie náleziská a kultúrne poklady sveta*. 1. vyd. Bratislava: Fortuna Libri, 2009. 400 s. ISBN 978-80-89379-05-7.
- FROLOV, I. T. ed. *Filozofický slovník*. 4. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Pravda, 1989. 611 s. ISBN neuvedené.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. a Z. MANÍKOVÁ. *Slovník cudzích slov: A – Z*. 3. rev. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1990. 943 s. ISBN 80-08-00006-6.
- KAČÍK, E. *Polícia vo vývoji verejnej správy*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru Slovenskej republiky, 1996. 141 s. ISBN 80-88751-95-0.
- KRÁLIK, J. a J. KÚTIK. *Kontrolný systém a jeho subsystémy vo verejnej správe: (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.
- KRÁLIK, J. a K. KRÁLIKOVÁ. *Polícia (v slovenskej spoločnosti)*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 248 s. ISBN 978-80-263-1050-1.
- KRÁLIKOVÁ, K. a J. KRÁLIK. Korene slovenských policajných štruktúr. *Policajná teória a prax*. 2015, roč. 23, č. 3, s. 23-42. ISSN 1335-1370.
- KRÁLIKOVÁ, K. Polícia v Európe a niektoré možné tendencie vývoja jej personálnej základne. In: E. VLKOVÁ, ed. *Medzinárodné právo, medzinárodná politika a medzinárodné vzťahy*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2016, s. 58-66. ISBN 978-80-225-4312-5.

KRÁLIKOVÁ, K. *Sociálna starostlivosť štátnej správy o imigrantov v Slovenskej republike podľa schengenského Aquis*. 2. vyd. Martin: Fornax Crater družstvo, 2013. 155 s. ISBN 978-80-971419-0-5.

KÚTIK, J. a J. KRÁLIK. *Verejná správa a krízový manažment*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2015. 230 s. ISBN 978-80-224-1442-5.

MICHÁLEK, P., K. KRÁLIKOVÁ a J. KRÁLIK. Obecní policie v české společnosti. In: R. HRÁBEK, ed. *Ekonomické, sociální a právní vztahy v evropské společnosti – minulost, současnost a perspektiva*. 1. vyd. Hodonín: Ústav práva a soudního inženýrství v Hodoníně, 2014, s. 93-177. ISBN 978-80-905646-6-4.

NESVADBA, A. a A. ZACHOVÁ. *Teória štátu a práva*. 2. dopln. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008. 209 s. ISBN 978-80-8054-447-8.

SCHWEICKART, D. *Po kapitalizme: Ekonomická demokracia*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2010. 208 s. ISBN 978-80-8061-428-7.

Velký lexikón: Viac ako 50 000 hesiel s viac ako 3 500 farebnými ilustráciami. 1. vyd. Bratislava: Aktuell, 2004. 1136 s. ISBN 80-89153-09-7.

mjr. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA

Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava 35
Slovenská republika
kristina.kralikova@minv.sk

Criminal Liability of Facebook Reaction Buttons in Environment of the Slovak Republic as a Form of Hate Speech

Ivan Smieško

Abstract: The presented paper is focused on analysing the issue of the Facebook reaction buttons as a form of hate speech. Pressing these buttons can spread hateful content through Facebook and disseminate extremist ideas. Currently, technologies are so much sophisticated that it is enough to do just one "click" on the computer mouse, touchpad, or display and the content is disseminated. According to the Criminal Code of the Slovak Republic, there it is possible to prosecute the user just for one pressing Facebook reaction button, hence for one "click" with what we disagree on and in the paper we state arguments which support our opinion.

Key Words: Facebook; "Like" Button; Hate Speech; European Convention of Human Rights; European Court of Human Rights; Ultima Ratio; Criminal Code; Criminal Liability; the Slovak Republic.

Introduction

Nowadays almost two billion people use Facebook. People in the real world have to take responsibility for their actions. This should be applied also in the virtual world, including Facebook, which allows many possibilities for users to express themselves. Among these possibilities are also Facebook reaction buttons. The most known button is reaction button "Like". Facebook recently came with new reaction buttons which are "Love", "Ha-ha", "Wow", "Sad", and "Angry" (next "Like" button, "Love" button, and so on) and has also announced that more reaction buttons could be added. Facebook can be abused to spread hateful and offensive content. Although the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the "Court") dealt many times with the limitation of freedom of expression, especially in cases of hate speech, it has never had to deal with the problem questions of Facebook reaction buttons. In the paper we analyse the issue of the criminal liability for pressing Facebook reaction buttons which could be used as a form of spreading hate speech. The paper also includes analysis of possible breach with the Article 10 of the

European Convention of Human Rights. Following questions rose during the analysis of presented issue:

- 1) *What are Facebook reaction buttons?*
- 2) *Can pressing Facebook reaction buttons be qualified as a form of hate speech in the Slovak Republic?*
- 3) *Should be pressing Facebook reaction buttons sanctioned by means of the criminal law?*

Answering the above-mentioned questions in our paper is important because pressing Facebook reaction buttons is the first step on the path which leads to the violation of rights and freedoms in the real world.

What are Facebook reaction buttons?

Facebook reaction buttons allow users to express their support for particular statuses, images, etc.; respectively, they allow users to express their gratitude for the content without having to make a written statement. They are manners of behaviour on virtual reality; because people cannot see user's reactions or emotions, these buttons are some kinds of substitutes. These buttons are form of speech which was also confirmed by the United States Court of Appeals for the Fourth Circuit in *Bland v. Roberts*'s case. This court stated that on the most basic level, clicking on the "Like" button literally causes to be published the statement that the user "likes" something, which is itself a substantive statement.¹ Reason for adding new reaction buttons was according to Facebook that there should be more ways to easily and quickly express how something the user sees or how something makes him/her feel. That is why Facebook launched reaction buttons, an extension of the "Like" button – to give users more ways to share their reactions to a post in a quick and easy way. Users can see new reaction buttons by either holding down the "Like" button or hovering over it. Facebook user can just tap the reaction he/she wants and the icon for it will appear beneath the post, just as the icon of the "Like" button does. Users have for a long time complained that the "Like" button doesn't feel appropriate in a lot of circumstances, such as when a friend's loved one has died or an acquaintance has posted a political screed that the user found interesting, but also troubling. The reason why Facebook has yet only six types of reactions is that it was found out

¹ See *Case of Bland v. Roberts* [2013-09-18] [online]. Opinion of the United States Court of Appeals, 2013, No. 12-1671 [cit. 2016-09-02]. Available at: <http://www.ca4.uscourts.gov/Opinions/Published/121671.P.pdf>.

that users are more likely to choose an alternative to the “Like” button if the range of alternatives is small enough to quickly grasp. The paradox of choice suggests that more options might simply overwhelm people (Figures 1 and 2).²

Figure 1 Facebook Reaction Buttons

Source: *Facebook* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

Figure 2 Facebook Reaction Buttons on the Website

Source: *Facebook* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

² See OREMUS, W. Facebook's Five New Reaction Buttons: Data, Data, Data, Data, and Data. In: *Slate* [online]. 2016-02-24 [cit. 2016-09-02]. Available at: http://www.slate.com/blogs/future_tense/2016/02/24/facebook_s_5_new_reactions_buttons_are_all_about_dat_a_data_data.html.

Important information for the aim of our paper is where these reactions are displayed in Facebook, ergo, where other users can see them.

- 1) *News Feed* – constantly updating list of stories in the middle of user's homepage. It includes status updates, photos, videos, links, app activity and "likes" from people, pages, and groups that the user follows on Facebook (Figure 3);³
- 2) *Ticker* – shows the user things he/she can already see on Facebook, but in the real time. It also keeps up with the latest news as it happens; the user can also listen to the music with his/her friends and click or hover over a story to join in the conversation.⁴ For the aim of this paper it is important that the user can see activities and reactions of other users (Figure 3).

Figure 3 News Feed and Ticker

Source: Facebook [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

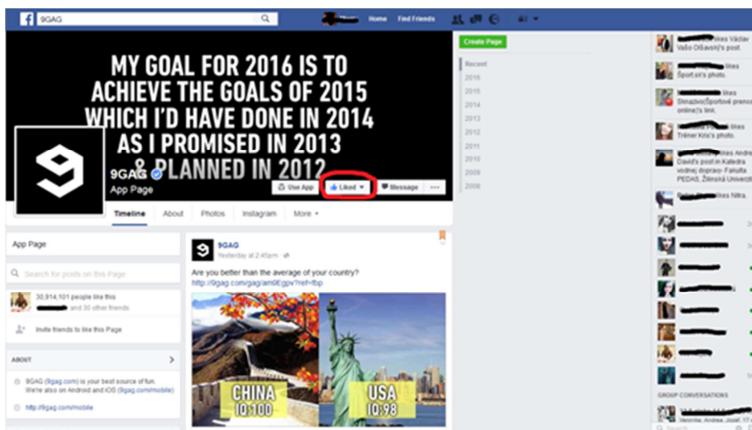
It needs to be differentiated between the "Like" button and other Facebook reaction buttons because pressing the "Like" button as Facebook reaction button has more effects that will be the subject of analysis from the view of the criminal liability:

³ See How News Feed Works. In: Facebook Help Center [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/help/327131014036297/>.

⁴ See Ticker. In: Facebook Help Center [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/help/255898821192992/>.

- 1) Pressing the “Like” button on posts (statuses, images, videos, links, etc.): the “Like” button is in this case one of the types of reactions, along with other reaction buttons;
- 2) Pressing the “Like” button on Facebook websites: the “Like” button in this context can be interpreted as following a certain Facebook website, so the user can be ensured that he/she will get the content posted by the website into his/her News Feed (Figure 4).

Figure 4 The “Like” Button as Following a Certain Facebook Website

Source: *Facebook* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

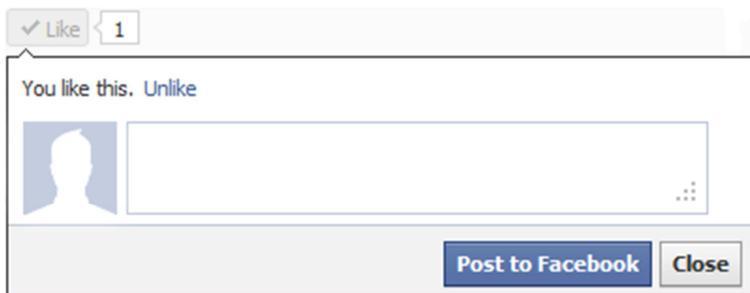
Other Facebook reaction buttons are available only for posts.

There are two types of the “Like” reaction button from the view of displaying:

- 1) Common reaction button “Like”: when user presses this button on some post directly on Facebook, it will only be displayed in the Ticker (where all activities of the users are displayed) and, maybe, on the Timeline;
- 2) Reaction button “Like” with the possibility of making a comment: it is typical for the non-Facebook websites where it is possible to press the “Like” button – for example on some websites of journals, under articles or blogs. When the user presses the “Like” button on some article, an empty field will be displayed where he/she can write some comment. It has replaced in many cases the original Share but-

ton. Other reaction buttons are not possible to use for the non-Facebook websites (Figure 5).

Figure 5 The Reaction Button “Like” with the Possibility of Making a Comment

Source: *Facebook* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

The difference between the both above-mentioned types of the reaction button “Like” is that the user uses *the common “Like” button* only on Facebook itself, while *the “Like” button with the possibility of making a comment* is designed for the all non-Facebook websites. Anyone who has a website can add the “Like” button to his/her website, so more people will visit it. For the purpose of this paper only *the common “Like” button* is relevant because in the second case the “Like” button is de facto sharing, so the post on which the user pressed the “Like” button will be definitely displayed in the News Feed and by spreading some extremist article, image, etc. a criminal offence would be committed.

Can pressing Facebook reaction buttons be qualified as a form of hate speech in the Slovak Republic?

The Slovak *Criminal Code, Act No. 300/2005 Coll. as amended* (hereinafter referred to as the “Criminal Code”) is the only source of what the criminal offence is and of what sanctions can be imposed, according to the Section 8. The user can commit by pressing Facebook reaction buttons several criminal offences, concretely Condoning a Criminal Offence according to the Section 338,⁵ Suppression of Fundamental Rights and Free-

⁵ Section 338

(1) Any person who expresses *public* approval for a criminal offence or *publicly* praises the offender for the commission of an offence shall be liable to a term of imprisonment of up to one year.

(2) The same sentence as referred to in paragraph 1 shall be imposed on any person who,

doms according to the Section 421 paragraph 2,⁶ Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2,⁷ and Defamation of Nation, Race, and Belief according to the Section 423.⁸ The above-mentioned criminal offences are part of the hate speech criminal offences. Committing these criminal offences by pressing Facebook reaction buttons could be subsumed under the Section 122 paragraph 2,⁹ especially committing them by using computer network. Committing criminal offence by using computer network is aggravating circumstance, or even qualified subject matter of a criminal offence, so the penalty would

---

with the intention of expressing approval for a criminal offence,

- a) rewards or compensates the offender or his/her close person for the punishment, or
- b) raises funds for such reward or compensation.

⁶ Section 421

(1) Any person who supports or makes propaganda for a group of persons or movement which use violence, the threat of violence, or the threat of other serious harm, demonstrably aims at suppressing citizens' fundamental rights and freedoms shall be liable to a term of imprisonment of one to five years.

(2) The offender shall be liable to a term of imprisonment of four to eight years if he/she commits the offence referred to in paragraph 1

- a) *in public*,
- b) in the capacity of a member of an extremist group,
- c) acting in a more serious manner, or
- d) under a crisis situation.

⁷ Section 422b

(1) Any person who reproduces, transports, procures, makes accessible, puts into distribution, imports, exports, offers, sells, sends, or disseminates extremist materials shall be liable to a term of imprisonment of one to five years.

(2) The offender shall be liable to a term of imprisonment of three to eight years if he/she commits the offence referred to in paragraph 1

- a) acting in a more serious manner,
- b) *in public*, or
- c) in the capacity of a member of an extremist group.

⁸ Section 423

(1) Any person who *publicly* defames

- a) any nation, its language, any race, or ethnic group, or
  - b) any individual or a group of persons because of their affiliation to any race, nation, nationality, complexion, ethnic group, family origin, religion, or because they have no religion,
- shall be liable to a term of imprisonment of one to three years.

⁹ Section 122

(2) Criminal offence is committed *in public*:

- a) through the content of a printed matter or a disseminated written material, through a film, through the radio, television, *with the use of a computer network*, or using the means of similar effect, or
- b) in the presence of more than two persons.

be stricter. *It has to be emphasized that for the committing of mentioned criminal offences is sufficient pressing Facebook reaction button just once.*

Question which needs to be answered is why could be pressing Facebook reaction buttons qualified as mentioned criminal offences *from the formal way*. To answer this question, it is necessary to analyse:

- 1) *Subjective element, hence if the user has liability for that his/her activities on Facebook can be seen by other users;*
- 2) *Key terms of objective elements of mentioned subject matters and state if it is possible to subsume Facebook reaction buttons under these key terms.*

Ad 1) The Constitutional Court of the Czech Republic has defined Facebook as an extensive, multifunctional social network which serves primarily on the establishing and maintaining online relationships and the dissemination of information. Facebook allows for a networking social contact, communication between users, mutual wide variety of multimedia content, organization of events, and presentation of users.¹⁰ It follows that the nature of Facebook is providing information about users and their activities. It means that users know that their activities and information could be seen by other users and, therefore, it is fulfilled at least *dolus eventualis* which is sufficient for fulfilling the subjective element.

Ad 2) The key parts of objective elements of the mentioned subject matters are:

- a) Supporting;
- b) Dissemination;
- c) Defamation;
- d) Public approval.

Ad a) *Supporting*, which is part of the Section 421 of the Criminal Code, is any action which provides ideology and propagates the possibility to spread and to gain adherents. It can be realised by material way (financial gifts, technical resources, etc.), but also in moral way (affirming in the proper conduct, proselytizing, etc.).¹¹ Under the term “support” can be subsumed the “Like” and the “Love” buttons because it follows directly from definitions of the both reaction buttons. It could be accepted as

¹⁰ See *Nálež Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 3844/13* [2014-10-30].

¹¹ See MAŠLANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 461. ISBN 978-80-7380-338-4.

a moral way of support. Definition of the reaction “Like” button directly contains “*support for (someone or something) by means of a particular icon or link*”;¹² by icon or link the “Like” button could be understood in this case. Definition of the “Love” button contains “*like or enjoy very much*”¹³ which directly refers to the definition of the “Like” button, hence it is more intensive “Like”.

Ad b) Dissemination, which is part of the Section 422b of the Criminal Code, means to make an extremist material¹⁴ generally known.¹⁵ By pressing all mentioned buttons the user can disseminate extremist materials because, as we mentioned above, using these reaction buttons will be displayed in News Feed or in Ticker, so other users could see them and, therefore, extremist material would become generally known.

Ad c) Defamation, which is part of the Section 423 of the Criminal Code, are rude, offensive, and subjectively disparagement offensive assertions or offensive actions. Defamation can be realised verbally or non-verbally (by print, images, etc.). Petulance of the speech results from the content or the way, or the circumstances in which the speech was made. Defamation does not concern statement of the objectively existing fact. Offensive speech must direct to the disparagement of the nation, language, race, ethnical group, group of persons for their religion, or because they have no religion.¹⁶ Question is if pressing the reaction button “Ha-ha” as a form of humiliation could be subsumed under the term “nonverbally defamation”. To humiliate someone can be defined as *making (someone) feel ashamed and foolish by injuring his/her dignity and pride*.¹⁷ The aim of the defamation is to slander or to libel a reputation of someone which is a synonym to a part of definition of “injuring dignity”,

¹² Like. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/like>.

¹³ Love. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/love>.

¹⁴ Extremist's material is legally defined in the Section 130 paragraphs 8 and 9 and it concerns materials which propagate, justify racial, ethnical, religious, national hatred, for example posters, articles, books, pamphlet, leaflet, videos, words, badges, flags, symbols, etc. *Act No. 300/2005 Coll. Criminal Code, as amended*.

¹⁵ See ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex. 2013, p. 831. ISBN 978-80-8155-020-1.

¹⁶ See MAŠLANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 464. ISBN 978-80-7380-338-4.

¹⁷ See Humiliate. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/humiliate>.

so the subsumption of the term “humiliation” under the term “defamation” is theoretically possible.

Ad d) Public approval, which is part of the Section 338 of the Criminal Code, is an expression of the sympathy to the criminal offence or the public praise of the offender for any criminal offence. It can be committed before as well as after the criminal offence. It does not matter if the offender of the approved criminal offence proceeds. It also does not matter on the form of approval, but it must be public.¹⁸ According to the English Synonym Dictionary, the term “approve” is a synonym to the term “support”¹⁹ which is the part of the definitions of the “Like” and the “Love” buttons, so pressing these buttons could be a form of public approval.

There is also a possibility to a mutual combination of criminal offences which is not excluded in case of mentioned criminal offences. For example, by pressing the “Like” and the “Love” buttons Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2 and Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms according to the Section 421 paragraph 2 can be committed. In case of pressing the “Ha-ha” button, it is possible to commit Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2 and Defamation of Nation, Race, and Belief according to the Section 423.

The Criminal Code of the Slovak Republic divides criminal offences to minor offences and crimes. In case of minor offences, *material corrective (also known as material way of criminal offence)* has to be taken into account.²⁰ Thanks to this material corrective element, an illegal act formally satisfying the characteristics of a contravention will not be deemed a contravention if its seriousness is negligible or, in case of juvenile offenders,

¹⁸ See MENCEROVÁ, I. § 338 Schvaľovanie trestného činu. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLE-SÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Osobitná časť: Komentár: II. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, pp. 1111-1112 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-394-3. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-338-schvalovanie-trestneho-činu.htm>.

¹⁹ See Approve. In: *English Synonym Dictionary* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: http://dico.isc.cnrs.fr/dico/en/calculc?r=17010814_1483882907_834976020&v=approve&send=View&o=0&s=E&l=E&p=3&c1=2&c2=2&v=approve.

²⁰ Section 10

(2) The act shall not be deemed as a minor offence if it is of lesser seriousness in view of the mode of its commission and consequences, the circumstances of its commission, the degree of culpability, and the motivation of the offender.

small.²¹ In case of crimes, material corrective is relevant only in imposing sanction, so if the offender fulfils all elements of criminal offence, he/she has to be prosecuted.

From the information mentioned above, the possibility to subsume Facebook reaction buttons as a form of hate speech under the concrete criminal offences according to which it could be possible to sanction the user follows. There is still a question whether the user should be sanctioned by means of the criminal law.

Should be pressing Facebook reaction buttons sanctioned by means of the criminal law?

Possibility to sanction pressing Facebook reaction button just once

The following part will analyse the possibility to sanction pressing Facebook reaction button just once. Our consideration is based on two arguments: on the seriousness of such a criminal offence and on the principle ultima ratio.

a) Seriousness of such a criminal offence

The seriousness of pressing Facebook reaction buttons needs to be considered, which in the Slovak Republic means application of the material corrective. In cases of Condoning a Criminal Offence according to the Section 338 and of Defamation of Nation, Race, and Belief according to the Section 423 it is no problem to consider their seriousness because they are minor offences. But Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms according to the Section 421 paragraph 2 as well as Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2 are crimes where the material corrective element is irrelevant from the view of criminality. *To determinate the seriousness of minor offence, it needs to be realised that material corrective is done by several criteria which must be considered as one unit, although in every single case could be different proportion of criteria and mutual relations between them could be different.* It is very important to correctly consider whether the act shall be qualified as minor offence or

²¹ See BALÁŽ, P. and M. VRÁBLOVÁ. *Introduction to Slovak Substantive Criminal Law*. 1st ed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 16. ISBN 978-80-7380-352-0.

administrative delict which is of gentler interference.²² Criteria which must be considered in case of minor offences are:

- 1) Commission;
- 2) Consequence;
- 3) Circumstances of the commission;
- 4) Degree of culpability of the offender;
- 5) Motivation of the offender.

Commission

Criminal offence is committed by just simple pressing Facebook reaction button. Problem is that if the user presses the "Like" button to a certain Facebook website, he/she can be ensured of getting the content posted by the website into his/her News Feed. In our opinion, it depends on the title of such a website. Criminal liability is permissible only if the title would fulfil all elements of criminal offence (for example website entitled with a slogan defaming race or nation), but the seriousness is, in our opinion, negligible because it follows from the fact that the motive of the user is to receive the content. Also, if a website posts some hateful content it doesn't base liability of users who just follow the content of a website.

Consequence

In case of consequences, there could be considered whether it would be endangerment consequence or damaging consequence. Also, there could be considered the possibility to fix or to remove damages.²³ Hate speech has damaging consequence because it violates rights and interests protected by the Criminal Code. Possibility to remove damage is on the Internet quite simple; the user just deletes the hate speech comment, video, status, or whatever form the hate speech has, so, in our opinion, seriousness is still negligible and there is also a chance that it wouldn't be even noticed by other users – this possibility will be analysed below.

²² See KOLESÁR, J. § 10 Prečin. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 49-53 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-324-0. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

²³ See KOLESÁR, J. § 10 Prečin. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 49-53 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-324-0. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

Circumstances of commission

Circumstances of commission of minor offence could be also the general mitigating and aggravating circumstances which are stipulated in the Sections 36 and 37 of the Criminal Code. For example, mitigating circumstances which are namely relevant for pressing Facebook buttons are committing the criminal offence because of the lack of knowledge or experience, or the offender had led a regular life before he/she committed the criminal offence. There is no aggravating circumstance which could be relevant for pressing Facebook reaction buttons. Because nowadays there is no information that the user could be penalised for pressing Facebook reaction buttons and most of people lead a regular life, the seriousness of such a minor offence is negligible.

Question is also if the seriousness of the first reaction (whether it could be the "Like", the "Love", or any from mentioned reactions) should be the same as, for example, of the twenty-fifth reaction or of the eight-hundredth reaction, hence, if there could be some influence of mass hysteria. Good example of mass hysteria on the Internet is hoax. A hoax is a deliberately fabricated falsehood made to masquerade as truth. A lot of hoaxes, especially those which have hate speech character are nowadays spread through the Internet. Seriousness of users who only use Facebook reaction buttons is negligible and, at the same time, lower than directly spreading hoaxes which could base criminal liability, so, therefore, it is not necessary to deal with analysing of the seriousness because it should not be qualified as criminal offence.

Degree of the culpability of the offender

Culpability is an internal psychical relationship of the offender to objective elements of the criminal offence.²⁴ Within the degree of culpability it could be examined to which extent commission of offence by the offender led to a consequence. There could be also realised evaluating of culpability in case of committing by more offenders.²⁵ In case of Facebook buttons, there is a possibility to evaluate the degree of culpability of abettors, hence organizer, instigator, hirer, and aider. Accomplice is not prac-

²⁴ See MAŠĽANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 84. ISBN 978-80-7380-338-4.

²⁵ See KOLESÁR, J. § 10 Prečin. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 49-53 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-324-0. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

tically possible because in the absolute majority of cases only one person presses the button.

Motivation of the offender

Motive is what leads the offender to commit the criminal offence.²⁶ There should be considered whether the user really hates someone or some group because of their affiliation to race, ethnicity, religion, etc. and not only whether, for example, John has read some article about denying Holocaust and the article persuaded him that most of the world is wrong about Holocaust, so he pressed the "Like" button not because of his hate to Jews, but for "seeking the truth".

Although the subjective parts of material corrective, which are namely degree of culpability and motive, can be serious, the objective parts of material corrective, which are commission, consequence, and circumstances, are more important in case of pressing Facebook reaction buttons.

Principle ultima ratio

According to the Criminal Code of the Slovak Republic, committing criminal offence via Facebook (via the Internet) and committing criminal offence by mass media or in front of at least two people are the same, although, in our opinion, there are still differences between them. This argument flows both from the objective part, which is overcrowding of News Feed and Ticker, and the subjective part, which is different perception.

a) Overcrowding of News Feed and Ticker

The user has at least dozens of friends, has "liked" many Facebook's websites, so his/her News Feed is overcrowded by many different posts (including also advertising), so he/she may not ever see that someone reacted on some hateful article, image, status, etc.; it can just be lost in the amount of many posts while the user's Timeline is overcrowded. The truth is that other users can see on what he/she has reacted in Ticker, but there are also all activities of friends displayed, so there is even bigger chance to become very soon lost in the amount of all activities of users. However, there is still a chance that other users will see it, but we

²⁶ See MAŠĽANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 58. ISBN 978-80-7380-338-4.

think that because of mentioned overcrowded News Feed of users the seriousness is negligible.

b) Different perception

For example, when some blogger writes a blog and publishes it on a website of some journal that hundreds of people read every day with the purpose of seeking information, it cannot be compared to one pressed Facebook reaction button displayed on News Feed because the primary aim was not to seek information, but to display activities of friends, favourite sites, advertising, etc. Also the Constitution Court of the Slovak Republic stated that Facebook is not mass media and also that public access to Facebook is bound to registration through the e-mail and the name and password, ergo, it is limited by certain way.²⁷ Although this case dealt with election campaign, there is a possibility to use *analogia in bonam partem* which is allowed in the criminal law. Firstly, the aim of the standard election campaign is to receive voters, respectively, to directly spread ideas among as many people (users in this case) as it is possible, but pressing Facebook reaction buttons has a different purpose. It is the reaction on some article, image, status, etc., so it means a sort of an answer or feedback to some post. The fact that other users can see it is just a side-effect; because of this side-effect the seriousness is lower. The above-mentioned also relates to the subjective element. Spreading ideas among users fulfils *dolus directus* because the user knows and also wants the post to be seen by as many people as it is possible, but pressing Facebook reaction button fulfils *dolus eventualis* which is a less serious form of intention because the user knows that it could be seen by other users, but he/she may not have the will to spread it and, therefore, the seriousness is totally lower than in case of *dolus directus*. Secondly, it is in favour of the offender because it decreases the seriousness of the criminal offence which is not considered in Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms according to the Section 421 paragraph 2 and in Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2, although these are crimes, because, finally, pressing Facebook reaction buttons is not of the same level as publishing articles, images, statuses, etc. on Facebook and, definitely, because of limitation bound on registration that is also not of the same level of seriousness as in case of mass media.

²⁷ See *Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 42/2011-19* [2011-02-09].

Summary consideration about principle ultima ratio

Particular account should be taken of two features of the European Convention of Human Rights when a question of interpretation arises. The European Convention of Human Rights has to be interpreted objectively.²⁸ Firstly, the obligations undertaken by the High Contracting Parties in the European Convention of Human Rights are essentially of an objective character, being designed rather to protect the fundamental rights of individual human beings from infringement by any of the High Contracting Parties than to create subjective and reciprocal rights for the High Contracting Parties themselves.²⁹ Secondly, treaty obligations should be interpreted restrictively. The Court stated that it was necessary to seek the interpretation that is most appropriate in order to realise the aim and to achieve the object of treaty, not that, which would restrict to the greatest possible degree the obligations undertaken by the Parties.³⁰ According to these features, the further conclusion may be drawn as to the appropriate principles of interpretation: that the interpretation of the European Convention of Human Rights must be "dynamic" in sense that it must be interpreted in the light of developments in social and political attitudes.³¹ So the European Convention of Human Rights should be interpreted in favour of the freedom of expression rather than in favour of possibility to be prosecuted by the State. It is confirmation of the principle *ultima ratio* that the criminal law should be used as an utmost means.³² According to the Slovak criminal law theory, the principle *ultima ratio* consists in the obligation of legislator to prefer noncriminal legal norms before criminalisation and also in the duty of prosecuting authorities to prefer liability according to noncriminal legal norms before recourse of the offender by norms of the criminal law. Principle *ultima ratio* also fulfils subsidiary

²⁸ See OVEY, C. and R. C. A. WHITE. *Jacobs & White: The European Convention on Human Rights*. 4th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2006, pp. 45-46. ISBN 0-19-928810-0.

²⁹ See *Case of Government of the Federal Republic of Austria v. Government of the Republic of Italy* [1961-01-11]. Decision of the European Commission of Human Rights, 1961, Application No. 788/60.

³⁰ See paragraph 8. *Case of Wemhoff v. Germany* [1968-06-27] [online]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1968, Application No. 2122/64 [cit. 2016-09-02]. Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57595>.

³¹ See OVEY, C. and R. C. A. WHITE. *Jacobs & White: The European Convention on Human Rights*. 4th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2006, p. 46. ISBN 0-19-928810-0.

³² See MAŠĽANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, p. 18. ISBN 978-80-7380-338-4.

function which consists in using criminal norms only if the application of other legal norms would be out of the question or clearly ineffective. Respectively, the legislator should criminalise only the most serious cases and enable the widest application of noncriminal reactions to the violation of law while duty of prosecuting authorities and courts is to react by applying the criminal repression only on cases which are socially harmful and where other sources of law are insufficient to protect rights. Prosecuting authorities and also courts should precisely examine what relevance has the criminal repression as a reaction on some act.³³

The idea of using means of the criminal law for sanctioning of pressing just one Facebook reaction button would have a lot of negative consequences, namely for example:

- 1) It would overextend prosecuting authorities and courts;
- 2) It would be contra-productive and would lead to some sort of "witch-hunt" from the view of the criminality;
- 3) It would mean a loss of confidence in democracy and rule of law because for the common people it would be a sign of autocracy, or even dictatorship that someone could be sent to imprisonment for pressing one button.

Seriousness of pressing Facebook reaction buttons as a form of hate speech should not be qualified as a criminal offence because this seriousness is negligible; maybe, there is a possibility to qualify it as an administrative delict, but it is not the aim of this paper to analyse the administrative consequences. In case of Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms according to the Section 421 paragraph 2 and of Dissemination of Extremist Materials according to the Section 422b paragraph 2 which are both crimes and applying material corrective is not possible, sanctioning of pressing Facebook reaction buttons by means of the criminal law would be in breach of the Article 10 of the European Convention of Human Rights because it would fail in the second step of test of proportionality which is test of necessity in democratic society where the degree of interference is not proportionate to the aim pursued.³⁴

³³ See ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio: významné interpretačné pravidlo alebo prehnany súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?. *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 2, pp. 174-175. ISSN 1335-6461.

³⁴ European Convention on Human Rights.

Possibility to sanction steadily pressing Facebook reaction buttons

Question of criminal liability by pressing Facebook reaction buttons just once has been solved, but a new question has raised: *if the user steadily presses Facebook reaction buttons* (for example, the user steadily presses the "Like" button on articles concerning propagating Nazism ideology), *is seriousness higher than negligible, so should it be qualified as criminal offence?* Criteria of material corrective which will serve as the key to answer this question are commission and motivation of the offender, because other criteria are the same as in previous test. This is much more probable situation because users use Facebook reaction buttons quite often to express their emotions.

Steadily can be defined as pressing Facebook reaction buttons at least three times, so there would be no doubt that it has some regular manner.³⁵ It doesn't matter which button was pressed, but it must be the button that is connected to the relevant subject matter; for example the "Like" and the "Love" buttons are relevant for Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms according to the Section 421 paragraph 2. It also doesn't matter whether the user who pressed some Facebook reaction button was the first, the fifth, or the thousandth. The time period between the individual presses of Facebook reaction buttons is important. It is not possible to define strict time period because it is very individual due to many factors which are on the side of the user (for example if he/she was not logged for some time because of serious injury).

The offender is in this case certainly motivated by seeking information about certain ideology and, therefore, there is present *dolus directus*. But it is hard to say where the red line is, respectively, when the offender becomes an extremist because it is a process which could have a different length, so it is very individual. Since it is impossible to determine when the user is still not affected by extremist ideology, when in the offender's mind the process of adopting an extremist ideology is realised, and when the offender becomes an extremist, it should be used principle *in dubio pro reo*, so the seriousness is still negligible.

---

³⁵ This element is also part of some criminal offences, for example:

Section 175

Serving Alcoholic Beverages to Juveniles

Any person who *steadily* or in a larger quantity serves alcoholic beverages to a person younger than eighteen years of age shall be liable to a term of imprisonment of up to three years.

From the view of commission, it is important to considerate the possibility of violation rights of others by steadily pressing Facebook reaction buttons. The argument that on whatever the user pressed Facebook reaction buttons would be lost in the amount of posts is weakened, but we do not think that it would reach the level that the seriousness could be considered as higher than negligible. Firstly, the previous consideration mentioned above could be applied in this case. Secondly, from the view of hate speech, more serious are violations in the real life than in virtual reality. In virtual reality should be also differentiated the types of violation of rights from the view of seriousness. Definitely, more serious are the directly and fully aware spread hate speech posts than pressing reaction buttons. The main reason of negligible seriousness follows from the nature of the Facebook reaction buttons themselves. Spreading some hateful posts has some message inside itself which is to provide extremist ideas, but this absents in case of Facebook reaction buttons.

From the above-mentioned follows that steadily pressing Facebook reaction buttons should not be qualified as criminal offence because the seriousness is negligible and from the view of the test of proportionality it would failed in the second step (the test of necessity in democratic society).

To avoid such a problem (or similar problems) in a future, there could be three possible de lege ferenda solutions applicable which would require following novelisation of the Slovak Criminal Code:

- 1) To differentiate committing criminal offence via mass media and via the Internet, with the possibility to apply material corrective in case of the Internet which would be very complicated and would need to novelise the whole Criminal Code;
- 2) To reduce the upper term of imprisonment, so mentioned crimes would become minor offences and material corrective could be applied;
- 3) To add another qualified subject matter of criminal offence of Condoning a Criminal Offence according to the Section 338 that would include element "steadily", with the possibility to apply material corrective; this is an issue for a special paper.

The first solution seems to be, in our opinion, better because nowadays for example sending an e-mail to another person is also qualified as committing *in public* which is totally inappropriate. The second solution seems to be not so reasonable because it is understandable to sanction more strictly committing criminal offence in front of at least two people

or by using mass media. The third solution has to be more deeply analysed, but it still would be interfering into the freedom of expression by means of the criminal law.

Conclusion

The aim of the presented paper was to considerate the criminal liability of pressing Facebook reaction buttons. In the environment of the Slovak Republic, criminal liability in this area is possible and even in some cases it could be qualified as crimes. This result led to the question whether such legal form is appropriate or not. The appropriateness was considered by two arguments: *material corrective* and *principle ultima ratio*. From the consideration followed that the seriousness of pressing Facebook reaction buttons is negligible and, therefore, in case of crimes where material corrective is irrelevant, the legal form would be in breach of the European Convention of Human Rights because it would failed in the test of proportionality, specifically in the second step which means the test of necessity in the democratic society. However, this consideration raised the question, how to qualify steadily pressing of Facebook reaction buttons. Although steadily pressing Facebook buttons seems to be more serious than once pressing Facebook button, the difference is not so big; the seriousness would be higher than negligible because from the view of commission it would not reach the level to violate rights and freedoms of others and from the view of motivation it is not clear whether the user becomes extremist or not, so, all in all, there should be applied principle *in dubio pro reo*. Finally, we proposed three de lege ferenda solutions from which one is in favour of freedom of expression, one would have serious consequences in other areas of the criminal law, and the last one is in favour of interference, but it is an issue for another discussion.

References

Act No. 300/2005 Coll. Criminal Code, as amended.

Approve. In: *English Synonym Dictionary* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: http://dico.isc.cnrs.fr/dico/en/calculc?r=17010814_1483882907_834976020&v=approve&send=View&o=0&s=E&l=E&p=3&c1=2&c2=2&v=approve.

BALÁŽ, P. and M. VRÁBLOVÁ. *Introduction to Slovak Substantive Criminal Law*. 1st ed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 120 p. ISBN 978-80-7380-352-0.

Case of Bland v. Roberts [2013-09-18] [online]. Opinion of the United States Court of Appeals, 2013, No. 12-1671 [cit. 2016-09-02]. Available at: <http://www.ca4.uscourts.gov/Opinions/Published/121671.P.pdf>.

Case of Government of the Federal Republic of Austria v. Government of the Republic of Italy [1961-01-11]. Decision of the European Commission of Human Rights, 1961, Application No. 788/60.

Case of Wemhoff v. Germany [1968-06-27] [online]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1968, Application No. 2122/64 [cit. 2016-09-02]. Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57595>.

ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex. 2013. 880 p. ISBN 978-80-8155-020-1.

European Convention on Human Rights.

Facebook [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/>.

How News Feed Works. In: *Facebook Help Center* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/help/327131014036297/>.

Humiliate. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/humiliate>.

KOLESÁR, J. § 10 Prečin. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, pp. 49-53 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-324-0. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

Like. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/like>.

Love. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/love>.

MAŠĽANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 496 p. ISBN 978-80-7380-338-4.

MENCEROVÁ, I. § 338 Schvaľovanie trestného činu. In: E. BURDA, J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Osobitná časť: Komentár: II. diel* [online]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, pp. 1111-

1112 [cit. 2016-09-02]. ISBN 978-80-7400-394-3. Available at: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-338-schvalovanie-trestneho-cinu.htm>.

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 3844/13 [2014-10-30].

OREMUS, W. Facebook's Five New Reaction Buttons: Data, Data, Data, Data, and Data. In: *Slate* [online]. 2016-02-24 [cit. 2016-09-02]. Available at: http://www.slate.com/blogs/future_tense/2016/02/24/facebook_s_5_new_reactions_buttons_are_all_about_data_data.html.

OVEY, C. and R. C. A. WHITE. *Jacobs & White: The European Convention on Human Rights*. 4th ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2006. 591 p. ISBN 0-19-928810-0.

ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio; významné interpretačné pravidlo alebo prehnany súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?. *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 2, pp. 174-183. ISSN 1335-6461.

Ticker. In: *Facebook Help Center* [online]. 2016 [cit. 2016-09-02]. Available at: <https://www.facebook.com/help/255898821192992/>.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 42/2011-19 [2011-02-09].

Mgr. Ivan Smieško

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
smieskoivan@gmail.com

Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.:
Euro Crimes in the Legal Systems
of the Czech Republic and of the Slovak Republic
[**Eurozločiny v právnych systémoch**
Českej republiky a Slovenskej republiky].
Budapest: Wolters Kluwer, 2015. 259 s.
ISBN 978-963-295-537-7

Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.:
Euro Crimes in the Legal Systems
of the Czech Republic and of the Slovak Republic.
Budapest: Wolters Kluwer, 2015. 259 p.
ISBN 978-963-295-537-7

Eva Szabová

Abstract: Reviewing the scientific monograph Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.: *Euro Crimes in the Legal Systems of the Czech Republic and of the Slovak Republic*.

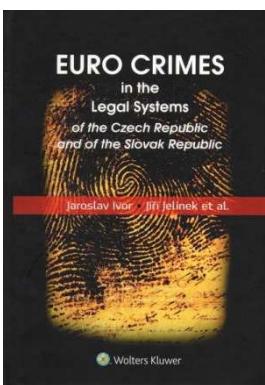
Key Words: Review; Scientific Monograph; Euro Crimes; Legal System; the Czech Republic; the Slovak Republic.

Abstrakt: Recenzia vedeckej monografie Ivor, Jaroslav, Jiří Jelínek, et al.: *Euro Crimes in the Legal Systems of the Czech Republic and of the Slovak Republic* [*Eurozločiny v právnych systémoch Českej republiky a Slovenskej republiky*].

Kľúčové slová: Recenzia; vedecká monografia; eurozločiny; právny systém; Česká republika; Slovenská republika.

V roku 2016 obohatila slovenský knižný trh publikácia „Euro Crimes in the Legal Systems of the Czech Republic and of the Slovak Republic“. Predmetné dielo predstavuje kolektívnu monografiu spracovanú významnými odborníkmi zaoberajúcimi sa otázkami európskeho trestného práva, ktorí pôsobia tak v Slovenskej republike, ako aj v Českej republike. Monografia je vypracovaná v anglickom jazyku a pozornosť sústredíuje na veľmi aktuálnu problematiku harmonizácie trestného práva hmot-

ného, pričom jej primárnym cieľom je poukázať na approximáciu vybraných trestnoprávnych inštitútov, konkrétnie vybraných trestných činov, v súvislosti s ktorými sa čoraz častejšie skloňuje potreba vykonania ich harmonizácie na úrovni národných legislatív členských štátov Európskej únie. Predmetná publikácia vykazuje v tomto smere atribút jedinečnosti – problematika harmonizácie trestného práva hmotného je totiž považovaná za jednu z najcitolivejších, a súčasne najkontroverznejších tém spadajúcich do rámca európskeho trestného práva. Dané konštatovanie vychádza z dvoch klúčových skutočností.

Európske únijné právo nepozná klasifikáciu na právo hmotné a právo procesné, čo zákonite spôsobuje problémy v otázke stanovenia jasnej demarkačnej línie medzi europeizáciou trestného práva hmotného na jednej strane a europeizáciou trestného práva procesného na strane druhej. Zásadnejší charakter však vykazuje skutočnosť v poradí druhá, v zmysle ktorej hmotnoprávna problematika predstavuje sféru trestného práva považovanú členskými štátmi za jednu z najcitolivejších vôbec. Uvedený fakt spôsobuje, že členovia Európskej únie prejavujú značnú neochotu až zdržanlivosť, pokiaľ ide o vykonanie akéhokoľvek zásahu v predmetnej oblasti prostredníctvom únijných „euronástrojov“ – členské štáty majú tendenciu vnímať každý krok vykonaný v tomto smere zo strany Európskej únie ako „útok“ na svoju štátну suverenitu. Na podklade uvedeného je preto potrebné zhodnotiť myšlienku spracovania monografie venovanej výlučne týmto zložitým a pomerne citlivým otázkam ako veľkú výzvu. Po preštudovaní predmetného diela je však nevyhnutné vyslovíť konštatovanie, že autorom sa podarilo s danou výzvou „popasovať“ na vynikajúcej odbornej úrovni. Monografia totiž poskytuje jedinečné, precízne spracovanie „eurootázok“ vykazujúcich hmotnoprávnu povahu, a súčasne vytvára široký priestor na ďalšiu diskusiu o problémoch z nich plynúcich.

Vyššie špecifikovaný cieľ monografie sa autori snažia naplniť na 259 stranach. Problematica diela je pritom rozčlenená dvomi spôsobmi. Ide jednak o rozdelenie skúmanej matérie do dvoch klúčových častí, čím dochádza k odzrkadleniu skutočnosti, že publikácia poskytuje pohľad na harmonizáciu trestného práva hmotného v dvoch krajinách (v Slovenskej republike a Českej republike). Monografia je súčasne rozčlenená do de-

siatich kapitol, ktoré sa venujú špecifickým harmonizačným otázkam a vybraným súvisiacim problémom. Autormi zvolené, vyššie popísané rozčlenenie diela zabezpečuje, že monografia pôsobí naozaj veľmi prehľadne a usporiadane.

Prvá časť monografie, upriamujúca pozornosť na právnu úpravu Českej republiky, sa vo svojej prvej kapitole venuje analýze trestných činov terorizmu, ktoré z dôvodu ich globálneho charakteru ponáma ako jedny z najzáhadnejších transnacionálnych protiprávnych konaní v súčasnosti. Predmetná časť diela nastoľuje definíciu pojmu „terorizmus“ a popisuje rozdiel medzi terorizmom a organizovaným zločinom, pričom, tak, ako to naznačuje aj samotný názov diela, osobitný zretel' kladie na aktivity, ktoré v oblasti boja proti terorizmu aktuálne podniká Európska únia. Jiří Jelínek, autor predmetnej kapitoly, v závere formuluje tiež návrhy de lege ferenda, ktoré by mali viest' k zefektívneniu českej právnej úpravy na úrovni trestného práva hmotného. Naznačenú systematiku prvej kapitoly diela kopíruje kapitola šiesta, obsiahnutá v druhej časti monografie, v ktorej autor Jozef Záhora analyzuje predmetné otázky v kontexte právneho prostredia Slovenskej republiky.

Druhá kapitola, a obdobne kapitola siedma sústred'ujú pozornosť na problematiku spojenú s obchodovaním s ľuďmi, ktoré je všeobecne vnímané ako moderná forma otrokárstva. V predmetných častiach diela čitateľ nachádza mnoho zaujímavých poznatkov štatistickej povahy, reflektujúcich stav páchania danej trestnej činnosti na celosvetovej úrovni. Autori uvedených kapitol (Tomáš Grivna, Libor Klimek) venovali zvýšenú pozornosť právnym aktom vytvoreným na úseku boja s predmetnou trestnou činnosťou „v dielni“ európskeho normotvorcu, pričom opäťovne poukazujú na implementačný proces, ktorý je s danými nástrojmi previazaný tak na území Českej republiky, ako aj Slovenskej republiky.

Systematika diela plynúca z objasnenia predchádzajúcich kapitol načádza svoje odzrkadlenie i vo zvyšných kapitolách monografie, konkrétnie v kapitolách tretej a ôsmej (Vladimír Pelc, Jaroslav Ivor), venovaným otázkam prania špinavých peňazí, v kapitolách štvrtej a deviatej (Jiří Herceg, Peter Polák), analyzujúcim problematiku rasizmu a xenofobie, a rovnako tiež v kapitolách piatej a desiatej (Jana Navrátilová, Ivan Šimovček), ktorých pozornosť sa sústred'uje na oblasť trestnoprávnej ochrany životného prostredia.

V závere je žiaduce zhrnúť, že autorom sa podarilo vytvoriť publikáciu, ktorú možno bezpochyby označiť ako jedinečnú svojho druhu. Kom-

plexná analýza trestnoprávnych „eurootázok“, ktorá tvorí obsah recenzovanej monografie, totiž doposiaľ na slovenskom, ako i českom knižnom trhu absentovala. Z uvedeného dôvodu možno predmetnú monografiu označiť za cenný zdroj informácií presahujúcich rámec diel doteraz spracovaných v oblasti európskeho trestného práva v Slovenskej republike, a rovnako aj v Českej republike. Autorom sa pritom podarilo nielen vytvoriť dielo ponúkajúce ucelený pohľad na najzásadnejšie „eurootázky“ trestnoprávnej povahy, ale taktiež skoncipovať k predmetným otázkam výklad, ktorý pôsobí veľmi zrozumiteľne a pútavo. Recenzovaná monografia preto vykazuje značný potenciál, pokiaľ ide o využiteľnosť v nej obsiahnutých informácií – tak zo strany predstaviteľov právej praxe, ako aj zo strany študentov právnických fakúlt, ktorí majú za cieľ rozšíriť si poznatky v príslušnej oblasti európskeho trestného práva.

JUDr. Eva Szabová, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
eva.szabova@truni.sk

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava na spoľočensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami:

- ⊕ dejiny práva;
- ⊕ teória práva;
- ⊕ rímske právo;
- ⊕ cirkevné právo;
- ⊕ ústavné právo;
- ⊕ ľudské práva a základné slobody;
- ⊕ medzinárodné právo;
- ⊕ európske právo;
- ⊕ občianske právo;
- ⊕ hospodárske právo a obchodné právo;
- ⊕ pracovné právo;
- ⊕ právo sociálneho zabezpečenia;
- ⊕ správne právo;
- ⊕ právo životného prostredia;
- ⊕ finančné právo;
- ⊕ právo duševného vlastníctva;
- ⊕ trestné právo a kriminológia,

prelínajúce sa s ťažiskovými oblastami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä:

- ⊕ medzinárodné vzťahy;
- ⊕ verejná politika;
- ⊕ verejná správa;
- ⊕ psychológia;
- ⊕ sociológia;
- ⊕ demografia;
- ⊕ manažment a marketing;
- ⊕ medzinárodné ekonomicke vzťahy;
- ⊕ svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- + samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií
minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;
- + esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou tému či dianím
minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;
- + recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu
minimálny rozsah tvoria 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;
- + informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu
minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- + 31. marec – jarná edícia;
- + 30. jún – letná edícia;
- + 30. september – jesenná edícia;
- + 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje príspevky v jazykoch:

- + slovenčina;
- + čeština;
- + angličtina;
- + nemčina;
- + ruština;
- + francúzština;
- + španielčina;
- + polština;
- + srbská;
- + slovinčina;

- ⊕ čínština;
- ⊕ japončina;
- ⊕ perzština – daríjčina;
- ⊕ po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ⊕ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétné prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ⊕ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ⊕ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch;
- ⊕ jazykoví garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykoví odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na standardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autoriský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia

časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ⊕ prejavujú svoj súhlas s uverejením predloženého príspevku v časopise;
- ⊕ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ⊕ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletnejších verzí jednotlivých čísel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ⊕ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ⊕ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ⊕ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ⊕ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ⊕ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ⊕ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ⊕ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- ⊕ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zo-zname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- ⊕ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zo-zname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- ⊕ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law:

- ⊕ legal history;
- ⊕ theory of law;
- ⊕ roman law;
- ⊕ canon law;
- ⊕ constitutional law;
- ⊕ human rights & fundamental freedoms;
- ⊕ international law;
- ⊕ European law;
- ⊕ civil law;
- ⊕ economic law & trade law;
- ⊕ labour law;
- ⊕ social security law;
- ⊕ administrative law;
- ⊕ environmental law;
- ⊕ financial law;
- ⊕ intellectual property law;
- ⊕ criminal law and criminology,

connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all:

- ⊕ international relations;
- ⊕ public policy;
- ⊕ public administration;
- ⊕ psychology;
- ⊕ sociology;
- ⊕ demography;
- ⊕ management and marketing;
- ⊕ international economic relations;
- ⊕ world economy, transnational economies and national economies.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ⊕ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ⊕ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ⊕ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ⊕ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ⊕ March 31st – spring edition;
- ⊕ June 30th – summer edition;
- ⊕ September 30th – autumn edition;
- ⊕ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes contributions in languages:

- ⊕ Slovak language;
- ⊕ Czech language;
- ⊕ English language;
- ⊕ German language;
- ⊕ Russian language;
- ⊕ French language;
- ⊕ Spanish language;
- ⊕ Polish language;

- ⊕ Serbian language;
- ⊕ Slovenian language;
- ⊕ Chinese language;
- ⊕ Japanese language;
- ⊕ Persian language Dari;
- ⊕ by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- ⊕ special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- ⊕ editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- ⊕ executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions;
- ⊕ language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- please specify title, eventually subtitle of contribution in English *not required in the case of English as the language of the original*;

Author of Contribution:

- please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- please specify abstract in English, circa 10 rows *not required in the case of English as the language of the original*;

Key Words in English:

- ⊕ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ⊕ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ⊕ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ⊕ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ⊕ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ⊕ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Faculty of Law

Trnava University in Trnava

Kollárova 10

917 01 Trnava

Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the standardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, prelínajúcimi sa s tăžiskovými oblastami spoločensko-vedných disciplín. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojjazyčnej slovensko-anglickej standardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletnejších verzií jednotlivých čísel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok problematiky dejín práva, teórie práva, rímskeho práva, cirkevného práva, ústavného práva; ľudských práv a základných slobôd, medzinárodného práva, európskeho práva, občianskeho práva, hospodárskeho práva a obchodného práva, pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, správneho práva, práva životného prostredia; finančného práva, práva duševného vlastníctva, trestného práva a kriminológie, v kontexte ich najširších interdisciplinárnych interferencií na úrovni spoločensko-vedných oblastí, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomicke vzťahy, ako aj svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré napĺňajú skutkovú podstatu plagiátu či neoprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétné prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov, výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch, jazykoví garantí v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykoví odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autorí vedome a dobrovoľne súčasne:

- prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- + autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- + príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov.

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <http://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým interne-tovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels connected to the key areas of social science disciplines. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in questions of legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law and criminology, in context of their broadest interdisciplinary interference with areas of social science disciplines, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations as well as world economy, transnational economies and national economies.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions, executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions, language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ⊕ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ⊕ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- ⊕ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ✚ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ✚ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references.

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <http://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

Vydáva:

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Vychádza štvrtročne

2016, ročník IV.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

Issued by:

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Issued Quarterly

2016, Volume IV.

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenká republika

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovenká republika

ISSN 1339-5467